

MINISTERUL EDUCAȚIEI

Gheorghe Florin GHEȚĂU
Olenca Georgiana GHEȚĂU

ISTORIE

Manual pentru clasa a V-a

Manualul a fost aprobat prin Ordinul ministrului educației nr. .../... .

Manualul este distribuit elevilor în mod gratuit, atât în format tipărit, cât și în format digital.

Inspectoratul Școlar .....

Școala/Colegiul/Liceul .....

ACEST MANUAL A FOST FOLOSIT:

Anul	Numele elevului	Clasa	Anul școlar	Aspectul manualului*			
				format tipărit		format digital	
				la primire	la predare	la primire	la predare
1							
2							
3							
4							

Pentru precizarea aspectului se va folosi unul dintre următorii termeni: *nou, bun, îngrijit, neîngrijit, deteriorat*.

- Cadrele didactice vor verifica dacă informațiile înscrise în tabelul de mai sus sunt corecte.
- Elevii nu vor face niciun fel de însemnări pe manual.

Referenți: Conf. univ. dr. Florin Andrei Sora, Facultatea de Istorie, Universitatea București
Prof. dr. Roxana Gabriela Szakacs, Colegiul Național „Mihai Eminescu”, Petroșani

Redactare: Iuliana Voicu
DTP: Carmen Diana Mateescu
Copertă: Carmen Diana Mateescu
Corectură: Eugenia Oprea
Ilustrații: shutterstock.com, envato.com
Regie animații: Cătălin Georgescu
Voce: Oana Bănuță
Activități digitale interactive: AROBS Transilvania Software

ISBN 978-606-009-576-7

Copyright © 2022 Aramis Print s.r.l. toate drepturile rezervate

Aramis Print s.r.l. • Redacția și sediul social: B-dul Metalurgiei nr. 46-56, cod 041833, sector 4, București, O.P. 82 – C.P. 38

Tel.: 021.461.08.08/10/12; fax: 021.461.08.09;

Departamentul desfacere: tel.: 021.461.08.08/10/12; fax: 021.461.08.09; e-mail: desfacere@edituraaramis.ro

www.edituraaramis.ro

www.librariaaramis.ro

Deșteaptă-te, române!

de Andrei Mureșanu

Deșteaptă-te, române, din somnul cel de moarte,
În care te-adânciră barbarii de tirani!
Acum ori niciodată, croiește-ți altă soarte,
La care să se-nchine și cruzii tăi dușmani!

Acum ori niciodată să dăm dovezi la lume
Că-n aste mâni mai curge un sânge de roman,
Și că-n a noastre piepturi păstrăm cu fală-un nume
Triumfător în lupte, un nume de Traian!

.....
Priviți, mărețe umbre, Mihai, Ștefan, Corvine,
Româna națiune, ai voștri strănepoți,
Cu brațele armate, cu focul vostru-n vine,
„Viață-n libertate ori moarte!” strigă toți.

.....
Preoți, cu crucea-n frunte! căci oastea e creștină,
Deviza-i libertate și scopul ei preasfânt.
Murim mai bine-n luptă, cu glorie deplină,
Decât să fim sclavi iarăși în vechiul nost'pământ!

COMPETENȚE GENERALE ȘI SPECIFICE

1. Utilizarea în contexte diverse a coordonatelor și reprezentărilor de timp și spațiu
  - 1.1. Ordonarea pe criterii cronologice a faptelor/proceselor istorice
  - 1.2. Identificarea diferențelor temporale dintre evenimente și procese istorice
  - 1.3. Localizarea în timp și în spațiu a faptelor și/sau a proceselor istorice
2. Utilizarea critică și reflexivă a limbajului de specialitate și a surselor istorice
  - 2.1. Folosirea termenilor de specialitate în descrierea unui eveniment/proces istoric
  - 2.2. Relatarea unui eveniment/proces istoric, utilizând informații din surse istorice
  - 2.3. Stabilirea de asemănări și deosebiri referitoare la evenimente/procese istorice, pe baza unor surse diferite
3. Manifestarea comportamentului civic prin valorificarea experienței istorice și a diversității socio-culturale
  - 3.1. Asumarea de roluri în grupuri de lucru
  - 3.2. Descrierea rolului unor personalități în desfășurarea evenimentelor istorice
4. Folosirea autonomă și responsabilă a instrumentelor necesare învățării permanente
  - 4.1. Folosirea unor tehnici de învățare în rezolvarea sarcinilor de lucru
  - 4.2. Utilizarea resurselor multimedia în scopul învățării

CUPRINS

Recapitulare inițială	7
Evaluare inițială	8
Unitatea I. Alfabetul istoriei – reconstituirea trecutului (Competențe vizate: 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 4.1, 4.2)	9
Lecția 1. Izvoare istorice	10
Lecția 2. Perceperea timpului și a spațiului: cronologia istoriei, periodizare, spațiul istoric	12
Recapitulare	15
Autoevaluare	16
Unitatea II. Preistoria (Competențe vizate: 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 2.3, 4.1)	17
Lecția 1. Primii oameni	18
Lecția 2. Revoluția neolitică – viața oamenilor: sedentarizare, economie	20
Lecția 3. Inventarea metalurgiei – tehnologie și consecințe asupra vieții oamenilor	22
Recapitulare	25
Autoevaluare	26
Unitatea III. Orientul Antic (Competențe vizate: 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 2.3, 3.2, 4.1, 4.2)	27
Lecția 1. Mediul natural și viața cotidiană	28
Studiu de caz: Orașul-stat Babilon	30
Studiu de caz: Temple și piramide	31
Lecția 2. Popoare și civilizații pe harta Orientului Antic	32
Studiu de caz: Evreii	35
Studiu de caz: Chinezii	36
Lecția 3. Inventarea scrierii – de la pictograme la alfabet	37
Studiu de caz: Epopeea lui Ghilgameș	39
Studiu de caz: Codul lui Hammurabi	40
Recapitulare	41
Autoevaluare	42
Unitatea IV. Civilizația greacă și sinteza elenistică (Competențe vizate: 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 4.1, 4.2)	43
Lecția 1. Mediul natural și ocupațiile grecilor	44
Studiu de caz: Ceramica: între utilitate și artă	46
Lecția 2. Adevăr și legendă: Legendele Olimpului. Războiul Troian	47
Lecția 3. Polisul – organizare internă: Atena și Sparta. Procesul de colonizare	49
Studiu de caz: Histria, Tomis și Callatis	51
Lecția 4. Războaiele grecilor: Războaiele Medice. Războiul Peloponezic	52
Studiu de caz: Bătălia de la Maraton	55
Lecția 5. Alexandru Macedon și sinteza elenistică	56
Lecția 6. Frumos și cunoaștere în lumea greacă	58
Studiu de caz: Acropola ateniană	60
Studiu de caz: Moștenirea lumii grecești	61
Studiu de caz: Jocurile Olimpice în Antichitate	62
Recapitulare	63
Autoevaluare	64

Unitatea V. Lumea romană (Competențe vizate: 1.1, 1.3, 2.1, 2.2, 2.3, 3.2, 4.1)	65
Lecția 1. Fondarea Romei: istorie și legendă	66
Lecția 2. Statul roman: războaie și expansiune teritorială	69
Lecția 3. Decăderea Imperiului Roman	73
Lecția 4. Viața cotidiană în lumea romană.....	76
Studiu de caz: Orașul și monumentele publice	79
Studiu de caz: Colosseum și gladiatorii	80
Studiu de caz: Pompei	81
Studiu de caz: Armata romană	82
Studiu de caz: Zeii romanilor. Templele	83
Studiu de caz: Creștinismul	84
Lecția 5. Romanizarea	85
Recapitulare	87
Autoevaluare	88
Unitatea VI. Geto-dacii (Competențe vizate: 1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 3.1, 4.1)	89
Lecția 1. Geții și dacii. Rânduiești, obiceiuri, credințe	90
Lecția 2. Burebista și Decebal. Războaiele daco-romane.....	92
Recapitulare	95
Autoevaluare	96
Unitatea VII. Civilizația islamică (Competențe vizate: 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 3.1, 4.1, 4.2)	97
Lecția 1. Apariția Islamului – credința musulmană. Expansiunea militară și culturală a Islamului.....	98
Recapitulare	101
Autoevaluare	102
Unitatea VIII. Europa medievală (Competențe vizate: 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 2.3, 3.2, 4.1, 4.2)	103
Lecția 1. Formarea popoarelor europene. Etnogeneza românească.....	104
Lecția 2. Europa creștină în mileniul I.....	107
Studiu de caz: Creștinarea francilor. Carol cel Mare	109
Studiu de caz: Imperiul Bizantin	110
Lecția 3. Viața cotidiană în Evul Mediu	111
Studiu de caz: Domeniul feudal	113
Studiu de caz: Orașul medieval – spațiu al libertății. Orașele italiene și orașele germane	114
Studiu de caz: Cavalerism și onoare	115
Studiu de caz: Cruciadele	116
Studiu de caz: Catedrale și universități	117
Lecția 4. Statele medievale: Franța, Anglia, Imperiul Romano-German.....	118
Studiu de caz: Lumea românească și statele medievale în secolele XIV-XV. Târgoviște, Suceava	121
Studiu de caz: Diversitate culturală în lumea românească: Brașov și Cluj	122
Recapitulare	123
Autoevaluare	124
Recapitulare finală.....	125
Autoevaluare finală.....	126

COMPETENȚE GENERALE ȘI SPECIFICE

1. Utilizarea în contexte diverse a coordonatelor și reprezentărilor de timp și spațiu
  - 1.1. Ordonarea pe criterii cronologice a faptelor/ proceselor istorice
  - 1.2. Identificarea diferențelor temporale dintre evenimente și procese istorice
  - 1.3. Localizarea în timp și în spațiu a faptelor și/sau a proceselor istorice
2. Utilizarea critică și reflexivă a limbajului de specialitate și a surselor istorice
  - 2.1. Folosirea termenilor de specialitate în descrierea unui eveniment/proces istoric
  - 2.2. Relatarea unui eveniment/proces istoric, utilizând informații din surse istorice
  - 2.3. Stabilirea de asemănări și deosebiri referitoare la evenimente/procese istorice, pe baza unor surse diferite
3. Manifestarea comportamentului civic prin valorificarea experienței istorice și a diversității socio-culturale
  - 3.1. Asumarea de roluri în grupuri de lucru
  - 3.2. Descrierea rolului unor personalități în desfășurarea evenimentelor istorice
4. Folosirea autonomă și responsabilă a instrumentelor necesare învățării permanente
  - 4.1. Folosirea unor tehnici de învățare în rezolvarea sarcinilor de lucru
  - 4.2. Utilizarea resurselor multimedia în scopul învățării

Instrucțiuni de utilizare a manualului

Manualul cuprinde:

varianta tipărită

+

varianta digitală similară cu cea tipărită, având în plus peste 125 de AMII, activități multimedia interactive de învățare, cu rolul de a spori valoarea cognitivă.

Activitățile multimedia interactive de învățare sunt de trei feluri și sunt simbolizate pe parcursul manualului astfel:

Amii static, de observare dirijată a unei imagini semnificative

Activitate interactivă, de tip exercițiu sau joc, în urma căreia elevul are feedback imediat

Activitate animată, filmuleț sau scurtă animație

În debutul versiunii digitale a manualului, sunt prezente instrucțiuni detaliate cu privire la structura meniului și la modul de navigare.

Manualul este structurat în opt unități de învățare, ce prezintă, într-un mod atractiv conținuturile domeniilor din programa școlară: „Alfabetul istoriei – reconstituirea trecutului”, „Preistoria”, „Orientul Antic”, „Civilizația greacă și sinteza elenistică”, „Lumea romană”, „Geto-dacii”, „Civilizația islamică” și „Europa medievală”.

Fiecare unitate de învățare cuprinde lecții de predare, studii de caz, o lecție de recapitulare și una de evaluare.

Lecția de predare-învățare cuprinde rubrici care asigură o viziune de ansamblu a temelor abordate, iar metodele de evaluare sunt dintre cele mai diverse (portofoliu, proiect, autoevaluare etc.)

Titlul unității de învățare

Pagină de unitate

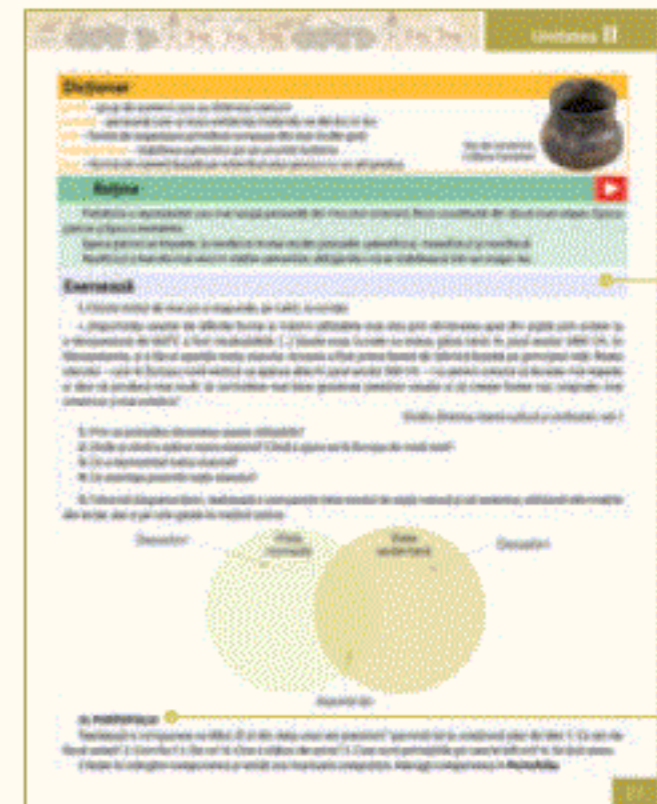
Studiu de caz

Amii static

Proiect

Titlu de lecție

Animație

Exersează

Portofoliu

Secvență de recapitulare

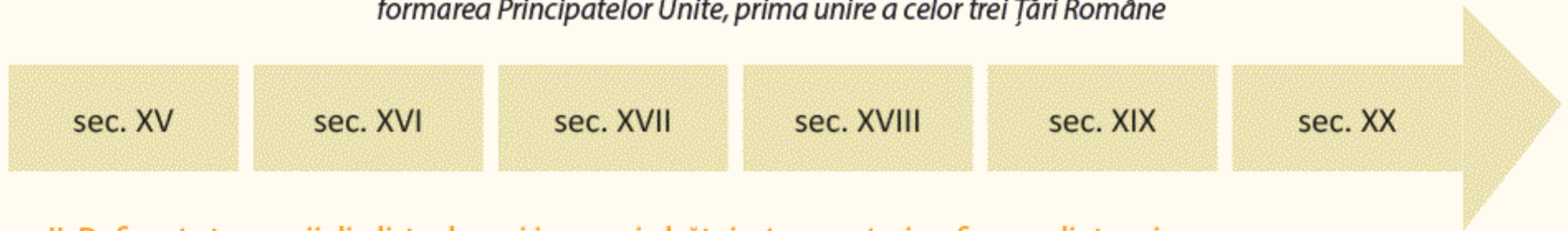
Activitate interactivă

Secvență de autoevaluare

I. Completează, pe caiet, o axă cronologică după modelul celei de mai jos, așezând evenimentele date în secolul corespunzător.

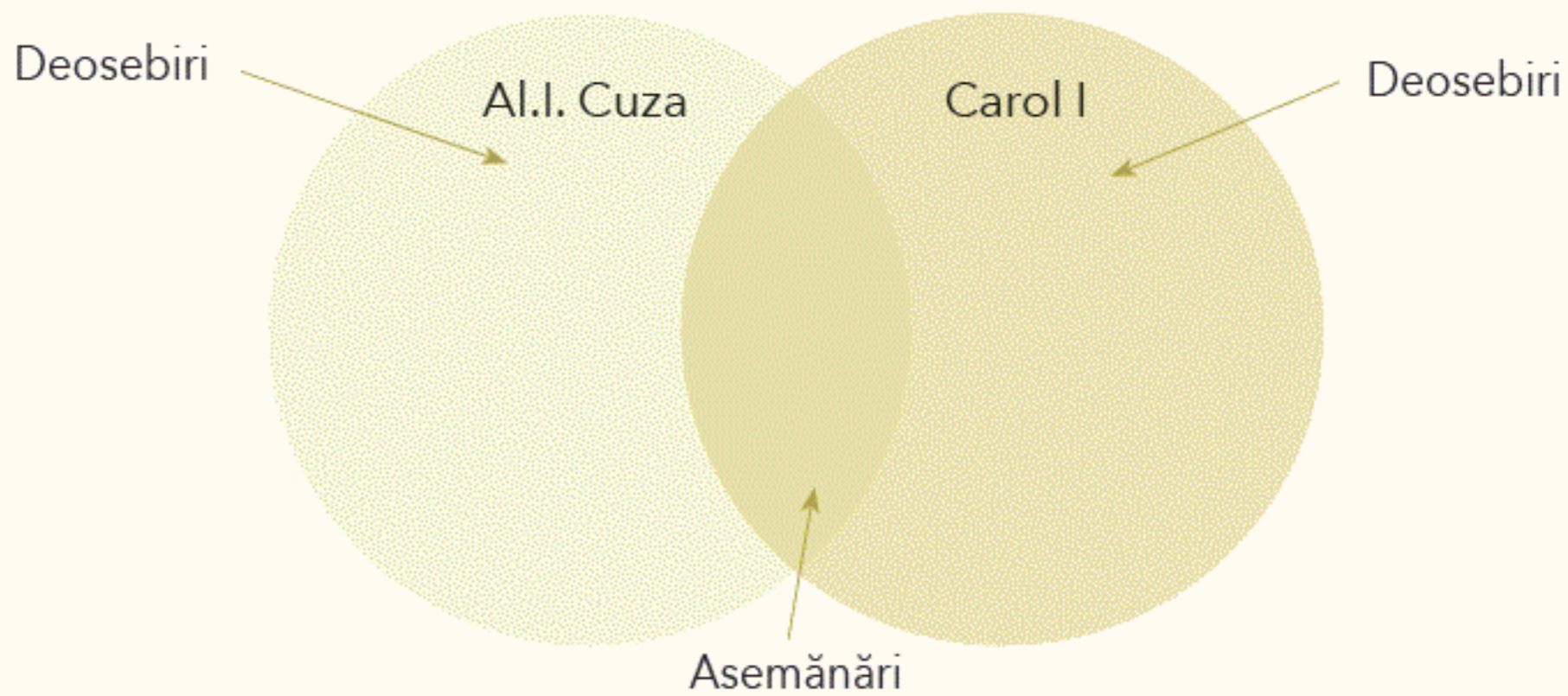
primul om în spațiu, începutul celui de Al Doilea Război Mondial, Marea Unire, formarea Principatelor Unite, prima unire a celor trei Țări Române

II. Definește termenii din lista de mai jos, apoi alcătuieste enunțuri cu fiecare dintre ei.

națiune, explorator, geto-daci, patrimoniu, cetate.

III. Folosind diagrama Venn, realizează o comparație între domnia lui Alexandru Ioan Cuza (1859-1866) și cea a lui Carol I (1866-1914).

IV. Selectează dintre imaginile de mai jos doar monumentele care apar înscrise pe lista Patrimoniului UNESCO.

Fig. 1. Castelul Peleș

Fig. 2. Cetatea Poenari

Fig. 3. Biserica din lemn de la Bârsana

Fig. 4. Sarmizegetusa Regia

Fig. 5. Orașul Sighișoara

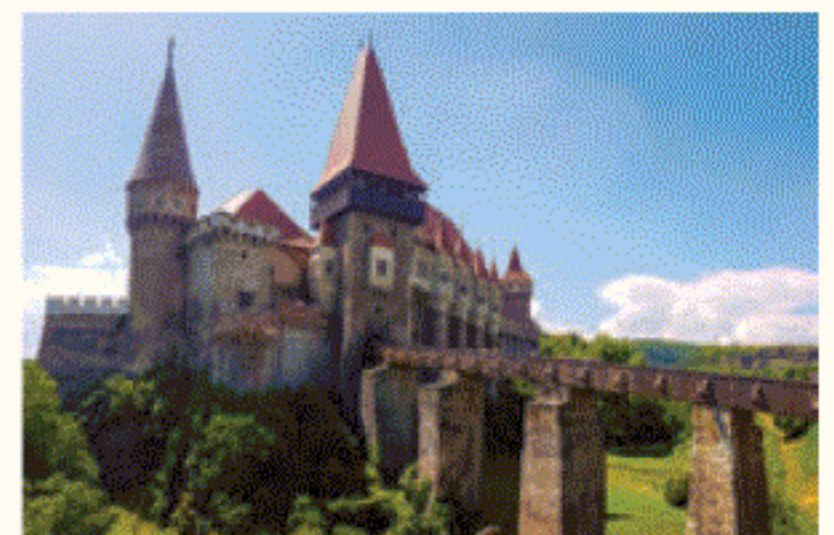

Fig. 6. Castelul Huniașilor

I. Alege varianta corectă pentru a completa enunțurile.

- Poporul român a apărut în:
  - Peninsula Italică.
  - Peninsula Balcanică.
  - Peninsula Iberică.
- Cristofor Columb a descoperit:
  - Asia.
  - Africa.
  - America.
- Iuri Gagarin a fost primul om care a ajuns în:
  - America.
  - Cosmos.
  - Asia.
- Țara Românească a fost întemeiată de:
  - Basarab I.
  - Mircea cel Bătrân.
  - Vlad Țepeș.
- România și-a declarat Independența față de Imperiul Otoman în anul:
  - 1859.
  - 1866.
  - 1877.

Cristofor Columb, pictură în ulei, secolul al XVI-lea

II. Realizează corespondența între cele două coloane, după model.

Model: *Ferdinand I – rege*

Badea Cârțan	erou
Mircea cel Bătrân	dictator
Nicolae Ceaușescu	explorator
Carol I	domn
Ecaterina Teodoroiu	rege

III. Completează enunțurile de mai jos cu informația potrivită, după model.

Model: *Mircea cel Bătrân a domnit în Țara Românească.*

comuniștilor, 1941, Ferdinand I, reforme, Ștefan cel Mare, 1939, Carol I, Mihai Viteazul, regaliștilor, biserici.

- Marea victorie de la Vaslui a fost obținută de domnitorul ... .
- Alexandru Ioan Cuza a realizat numeroase ... .
- În anul 1918, în fruntea României se găsea regele ... .
- România a participat la Al Doilea Război Mondial începând cu anul ... .
- Revoluția din Decembrie 1989 a fost rezultatul abuzurilor ... .

Subiect	I	II	III
Punctaj maxim: 10 puncte	3 puncte (5 x 0,6 p.)	3 puncte (5 x 0,6 p.)	3 puncte (5 x 0,6 p.)
	Se acordă un punct din oficiu.		

Verifică-ți cunoștințele!

Răspunsuri: I. 1. Peninsula Balcanică, 2. America, 3. Cosmos, 4. Basarab I, 5. 1877; II. Badea Cârțan – explorator, Mircea cel Bătrân – domn, Carol I – rege, Nicolae Ceaușescu – dictator, Ecaterina Teodoroiu – erou; III. 1. Ștefan cel Mare, 2. reforme, 3. Ferdinand I, 4. 1941, 5. comuniștilor.

UNITATEA

ALFABETUL ISTORIEI – RECONSTITUIREA TRECUTULUI

Lecția 1. Izvoare istorice

Lecția 2. Perceperea timpului și a spațiului:
cronologia istoriei, periodizare, spațiul istoric

Recapitulare
Autoevaluare

După parcurgerea acestei unități, vei reuși:

- să ordonezi și să localizezi în timp evenimente și procese istorice;
- să identifiți caracteristicile fiecărei epoci istorice;
- să folosești în enunțuri simple sau texte termenii istorici învățați;
- să utilizezi diferite tehnici de învățare și resursele multimedia în scopul învățării.

Lecția 1 Izvoare istorice

Istoria este știința care studiază trecutul omenirii pentru a înțelege evoluția acesteia din cele mai vechi timpuri și până în zilele noastre. Istoria a apărut odată cu inventarea scrierii, fiindcă doar cu ajutorul acesteia omul a putut consemna pentru generațiile viitoare tot ceea ce considera important. Scrisul reprezintă creația sumerienilor, popor străvechi care a trăit în urmă cu mii de ani în **Mesopotamia**, regiune în care astăzi se află statul Irak.

Toate sursele scrise care ne oferă informații utile pentru înțelegerea vieții înaintașilor noștri se numesc **izvoare istorice scrise** (fig. 1).

Fig. 1. Tipuri de izvoare scrise: inscripții (a), monede (b), cărți (c), hărți (d)

După cum lesne ne putem da seama, pentru cea mai mare parte din istoria omenirii, nu avem astfel de surse, pentru că încă nu se inventase scrierea. Astfel, pentru a cunoaște cum trăiau oamenii acelor vremuri, istoricii apelează la **izvoarele istorice nescrise** (fig. 2). Aceste surse constituie urme materiale care ne permit să înțelegem, chiar și parțial, trecutul omenirii într-o anumită perioadă, în absența surselor scrise. Ele ne pot transmite informații numeroase și prețioase despre viața oamenilor (cu ce se hrăneau, ce purtau, cum arătau locuințele sau uneltele lor), însă nu ne pot transmite și ce gândeau, care era numele sau limba vorbită de aceștia.

Fig. 2. Tipuri de izvoare nescrise: ruine (a), arme (b), vase din ceramică (c), podoabe (d)

Poate că ai remarcat, din informațiile de până acum, un fapt deosebit de important: istoria este o știință specială. Așa este, pentru că, spre deosebire de științele naturii, de exemplu, nu are acces direct la obiectul de studiu. Cu alte cuvinte, poți observa în mod direct flora și fauna munților Carpați, dar nu poți fi martor direct al bătăliilor purtate de Mihai Viteazul, despre care ai studiat în clasa a IV-a. De aceea, istoria trebuie reconstituită pe baza izvoarelor istorice, la fel ca munca minuțioasă a unui detectiv. Această sarcină le revine istoricilor, savanți care se ocupă cu studierea trecutului și consemnarea acestuia în ceea ce noi numim istorie.

Multitudinea și diversitatea surselor istorice i-au obligat pe istorici să se specializeze în studierea anumitor tipuri de izvoare. Astfel au apărut **științele auxiliare istoriei**: **arheologia**, care studiază trecutul omenirii pe baza interpretării urmelor materiale păstrate; **epigrafia** (studiază inscripțiile); **cartografia** (studiază hărțile); **numismatica** (studiază monedele) etc.

Este foarte posibil să te întrebi de ce studiem istoria? Are ea vreun folos în viața de zi cu zi? Cu siguranță, răspunsul este DA. Istoria este utilă fiindcă reprezintă o sursă de inspirație, ne ajută să cunoaștem ce este bine și ce este rău, ne permite să înțelegem de ce lumea este așa cum este, ne oferă informații care ne apropie unii de ceilalți. Istoria este în jurul nostru, la tot pasul, prin urmele trecutului, este o carte vie care ne îndeamnă la cunoaștere, fiindcă istoria este viața însăși, cu tot ceea ce presupune ea.

Dicționar

Mesopotamia – termen folosit de greci pentru a desemna teritoriul situat între fluviile Tigru și Eufrat

Reține

Istoria este știința care studiază trecutul omenirii.

Trecutul nu poate fi cunoscut în mod direct, ci trebuie reconstituit pe baza informațiilor furnizate de izvoarele istorice.

Sursele sau izvoarele istorice se împart în două mari categorii: scrise și nescrise.

Exersează

I. Citește textele de mai jos și răspunde, pe caiet, la cerințe.

A. „Așa trebuie scrisă istoria: întemeind-o numai pe adevăr și cu nădejdea doar în viitorime, fără a-i linguși pe cei de azi și fără a-i măguli prin laude. Iată modelul și norma compunerii unei lucrări istorice care să se învrednicească de numele acesta. Dacă unii istorici se vor lua după rânduielele amintite, scrierea noastră își va fi atins scopul.”

Lucian din Samosata, *Cum trebuie scrisă istoria*

B. „Oamenii înțelepți obișnuiesc să spună, pe drept cuvânt, că acela care vrea să știe ce va fi trebuie să ia aminte la ce a fost; pentru că toate lucrurile lumii, în orice vreme, au corespondentul lor în vremurile de dinainte. Aceasta vine din faptul că toate lucrurile sunt săvârșite de oameni, iar aceștia au și au avut mereu aceleași patimi, iar ele vor produce neapărat același efect.”

Niccolo Machiavelli, *Comentarii la prima decadă a lui Titus Livius*

1. Pe ce trebuie întemeiată istoria și pentru cine trebuie scrisă, potrivit sursei A?
2. Ce atitudine trebuie să aibă istoricul față de contemporanii săi? Cine ar trebui să judece o operă istorică?
3. Ce reiese din sursa B despre felul în care putem înțelege vremurile care vor urma?
4. Conform aceleiași surse, putem spune că tot ceea ce este a mai fost?
5. De ce consideră autorul celei de-a doua surse că istoria se repetă? Ești de acord cu el?
6. Cum interpretezi proverbul: „Nimic nou sub soare”? Exprimă el un adevăr?

II. Stabilește tipul de izvor istoric prezentat în fiecare dintre imaginile de mai jos.

a

b

c

d

e

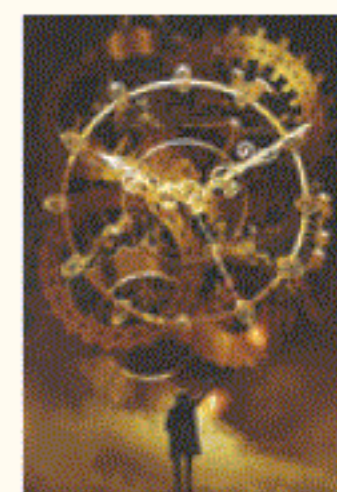

f

III. PORTOFOLIU

În anul 1895, scriitorul britanic H.G. Wells a publicat romanul *Mașina timpului*, în care și-a imaginat inventarea unei mașini care să facă posibilă călătoria în timp. Presupunând că ar exista un astfel de dispozitiv, realizează o compunere utilizând cunoștințele de istorie dobândite în clasa IV-a, respectând următoarele idei: 1. Unde vreau să merg? 2. Ce sper să văd? 3. Ce aș schimba în trecut? 4. De ce aș schimba trecutul?

Prezintă-le compunerea colegilor și adaugă-o la Portofoliu.

Lecția 2

Perceperea timpului și a spațiului: cronologia istoriei, periodizare, spațiul istoric

Cronologia istoriei. Toate evenimentele istorice se desfășoară în timp și spațiu. Prin urmare, pentru a diferenția un fapt istoric de un altul, trebuie să căutăm, în primul rând, răspuns la întrebările *Când?* și *Unde?* La prima întrebare, răspunsul ne este oferit cu ajutorul cronologiei (știința timpului), al cărei nume provine de la Cronos, **zeul** timpului din **mitologia** greacă, și logos, care înseamnă știință, în limba greacă.

Cronologia studiază metodele de măsurare a timpului folosite în trecut, raportându-le la cele actuale (fig. 1), pentru ca noi să putem înțelege cum se măsoară timpul și când s-au desfășurat anumite evenimente, procese etc.

Anul	Deceniul	Secolul	Mileniul
365/366 de zile	10 ani	100 de ani	1 000 de ani

Fig. 1. Principalele unități de măsurare a timpului

Periodizare. În Europa, precum și în alte părți ale globului, **timpul istoric** a fost împărțit în ere și epoci istorice. Erele, două la număr, reprezintă cele mai lungi unități de măsurare a timpului istoric. În secolul al VI-lea d.H., Dionisie cel Mic, un călugăr originar din Scitia Minor (Dobrogea, astăzi), o regiune a Imperiului Bizantin, a propus măsurarea timpului pornind de la Nașterea lui Isus Hristos. Astfel, s-a ajuns la împărțirea în două ere: cea de **dinainte de Hristos**, în care anii se numără în ordine descrescătoare, și cea de **după Hristos**, în care ne aflăm, și în care anii se numără în ordine crescătoare. Însă nu toate popoarele lumii măsoară timpul la fel, fiindcă nu dau importanță aceluiași evenimente.

Pentru a înțelege mai bine marile transformări pe care le-a cunoscut omenirea, istoricii au decis să împartă trecutul în cinci epoci: Preistoria, Antichitatea, Evul Mediu, Epoca modernă și Epoca contemporană (fig. 2-6).

Fig. 2. Pictură rupestră din Preistorie, Franța

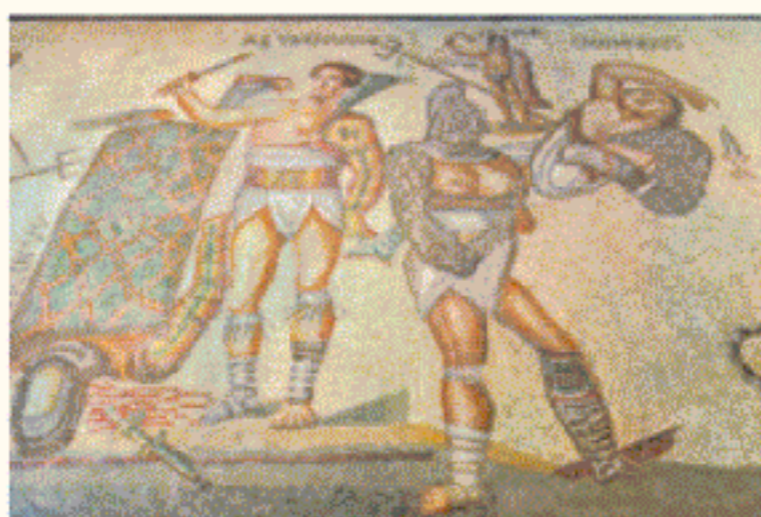

Fig. 3. Luptă de gladiatori în Antichitate, mozaic

Fig. 4. Cavaleri pe câmpul de luptă, Evul Mediu (reconstituire)

Fig. 5. Pregătiri pentru Bătălia de la Austerlitz, Epoca modernă (reconstituire)

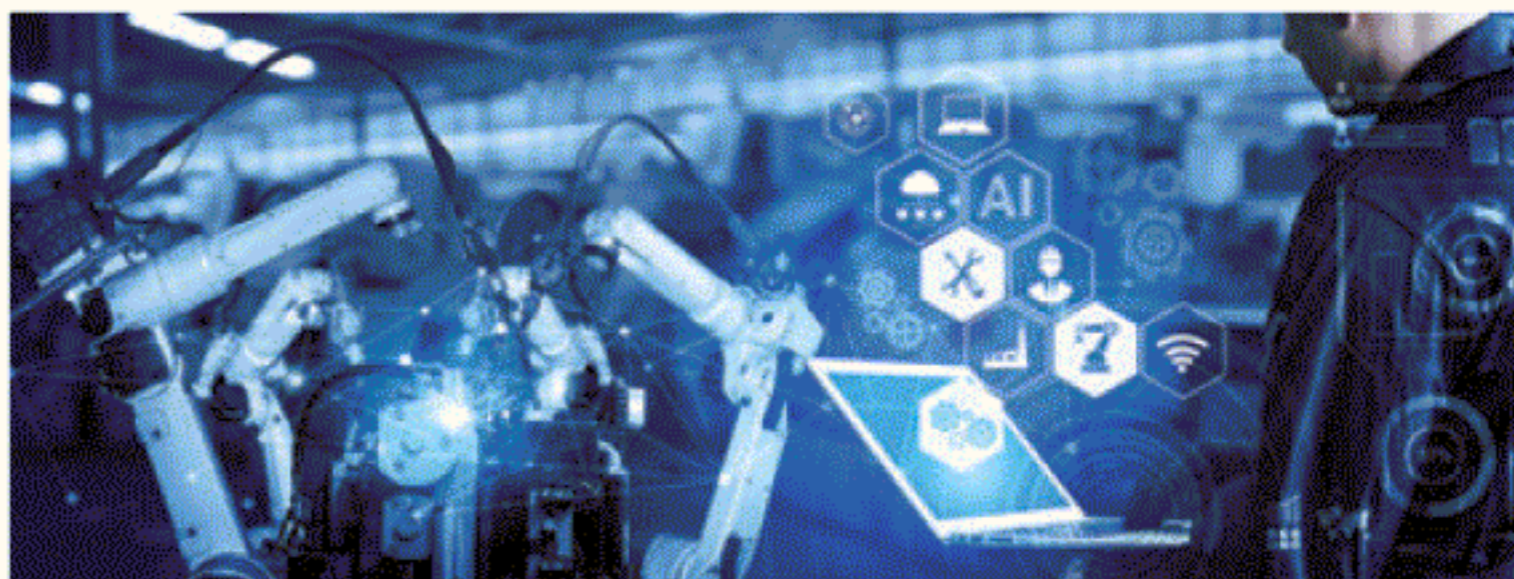

Fig. 6. Tehnologie avansată din Epoca contemporană

Trebuie să reținem faptul că nu toate regiunile planetei au trecut prin toate aceste perioade. În plus, chiar și acolo unde acestea au existat, există mari diferențe, de la o regiune la alta, în ceea ce privește începutul și sfârșitul lor (vezi fig. 7).

Epocă	Durata	Calendar	Început
Preistoria	Apariția omului – cca 3000 î.H. (inventarea scrisului)	Bizantin	5508 î.H. – crearea lumii
Antichitatea	3000 î.H. – 476 d.H. (dispariția Imperiului Roman de Apus)	Ebraic	3761 î.H. – crearea lumii
Evul Mediu	476 d.H. – 1492 (descoperirea Americii de către Cristofor Columb)	Grec	776 î.H. – prima Olimpiadă
Epoca modernă	1492-1918 (sfârșitul Primului Război Mondial)	Roman	753 î.H. – întemeierea Romei
Epoca contemporană	1918 – până în zilele noastre	Musulman	622 d.H. – fuga lui Mahomed de la Mecca la Yathrib

Fig. 7. Epocile istorice și alte tipuri de împărțire a perioadelor istorice

Spațiul istoric reprezintă spațiul geografic în care și-au dus existența diversele comunități umane. Relieful, clima, flora și fauna au influențat dezvoltarea acestora. Spațiul istoric este reprezentat prin hărți istorice care ne permit să vedem statele, denumirile, granițele din trecut. Studiind hărțile istorice, găsim răspuns la întrebarea *Unde?*

Dicționar

mitologie – totalitatea miturilor (poveștilor) create de un popor

zeu – ființă cu puteri supranaturale adorată în anumite religii

Reține

Evenimentele istorice se desfășoară în timp și într-un spațiu istoric.

Cronologia este știința care studiază metodele de măsurare a timpului istoric.

Regiunile locuite de comunități umane se numesc spații istorice și apar reprezentate pe hărți istorice.

Exersează

I. Citește textul lecției și răspunde la cerințele de mai jos.

1. Cine a propus împărțirea timpului în două ere?
2. Care este evenimentul ce separă cele două ere?
3. Cum curg anii în era de dinainte de Hristos? Dar în cea de după Hristos?
4. În ce eră ne aflăm?
5. Există anul 0? Dacă răspunsul este nu, ar trebuie să existe?

II. Una dintre cele mai prețioase coordonate când vine vorba despre analizarea unui eveniment istoric este cea temporală, care, de obicei, este evidențiată prin precizarea anului/anilor în care s-a produs. Este foarte important să identifiți secolul din care fac parte anii pe care îi întâlnești în cărțile de istorie. De aceea, îți punem la dispoziție o metodă extrem de simplă și de utilă pentru a face acest lucru. Să luăm, de pildă, anul 1939, în care a izbucnit Al Doilea Război Mondial. Taie ultimele două cifre, așa cum se observă mai jos, ceea ce rămâne se adună cu 1, iar rezultatul este secolul XX. Dacă ultimele două cifre sunt 00, nu se mai efectuează adunarea. Evident, orice an între 1 și 100 se găsește în secolul I d.H. sau I î.H.

87 d.H.	~~1939~~ d.H.	~~2000~~ d.H.
Secolul I d.H.	19 + 1 – Secolul XX d.H.	Secolul XX d.H.

Acestea fiind spuse, stabilește secolul din care provin anii din lista de mai jos, folosind modelul dat.

82 î.H., 106 d.H., 1330 d.H., 1600 d.H., 1859 d.H.

Exersează

III. Citește textele de mai jos și răspunde, pe caiet, la cerințe.

A. „Urmează glia, singurul element din natură căruia i-am atribuit venerabila denumire de mamă, datorită binefacerilor ei extraordinare. Aceasta le aparține oamenilor, așa cum cerul le aparține zeilor. Ea ne primește când ne naștem, după ce ne-am născut ne hrănește și, odată ce ne-am ivit pe lume, ne susține mereu. [...] Glia, binevoitoare, blândă, îngăduitoare, veșnică slujitoare a nevoilor oamenilor, câte minunății nu odrăsește de bunăvoie! Ce nu emană ea în mod spontan! Ce miresme și ce arome, ce seve, ce atingeri, ce culori! Cu câtă cinste ne înapoiază ea ceea ce i-am dat cu împrumut! Ce nu hrănește ea de dragul nostru!”

Pliniu cel Bătrân, *Istoria naturală*

B. „Istoria este fiica povestirii. Ea nu se definește printr-un obiect de studiu, ci printr-un tip de discurs. A spune că studiază timpul nu are, de fapt, alt sens decât acela de a afirma că își dispune toate obiectele pe care le studiază în timp: a face istorie înseamnă a spune o poveste.

A povesti, într-adevăr, înseamnă a spune ce s-a întâmplat: cuiva sau unui lucru, adică unui individ, unei țări, unei instituții, oamenilor care au trăit înaintea acestui moment al povestirii și produselor activității lor. Înseamnă a reconstitui haosul de evenimente ce formează țesătura unei existențe.”

François Furet, *Atelierul istoriei*

1. Cum denumește sursa A spațiul istoric?
2. Cui aparține spațiul istoric, conform aceleiași surse?
3. Ce le oferă spațiul istoric oamenilor?
4. Ce este istoria, conform sursei B?
5. Ce studiază istoria și ce înseamnă aceasta?
6. Ce se înțelege prin „a povesti”?

IV. **Călătorie în viitor!** La începutul secolului XX, savantul german Albert Einstein (fig. 8) a făcut o descoperire care a revoluționat știința. El a descoperit că timpul și spațiul nu sunt peste tot la fel. Cea mai mare viteză din Univers este viteza luminii (cca 300 000 de kilometri pe secundă în spațiul cosmic). Einstein a ajuns la concluzia că pentru pasagerii unei nave spațiale care ar circula cu viteza luminii timpul nu ar trece la fel de repede ca pentru cei aflați pe Pământ. Astfel, la revenirea navei pe Pământ, după câțiva ani, pasagerii acesteia ar remarca faptul că pentru cei rămași acasă au trecut mai mulți ani decât pentru cei aflați la bordul navei. Altfel spus, o navă spațială care ar călători cu viteza luminii poate fi o „mașină a timpului”, care însă nu ne poate duce decât în viitor. Presupunând că ai avea o asemenea mașină și ai călători în viitor cu câteva decenii, cum crezi că ar arăta Pământul la întoarcere? Ce ar fi diferit? Dar la fel?

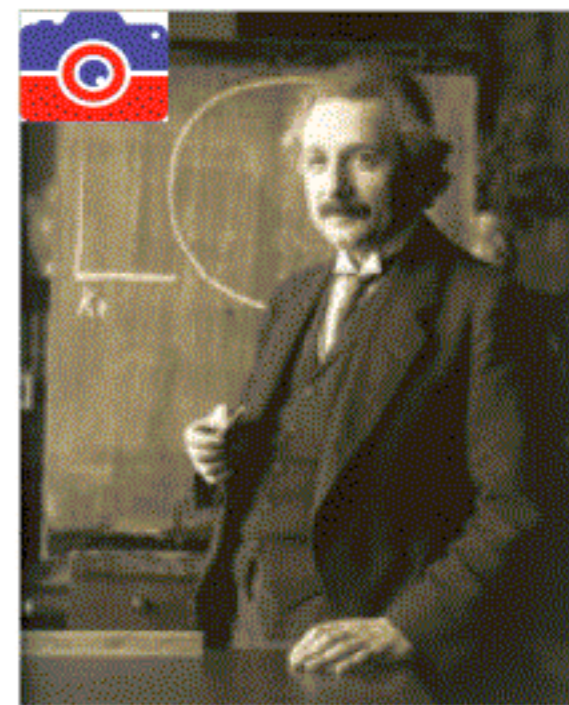

Fig. 8. Albert Einstein (1879-1955)

Fișa de observare sistematică a comportamentului elevilor la orele de istorie

Criteriile evaluate	Nivel scăzut	Nivel mediu	Nivel ridicat
1. Respectarea regulilor grupului			
2. Nivel de sociabilitate			
3. Emotivitatea și încrederea în sine			
4. Capacitatea de autoorganizare			
5. Atitudinea critică și implicarea în dezbaterile de la clasă			
6. Interesul față de disciplina istorie			

• Durata perioadei de evaluare este egală cu durata parcurgerii unității de învățare **Alfabetul istoriei – reconstituirea trecutului**.

I. Alege varianta corectă pentru a completa enunțurile.

- Istoria este știința care studiază:
  - trecutul.
  - prezentul.
  - viitorul.
- Istoria este o știință specială fiindcă trecutul trebuie:
  - inventat.
  - reconstituit.
  - citit.
- Izvoarele istorice sunt:
  - scrise și nescrise.
  - clasice și moderne.
  - nescrise.
- Cronos era în mitologia greacă zeul:
  - spațiului.
  - timpului.
  - recoltei.
- Spațiul istoric este reprezentat pe:
  - hărți fizice.
  - hărți istorice.
  - pereții peșterilor.

Ceramică dintr-un muzeu de istorie

II. Așază în ordine cronologică și precizează secolele din care fac parte anii de mai jos.

753 î.H., 271 d.H., 44 î.H., 999 d.H., 1234 d.H., 222 d.H., 1907 d.H.

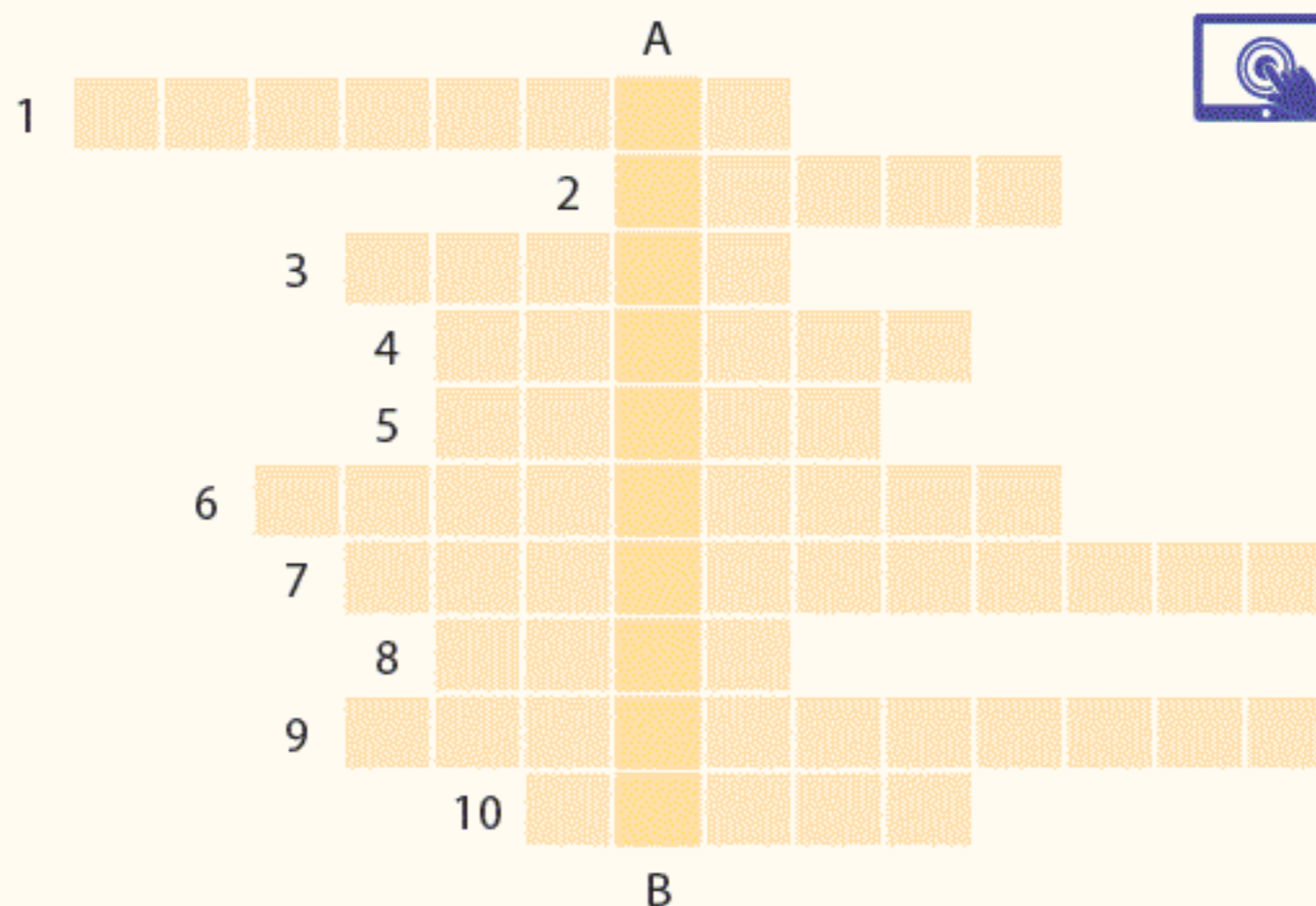
III. În imaginile A-C sunt reprezentate o serie de arme și unelte străvechi. Presupunând că ești un istoric care descoperă aceste obiecte într-o așezare preistorică, ce concluzii ai putea trage despre oamenii care le-au creat? Ce nu ai putea afla despre aceștia folosind doar aceste descoperiri?

IV. Realizează o listă cu obiectele pe care le ai în ghiozdan care peste secole ar putea fi considerate izvoare istorice nescrise.

V. Folosind informațiile dobândite în acest capitol, completează rebusul cu termenii definiți mai jos. Pe verticala A-B vei descoperi numele unei științe care ajută la reconstituirea trecutului omenirii.

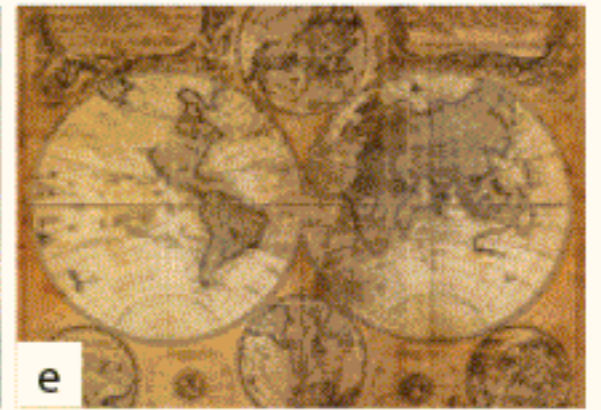
- Persoane care se ocupă cu studierea istoriei
- Izvor istoric nescris
- Ajută la reconstituirea istoriei
- Izvor istoric scris
- Perioadă caracterizată prin anumite transformări
- Totalitatea miturilor unei religii
- Regiune situată între fluviile Tigru și Eufrat
- Conducător de stat
- A doua epocă din istoria omenirii
- Unitate de măsură a timpului

AUTOEVALUARE

I. Încadrează fiecare imagine în categoria izvoarelor istorice din care face parte.

II. Realizează corespondența între cele două coloane pe principiul cine urmează după cine. O epocă din prima coloană nu are corespondent în cea de-a doua.

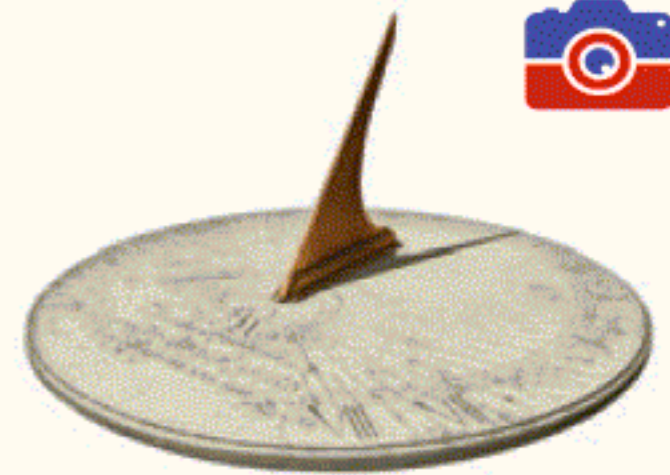
Epoca contemporană
Preistoria
Evul Mediu
Antichitatea
Epoca modernă

Antichitatea
Epoca modernă
Epoca contemporană
Evul Mediu

III. Stabilește valoarea de adevăr (Adevărat sau Fals) a enunțurilor de mai jos, după model.

Model: Antichitatea este prima epocă din istoria omenirii. (Fals)

1. Istoria studiază trecutul societății omenești.
2. Cele mai importante informații ne sunt oferite de izvoarele istorice nescrise.
3. Relieful nu a influențat viața comunităților umane.
4. Trecutul este reconstituit de către poeți.
5. Spațiul istoric apare reprezentat pe harta istorică.
6. Mașina timpului a fost imaginată de H.G. Wells.

Ceas solar

Subiect	I	II	III
Punctaj maxim: 10 puncte	3 puncte (10 x 0,3 p.)	3 puncte (5 x 0,6 p.)	3 puncte (6 x 0,5 p.)
	Se acordă un punct din oficiu.		

Verifică-ți cunoștințele!

Răspunsuri: I. Izvoare istorice scrise: a, e, j; izvoare istorice nescrise: b, c, d, f, g, h, i; II. Preistoria – Antichitatea, Antichitatea – Evul Mediu, Evul Mediu – Epoca modernă, Epoca modernă – Epoca contemporană. III. A, F, F, F, A, A.

UNITATEA

PREISTORIA

Lecția 1. Primii oameni

Lecția 2. Revoluția neolitică – viața oamenilor:
sedentarizare, economie

Lecția 3. Inventarea metalurgiei – tehnologie și
consecințe asupra vieții oamenilor

Recapitulare
Autoevaluare

După parcurgerea acestei unități, vei reuși:

- să ordonezi și să localizezi în timp și spațiu evenimente și procese istorice;
- să relatezi un eveniment sau proces istoric pe baza unor surse istorice sau a unui plan de idei dat;
- să compari informații provenite din surse istorice diferite;
- să utilizezi diferite tehnici de învățare și resursele multimedia în scopul învățării.

Lecția 1 Primii oameni

Din cele mai vechi timpuri, omul a fost preocupat de originile sale. Cum a apărut pe Pământ? Cum a evoluat? De ce? Însă în lipsa unei explicații științifice, s-a mulțumit cu una mult mai simplă: omul și tot ceea ce există sunt opera divinității. Altfel spus, omul a fost creat, și, deopotrivă, întreg universul. Este ceea ce numim teoria creaționistă.

În secolul al XIX-lea, a apărut o nouă concepție odată cu expediția în jurul lumii (1831-1836) a naturalistului Charles Darwin (fig. 1). Observațiile din timpul acestei călătorii i-au permis lui Darwin să formuleze teoria evoluționistă, conform căreia toate ființele vii sunt rezultatul **evoluției**. Aceasta se produce prin selecție naturală, adică prin efortul plantelor și al animalelor de a se **adapta** cât mai bine la mediul înconjurător. Speciile care se adaptează prosperă, iar cele care nu se adaptează pier. Cu alte cuvinte, evoluția înseamnă supraviețuirea celui mai bine adaptat.

Teoria evoluționistă a fost expusă pe larg în lucrarea *Originea speciilor* pe care Darwin a publicat-o în anul 1859. În 1871, a publicat volumul *Originea omului*, în care a argumentat că acesta este rezultatul evoluției și că are multe „rude” în lumea naturală, printre care maimuțele. În fapt, descoperirile arheologice au demonstrat existența în trecut a multor specii umane care aparțin familiei **hominidelor**. Primii membri ai acestei familii care aveau mers biped au fost australopitecii (maimuța sudică – lb. latină), care au apărut cu cca 5 milioane de ani în urmă, în Africa. Lucy (fig. 2), cel mai cunoscut schelet de australopitec descoperit până acum, a trăit cu aproape 3 milioane de ani în urmă în Africa, pe teritoriul actual al Etiopiei. Scheletul a fost descoperit în anul 1974 și ne dezvăluie o ființă de înălțimea unui copil de șase ani, cu mers biped, fiind în același timp o dovadă a evoluției.

Homo habilis (omul îndemânatic – lb. latină), primul om, a apărut cu aproximativ 2,5 milioane de ani în urmă, tot în Africa. El a produs primele unelte. A fost urmat de **homo erectus** (omul ridicat – lb. latină), cel mai probabil cu 1,9 milioane de ani în urmă. Se presupune că acesta a descoperit focul. Astfel, putem spune că Africa reprezintă leagănul umanității.

Cu cca 80 000 de ani în urmă, Europa a fost luată în stăpânire de omul de Neanderthal (fig. 4). Este prima specie umană despre care știm că își îngropa morții. Specia noastră, **homo sapiens sapiens recens** (omul inteligent recent – lb. latină), provine din **homo erectus** și a apărut în urmă cu 300 000-200 000 de ani. Odată cu dispariția neanderthalienilor (în urmă cu cca 29 000 de ani), a rămas singura specie umană de pe planetă.

Fig. 1. Charles Darwin (1809-1882)

Fig. 2. Lucy, cel mai cunoscut schelet de australopitec

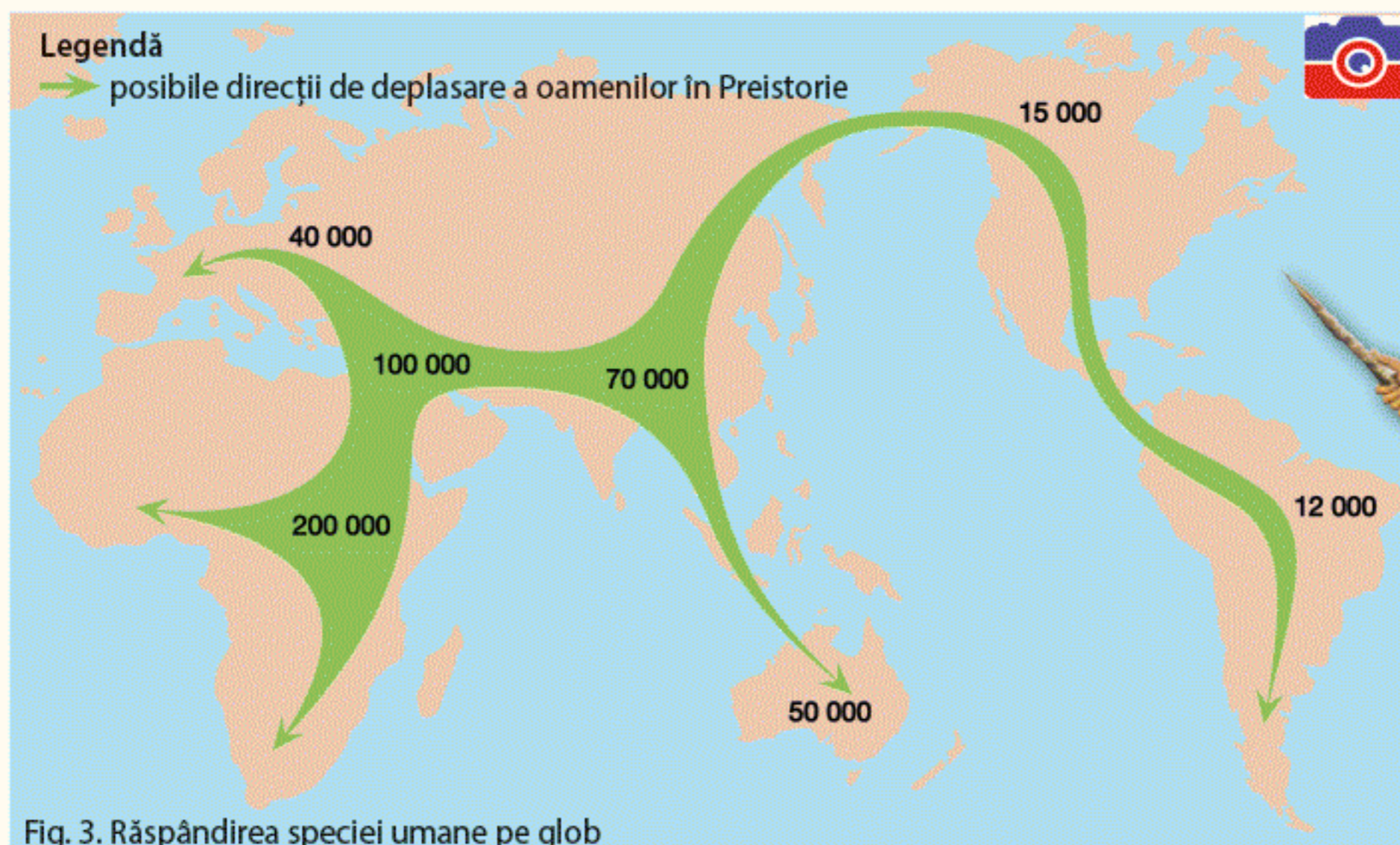

Fig. 3. Răspândirea speciei umane pe glob

Dicționar

adaptare – modificare a organismelor vii pentru a supraviețui cât mai bine într-un anumit mediu

evoluție – dezvoltarea vieții de la cele mai simple organisme până la cele mai complexe

hominide – familie de viețuitoare din care fac parte gorilele, cimpanzeii, oamenii și strămoșii lor

teorie – răspuns la o problemă importantă (de ex.: originea omului) bazată pe diverse idei, explicații și credințe; teoria științifică cuprinde un răspuns bazat doar pe dovezi științifice

Reține

În trecut, oamenii nu aveau o explicație științifică cu privire la originea lor.

În secolul al XIX-lea, naturalistul Charles Darwin a formulat teoria evoluționistă, potrivit căreia omul, ca toate ființele vii, este rezultatul evoluției.

Au existat multe specii umane, dar astăzi mai există doar una, specia noastră.

Exersează

I. Citește textele de mai jos și răspunde, pe caiet, la cerințe.

A. „Deși natura îi oferă lungi perioade de timp acțiunii selecției naturale, ea nu-i oferă totuși o perioadă de timp nelimitată; cu toate că organismele se străduiesc să ocupe fiecare un loc în economia naturii, dacă vreo specie nu se modifică și nu se perfecționează în același grad cu concurenții săi, ea va fi exterminată. Atât timp cât variații favorabile nu sunt moștenite cel puțin de către unii dintre descendenți, selecția naturală nu poate realiza nimic.”

Charles Darwin, *Originea speciilor*

B. „Și Homo sapiens aparține unei familii. Acest fapt banal a fost unul dintre cele mai bine păzite secrete ale istoriei. Homo sapiens a preferat mult timp să se vadă pe sine ca fiind despărțit de animale, un orfan deposedat de familie, căruia îi lipsesc frații sau verii și, cel mai important, părinții. Dar nu acesta e cazul. Că ne place sau nu, suntem membrii unei mari și deosebit de zgomotoase familii, cea a primatelor mari sau hominidelor. Rudele noastre în viață cele mai apropiate includ cimpanzeii, gorilele și urangutanii.”

Yuval Noah Harari, *Sapiens. Scurtă istorie a omenirii*

1. Ce reprezintă selecția naturală amintită în sursa A? Caută detalii online.
2. Ce trebuie să facă toate organismele pentru a supraviețui, conform aceleiași surse?
3. Care este condiția necesară realizării selecției naturale, potrivit sursei A?
4. Cine este homo sapiens? Aparține el vreunei familii?
5. Cum a preferat să se vadă homo sapiens, conform sursei B?
6. Care sunt rudele cele mai apropiate ale lui homo sapiens?

II. Studiază imaginea și textul de mai jos și răspunde la cerințe.

Omul de Neanderthal (fig. 4) a locuit în Eurasia în intervalul 500000-29000 î.H. Numele acestei specii provine de la valea Neander din Germania unde, în 1856, au fost descoperite primele fosile. Cercetarea acestora a dus la concluzia că specia avea un creier mai mare decât al nostru. Nu cunoaștem cauzele care au dus la dispariția speciei, însă printre cele mai probabile se numără: neadaptarea ei la mediu, epidemiile, lupta pentru resurse sau încrucișarea cu homo sapiens sapiens recens.

1. Unde și în ce perioadă a trăit omul de Neanderthal?
2. De unde provine numele acestei specii?
3. Ce știm despre creierul omului de Neanderthal?
4. Care sunt cauzele probabile ale dispariției sale?

Fig. 4. Omul de Neanderthal (reconstituire)

Lecția 2 Revoluția neolitică – viața oamenilor: sedentarizare, economie

Preistoria, perioada de dinaintea apariției istoriei, a fost prima și cea mai lungă epocă din trecutul umanității. Ea a fost marcată de apariția omului și s-a încheiat odată cu inventarea scrierii de către sumerieni, undeva spre sfârșitul mileniului al IV-lea î.H. Pe baza descoperirilor arheologice, istoricii au împărțit această epocă în mai multe etape (vezi fig. 1).

Epoca pietrei	Periodizare	Epoca metalelor	Periodizare
Paleoliticul (epoca veche a pietrei)	De la apariția omului – cca 12000 î.H.	Epoca bronzului	cca 4000 î.H. – sec. al XIV-lea î.H.
Mezoliticul (epoca mijlocie a pietrei)	cca 12000 î.H. – cca 9000 î.H.	Epoca fierului	sec. al XIV-lea î.H. – sec. I î.H.
Neoliticul (epoca nouă a pietrei)	cca 9000 î.H. – cca 4000 î.H.	—	—

Fig. 1. Periodizarea Preistoriei

Paleoliticul reprezintă o perioadă extrem de lungă despre care cunoaștem însă foarte puține lucruri. Cu siguranță, oamenii din acele timpuri erau **nomazi**, trăiau în grupuri mici și își obțineau hrana culegând, pescuind sau vânând. Locuiau în adăposturi simple confecționate din crengi, ierburi, piei sau oase de animale. Descoperirea focului le-a permis să locuiască în interiorul peșterilor. Obiectele de îmbrăcăminte și le confecționau din piei și blănuri, iar uneltele și armele – din piatră, os sau lemn. Spre finalul paleoliticului au apărut reprezentările cunoscute drept picturi rupestre, cum este cazul celor din peștera Lascaux, Franța (fig. 2).

Fig. 2. Pictură rupestră, Franța

Mezoliticul a fost o perioadă de trecere de la paleolitic la neolitic. A marcat apariția arcului cu săgeți (fig. 4), care permitea vânarea animalelor de la distanță și domesticirea primului animal, câinele. Au fost descoperite dovezi ale unei vieți spirituale tot mai bogate.

Fig. 3. Așezare neolitică, Turcia

Neoliticul a schimbat foarte mult viața oamenilor. În jurul anului 9000 î.H., în regiunea cuprinsă între Marea Mediterană și fluviul Eufrat, cunoscută și sub numele de „semiluna fertilă”, a apărut agricultura prin cultivarea unor plante, precum grâul și orzul. Această ocupație a stat la baza **sedentarizării** comunităților umane (fig. 3), care erau nevoite să-și ducă viața în același loc pentru a se bucura de roadele pământului cultivat. Sedentarizarea a fost însoțită de apariția locuințelor, perfecționarea uneltelor (fig. 5), domesticirea mai multor animale, dezvoltarea ceramicii (fig. 6) și manifestarea tot mai intensă a credințelor religioase. Comunitățile umane s-au extins și s-au grupat în **ginte**, **triburi**, uniuni tribale etc. Tot din neolitic datează și primele metale (aurul, argintul și cuprul), însă ele nu au înlocuit piatra ca material de bază pentru confecționarea armelor și uneltelor. Odată cu sedentarizarea s-a produs și o dezvoltare a schimburilor comerciale, la baza acestora aflându-se **trocul**.

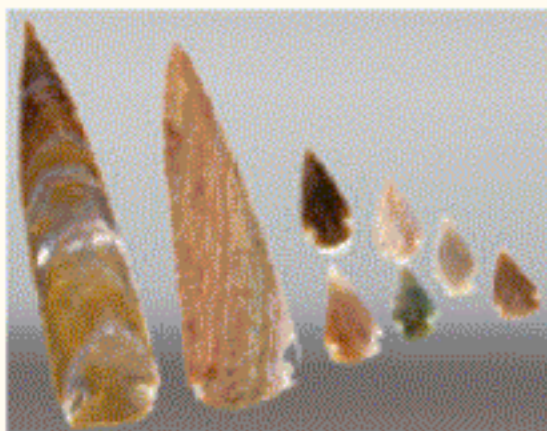

Fig. 4. Vârfuri de săgeți și sulițe

Fig. 5. Unelte din Epoca pietrei

Fig. 6. Obiecte de ceramică

Dicționar

gintă – grup de oameni care au strămoși comuni

nomad – persoană care-și duce existența mutându-se din loc în loc

trib – formă de organizare primitivă compusă din mai multe ginți

sedentarizare – stabilirea oamenilor pe un anumit teritoriu

troc – formă de comerț bazată pe schimbul unui produs cu un alt produs

Vas de ceramică,
cultura Cucuteni

Reține

Preistoria a reprezentat cea mai lungă perioadă din trecutul omenirii, fiind constituită din două mari etape: Epoca pietrei și Epoca metalelor.

Epoca pietrei se împarte, la rândul ei în mai multe perioade: paleoliticul, mezoliticul și neoliticul.

Neoliticul a transformat enorm viețile oamenilor, obligându-i să se stabilească într-un singur loc.

Exersează

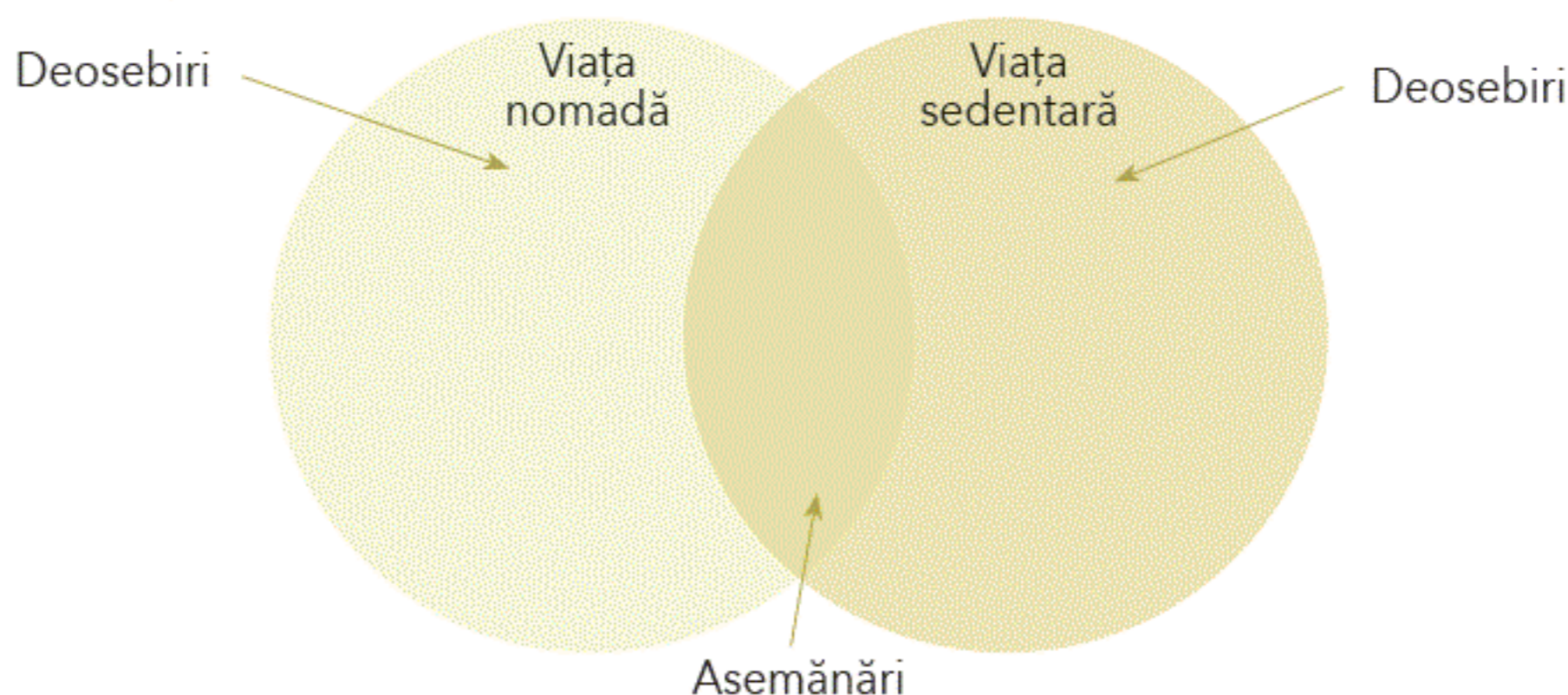
I. Citește textul de mai jos și răspunde, pe caiet, la cerințe.

• „Importanța vaselor de diferite forme și mărimi utilizabile mai ales prin eliminarea apei din argilă prin ardere la o temperatură de 600°C a fost incalculabilă. [...] Vasele erau lucrate cu mâna; până când, în jurul anului 3400 î.H., în Mesopotamia, și-a făcut apariția roata olarului. Aceasta a fost prima formă de tehnică bazată pe principiul roții. Roata olarului – care în Europa nord-vestică va apărea abia în jurul anului 500 î.H. – i-a permis omului să lucreze mai repede și deci să producă mai mult; să controleze mai bine grosimea pereților vasului și să creeze forme noi, originale, mai simetrice și mai estetice.”

Ovidiu Drimba, *Istoria culturii și civilizației*, vol. I

1. Prin ce procedeu deveneau vasele utilizabile?
2. Unde și când a apărut roata olarului? Când a ajuns ea în Europa de nord-vest?
3. Ce a reprezentat roata olarului?
4. Ce avantaje prezintă roata olarului?

II. Folosind diagrama Venn, realizează o comparație între modul de viață nomad și cel sedentar, utilizând informațiile din lecție, dar și pe cele găsite în mediul online.

III. PORTOFOLIU

Realizează o compunere cu titlul „O zi din viața unui om preistoric” pornind de la următorul plan de idei: 1. Ce am de făcut astăzi? 2. Cum fac? 3. De ce? 4. Cine e alături de mine? 5. Care sunt primejdiile pe care le înfrunt? 6. Se lasă seara.

Citește-le colegilor compunerea și votează cea mai bună compoziție. Adaugă compunerea în Portofoliu.

Lecția 3

Inventarea metalurgiei – tehnologie și consecințe asupra vieții oamenilor

Epoca metalelor, după cum am aflat deja în lecția anterioară, se împarte în Epoca bronzului (fig. 1) și Epoca fierului. Probabil, bronzul, un **aliaj** compus din cupru și cositor (numit și staniu), a fost inventat în jurul anului 4000 î.H. Deși primele metale au fost descoperite încă din neolitic, ele nu erau suficient de rezistente pentru a face trecerea la Epoca metalelor. **Bronzul**, în schimb, prezenta o serie de avantaje: mult mai rezistent decât piatra, putea fi turnat în forme complexe și putea fi refolosit. Totodată, trecerea la Epoca bronzului a dus la apariția unor noi meserii: **mineritul** (minereul trebuia extras) și **prelucrarea metalelor**. Pe de altă parte, bronzul a stimulat **comerțul**, fiindcă metalele care compun acest aliaj nu se găseau peste tot. Astfel, s-a dezvoltat comerțul cu aceste metale sau cu arme și unelte confecționate din bronz. Odată cu aceste transformări a apărut și o clasă socială mai înstărită decât majoritatea locuitorilor așezărilor care, treptat, a evoluat spre **aristocrație**.

Fig. 1. Obiecte din Epoca bronzului

Fig. 2. Arme și unelte din bronz

Fig. 3. Stonehenge (Anglia), cel mai cunoscut monument din neolitic și Epoca bronzului

În secolul al XIV-lea î.H., hitiții, o populație din Asia Mică (Turcia, astăzi), au descoperit **fierul**. Poate că acesta a fost descoperit mai devreme, poate în alte regiuni, însă nu avem suficiente dovezi pentru a susține altceva. În orice caz, în secolul al XIV-lea î.H., hitiții știau să prelucereze fierul, ceea ce le-a oferit un mare avantaj în luptele cu egiptenii, care aveau arme din bronz. Fierul este mult mai rezistent decât bronzul. Avem chiar o știre despre un pumnal din fier dăruit de un rege hitit **faraonului** Tutankamon (1332-1323 î.H.). Un asemenea pumnal, poate chiar același, alături de alte obiecte din fier, a fost descoperit în mormântul faraonului, în 1925, de către arheologul Howard Carter. Multă vreme s-a crezut că fierul din care a fost confecționat provenea dintr-un meteorit.

Metalurgia fierului a început să se răspândească și în Europa după anul 1000 î.H., unde cunoaște două etape: Hallstatt (cca 1000-500 î.H.) și La Tène (cca 500-sec. I î.H.), diferențiate prin modul de prelucrare a fierului, dar și prin calitatea și utilizarea acestuia. Chiar și în zilele noastre, fierul este cel mai utilizat metal.

Numele perioadei Hallstatt provine de la o așezare din Austria unde, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, a fost descoperită o mină de sare și un cimitir, care au funcționat în mileniul I î.H. (cca 1000-500 î.H.). Săpăturile au scos la iveală numeroase obiecte, de la articole de îmbrăcăminte și încălțăminte până la unelte și arme din bronz sau fier. Descoperiri ulterioare au demonstrat că obiecte similare au existat în multe părți ale Europei, fapt pentru care numele așezării a devenit numele unei întregi perioade. În cazul perioadei La Tène, numele vine de la o așezare din Elveția, aflată la nord de lacul Neuchâtel, unde au fost descoperite mai multe obiecte din fier. Și în acest caz, obiecte similare au fost descoperite în alte părți ale Europei, ceea ce demonstrează răspândirea acestei culturi.

Prin **cultură arheologică** înțelegem răspândirea într-un anumit spațiu istoric a unor obiecte care seamănă atât sub aspectul utilizării lor, cât și în ceea ce privește procesul de producție. Arheologii numesc culturile după o așezare modernă în preajma căreia se fac anumite descoperiri. Acest procedeu se folosește pentru perioada preistorică fiindcă lipsesc izvoarele scrise, iar descoperirile materiale sunt unicele surse care ne permit să cunoaștem ceva despre oamenii de atunci. Putem presupune că între acele comunități cu o viață materială și spirituală asemănătoare în multe privințe există puternice legături comerciale și de altă natură. În acest fel s-a ajuns la concluzia că ele trebuie tratate unitar, prin încadrarea lor în ceea ce numim cultură arheologică, cum este cazul culturilor Hallstatt și La Tène.

Dicționar

aliaj – amestec de două sau mai multe metale

aristocrație – categorie socială aflată deasupra celor mulți prin avere și putere

faraon – titlu purtat de conducătorul Egiptului, regat antic din nord-estul Africii, care înseamnă „cel cu casă mare”

metalurgie – totalitatea metodelor de extragere și de prelucrare a metalelor

Reține

Epoca metalelor a cunoscut două perioade: Epoca bronzului și Epoca fierului.

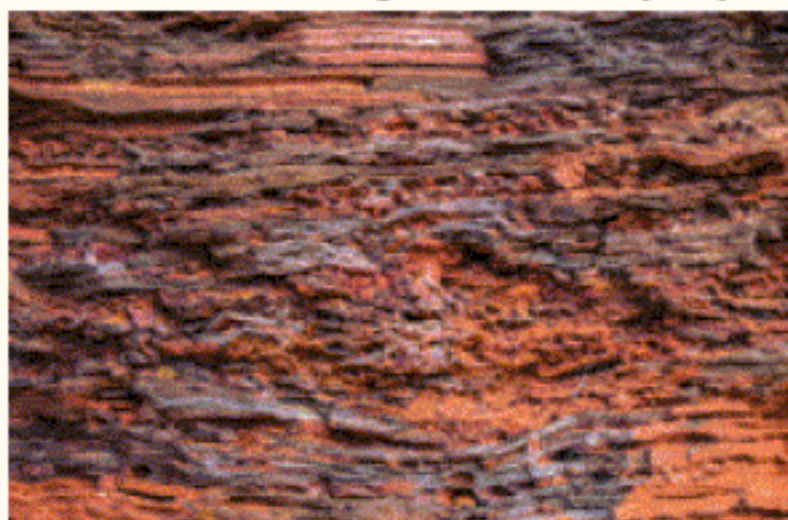
Bronzul este un aliaj din cupru și cositor.

Fierul a fost, probabil, descoperit de hitiți, un popor care trăia în Asia Mică.

Metalurgia fierului a pătruns Europa după anul 1000 î.H.

Exersează

I. Studiază imaginile de mai jos și scrie, pe caiet, care sunt etapele metalurgiei fierului.

II. Citește textul de mai jos și răspunde, pe caiet, la cerințe.

• Fierul este un minereu dorit de toți oamenii, dar extras doar în anumite zone. Distanța, izolarea sau neștiința au făcut ca locuitorii multor regiuni să nu aibă acces la minereu de fier. Ingeniozitatea umană a oferit metode de extragere a fierului din meteoriți, obiecte spațiale cu un bogat conținut de fier. Un astfel de meteorit a căzut în Groenlanda, cu mii de ani în urmă, iar localnicii au folosit fierul provenit din acesta pentru a realiza arme și unelte. La sfârșitul secolului al XIX-lea, exploratorii zonei polare au descoperit secretul localnicilor și au dus meteoritul de la Capul York la muzeu (fig. 4). Putem bănuși că și în vremurile preistorice meteoriții au oferit fier oamenilor. Iată cât de ingenioși puteau fi înaintașii noștri.

1. De ce nu au avut toți oamenii acces la minereu de fier?
2. Cum putea fierul să cadă din cer?
3. Ce au făcut, uneori, oamenii cu meteoriții?
4. Unde a căzut un meteorit bogat în fier?
5. Ce s-a întâmplat cu respectivul meteorit?
6. Ce demonstrează acest fapt?

III. Ai auzit vreodată expresia: „Bate fierul cât e cald”? Ce sens are această expresie? Poți găsi și un alt sens decât cel obișnuit?

IV. Studiază textul de mai jos și răspunde, pe caiet, la cerințele de la pag. 24.

„Spiritualitatea hallstattiană continuă, pe de o parte, trăsăturile esențiale dobândite pe parcursul Epocii bronzului; pe de altă parte, aspecte noi, mai ușor sesizabile în domeniul artelor decât în acela al credințelor, își fac apariția treptat. Nu avem niciun motiv să ne îndoim de perpetuarea cultului solar, cel puțin în Hallstattul timpuriu și mijlociu, câtă vreme arheologia furnizează cele mai interesante mărturii materiale ale credințelor uraniene [zeități cerești].”

Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, Keith Hitchins, Șerban Papacostea, Pompiliu Teodor, *Istoria României*

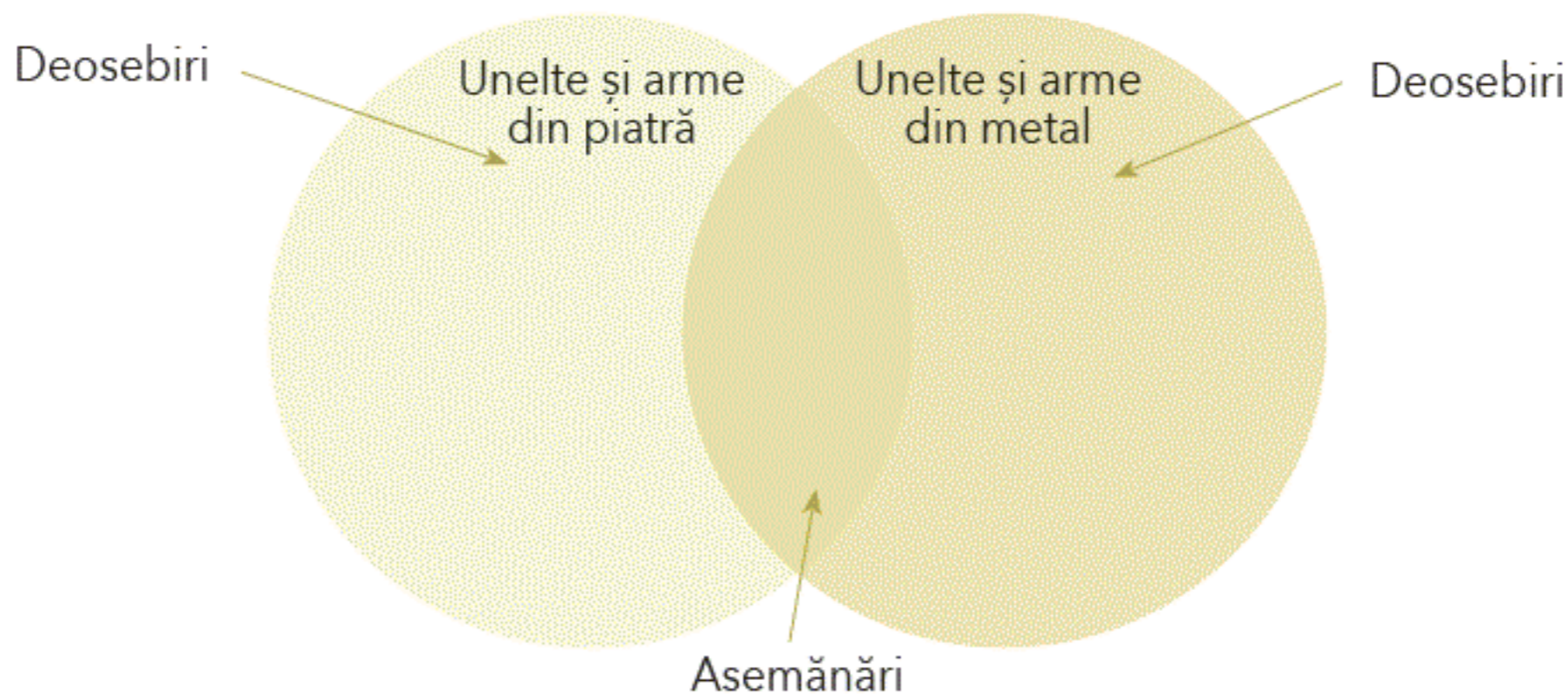

Fig. 4. Fragment din meteoritul căzut în Groenlanda

Exersează

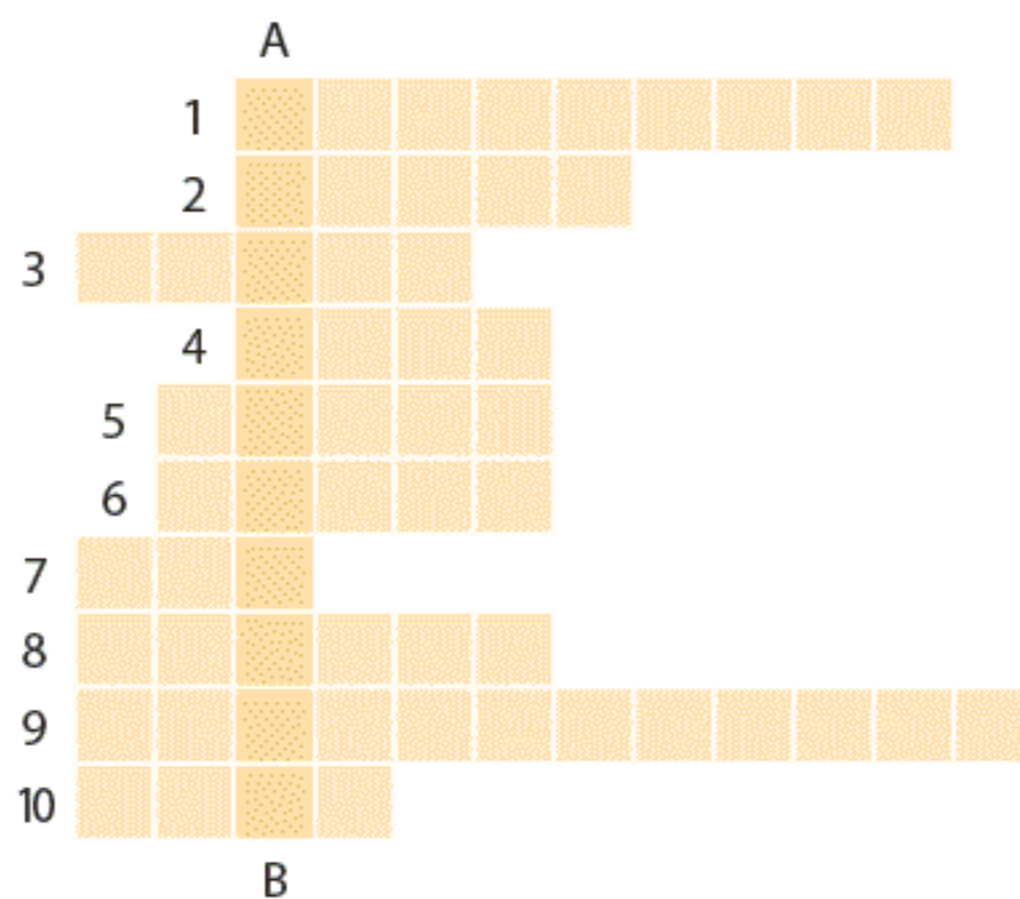
1. Apariția Hallstattului a dus la dispariția credințelor din Epoca bronzului?
2. Hallstattul a adus elemente noi în ceea ce privește credințele religioase?
3. Ce cult s-a păstrat? Ce sunt credințele uraniene? Caută mai multe informații online.

V. Folosind diagrama Venn, realizează o comparație între uneltele și armele din piatră și cele din metal.

VI. Completează, pe caiet, rebusul și vei descoperi pe verticala A-B numele unui proces tehnologic descoperit în Epoca metalelor.

1. Epocă situată între paleolitic și neolitic
2. Țară condusă de faraon
3. Popor care a descoperit fierul
4. Obiect folosit pentru atac și apărare
5. Amestec de două sau mai multe metale
6. Metal descoperit încă din neolitic
7. Metal prețios descoperit încă din neolitic
8. Metal argintiu descoperit încă din neolitic
9. Categorie socială a celor bogați
10. Metal mai rezistent decât bronzul

Fișa de observare sistematică a comportamentului elevilor la orele de istorie

Criteriile evaluate	Nivel scăzut	Nivel mediu	Nivel ridicat
1. Respectarea regulilor grupului			
2. Nivel de sociabilitate			
3. Emotivitatea și încrederea în sine			
4. Capacitatea de autoorganizare			
5. Atitudinea critică și implicarea în dezbaterile de la clasă			
6. Interesul față de disciplina istorie			

• Durata perioadei de evaluare este egală cu durata parcurgerii unității de învățare **Preistoria**.

I. CAUZĂ-EFECT! Găsește efectul pentru fiecare cauză, după model.

Model: *Extinderea comunităților umane (cauză) – apariția triburilor (efect)*

CAUZĂ	EFACT
Expediția lui Charles Darwin	Apariția aristocrației
Inventarea agriculturii	Înlocuirea uneltelor din bronz
Descoperirea bronzului	Înlocuirea uneltelor din piatră
Descoperirea fierului	Sedentarizarea
Dezvoltarea comerțului	Teoria evoluționistă

II. Realizează conexiunea corectă între evenimente și ani/secole.

Publicarea lucrării <i>Originea speciilor</i>	cca sec. al XIV-lea î.H.
Descoperirea scheletului Lucy	cca 4000 î.H.
Începutul neoliticului	1859
Începutul Epocii bronzului	cca 9000 î.H.
Descoperirea fierului	1974

III. EXPLOZIA STELARĂ! Completează, pe caiet, schema de mai jos.

IV. Ordonează, pe caiet, imaginile de mai jos în ordinea succesiunii lor.

I. Alege varianta corectă de răspuns pentru a completa enunțurile.

- Epoca metalelor se împarte în două mari perioade:
  - Epoca bronzului și Epoca fierului.
  - Epoca aurului și Epoca argintului.
  - Epoca cuprului și Epoca zincului.
- Bronzul a apărut în jurul anului:
  - 4000 î.H.
  - 6000 î.H.
  - 3000 î.H.
- Bronzul este un aliaj din:
  - fier și aur.
  - argint și cupru.
  - cupru și cositor.
- Folosirea bronzului a dus la abandonarea treptată a uneltelor și armelor din:
  - piatră.
  - fier.
  - lut.
- Fierul a fost descoperit de:
  - evrei.
  - persani.
  - hitiți.

Fig. 1. Inel din bronz

II. Completează enunțurile de mai jos cu informația potrivită.

29000 î.H., 40000 î.H., câinele, pisica, mineritul, olăritul, Charles Darwin, Howard Carter, metalelor, pietrelor.

- Metalurgia reprezintă extragerea și prelucrarea ... .
- Teoria evoluționistă a fost creația lui ... .
- Impunerea metalului în fața pietrei a dus la apariția unor noi ocupații, precum ... .
- Omul de Neanderthal a dispărut în jurul anului ... .
- Primul animal domesticat a fost ... .

III. Stabilește valoarea de adevăr (Adevărat sau Fals) a enunțurilor de mai jos.

- Oamenii au descoperit bronzul înaintea fierului.
- Picturile rupestre au apărut în Epoca fierului.
- Primele metale au fost descoperite în neolitic.
- Fierul s-a impus în fața pietrei.
- Agricultura a apărut în „semiluna fertilă”.

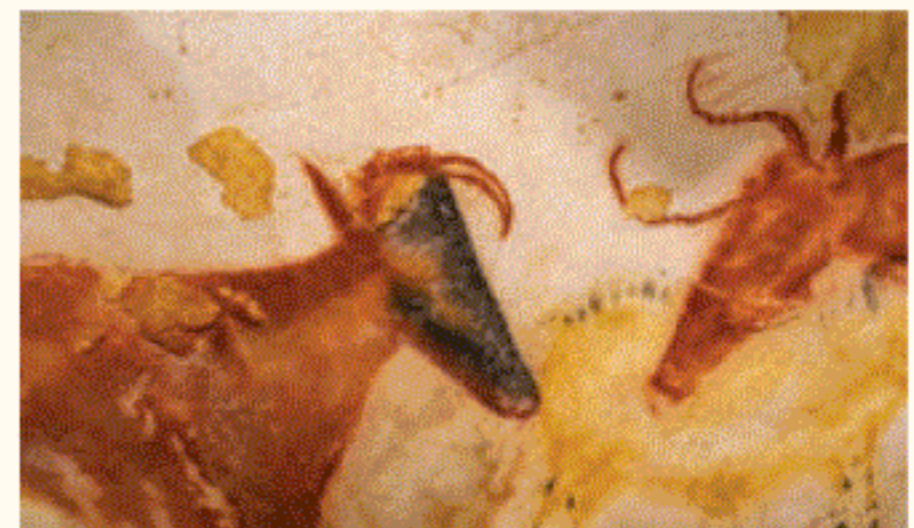

Fig. 2. Pictură rupestră, Lascaux, Franța

Subiect	I	II	III
Punctaj maxim: 10 puncte	3 puncte (5 x 0,6 p.)	3 puncte (5 x 0,6 p.)	3 puncte (5 x 0,6 p.)
	Se acordă un punct din oficiu.		

Verifică-ți cunoștințele!

Răspunsuri: I. 1. Epoca bronzului și Epoca fierului; 2. 4000 î.H.; 3. cupru și cositor; 4. piatră; 5. hitiți; II. metalelor, Charles Darwin, mineritul, 29000 î.H., câinele; III. A, F, A, A, A, A.

UNITATEA

ORIENTUL ANTIC

Lecția 1. Mediul natural și viața cotidiană

Studiu de caz: Orașul-stat Babilon

Studiu de caz: Temple și piramide

Lecția 2. Popoare și civilizații pe harta Orientului Antic

Studiu de caz: Evreii

Studiu de caz: Chinezii

Lecția 3. Inventarea scrierii – de la pictograme la alfabet

Studiu de caz: Epopeea lui Ghilgameș

Studiu de caz: Codul lui Hammurabi

Recapitulare

Autoevaluare

După parcurgerea acestei unități, vei reuși:

- să localizezi în timp și spațiu principalele civilizații ale Orientului Antic;
- să compari informații provenite din surse istorice diferite;
- să relatezi un eveniment sau proces istoric pe baza unor surse istorice sau a unui plan de idei dat;
- să folosești în enunțuri simple sau texte termenii istorici învățați.

Lecția 1 Mediul natural și viața cotidiană

Mediul natural. Orientul Antic reprezintă un teritoriu vast ce cuprinde nord-estul Africii și mare parte din Asia, care este împărțit în trei părți: Orientul Apropiat (de la Marea Mediterană până la Golful Persic), Orientul Mijlociu (de la Golful Persic până în India) și Orientul Îndepărtat (din India până în Japonia).

Este regiunea în care au apărut primele **civilizații** importante, care s-au dezvoltat pe văile marilor fluvii: Tigru și Eufrat – civilizația sumeriană; Nil, cea egipteană – fig. 1; Fluviul Galben (Huanghe) și Fluviul Albastru (Yangtze), Indus, Gange și Brahmaputra – civilizația indiană. Fluviile ofereau resursele de apă atât de necesare așezărilor umane, creșterii animalelor și, mai ales, practicării agriculturii. Astfel, civilizațiile Orientului Antic ne demonstrează un adevăr valabil și astăzi – apa dulce în cantități suficiente este o resursă esențială vieții.

Fig. 1. Semiluna fertilă, Orientul Antic

Așezările, ca și în cazul celor de astăzi, erau de două feluri: rurale și urbane. Orașele, mult mai dezvoltate, erau înzestrate cu străzi, canalizări, clădiri publice, palate, piețe și ziduri de apărare. Primele orașe construite după reguli stricte au fost descoperite pe Valea Indusului. Este vorba despre Mohenjo-Daro (fig. 2) și Harappa, care au înflorit între 2400-1800 î.H. Satele erau alcătuite dintr-un număr redus de locuințe.

Locuințele din mediul rural erau diferite de cele de la orașe, fiind construite din lut amestecat cu paie, din lemn, cu acoperiș din stuf, iar oamenii și animalele împărțeau, de cele mai multe ori, același spațiu. La orașe, casele erau construite din cărămidă și piatră, aveau acoperiș din lemn și, uneori, mai multe etaje.

Alimentația se baza pe fructe, legume și cereale, care se păstrau în depozite din cărămidă (fig. 3). Carnea și lactatele completau hrana bazată, în special, pe grâu (Egipt, Mesopotamia și India) și pe orez (China).

Familia era condusă după reguli stricte. De obicei, bărbatul avea rolul determinant și exercita o putere mare asupra soției și a copiilor. Totuși, în Egipt și Mesopotamia au existat legi și tradiții care ofereau femeilor o poziție ceva mai bună. În unele regiuni s-a dezvoltat, sub diverse forme, și poligamia. Astfel, un soț putea avea mai multe soții.

Fig. 2. Ruinele așezării de la Mohenjo-Daro (Pakistan)

Fig. 3. Depozit din cărămidă pentru păstrarea cerealelor (Egipt)

Fig. 4. Practicarea activităților agricole în Egiptul Antic

Practicile sociale difereau profund de la o civilizație la alta. Respectul față de zei, rege și preoți era sacru, iar sclavia era considerată o practică normală în Antichitate. Diversele sărbători religioase permiteau organizarea petrecerilor unde participanții își expuneau hainele și bijuteriile deosebite, iar bucatele erau dintre cele mai alese. Locuitorii Orientului Antic iubeau și muzica, după cum ne indică unele surse.

Credința a ocupat un rol central în viața tuturor popoarelor Orientului Antic. Cu excepția evreilor, și pentru o scurtă perioadă de timp și a Egiptului, toate celelalte popoare aveau religii politeiste (credeau în mai mulți zei). În cinstea fiecărui zeu se construiau temple, în care preoții oficiau ritualuri și credincioșii devotați aduceau jertfe. Un loc aparte revenea superstițiilor întreținute de legende.

La baza economiei se aflau activitățile agricole, mineritul, meșteșugurile și comerțul. Schimburile comerciale se făceau prin troc până la apariția monedei, în secolul al VII-lea î.H., în Lydia, un regat din Asia Mică. Moneda, ca și scrierea, a apărut din necesitatea de a ușura activitățile economice, în Orient.

Dicționar

civilizație – nivel de dezvoltare al unui popor

practică socială – mod de organizare a societății și de comportare a membrilor ei

Reține

Clima și prezența în zonă a marilor fluvii au dus la apariția și dezvoltarea comunităților umane în Orientul Antic.

Agricultura era ocupația de bază a popoarelor din această regiune.

Credința în mai mulți zei era specifică celor mai multe civilizații din Orientul Antic.

Exersează

I. Citește textele de mai jos și răspunde, pe caiet, la cerințe.

A. „Ținutul asirienilor are parte de ploaie puțină. Această cantitate mică de apă ajută doar ca grâul să prindă rădăcini. Odată răsărit, grâul crește datorită apei din fluviu, care, udându-l, face holda să crească.

Lucrurile nu se petrec la fel ca în Egipt, unde fluviul se revarsă el însuși pe câmpuri. Irigația însă o aduce omul, cu ajutorul unor cumpene, căci întregul ținut al Babiloniei, ca și Egiptul, este străbătut de canale [...]”

Herodot, *Istoriei*

B. „Religia ocupa un loc preeminent în cultura și civilizația sumeriană. Fiecare oraș-stat își avea zeul său principal, considerat fondatorul, stăpânul și protectorul său [...] Orașul-stat Eridu îl avea ca divinitate supremă pe Enki, Larsa – pe Șamaș, Uruk – pe Anu, Nippur – pe Enlil ș.a.m.d. Cu timpul, numărul zeilor a atins o cifră impresionantă; sumerienii susțineau că au 3 600 de zei.”

Ovidiu Drimba, *Istoria culturii și civilizației*, vol. 1

1. Cum era ținutul asirienilor, conform sursei A? Dar cel al egiptenilor?
2. Cum se realiza agricultura la asirieni? Dar la egipteni?
3. Caută online semnificația termenului istoric *oraș-stat*.
4. Ce loc ocupa religia în Antichitate, conform sursei B?
5. Câți zei susțineau sumerienii că au?

II. Realizează enunțuri false din punct de vedere istoric în care să folosești denumirile fluviilor: Nil, Tigru, Indus și Fluviul Galben. Rescrie enunțurile false astfel încât să devină adevărate.

Studiu de caz Orașul-stat Babilon

Mesopotamia, termen de origine greacă, care înseamnă „pământul dintre ape”, reprezintă regiunea cuprinsă între fluviile Tigru și Eufrat, care, în cea mai mare parte, astăzi se află pe teritoriul statului Irak. Încă din neolitic, Mesopotamia s-a remarcat prin dezvoltarea agriculturii și a diverselor tehnologii care i-au făcut pe istorici să considere acest loc drept unul dintre leagănele civilizației. Spre sfârșitul mileniului al IV-lea î.H., sumerienii au pus bazele primelor orașe-stat, care aveau să se dezvolte foarte mult în mileniul următor. Numărul lor a crescut rapid odată cu pătrunderea unor populații semitice dinspre nord. Cele mai importante orașe-stat (Ur, Uruk, Nippur, Lagaș, Kiș, Mari, Ebla etc.) s-au înfruntat pentru supremație. Probabil în jurul anului 2300 î.H., Sargon I cel Bătrân a creat orașul-stat Akkad, care avea să evolueze spre un regat important prin cuceriri treptate, unele chiar și în afara Mesopotamiei.

În a doua jumătate a mileniului al III-lea î.H., pe malul Eufratului, într-o zonă extrem de propice agriculturii și comerțului, a fost întemeiat orașul-stat Babilon (Poarta Zeilor – lb. babiloniană). Începând cu secolul al XIX-lea î.H., Babilonul (fig. 1) va cunoaște o creștere a puterii și va evolua spre un imperiu în timpul lui Hammurabi (sec. al XVIII-lea î.H.). Câteva veacuri, până la crearea Imperiului Asirian, Babilonul a reprezentat cea mai importantă putere din regiune. Timp de mai multe secole, s-au dat lupte grele între asirieni și babilonieni. În cele din urmă, asirienii au ieșit victorioși, dar la sfârșitul secolului al VII-lea î.H., sub domnia lui Nabucodonosor al II-lea (605-562 î.H.), a fost creat Noul Imperiu Babilonian. Gloria Babilonului a apus în anul 539 î.H., când a sfârșit prin a fi cucerit de Cyrus al II-lea cel Mare, întemeietorul Imperiului Persan, dar, chiar și așa, orașul a rămas unul dintre cele mai importante centre urbane ale vremii.

Fig. 1. Ruinele orașului Babilon

Exersează

- Citește textul de mai jos și răspunde, pe caiet, la cerințe.

„În Asiria sunt multe cetăți însemnate, dar cea mai vestită și cea mai puternică – unde, după nimicirea Ninivei, a fost capitala regatului – era Babilonul.

Iată felul în care este construit. Cetatea se înalță în mijlocul unei câmpii întinse; este pătrată și fiecare dintre laturi are o sută douăzeci de stadii. Întreg perimetrul ei este, prin urmare, de patru sute optzeci de stadii.

Aceasta este mărimea orașului Babilon. Prin felul în care este construit, întrece toate cetățile pe care le cunoaștem. Mai întâi, în jurul Babilonului se află un șanț adânc și larg, plin cu apă; apoi un zid lat de cincizeci de coți regali și înalt de două sute. [...] Orașul este împărțit în două părți, fiind străbătut pe la mijloc de un fluviu care se numește Eufrat. El curge din ținutul armenilor; este mare, adânc și repede; se varsă în Marea Roșie.”

Herodot, *Istoriei* (Despre Babilon)

1. Unde era localizată cetatea Babilonului?
2. Care erau părțile componente ale cetății?
3. De ce crezi că Babilonul era înconjurat de un șanț cu apă și de un zid?
4. Având în vedere faptul că un stadiu = 184,97 metri, calculează lungimea zidurilor Babilonului.
5. Studiază un atlas geografic pentru a afla unde se varsă fluviul Eufrat, în Marea Roșie, după cum afirmă sursa, ori în Golful Persic.

Temple și piramide

Studiu de caz

Templele sunt clădiri sacre construite în decursul timpului în cinstea diverselor zeități. Cu excepția evreilor, care au creat religia **monoteistă**, celelalte popoare din Antichitate credeau în mai mulți zei (**politeism**). De regulă, unul dintre zei se afla în fruntea celorlalți, așa cum conducătorul unui stat se afla în fruntea locuitorilor săi. Templele erau decorate cu statui ale zeului adorat și altare pe care se depuneau jertfele (fructe, legume, animale etc.). Preoții erau cei care se îngrijeau ca zeul să fie cinstit așa cum se cuvine și conduceau **ceremoniile** religioase dedicate acestuia. Templele au fost construite de toate popoarele Orientului Antic (fig. 1).

Printre cele mai reprezentative construcții din Orientul Antic se numără și ziguratele (fig. 2) din Mesopotamia sau așa-numitele stupa din India (fig. 3).

În Egipt, și nu numai, au fost ridicate **piramide** (fig. 4) impresionante pentru a adăposti mumia faraonului. Egiptenii au dezvoltat procedeul conservării morților prin mumificare, deoarece credeau că aceștia vor învia la un moment dat, iar trupurile lor trebuiau păstrate cât mai bine pentru acest moment. Clima extrem de uscată a ajutat foarte mult la procesul de conservare. Însă egiptenii au mumificat și animale, nu doar oameni.

Piramida în trepte de la Saqqara (fig. 5) pare să fi fost prima construcție de acest fel (sec. al XXVII-lea î.H.). Opera legendarului arhitect Imhotep, aceasta a fost ridicată în cinstea faraonului Djoser. Avea o înălțime de circa 60 m, șase trepte și era construită din cărămizi. Cea mai mare piramidă a fost construită de faraonul Keops (sec. al XXVI-lea î.H.) din blocuri de piatră și avea o înălțime de 146 m. Ea a fost timp de mai multe milenii cea mai înaltă construcție de pe Pământ.

Fig. 1. Templul de la Luxor, Egipt

Fig. 2. Ziguratul din Ur

Fig. 3. Stupa, templu din India

Fig. 4. Piramida lui Keops

Fig. 5. Piramida în trepte de la Saqqara

Dicționar

ceremonie – eveniment solemn, sărbătoare organizată în cinstea unui zeu

monoteism – religie în care este adorată o singură divinitate

politeism – religie în care sunt adorați mai mulți zei

Exersează

• Pornind de la textul de mai jos, realizează un desen în care să redai felul în care a fost construită piramida lui Keops. „Iată cum s-a construit această piramidă. Mai întâi s-au clădit niște terase, cărora unii le zic trepte, alții altare. Înălțând scheletul piramidei, egiptenii au ridicat și celelalte pietre cu ajutorul unor mașini făcute din niște pari scurți: pietrele erau urcate de la pământ până la prima temelie a treptelor. Când ajungea în locul acela, piatra era așezată pe o altă mașină, care se afla pe cea dintâi temelie. De aici era trasă pe cea de-a doua temelie și așezată iar pe altă mașină.”

Herodot, *Istorie* (Despre construirea piramidei lui Keops)

Lecția 2 Popoare și civilizații pe harta Orientului Antic

Imensul spațiu al Orientului a permis apariția în Antichitate a numeroase civilizații, care ne-au lăsat o bogată moștenire materială și spirituală. Multe dintre invențiile și descoperirile acestora le folosim și astăzi: agricultura, canalele de irigații, roata, scrisul, statul, ca formă de organizare, moneda, legile etc. Orientul Antic a fost locul în care s-a născut civilizația. Însă acest merit revine mai multor popoare care s-au afirmat pe harta lui, fie că vorbim despre egipteni, sumerieni, asirieni, fenicieni, hitiți, chinezi etc. (fig. 1).

Fig. 1. Harta Orientului Antic

Popoarele mesopotamiene (sumerieni, akkadieni, babilonieni, asirieni) aveau importante cunoștințe de matematică, medicină sau astronomie și au lăsat moștenire o zestre importantă umanității. S-au remarcat prin folosirea sistemelor de irigații, inventarea roții olarului și a primei forme de scriere (sumerienii), prin transmiterea primelor opere literare (*Epopoea lui Ghilgamesh*), dar și prin crearea orașului-stat în mileniul al IV-lea î.H. și a primului imperiu (akkadienii).

Egiptul este creația faraonului Narmer (sau Menes), care a unit Egiptul de Sus cu Egiptul de Jos, punând astfel bazele unui singur stat în mileniul al IV-lea î.H. La conducerea lui s-au succedat numeroși faraoni, printre care și Tutmes al III-lea și Ramses al II-lea (fig. 2).

Evreii au pus bazele unei civilizații pe coasta de est a Mediteranei, în Canaan, remarcându-se prin credința lor monoteistă, învățăturile ei fiind reunite în Biblie, cartea sfântă a acestora. Maxima

întindere a statului evreu a fost atinsă în timpul regilor David și Solomon, în secolele XI-X î.H.

Fenicienii locuiau, cu aproximație, în regiunea în care astăzi găsim statul Liban. Ca și mesopotamienii, au construit orașe-stat (Tyr – fig. 3, Sidon, Ugarit, Byblos) și s-au remarcat ca navigatori și negustori pricepuți. Orașul Tyr (azi în Liban) este cel mai vechi oraș din lume locuit fără întrerupere. Fenicienii au creat colonii în bazinul Mării Mediterane și au explorat chiar și regiuni din Oceanul Atlantic. Ei au întemeiat și cetatea Cartagina din nordul Africii, în anul 814 î.H. Tot fenicienilor le datorăm inventarea purperei (țesătură de culoare stacojie) și perfecționarea primului alfabet.

Fig. 2. Statuia faraonului Ramses al II-lea

Fig. 3. Ruinele cetății Tyr, întemeiată de fenicieni

Hitiții au creat un impresionant regat în peninsula Asia Mică (pe teritoriul actual al Turciei). Ei au fost primii care au folosit fierul pe scară largă. Hitiții s-au luptat cu egiptenii pentru supremație în Orientul Apropiat. De altfel, primul **tratat internațional** care ni s-a păstrat a fost semnat la începutul secolului al XIII-lea î.H. de faraonul Ramses al II-lea și de regele hitit Hattusili al III-lea.

Persanii au fost creatorii primului mare imperiu al Antichității. În momentele sale de glorie, acesta se întindea de la Dunăre la Indus și de la Marea Caspică până la Oceanul Indian. Creația i se datorează lui Cyrus al II-lea cel Mare (559-530 î.H.), iar acesta s-a extins în timpul urmașilor săi, între care se remarcă în special Darius I (522-486 î.H.). Acesta a împărțit imperiul în **satrapii** (provincii guvernate de un satrap), a construit drumuri, a impus o limbă oficială și un sistem unic de unități de măsură, a ridicat o nouă capitală la Persepolis (fig. 4) și a emis prima monedă persană (daricul).

Fig. 4. Ruinele orașului Persepolis (azi în Iran)

Fig. 5. Ruinele vechiului oraș-stat Harappa

Fig. 6. Borobudur (Indonezia), cel mai mare templu budist din lume

care este atribuită înțeleptului cu același nume. Taoismul cere renunțarea la amăgirile oferite de simțuri și la sentimentele puternice pentru a cunoaște sfințenia. Înțeleptul tao (calea – lb. chineză) alege lipsa de acțiune prin care totul se transformă în bine. Confucius (fig. 7) a fost contemporan cu apariția taoismului, însă ideile sale, așa cum se regăsesc în volumul *Analecte*, vorbesc despre rolul omului în societate. El stabilește reguli morale prin care societatea poate atinge armonia și progresul. Confucianismul a devenit o adevărată religie în China și a constituit multă vreme busola morală a acestei civilizații.

Indienii. În mileniul al III-lea î.H. a luat naștere, pe valea fluviului Indus, una dintre cele mai strălucite civilizații antice, creată în jurul marilor centre urbane Mohenjo-Daro și Harappa (fig. 5), care au fost abandonate spre 1800 î.H. În jurul anului 1500 î.H., în nord-vestul Indiei au pătruns arienii, populație de origine indo-europeană. Aceștia au adus *Vedele*, texte religioase care au ajuns la forma actuală înspre anul 400 î.H. *Rigveda*, prima parte a *Vedelor*, este, probabil, cea mai veche scriere cu caracter religios din lume și datează din vremea venirii arienilor. *Vedele* reprezintă cartea sfântă a religiei hinduse, o religie politeistă practică de un mare număr de indieni și astăzi. Tot în India a apărut o altă religie importantă, budismul, creat de prințul Gautama Siddhartha. La vârsta de 29 de ani, el a plecat în căutarea Adevărului, devenind astfel Buddha (Iluminatul). Budismul s-a răspândit rapid în Asia de est și de sud-est, fiind astăzi una dintre marile religii ale lumii.

Civilizația chineză a apărut în valea Fluviului Galben și a Fluviului Albastru. Numele ei provine de la cel al dinastiei Qin, care s-a aflat la conducerea statului în secolul III î.H.

Evoluția spirituală a chinezilor a cunoscut două etape importante. Spre sfârșitul sec. al VI-lea î.H. a apărut taoismul, un mod de a vedea lumea descris în lucrarea *Lao Tzu*

Fig. 7. Confucius, vechi gânditor chinez

Dicționar

imperiu – stat format prin cucerirea unor popoare și teritorii, condus de un împărat

oraș-stat – formă de organizare politică alcătuită din oraș și terenul agricol din jurul lui

tratat internațional – înțelegere scrisă între două sau mai multe state

Reține

În Orientul Antic au apărut unele dintre cele mai mari civilizații ale lumii: egipteană, sumeriană, persană, chineză, indiană etc.

Un rol important în apariția acestor civilizații l-a avut prezența în zonă a marilor fluvii.

Popoarele Orientului Antic s-au distins în diferite domenii: arhitectură, știință, medicină, literatură etc.

Exersează

I. Citește textele de mai jos și răspunde, pe caiet, la cerințe.

A. „Sunt rege din voința lui Ahuramazda [...] Acestea sunt țările care mi-au revenit: Persia, Elamul, Babilonia, Asiria, Arabia, Egipt, pământurile de pe țărmul mării, Sardes, Ionia, Media, Armenia, Capadocia, Parția, Drangiana, Areia, Horesm, Bactria, Sogdiana, Gandara, Sciția, Satagidia, Arachosia, Maca, în total, 23 de țări.

Aceste țări mi-au fost hărăzite. Îndeplinind voința lui Ahuramazda, le-am cucerit și ele mi-au adus tribut. Tot ce le-am poruncit, au săvârșit întocmai. În aceste țări am lăsat în bună pace pe cei care erau înțelepți și am pedepsit cu asprime pe cei care mi-au fost dușmani. Prin voința lui Ahuramazda, țările acestea ascultă de legile mele. [...]”

Inscripția de la Behistun (Despre împăratul persan Darius I)

B. „Dusă în sensul edificării unității imperiului, opera de organizare a lui Darius I s-a desfășurat în toate sectoarele vieții sociale. O principală realizare în acest sens o constituie ramificata rețea de drumuri ce străbătea toate ținuturile imperiale; bazată pe o mare cale axială, drumul regal dintre Susa și Sarda, rețeaua de drumuri colecta mărfurile persane, asiatice și egeene, întreținând cel mai intens trafic comercial al Antichității. Se pare că, grație acestor drumuri, curierii poștali puteau parcurge circa 300 km pe zi, distanță formidabilă pentru acea vreme.”

Iohanna și Nicolae Șarambei, *99 personalități ale lumii antice*

1. Cine a fost Ahuramazda? Caută detalii online.
2. Enumeră cinci dintre țările supuse lui Darius I.
3. Ce a făcut regele persan în țările care i s-au supus?
4. Care este una dintre marile realizări ale lui Darius I, conform sursei B?
5. Ce distanțe puteau străbate zilnic curierii poștali din Imperiul Persan?

II. Realizează legătura corectă între informațiile din cele două coloane.

Narmer (Menes)

Darius I

Cirus al II-lea

Ramses al II-lea

Tratat internațional

Întemeietorul Imperiului Persan

Întemeietorul orașului Persepolis

Unificatorul Egiptului

Fig. 8. Darius I, împăratul perșilor

Fig. 9. Reprezentare a faraonului Narmer (Menes)

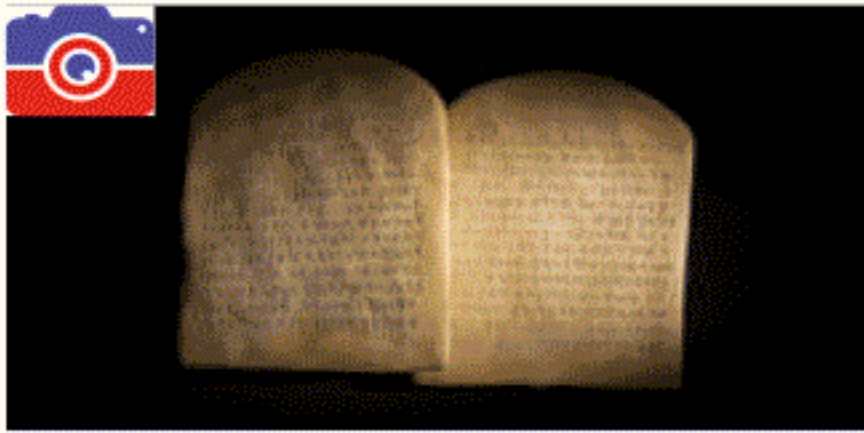

Fig. 1. Cele 10 porunci biblice înscrise pe tăblițe de piatră în alfabet ebraic

Fig. 2. „Chivotul legământului” (reconstituire) conținea tăblițele cu cele 10 porunci

Fig. 3. „Zidul plângerii” din Ierusalim, loc sacru pentru poporul evreu

Conform tradiției biblice, poporul evreu a ajuns în Canaan, regiune unde astăzi se găsește statul Israel, undeva în jurul anului 2000 î.H., venind dinspre Mesopotamia. Evreii erau organizați în triburi seminomade și s-au sedentarizat după stabilirea în regiune. O foamete cumplită i-a obligat să plece în Egipt sub conducerea lui Iacob, unde au cunoscut sclavia. Astfel, Canaanul abandonat și lipsit de orice apărare a ajuns sub controlul Egiptului condus de faraonul Tutmes al III-lea (sec. al XV-lea î.H.). Evreilor li s-a permis să părăsească zona abia spre sfârșitul secolului al XIII-lea î.H. Îndrumate de Moise, triburile evreiești au revenit în Canaan, după 40 de ani petrecuți în deșert, și au pus bazele unei noi religii, monoteiste, a doua din lume după **cultul lui Aton**, impus de faraonul Amenofis al IV-lea (Akhenaton) în secolul al XIV-lea î.H.

Biblia, cartea sfântă a evreilor, amintește despre fuga din Egipt. În timpul migrației către Canaan (Palestina), Moise ar fi primit de la Dumnezeu tăblițele cu cele 10 porunci (fig. 1), pe care se întemeiază religia creștină.

Abia în secolul al XI-lea î.H. a fost creat un stat evreu de către regele Saul (cca 1020-1000 î.H.). Acestuia avea să-i succedă David (cca 1000-962 î.H.), care a întărit regatul și a cucerit Ierusalimul. Urmașul său, Solomon (cca 962-931 î.H.), celebru pentru înțelepciunea sa, a construit Templul din Ierusalim (fig. 3) pentru zeul unic Iahve. Cu toate acestea, politeismul nu a dispărut din societatea evreiască și a fost practicat chiar și la Curtea regală. Disputele pentru preluarea puterii dintre fiii lui Solomon au dus la scindarea regatului în două părți, Iudeea și Israel. În anul 586 î.H., Nabucodonosor al II-lea a distrus Ierusalimul și i-a dus pe evrei în Mesopotamia („robia babiloniană”). După căderea Babilonului, Cyrus al II-lea cel Mare, împăratul perșilor, le-a permis să revină în Canaan. Robia babiloniană a afectat puternic societatea evreiască marcând, totodată, triumful definitiv al monoteismului.

Dicționar

Aton – zeul discului solar în mitologia egipteană

Exersează

- Citește textul de mai jos și răspunde, pe caiet, la cerințe.

„Babilonianul [Nabucodonosor al II-lea] l-a trimis pe căpetenia trupelor sale Nabuzardanes la Hierosoliyma [Ierusalim] să jefuiască templul, poruncindu-i să-l ardă împreună cu palatul regal, să facă orașul una cu pământul și să strămute populația în Babilon. Nabuzardanes a sosit în al unsprezecelea an al domniei lui Sedechia [regele Iudeii] la Hierosoliyma [Ierusalim], a prădat templul și a răpit vasele de aur și argint ale Domnului, precum și marele bazin de spălat, dăruit de Solomon; așijderea, stâlpii de aramă cu capitelurile lor, mesele de aur și candelabrele. Luând cu el toate acestea, căpetenia a dat foc templului.”

Flavius Iosephus, *Antichități iudaice* (Despre cucerirea Ierusalimului de către babilonienii)

1. Cine a cucerit orașul Ierusalim? Din ordinul cui?
2. Ce s-a întâmplat cu templul și palatul regal? Dar cu populația?
3. Ce bogății au capturat babilonienii?

Studiu de caz Chinezii

Civilizația chineză s-a dezvoltat în Orientul Îndepărtat începând cu mileniul al II-lea î.H. Tradiția istorică vorbește despre un stat creat de **dinastia** Xia, cândva după anul 2000 î.H., însă această afirmație nu este confirmată de nicio sursă istorică. Ceva mai târziu, a apărut dinastia Shang (cca sec. al XVIII-lea î.H.), care a pus bazele unui stat în bazinul Fluviului Galben la conducerea căruia a urmat dinastia Zhou (cca 1025 î.H.). Autoritatea acesteia s-a degradat treptat, ceea ce a dus la apariția mai multor regate care s-au luptat pentru preluarea puterii în regiune, interval cunoscut drept perioada Regatelor Combatante – sec. V-III î.H. Cel care a pus capăt situației instabile a fost regele din Qin, care a unit toate statele chineze sub autoritatea sa în anul 221 î.H. El și-a luat numele de Qin Shi Huangdi (fig. 1), de la care provine și numele actual al țării, China. Pentru a întări unitatea poporului chinez, împăratul a realizat unificarea unităților de măsură, a monedelor și a scrierii. În perioada în care Qin Shi Huangdi a domnit a început și construirea Marelui Zid Chinezesc (fig. 2), care proteja țara de atacurile nomazilor din nord. Împăratul avea să moară în anul 210 î.H., și pentru că urmașul său nu a reușit să se mențină la tron, locul dinastiei Qin a fost luat de dinastia Han (206 î.H.-220 d.H.).

Fig. 1. Statuie a împăratului Qin Shi Huangdi

Fig. 2. Porțiune din Marele Zid Chinezesc

Fig. 3. Armata soldaților de teracotă

Dicționar

dinastie – membri ai aceleiași familii care conduc în mod succesiv o țară

Exersează

I. Citește textul de mai jos și răspunde, pe caiet, la cerințe.

• Armata soldaților de teracotă (fig. 3) a fost descoperită întâmplător în anul 1974, de către un fermier. Era compusă din mii de soldați și ofițeri din teracotă, care au fost îngropați în apropierea mausoleului împăratului Qin Shi Huangdi, pentru a-l proteja pe acesta în viața de apoi. Fiecare soldat are o fizionomie diferită, ceea ce înseamnă că statuetele reproduc chipurile unor militari reali. Descoperirea arată fastul cu care a părăsit lumea primul împărat al dinastiei Qin.

1. Caută online definițiile termenilor *teracotă* și *mausoleu*.
2. Când și cine a descoperit armata de teracotă? Ce rol avea aceasta?
3. Ce putem spune despre soldații care o alcătuiau? Dar despre împăratul lor?

II. PORTOFOLIU

Împărțiți în grupe de patru-cinci elevi, realizați o prezentare în PowerPoint despre Marele Zid Chinezesc, care să conțină text și imagini, după următorul plan: 1. Când a început construirea sa? 2. Care a fost scopul pentru care a fost construit? 3. Când a fost finalizată construcția? 4. Cum a fost construit? 5. Care a fost utilitatea lui? 6. Cât măsoară? 7. Ce semnificație are astăzi?

Arătați-le prezentarea celorlalți colegi, după care adăugați-o la Portofoliul digital.

Inventarea scrierii – de la pictograme la alfabet

Lecția 3

Fig. 1. Scrierea cuneiformă sumeriană

să devină permanent. Semnele respective reprezentau simboluri sau chiar silabe. Scrierea cuneiformă a fost folosită până în mileniul I î.H. Inventarea scrierii a dus la apariția istoriei, de aceea se spune că „istoria începe la Sumer”.

La scurt timp după sumerieni, egiptenii au dezvoltat scrierea hieroglifică (semne sacre). Aceasta combina pictogramele cu ideogramele (simboluri pentru cuvinte) și fonogramele (simboluri pentru sunete) (fig. 2). În jurul anului 1200 î.H., egiptenii au inventat punctul. Însă această scriere complicată nu putea fi folosită în viața cotidiană, astfel că a apărut o variantă simplificată, numită hieratică, a scrierii hieroglifice. Egiptenii scriau cu pensula pe tăblițe din lemn sau pe suluri din papirus. Ei ne-au lăsat și foarte multe inscripții sculptate sau pictate pe piatră. Hieroglifele au fost descifrate abia la începutul secolului al XIX-lea de savantul francez Jean François Champollion (fig. 3), care s-a folosit de Piatra de la Rosetta (fig. 4), ce conține același text scris în trei limbi diferite.

Fig. 2. Scriere hieroglifică egipteană

Fig. 3. Jean François Champollion (1790-1832)

În a doua jumătate a mileniului al II-lea î.H. a apărut prima formă de scriere modernă, alfabetul ugaritic. Acesta avea 30 de caractere cuneiforme, care redau sunete sau grupuri de sunete. Ugaritul se afla pe actualul teritoriu al Siriei, pe malul Mediteranei. Este foarte posibil ca ideea din spatele acestui alfabet să fi fost preluată de fenicieni, care au impus începând cu secolul al XI-lea î.H. această formă de scriere. Alfabetul lor avea 22 de semne și a inspirat scrierea greacă și ebraică. De aceea, istoria i-a reținut pe fenicieni drept creatorii scrierii moderne. La sfârșitul secolului al XI-lea î.H., fenicianul Ithobaal, regele cetății Byblos, a comandat un sarcofag pentru tatăl său pe care au fost sculptate inscripții în noua scriere. Această formă de scriere este strămoșul alfabetului latin, arab sau chirilic.

Dezvoltarea diverselor forme de scriere a dus și la dezvoltarea instrumentelor de scris și a materialelor pe care se realiza aceasta. De la tăblițele de lut și din lemn s-a trecut la sulurile de **papirus** inventate de egipteni. Papirusul, material asemănător cu hârtia, se confecționa din tulpina unei specii de trestie care creștea în Delta Nilului. El a fost folosit mult timp de către greci și romani. Ultimii au utilizat și tăblițele acoperite cu ceară pe care se scria cu un instrument numit stilus, care a dat numele banalului, pentru noi, stilou. Mai târziu, a apărut în cetatea Pergam, din Asia Mică, pergamentul, confecționat din piele de animal vopsită în alb și tăiată în formă dreptunghiulară. În cele din urmă, chinezii au inventat hârtia, dar aceasta avea să ajungă în Europa abia în Evul Mediu.

Fig. 4. Piatra de la Rosetta (detaliu)

Dicționar

papyrus – material sub formă de foiță, prelucrat din tulpina plantei cu același nume, pe care se scria în Antichitate

Reține

Prima scriere, numită și cuneiformă, a fost inventată de sumerieni în mileniul al IV-lea î.H. Egiptenii au creat scrierea hieroglifică, descifrată abia în secolul al XIX-lea. Fenicienii au perfecționat alfabetul ugaritic, creând prima scriere modernă. Materialele folosite la scriere au fost diverse: papyrus, pergament, hârtie etc.

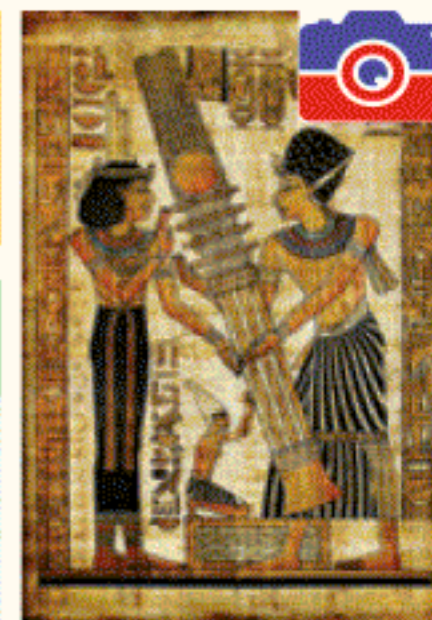

Fig. 5. Papyrus

Exersează

I. Citește textul de mai jos și răspunde, pe caiet, la cerințe.

„Acești fenicieni [...] au adus grecilor multe învățături noi și mai ales știința scrierii, pe care, înainte vreme, socotesc eu, grecii n-o aveau. Aceștia s-au folosit la început de literele feniciene. Apoi, cu vremea, au schimbat sunetul și forma lor. Pe atunci, prin cele mai multe ținuturi învecinate, locuia ramura elenică a ionienilor, care, învățând de la fenicieni literele, le-au folosit și le-au schimbat puțin înfățișarea. Întrebându-le, au făcut, cum era și drept, să se răspândească numele de litere feniciene. Din vechime, ionienii au dat cărților denumirea de piei, pentru că foile de papyrus erau rare, fapt care i-a îndemnat să se folosească de piei de capră și de oaie. Chiar în vremurile noastre, mulți dintre barbari mai scriu pe asemenea piei.”

Herodot, *Istorie*

1. Cine le-a adus scrierea grecilor?
2. Ce alfabet au folosit la început grecii?
3. Au creat grecii propriul alfabet?
4. Cui atribuiam grecii crearea acestui alfabet?
5. Pe ce scriau grecii pe atunci?

II. Scrie-ți numele folosind literele alfabetului fenician (fig. 6). Nu uita, fenicienii scriau de la dreapta la stânga și nu aveau vocale, ci doar consoane. Vocalele se deduceau din context.

Fig. 6. Alfabetul fenician

Epopoea lui Ghilgameș

Studiu de caz

Epopoea lui Ghilgameș este cel mai vechi text literar care ni s-a păstrat. Se pare că regele Ghilgameș, conducătorul cetății Uruk, a fost un personaj real care a trăit în secolul al XXVII-lea î.H. Mai mult ca sigur, a avut o viață deosebită dacă a devenit un personaj legendar apreciat și la câteva milenii de la moartea sa. **Epopoea** a fost creată în mileniul al III-lea î.H. și a ajuns la noi prin intermediul a douăsprezece tăblițe din lut descoperite în Biblioteca din Ninive (Irak, astăzi) a regelui asirian Assurbanipal (sec. VII î.H.). Textul pe care îl deținem nu este complet, dar ne permite să apreciem frumusețea acestei epoei.

Conform epopeii, Ghilgameș, regele Urukului, era un **semizeu** care a înfăptuit lucruri nemaivăzute alături de bunul său prieten Enkidu. Inițial, locuitorii Urukului s-au plâns zeilor de felul groaznic în care Ghilgameș se purta cu ei. De aceea, zeii l-au creat pe Enkidu pentru a-l ucide, dar lupta dintre cei doi se încheie fără un câștigător. Între cei doi se leagă o puternică prietenie care naște invidia zeiței **Iștar** (fig. 1). Aceasta încearcă să obțină dragostea regelui din Uruk, însă este respinsă. Furioasă, ea îi convinge pe ceilalți zei că Enkidu trebuie să moară, ceea ce se și întâmplă. Cuprins de durere, Ghilgameș pleacă în căutarea nemuririi pe care o avea un singur om, Uta-napiștim, un bătrân înțelept care supraviețuise potopului. Din păcate pentru el, Ghilgameș nu reușește s-o obțină. Astfel că, la fel ca toți oamenii, Ghilgameș trebuie să se împace cu gândul că viața sa este scurtă și că trebuie să se bucure de fiecare clipă. Un fapt foarte interesant este acela că în cuprinsul epopeii se vorbește și despre potop, care este pomenit și în Biblie, un text scris mult mai târziu. Se prea poate ca „potopul” să fi fost o inundație catastrofală care s-a produs în Mesopotamia și a cărei amintire s-a păstrat în mituri și legende.

Fig. 1. Zeița Iștar

Dicționar

epopee – poem de mari dimensiuni în care se povestesc fapte eroice reale sau legendare

Iștar – zeiță a dragostei și a războiului în mitologia mesopotamiană

semizeu – ființă imaginară rodul legăturii dintre un zeu și un muritor

Exersează

Fig. 2. Ghilgameș, regele cetății Uruk

- Citește textul de mai jos și răspunde, pe caiet, la cerințe.

„Uta-napiștim îi spuse lui Ghilgameș:– Am să-ți destăinui, Ghilgameș, un lucru ascuns, o taină a zeilor pe care ți-o voi spune numai ție./Şuruppak e un oraş pe care îl cunoşti,/aşezat pe malul Eufratului:/în acest oraş, în vremea de demult, locuiau zeii./Dintr-odată, zeii cei mari hotărâră să dezlănțuie Potopul./[...]/Omule din Şuruppak, fiu al lui Ubar-Tutu,/dărâmă-ți casa, fă-ți o corabie,/lasă bogățiile, cată să-ți scapi viața,/disprețuiește bunurile pământești, păstrează-ți vie suflarea vieții,/și încarcă în corabie orice sămânță de viață!/Acestei corăbii, pe care va trebui să ți-o făurești, să-i iei bine măsurile,/lungimea și lățimea să-i fie la fel.”

Din *Epopoea lui Ghilgameș*

1. Unde locuiau zeii și ce au decis ei, conform sursei citate?
2. Ce i-au transmis zeii lui Uta-napiștim?
3. Din moment ce a vorbit cu Ghilgameș, crezi că Uta-napiștim a ascultat de sfatul zeilor?
4. Găsești vreo asemănare între Noe, despre faptele căruia vorbește Biblia, și Uta-napiștim? Dacă da, despre ce asemănări este vorba?

Studiu de caz Codul lui Hammurabi

Fig. 1. Hammurabi, primind legile de la Şamaş, zeul Soarelui

Hammurabi (cca 1792-1750 î.H.) a fost al şaselea rege al unei dinastii care a domnit în Babilon începând cu secolul al XIX-lea î.H. Acest rege războinic a pus bazele primului Imperiu Babilonian supunând celelalte oraşe-stat din Mesopotamia. Cucerirea atâtor teritorii şi popoare ridica o nouă şi mare problemă, conducerea lor, iar Hammurabi a înţeles că legea este cheia armoniei. De aceea, în jurul anului 1755 î.H., a creat ceea ce astăzi numim **codul** care îi poartă numele. Un cod cunoscut şi respectat de toată lumea care putea uni diversele popoare cucerite de babilonieni. Putem spune că Hammurabi a creat ceea ce astăzi se numeşte „statul de drept”, adică un stat în care nimeni nu este mai presus de lege.

Din ceea ce cunoaştem, Codul lui Hammurabi nu este cel mai vechi cod de legi, ci cel mai vechi care ni s-a păstrat. De exemplu, ştim că a existat şi Codul lui Urukagina, regele oraşului-stat Lagaş în secolul al XXIV-lea î.H., dar nu cunoaştem prea multe despre acesta. Însă Codul lui Hammurabi, descoperit la Susa (Iranul de astăzi) în anul 1901, este complet şi ne oferă imaginea unei societăţi dezvoltate. În cele 282 de articole ale lui se vorbeşte despre organizarea societăţii şi, mai ales, despre pedepsirea celor care încalcă legea.

Trebuie să înţelegem faptul că acest cod de legi mai avea şi un alt rol, acela de a-l prezenta pe Hammurabi drept un rege magnific, fără egal, nu doar prin puterea pe care o avea, ci prin faptul că era ataşat dreptăţii. Popoarele apreciază mai mult un rege drept decât un rege care obţine victorii pe câmpul de luptă. De aceea, Hammurabi este

înfăţişat primind codul (fig. 1) de la însuşi zeul Şamaş (zeul Soarelui), ceea ce lasă impresia că legile regelui exprimă, de fapt, voinţa zeilor. Astfel, Hammurabi nu este altceva decât mesagerul zeilor, iar dreptatea este un dar al acestora pentru oameni. Însă dreptatea stabilită prin acest cod este destul de dură. Pedepsele sunt pe măsura faptelor, şi de multe ori crude. Însă oamenii sunt trataţi diferit în funcţie de categoria din care fac parte: nobili, oameni de rând sau sclavi. Într-adevăr, nimeni nu e mai presus de lege, însă legea nu-i tratează pe toţi oamenii la fel. Conform codului, fiecare membru al societăţii trebuia să-şi ştie locul şi să se poarte potrivit poziţiei sale.

Dicţionar

cod de legi – listă cu regulile scrise după care funcţionează o societate

Exersează

- Citeşte textul de mai jos şi răspunde, pe caiet, la cerinţe.

„22. Dacă cineva săvârşeşte o tâlhărie şi este prins, să moară. [...] 196. Dacă un om liber scoate ochiul fiului unui alt om liber, să i se scoată ochiul. [...] 197. Dacă rupe osul unui om liber, să i se rupă osul. [...] 218. Dacă un medic a făcut unui om o intervenţie chirurgicală cu un cuţit de bronz şi a provocat moartea omului sau dacă i-a tăiat arcada cu cuţitul de bronz şi a distrus ochiul omului, să i se taie mâna. [...] 229. Dacă un arhitect a construit o casă, iar opera lui n-a fost trainică, astfel încât casa pe care a construit-o s-a dărâmat provocând moartea stăpânului casei, arhitectul acela să fie omorât.”

Din *Codul lui Hammurabi* (sec. al XVIII-lea î.H.)

1. Care era pedeapsa pentru tâlhărie şi agresiune? Crezi că este pe măsura faptelor?
2. Cum erau pedepsiţi medicii şi arhitecţii incompetenţi? Crezi că pedepsele erau pe măsura faptelor?
3. Care este scopul pedepsei? Servesc pedepsele descrise scopului propus?
4. Propune alte pedepse, mai blânde, pentru faptele enumerate mai sus.

I. CAUZĂ-EFECT! Găsește efectul pentru fiecare cauză.

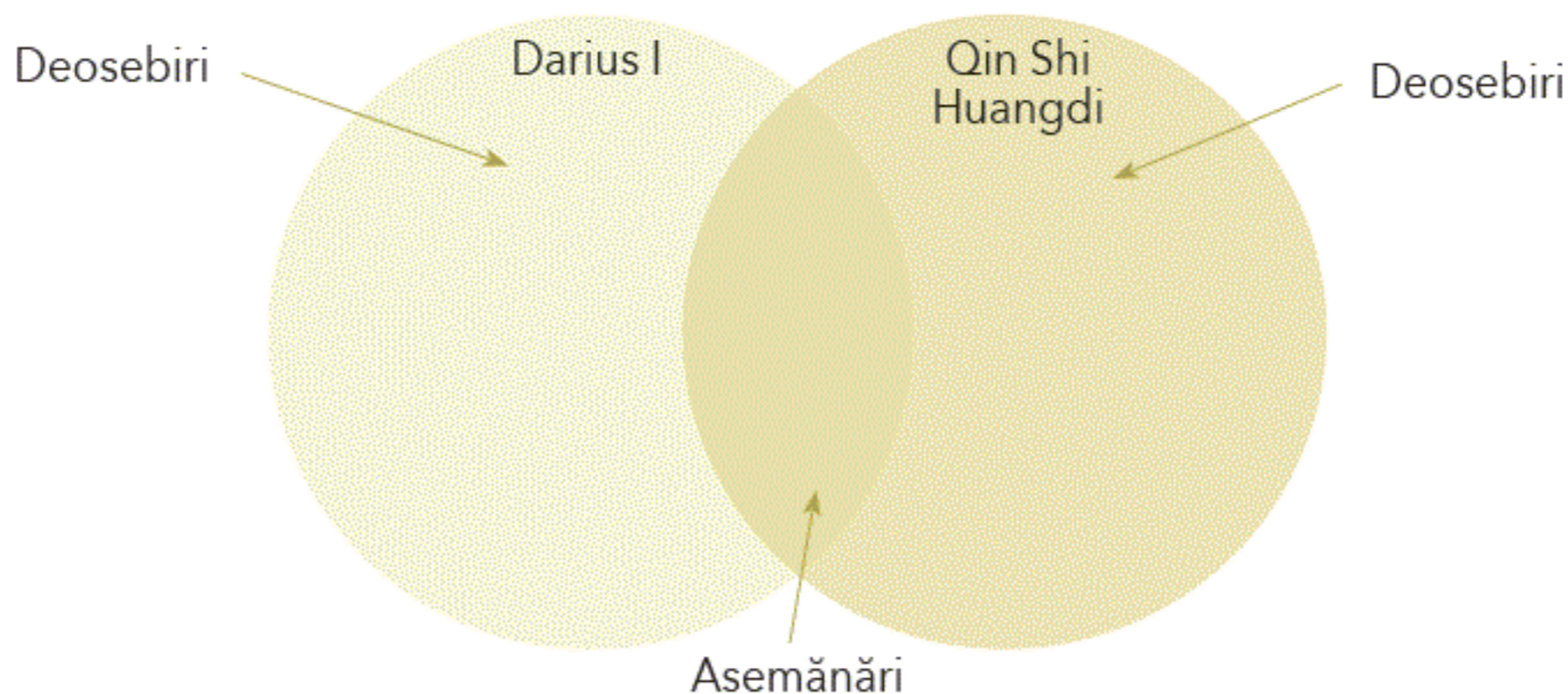

CAUZĂ	EFFECT
Urcarea regelui Hammurabi pe tron	Mumificarea celor decedați
Reformele lui Qin Shi Huangdi	Crearea alfabetului grecesc
Reformele lui Darius I	Scindarea regatului evreu
Moartea lui Enkidu	Creșterea puterii Babilonului
Certurile dintre fiii lui Solomon	Unificarea Chinei
Inventarea alfabetului fenician	Întărirea Imperiului Persan
Credința egiptenilor în nemurire	Ghilgameș caută nemurirea

II. Alcătuieste enunțuri corecte din punct de vedere istoric în care să folosești termenii din lista de mai jos.

oraș-stat, regat, imperiu, cuneiforme, hieroglife, piramidă, templu.

III. Folosind diagrama Venn, realizează o comparație între împăratul persan Darius I și împăratul chinez Qin Shi Huangdi.

IV. ISTORIA ALTFEL! Dezleagă următoarele ghicitori, ca să îți amintești ce ai învățat în această unitate.

„Doarme numai în tezaur,
E din argint sau din aur,
Umblă doar din mână-n mână,
Când o plată nu se amână.”
Ghici ce-i?

Moneda

„Șade lângă Eufrat,
Are templu și palat,
Are chiar și cod de legi,
E mândria unor regi.”
Ghici ce-i?

Babilonul

„Țara întregă a adunat,
Piramida a terminat,
Multe secole au trecut,
Până să-l fi întrecut.”
Ghici cine-i?

Keops

„Are un zid de poveste,
Și-a dat lumii de veste,
Că are un împărat,
Ce-a dat nume unui stat.”
Ghici ce-i?

China

„Saul l-a creat,
David l-a ridicat,
Solomon l-a așezat.
Într-un templu minunat.”
Ghici ce-i?

Regatul evreu

„Al Urukului stăpân,
Cu Enkidu prieten bun,
Nemurirea-a căutat,
Și nicicând nu a aflat.”
Ghici cine-i?

Ghilgameș

Soldat persan

I. Alege varianta corectă pentru a completa enunțurile.

- Egiptul a fost unificat în timpul faraonului:
  - Keops.
  - Menes.
  - Mikerinos.
- Statul hitit era situat în peninsula:
  - Balcanică.
  - Arabică.
  - Asia Mică.
- Piramida lui Keops avea o înălțime de:
  - 136 m.
  - 146 m.
  - 156 m.
- Alfabetul fenician avea:
  - 22 de semne.
  - 23 de semne.
  - 30 de semne.
- Hammurabi a domnit în secolul:
  - al XIX-lea î.H.
  - al XVIII-lea î.H.
  - al XVII-lea î.H.

Fig. 1. Leu de pe Poarta Zeiței Iștar

II. Completează enunțurile de mai jos cu informația potrivită.

Uruk, Lagaș, drahma, daricul, Marelui Zid Chinezesc, Marii Piramide, David, Solomon, Aton, Anubis

- Monoteismul a apărut în Egipt sub forma cultului lui ... .
- Templul din Ierusalim a fost construit de către regele ... .
- Construirea ... a fost începută de împăratul Qin Shi Huangdi.
- Prima monedă persană a fost ... .
- Ghilgameș a fost regele cetății ... .

Fig. 2. Monedă persană

III. Stabilește valoarea de adevăr (Adevărat sau Fals) a enunțurilor de mai jos.

- Primele civilizații s-au născut în Orientul Antic.
- Piramida de la Saqqara este prima construcție de acest fel din Egipt.
- Civilizația chineză a apărut în valea Eufratului.
- Papyrusul a fost inventat de fenicieni.
- Evreii s-au stabilit în Canaan.

Subiect	I	II	III
Punctaj maxim: 10 puncte	3 puncte (5 x 0,6 p.)	3 puncte (5 x 0,6 p.)	3 puncte (5 x 0,6 p.)
Se acordă un punct din oficiu.			

Verifică-ți cunoștințele!

Răspunsuri: I. 1. Menes, 2. Asia Mică, 3. 146 m, 4. 22 de semne, 5. al XVIII-lea î.H.; II. Aton, Solomon, Marelui Zid Chinezesc, daricul, Uruk; III. A, A, F, F, A.

UNITATEA **IV**

CIVILIZAȚIA GREACĂ ȘI SINTEZA ELENISTICĂ

Lecția 1. Mediul natural și ocupațiile grecilor

Studiu de caz: Ceramica: între utilitate și artă

Lecția 2. Adevăr și legendă: Legendele Olimpului. Războiul Troian

Lecția 3. Polisul – organizare internă: Atena și Sparta. Procesul de colonizare

Studiu de caz: Histria, Tomis și Callatis

Lecția 4. Războaiele grecilor: Războaiele Medice. Războiul Peloponezic

Studiu de caz: Bătălia de la Maraton

Lecția 5. Alexandru Macedon și sinteza elenistică

Lecția 6. Frumos și cunoaștere în lumea greacă

Studiu de caz: Acropola ateniană

Studiu de caz: Moștenirea lumii grecești

Studiu de caz: Jocurile Olimpice în Antichitate

Recapitulare

Autoevaluare

După parcurgerea acestei unități, vei reuși:

- să ordonezi și să localizezi în timp și spațiu evenimente și procese istorice;
- să relatezi un eveniment sau proces istoric pe baza unor surse istorice sau a unui plan de idei dat;
- să compari informații provenite din surse istorice diferite;
- să folosești în enunțuri simple sau texte termenii istorici învățați.

Lecția 1 Mediul natural și ocupațiile grecilor

Situată în vecinătatea Orientului Apropiat, Grecia Antică, cunoscută și sub denumirea de Elada, a beneficiat de realizările acestuia dezvoltând prima mare civilizație europeană. Știința și cultura din Orient au fost temelia pe care grecii și-au clădit propria civilizație care a influențat mersul istoriei Europei, și nu numai.

Grecii din Antichitate locuiau pe un teritoriu vast care cuprindea sudul Peninsulei Balcanice, insulele din Marea Egee și vestul Peninsulei Asia Mică. Treptat, ei s-au extins în bazinele Mării Negre și Mării Mediterane. Teritoriile în care au ajuns grecii au progresat datorită culturii și științei acestora.

Nucleul civilizației grecești se afla în sudul Peninsulei Balcanice, între Marea Ionică și Marea Egee. Noi o numim astăzi Grecia, dar anticii o numeau **Elada**. Această regiune este, în general, muntoasă și deluroasă, cu o climă mediteraneeană. Drept urmare, vara este foarte cald, iar iarna plouă abundent, fapt ce duce deseori la inundații. Relieful și clima sunt prielnice păstoritului, pomiculturii și viticulturii. Cel mai înalt vârf muntos este Olimpul (2 917 m), pe care grecii îl considerau „casa zeilor” (fig. 1). Terenurile arabile erau puține, ceea ce i-a obligat pe greci să importe grâne pentru a completa ceea ce ei produceau. Grecii cultivau, pe lângă cereale, legume, viță-de-vie și pomi fructiferi precum măslinul (fig. 2), creșteau vaci, oi și capre. Bogățiile solului erau completate de cele ale subsolului: aur, argint, cupru, fier, marmură și, mai ales, lut. Din aceste materii prime, grecii produceau podoabe și arme apreciate, iar ceramica a ajuns o artă. Marmura le-a permis să ridice temple maiestuoase a căror frumusețe ne uimește și astăzi.

Vecinătatea mării (fig. 3) a influențat dezvoltarea civilizației grecești, grecii îmbrățișând arta navigației, ca și fenicienii. Pădurile Eladei au oferit lemnul necesar pentru construirea corăbiilor (fig. 4), care brăzdau Marea Mediterană sau Marea Neagră. Treptat, meșterii greci au construit corăbii tot mai mari, mai rezistente și mai ușor de manevrat. Pescuitul, o importantă sursă de hrană, a fost o ocupație importantă pentru locuitorii Greciei Antice. Desele contacte cu popoarele învecinate i-au transformat pe greci în buni negustori, ceea ce a condus la dezvoltarea meșteșugurilor. Produsele meșteșugarilor greci ajungeau în cele mai îndepărtate colțuri ale Europei, și nu numai. Grecii transportau pe corăbiile lor vinuri și ulei de măsline, ceramică de o calitate superioară, podoabe și arme. În schimb, importau grâne, metale prețioase sau sclavi. Și locuitorii Eladei încurajau sclavagismul. În general, sclavii proveneau din rândurile prizonierilor de război sau erau cumpărați de la alte popoare. Unii dintre ei erau chiar greci care nu-și mai puteau plăti datoriile și erau vânduți ca sclavi. Acești nefericiți lipsiți de drepturi și împovărați de îndatoriri erau considerați „unelte vorbitoare”.

Fig. 1. Muntele Olimp, considerat de grecii din Antichitate „casa zeilor”

Fig. 2. Livadă de măslini din Grecia

Fig. 3. Golful Balos, insula Creta

Fig. 4. Corabie din Grecia Antică (reconstituire)

Grecia Antică a trecut prin mai multe etape de dezvoltare, cum ar fi: civilizația minoică, civilizația miceniană, epoca homerică, perioada arhaică, perioada clasică și perioada elenistică.

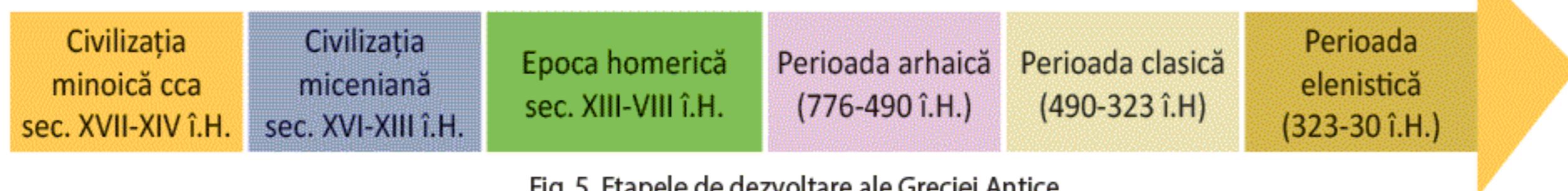

Fig. 5. Etapele de dezvoltare ale Greciei Antice

Dicționar

Elada – nume dat țării (Grecia) locuite de eleni

Reține

Grecii au creat prima civilizație importantă din Europa.
 Civilizația greacă s-a dezvoltat, la început, în sudul Peninsulei Balcanice și insulele Mării Egee.
 Relieful și clima au influențat puternic viața grecilor în Antichitate.
 Grecia Antică a traversat mai multe epoci istorice.

Exersează

I. Citește textul de mai jos și răspunde, pe caiet, la cerințe.

„Întâietatea Eladei nu se datorează numai puterii și faimei popoarelor care locuiesc acolo; i-a hărăzit-o însuși Zeus, odată cu așezarea ei geografică, fiindcă Elada are multe golfuri, multe promontorii care pot fi văzute de departe, precum și peninsule mari, așezate în șir una după alta.”

Strabon, *Geografia*

1. Pe ce se întemeia întâietatea Eladei?
2. Cine era Zeus? Caută mai multe informații pe internet.
3. Ce spune sursa citată despre geografia Eladei?
4. Care crezi că este legătura între geografie și întâietatea grecilor din Antichitate?

II. Stabilește valoarea de adevăr (Adevărat sau Fals) a enunțurilor de mai jos.

1. Clima mediteraneeană este propice pomiculturii și viticulturii.
2. Grecii erau marinari și pescari nepricepuți.
3. Principala activitate a grecilor era cultivarea grâului.
4. Comerțul nu prezenta interes pentru greci.
5. Grecii produceau ceramică de calitate superioară.

III. PORTOFOLIU

Realizează un referat despre mediul natural și ocupațiile oamenilor din regiunea în care trăiești. Încearcă să găsești o dovadă a faptului că viața oamenilor de acolo a fost influențată în vreun fel de mediul natural. Adaugă referatul la Portofoliu.

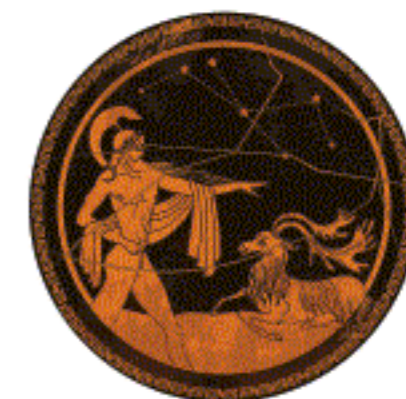

Fig. 6. Ceramică grecească

Studiu de caz Ceramica: între utilitate și artă

Ceramica, o invenție a omului preistoric, a apărut din necesitatea acestuia de a avea recipiente care să-i folosească la prepararea și servirea hranei, sau la transportul și păstrarea alimentelor.

Inițial, modelate manual și uscate la soare, vasele s-au diversificat odată cu apariția roții olarului și a cuptoarelor de ardere. Roata olarului (fig. 1) oferea posibilitatea finisării rapide a lutului moale, iar în cuptoare vasele erau arse la temperaturi înalte, ceea ce le oferea durabilitate prin eliminarea apei din lut. Treptat, vasele au devenit și obiecte de artă prin modelare, **incizare** și pictare.

Grecii au dus arta confecționării ceramicii aproape de perfecțiune. În Grecia, lutul de bună calitate se găsea pretutindeni, iar meșterii greci l-au folosit din plin. Ei au realizat vase cu forme complicate, destinate depozitării alimentelor, transportului lor la mari distanțe sau doar pentru uz casnic, pictate artistic. La început, vasele erau decorate cu forme geometrice, apoi cu animale, păsări și peisaje. În perioada clasică, grecii au acordat o importanță deosebită picturilor negre pe un fond roșcat, cu scene din viața cotidiană, scene mitologice sau care îi înfățișau pe unii dintre înaintașii lor.

Astfel au luat naștere modele variate de la amfore (fig. 2) și cupe de băut, până la urcioare și platouri care reprezentau adevărate opere de artă. Vasele nu erau doar bogat ornamentate cu picturi, ci și lăcuite pentru a rezista la umezeală.

Amfora este un vas de mari dimensiuni utilizat pentru a transporta ulei de măsline, vin, grâu etc. Aceasta avea două brațe pentru a fi transportată mai ușor, iar, de regulă, partea de jos era ascuțită (fig. 3). Amforele erau transportate pe mare așezate în suporturi speciale, iar pe uscat, în căruțe. Depozitarea lor se făcea prin înfigerea în pământ sau în nisip. Această modalitate era extrem de ingenioasă, fiindcă un fund plat ar fi permis răsturnarea vaselor în lipsa unor suprafețe de depozitare plate.

Ceramica grecească reprezintă o importantă sursă pentru istorici, ea furnizând informații prețioase cu privire la modul de viață, ocupațiile și tradițiile grecilor în Antichitate. În plus, obiectele de ceramică impresionează și astăzi prin modul de realizare, proporții și elementele decorative.

Nicăieri în lume ceramica nu are o atât de mare importanță în studierea civilizației și culturii unui popor ca în Grecia.

Fig. 1. Roata olarului astăzi

Fig. 2. Amfore grecești cu fundul plat, pentru uz casnic

Fig. 3. Amfore și alte vase din lut

Dicționar

incizare – proces de decorare a unui vas din lut prin crearea unor adâncituri pe suprafața acestuia înainte de ardere
ceramică – tehnică de prelucrare a lutului pentru a obține, prin modelare, decorare, uscare sau ardere în cuptor, obiecte diferite

Exersează

PROIECT

Împărțiți în grupe de patru-cinci elevi, reproduceți un vas grecesc din lut, respectând următorii pași: 1. Achiziționați lut pentru modelaj; 2. Alegeți tipul de vas pe care vreți să-l redați; 3. Decideți dacă îl veți decora cu incizii sau picturi; 4. Spor la treabă! 5. Expuneți vasele într-un colț al clasei; 6. Chemați colegii din alte clase să le vadă și să-l voteze pe cel mai reușit.

Adevăr și legendă: Legendele Olimpului. Războiul Troian

Lecția 2

Prima civilizație a Greciei Antice, cea minoică, a apărut cu aproximație în secolul al XXVII-lea î.H., în insula Creta. Este posibil ca apariția acesteia să se datoreze faptului că această insulă se afla situată în apropierea Egiptului, una dintre cele mai importante civilizații ale Antichității. Cea mai de seamă realizare a minoicilor a fost palatul din Cnossos (fig. 1), cu o arhitectură ce amintea de un labirint, fapt pentru care arheologul Arthur Evans, gândindu-se la legenda Minotaurului, a numit această civilizație minoică. Conform legendei, regele Minos a construit un labirint în care a închis Minotaurul, un monstru cu trup de om și cap de taur, care a fost ucis de regele Atenei, Tezeu. Dincolo de legendă, arheologii au putut remarca dezvoltarea unei civilizații deosebite, care s-a stins cândva în secolul al XIV-lea î.H. și care a avut și propria formă de scriere.

Civilizația miceniană a fost opera aheilor, care au venit dinspre nord în secolul al XVI-lea î.H. și s-au așezat cu precădere în Peninsula Peloponez, unde au pus bazele unor cetăți precum Micene sau Tirint. Mai târziu, au ajuns și în Creta, pe care au cucerit-o și au distrus renumitul palat din Cnossos. Numele acestei civilizații a fost dat în secolul al XIX-lea de către arheologul german Heinrich Schliemann (1822-1890), care a făcut primele săpături la Micene. Armele și **zidurile ciclopice** indică o societate războinică. Micenienii sunt celebri astăzi, printre altele, datorită măștilor mortuare din aur (fig. 2) plasate pe chipurile regilor decedați, care ne duc cu gândul la tradițiile funerare egiptene. Invazia triburilor doriene, spre sfârșitul secolului al XIII-lea î.H., a marcat dispariția civilizației miceniene.

Epoca homerică sau Evul Mediu grecesc este intervalul cuprins între secolele al XIII-lea și al VIII-lea î.H. Numele acestei perioade vine de la poetul Homer, care ne-a lăsat cele două celebre epopei, *Iliada* și *Odiseea*. Acestea reprezintă singurele surse istorice scrise care ne pot oferi informații importante despre societatea greacă din acele timpuri. A fost o perioadă de decădere culturală și materială, cauzată de invaziile populațiilor migratoare.

 În *Iliada* este povestit finalul asediului cetății Troia din Asia Mică. Cauza războiului a fost, se pare, răpirea Elenei, soția regelui Menelau, de către Paris, fiul regelui Priam din Troia. Aheii au cucerit-o după un război care a durat zece ani, datorită unui șiretlic pus la cale de Ulise, regele din Itaca. În *Odiseea* sunt relatate aventurile lui Ulise în drumul său spre casă, unde îl așteptau soția Penelopa și fiul Telemac.

Fig. 1. Palatul din Cnossos

Fig. 2. Mască funerară miceniană din aur

Dicționar

ziduri ciclopice – nume dat de arheologi zidurilor cetăților miceniene realizate din blocuri mari de piatră

Reține

Prima civilizație a Greciei Antice a fost cea minoică, dezvoltată în insula Creta.

Civilizația miceniană s-a dezvoltat în Peloponez și insulele Mării Egee.

Miceniienii au distrus cetatea Troia (sec. al XIII-lea î.H.), eveniment relatat de Homer în epopoea *Iliada*.

Fig. 3. Replică a celebrului Cal Troian

Exersează

I. Studiază textul și imaginea de mai jos și răspunde, pe caiet, la cerințe.

„Părerea generală despre capetele leilor este că acestea au fost rupte, însă, la o examinare ceva mai atentă, se poate observa că și capetele, și corpurile nu au fost sculptate din același material, ci din materiale diferite și prinse cu nituri în forma potrivită. Tăieturile drepte din zona gâtului nu lasă niciun dubiu în această privință. Din cauza îngustimii spațiului, capetele nu puteau fi decât foarte mici și trebuie să fi fost proeminente și orientate spre privitor. Înclin să cred că au fost realizate din bronz aurit. Cozile leilor nu sunt stufoase, ci înguste, precum cele care se văd în cele mai vechi sculpturi din Egipt.”

Heinrich Schliemann, *Micene: o povestire a cercetărilor și descoperirilor de la Micene și Tirint*

1. Cărei civilizații i-a aparținut cetatea Micene?
2. Care era părerea lui Schliemann legată de capetele leilor?
3. Ce crede autorul despre acestea?
4. Din ce material fuseseră realizate capetele, în opinia autorului?
5. Ce susține Schliemann despre cozile leilor? La ce concluzie a ajuns?

Fig. 4. Poarta leilor din cetatea Micene

II. Caută online detalii despre epopoea *Iliada* și stabilește șirul corect de evenimente.

Șirul 1	Șirul 2	Șirul 3
Elena fuge cu Paris, fiul regelui Troiei, Priam.	Elena fuge cu Hector, fiul regelui Troiei, Priam.	Elena fuge cu Ulise, fiul regelui Troiei, Priam.
Menelau, regele Spartei, soțul Elenei, îl cheamă în ajutor pe fratele său, Agamemnon.	Menelau, regele Atenei, soțul Elenei, îl cheamă în ajutor pe fratele său, Agamemnon.	Odiseu, regele Spartei, soțul Elenei, îl cheamă în ajutor pe fratele său, Agamemnon.
Aheii pornesc spre Troia, pe care o asediază vreme de zece ani.	Aheii pornesc spre Sparta, pe care o asediază vreme de zece ani.	Egiptenii pornesc spre Troia, pe care o asediază vreme de zece ani.
În război intervin și zeii: Atena și Hera, de partea aheilor, și Afrodita, Apollo și Poseidon, de partea troienilor.	În război intervin și zeii: Ares și Hera, de partea aheilor, și Afrodita, Apollo și Zeus, de partea troienilor.	În război intervin și zeii: Atena și Hera, de partea aheilor, și Afrodita, Apollo și Poseidon, de partea troienilor.
Aheii reușesc să pătrundă în cetate cu ajutorul Calului Troian.	Aheii nu reușesc să pătrundă în cetate cu ajutorul Calului Troian.	Egiptenii reușesc să pătrundă în cetate cu ajutorul Calului Troian.
Troia este cucerită și distrusă.	Troia nu este cucerită.	Troia este cucerită și distrusă.

Polisul – organizare internă: Atena și Sparta. Procesul de colonizare

Lecția 3

Polisul. La fel ca mesopotamienii sau fenicienii, grecii erau grupați, în secolul al VIII-lea î.H., în mai multe polisuri (orașe-stat). Acestea cuprindeau orașul propriu-zis și un spațiu agricol care asigura cele necesare traiului de zi cu zi. Polisul era de regulă înconjurat cu ziduri de apărare în spatele cărora se aflau locuințele, o piață publică, numită **agora**, unde se desfășura activitatea economică și politică, dar și o zonă sacră, acropola (orașul de sus – lb. greacă), unde se aflau templele. Într-un polis, drepturile politice, precum cel de a participa la conducerea cetății, erau rezervate bărbaților. Cetățean cu drepturi depline putea fi doar o persoană născută din cetățeni care se bucurau de aceleași drepturi. Femeile, străinii și sclavii jucau un rol marginal în cadrul societății grecești.

 Sparta (fig. 2) și Atena (fig. 3) au fost cele mai importante polisuri. Însă cele două cetăți erau extrem de diferite în ceea ce privește organizarea politică. Atena a devenit, treptat, o **democrație**, adică un stat în care puterea aparținea poporului, în timp ce Sparta era o **oligarhie**, în care puterea aparținea unui grup restrâns de persoane. Atena permitea cetățenilor săi să devină tot ceea ce își doreau, în timp ce Sparta își obliga cetățenii să devină soldați.

Instituțiile Spartei	Categoriile sociale	Instituțiile Atenei	Categoriile sociale
Adunarea poporului (apella) vota prin aclamații	Spartanii se bucurau de toate drepturile.	Bulé (Sfatul celor 500) era ales prin tragere la sorți și pregătea proiectele de lege	Cetățenii se bucurau de toate drepturile.
Colegiul celor cinci efori se afla la conducerea statului	Perieci erau liberi, dar nu aveau drepturi politice.	Arhonții (strategii) erau aleși anual pentru a conduce cetatea și armata	Metecii (străinii) nu aveau drepturi politice.
Gerusia (28 de membri + cei 2 regi) judeca procesele și elabora legile	Hiloții nu aveau niciun fel de drepturi, erau asemenea sclavilor.	Heliaia era compusă din cetățeni aleși care judecau procesele	Sclavii nu aveau niciun fel de drepturi.
2 regi conduceau armata și ceremoniile religioase		Ecclesia (adunarea poporului) vota legile	

Fig. 1. Instituțiile și categoriile sociale din Sparta și Atena (sec. al V-lea î.H.)

Procesul de colonizare s-a desfășurat între secolele al VIII-lea și al VI-lea î.H., când foarte mulți greci și-au părăsit patria pentru a crea orașe-stat în zonele din jurul Mării Negre sau al Mării Mediterane. Cauzele acestui proces au fost, în general, lipsa terenurilor arabile, problemele politice și dorința de a face comerț. Cetatea întemeiată se numea **colonie**, iar cetatea din care plecau coloniștii se numea **metropolă**. Astfel au fost întemeiate colonii în Sicilia (Siracuză), sudul Peninsulei Italice (Crotona), sudul Franței (Massilia), nordul Africii (Cyrene), ori în actuala regiune a Dobrogei (Histria, Tomis și Callatis).

Fig. 2. Ruinele cetății Sparta, Peloponez

Fig. 3. Acropola ateniană

Dicționar

agora – piață publică în orașele grecești, unde se desfășurau adunările publice

colonie – cetate sau oraș întemeiat, în scopuri comerciale sau strategice, de greci pe teritorii străine

democrație – formă de regim politic în care puterea este exercitată de către popor

metropolă – oraș-mamă, locul de unde au plecat coloniștii greci

oligarhie – formă de conducere a statului în care puterea este exercitată de un grup restrâns de oameni (aristocrați)

Reține

În secolul al VIII-lea î.H., Grecia Antică era împărțită în orașe-state numite polisuri.

Cele mai cunoscute polisuri grecești au fost Atena și Sparta.

În timp ce Sparta era condusă de regi, în Atena exista guvernarea poporului (democrație).

Exersează

I. Citește textele de mai jos și răspunde, pe caiet, la cerințe.

A. „Principiul guvernământului democratic este libertatea. S-ar crede aproape, tot auzind repetându-se acest adevăr, că nici nu se poate găsi libertate în altă parte; căci libertatea, se spune, este scopul statornic al oricărei democrații. Cel dintâi caracter al libertății este alternanța comenzii și a supunerii. În democrație, dreptul politic este egalitatea, nu după merit, ci conform numărului. [...] Al doilea caracter al său este dreptul lăsat fiecăruia de a trăi după cum îi place; aceasta este, se zice, însușirea proprie a libertății, după cum este partea proprie a sclaviei de a nu avea voință liberă.”

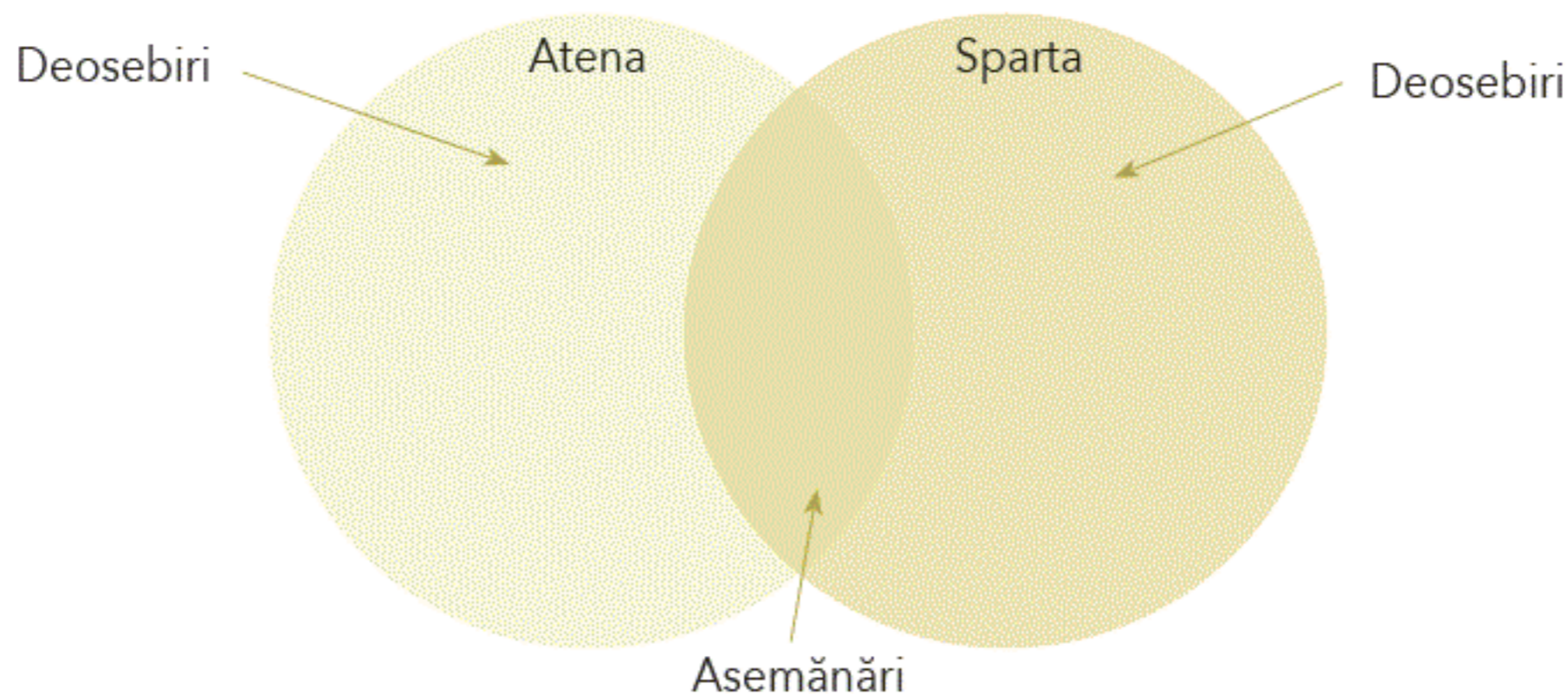
Aristotel, *Politica*

B. „Sparta este o oligarhie, pentru că, de fapt, ea cuprinde multe elemente oligarhice. Astfel, toate funcțiile sunt electiv acolo; niciuna nu este constituită prin sorți; câțiva magistrați în număr mic pronunță acolo exilul sau moartea în mod suveran, fără a mai număra și alte instituții nu mai puțin oligarhice.”

Aristotel, *Politica*

1. Care era principiul de bază al guvernământului democratic, conform sursei A?
2. Care era cel dintâi caracter al libertății? Dar al doilea?
3. Ce fel de egalitate promova democrația, conform aceleiași surse?
4. De ce era considerată Sparta o oligarhie, potrivit sursei B?
5. Ce puteri aveau conducătorii Spartei?
6. În opinia ta, care este cel mai bun regim politic, democrația sau oligarhia? Argumentează-ți răspunsul!

II. Folosind diagrama Venn, compară sistemele politice din Atena și Sparta.

Histria, Tomis și Callatis

Studiu de caz

Întemeierea cetății Istros, Histria (fig. 2) pentru romani, se înscrie în amplul proces istoric, derulat cu o mai mare intensitate în secolele VIII-VII î.H., cunoscut sub numele de marea colonizare greacă. Tradiția fixează începutul acestei colonii, creație a milesienilor (locuitori ai orașului Milet), în anul 657 î.H. Inițial, colonia se găsea pe malul mării, dar astăzi se află pe țărmul lacului Sinoe. Tomis (fig. 3), azi Constanța, a fost întemeiată în secolul al VI-lea î.H. tot de către milesieni. Callatis (fig. 4), azi Mangalia, a fost creată de către coloniști veniți din Heracleea Pontică (sec. al VI-lea î.H.).

Între geto-daci și nou-veniți s-au stabilit rapid legături comerciale strânse. Grecii ofereau uleiuri, vinuri, podoabe, unelte sau ceramică și primeau cereale, piei de animale, lemn ori sclavi. Intensele schimburi comerciale au fost dovedite și prin faptul că prima emisiune monetară de pe teritoriul României a fost realizată de cetatea Histria, în jurul anului 480 î.H. Este vorba de **drahma** din argint (fig. 1). Tot histrienii au emis și prima monedă din bronz (cca 450 î.H.), pentru ca în secolul al III-lea î.H. să bată și monede de aur.

În anul 339 î.H., regele Macedoniei, Filip al II-lea, a intervenit în Dobrogea și a supus cetățile grecești Histria, Tomis și Callatis. În prima jumătate a sec. I î.H., coloniile din Dobrogea ajung sub stăpânirea regelui geto-dac Burebista, pentru ca în 29-28 î.H., zona să intre sub stăpânirea Romei, iar începând cu 395 d.H. a Imperiului Roman de Răsărit, în componența căruia va rămâne până în anul 602 d.H.

Fig. 1. Drahma histriană

Fig. 2. Ruinele cetății Histria

Fig. 3. Ruinele cetății Tomis

Fig. 4. Ruinele orașului Callatis

Dicționar

drahmă – monedă grecească din argint care a circulat în Dobrogea și în sudul Moldovei

Exersează

- Citește textul de mai jos și răspunde, pe caiet, la cerințe.

„Întrucât Diodoros al lui Thrasycles, Procritos al lui Pheredes și Clearchos al lui Aristomachos, trimiși soli la Zalmodegikos în privința ostaticilor, au călătorit prin țara dușmană și – înfruntând primejdii de tot felul și dând dovadă de cea mai deplină râvnă – au adus înapoi ostaticii, convingându-l totodată pe Zalmodegikos să restituie cetății veniturile, Sfatul și Poporul să găsească cu cale ca aceștia și urmașii lor să fie înscriși printre binefăcătorii obștii.”

Inscripție din cetatea Histria (secolul al III-lea î.H.)

1. Cum se numea căpetenia geto-dacă la care au fost trimiși cei trei soli histrieni?
2. Ce beneficii au obținut aceștia pentru cetatea lor?
3. Cum și-a manifestat Histria recunoștința pentru realizările lor?

Lecția 4 Războaiele grecilor: Războaiele Medice. Războiul Peloponezic

Războaiele Medice. Spre sfârșitul secolului al VI-lea î.H., Imperiul Persan a reușit să pună stăpânire pe cetățile grecești din Asia Mică. Nemulțumite de exploatarea exercitată de acesta, cetățile grecești s-au răsculat în 499 î.H., cu sprijinul Atenei. Grecii au fost învinși, iar împăratul Darius I a pornit o campanie de pedepsire a Atenei. Astfel au izbucnit Războaiele Medice (490-449 î.H.), al căror nume provine de la confuzia pe care grecii o făceau între mezi și perși, primii trăind alături de perși, care aveau să le preia imperiul.

Primul Război Medic a debutat în 490 î.H. cu încercarea împăratului persan Darius I de a cuceri Atena. Soldații trimiși de acesta pe uscat și pe mare au debarcat la Maraton. Spre surpriza tuturor, cei 10 000 de soldați greci, în frunte cu Miltiades, aveau să distrugă o armată a perșilor de aproape trei ori mai mare (fig. 1).

 Al Doilea Război Medic, declanșat de Xerxes I (fig. 2), urmașul lui Darius, a izbucnit în 480 î.H. cu înaintarea împăratului în Grecia în fruntea unei imense armate. Prima bătălie s-a dat la Termopile unde, în ciuda eroismului spartanilor conduși de regele Leonida (fig. 3), grecii au fost învinși. Ulterior, Xerxes I a cucerit Atena, pe care a incendiat-o. A urmat bătălia navală de la Salamina (480 î.H.), pe care grecii au câștigat-o cu ajutorul lui Temistocle. În 479 î.H., perșii au fost învinși pe uscat în bătălia de la Plateea și pe mare la Mycale. Luptele aveau să continue până în anul 449 î.H., când s-a încheiat pacea.

Înfrângerea Imperiului Persan a salvat Grecia de la cucerire, a permis dezvoltarea deosebită a culturii și științei și afirmarea democrației ateniene, un model politic care este folosit și astăzi.

Războiul Peloponezic reprezintă confruntarea militară desfășurată între anii 431-404 î.H. între cetățile grecești grupate în jurul principalelor polisuri, Sparta și Atena. Liga de la Delos, constituită în anul 477 î.H., era creația Atenei, în timp ce Liga Peloponezică, a Spartei. Atenienii erau superiori pe mare, în timp ce spartanii dominau luptele terestre. Acest echilibru de forțe explică durata războiului.

După încheierea Războaielor Medice, Atena și Sparta s-au remarcat ca fiind cele mai importante polisuri din lumea greacă. Treptat, ambele și-au sporit puterea prin cuceriri de teritorii și acumulare de bogății. Sparta, cu o poziție ceva mai bună, simțea amenințarea Atenei și a pornit războiul împotriva acesteia. Însă luptele nu au decurs așa cum sperau spartanii, ceea ce a dus la încheierea păcii din anul 421 î.H. În 415 î.H., atenienii au organizat o expediție în Sicilia, pe care credeau că o pot cuceri, dar totul s-a încheiat cu un dezastru pentru ei. Mai exact, în 413 î.H., atenienii aflați în Sicilia sub conducerea lui Nicias au fost zdrobiți. În acest context, Imperiul Persan a intervenit de partea spartanilor pentru ca aceștia să-i înfrângă pe atenieni, vechii dușmani ai acestui imperiu. Cu toate acestea, atenienii au continuat lupta, considerând că au încă șanse să iasă victorioși. Totuși, atenienii au suferit mai multe înfrângeri. În anul 405 î.H., ei au fost învinși la Aigos Potamos, fapt care a dus la asedierea Atenei. Părăsiți de aliați și lipsiți de hrană, în anul 404 î.H., atenienii au capitulat, ceea ce a însemnat sfârșitul războiului. Pentru o lungă perioadă, Sparta a dominat întreaga Grecie, iar Atena a cunoscut o perioadă de decădere și nu a mai revenit niciodată la gloria de care se bucura odinioară. Pe de altă parte, pierderea războiului a însemnat și sfârșitul democrației ateniene.

Fig. 1. Războinici persani

Fig. 2. Basoreliev de pe mormântul împăraților Darius I și Xerxes I

Fig. 3. Monument reprezentându-l pe regele Leonida, Termopile

Dicționar

hoplit – cuvânt care provine din termenul hoplon (scut – lb. greacă) și înseamnă soldat care luptă terestru înarmat cu lance și scut

Reține

Stăpânirea Imperiului Persan asupra cetăților grecești din Asia Mică a provocat nemulțumirea lor, revolta fiind sprijinită și de Atena.

Acest fapt a atras dorința împăratului Darius I de a se răzbuna și a dus la declanșarea Războaielor Medice încheiate cu victoria grecilor.

Războiul Peloponezic, rezultatul dorinței de supremație a celor mai importante polisuri grecești, s-a încheiat cu victoria Spartei, care a ajuns să domine întreaga Grece.

Fig. 4. Imagine de pe o amforă grecească, reprezentând o luptă între **hopliți**

Exersează

I. Citește textele următoare și răspunde, pe caiet, la cerințe.

A. „I-a spus că grecii, la începutul nopții, în taină vor să fugă, îmbarcați pe navele în pâlcuri, încercând să scape de pieire, fiecare pe seama lui fugind. Când auzi această veste, Xerxes n-a gândit la viclenia grecului, și nici la gelozia zeilor! Curând, el și-a chemat la sine comandanții escadrelor, spunându-le că-ndată ce soarele va asfinți, și umbra o să cuprindă bine greu flotei, în trei temute linii, să păzească ieșiri și trecători, mereu izbite de valurile mării. Alte nave, într-o mișcare de învăluire, și insula lui Aias s-o-nconjoare! Așa să fie! poruncit-a Xerxes. Și dacă grecii vor scăpa de moarte, aflând spre mare drumuri tănuite, toți comandanții fi-vor osândiți să li se taie capetele!”

Eschil, *Perșii* (Despre Bătălia de la Salamina)

B. „Tu, dacă vei rămâne aici, ai să te dovedești un om de inimă. Dacă nu, vei nimici Elada. Toată nădejdea noastră în acest război se sprijină pe corăbii. Ai încredere în mine. De nu vei face ce-ți spun, noi, atenienii, ne vom lua pe dată familiile și ne vom îndrepta spre Siris, în Italia, colonie de-a noastră încă din vechime, despre care oracolele prevestesc că trebuie populată cu oamenii noștri. Iar voi, lăsați singuri la voia întâmplării de niște aliați ca noi, să vă aduceți aminte de cuvintele mele.”

Herodot, *Istoriei* (Discursul prin care i-a convins Temistocle pe greci să lupte la Salamina)

Fig. 5. Coif grecesc (reconstituire)

1. Care din cele două texte provine dintr-o operă istorică și care dintr-o operă literară? Caută detalii online.
2. Cum l-au păcălit grecii pe Xerxes să-i atace pe greci la Salamina, conform sursei A?
3. Descrie planul împăratului persan, așa cum reiese din aceeași sursă.
4. Cum aveau să fie pedepsiți comandanții persani dacă nu învingeau?
5. Cum i-a convins Temistocle pe greci să lupte la Salamina, potrivit sursei B?
6. Ce șanse de victorie ar fi avut flota grecilor dacă atenienii plecau?
7. Care a fost rezultatul Bătăliei de la Salamina?

II. Studiază harta de mai jos și răspunde la cerințe.

1. Menționează trei cetăți aliate cu Atena și trei cetăți aliate cu Sparta.
2. Enumeră două victorii ateniene și două victorii spartane.

III. Pornind de la ceea ce ai învățat în această lecție, completează, pe caiet, tabelul de mai jos cu informațiile potrivite.

Războaiele Medice		Războiul Peloponezic	
Cauze	Urmări	Cauze	Urmări

IV. Studiază textul de mai jos și răspunde la întrebările: Cine? Ce? Când? Unde? De ce?

„Tucidide din Atena a scris istoria războiului dintre peloponezi și atenieni. El s-a pus la lucru de cum a izbucnit pentru că s-a așteptat să fie mare și să întrecă prin însemnătate toate războaiele dinainte.”

Tucidide, *Războiul Peloponezic*

Bătălia de la Maraton

Studiu de caz

Răscoala cetăților grecești din Asia Mică (fig. 2) a trezit nemulțumirea împăratului Darius I, care a fost accentuată de îndrăzneala Atenei de a-i ajuta pe răsculați. După înăbușirea revoltei, împăratul a început pregătirile pentru a cuceri întreaga Grecie. În toate cetățile grecești au fost trimiși soli prin care li se cerea locuitorilor să se supună împăratului persan. Atena și Sparta au refuzat însă să recunoască stăpânirea persană. Drept urmare, în 490 î.H., o numeroasă armată persană a început deplasarea spre Atena atât pe mare, cât și pe uscat. La sfârșitul lunii august, flota persană a ancorat în golful Maraton, la aproximativ 42 km de Atena. În întâmpinarea acesteia a sosit armata ateniană de 9 000 de hopliți, cărora li s-au adăugat alți 1 000 veniți din Plateea. Cu o oaste care număra doar 10 000 de soldați (fig. 3), grecii aveau să se opună pericolului persan reprezentat de armata de 25 000-30 000 de luptători.

Armata ateniană era condusă de Colegiul celor zece strategii (arhonți), care erau aleși de Adunarea poporului (Ecclesia) pentru un mandat de un an. Unul dintre strategii armatei ateniene era Miltiades, care cunoștea foarte bine obiceiurile persanilor. El a avut ideea de a înfrunța inamicul în afara zidurilor și tot el a pus la cale planul Bătăliei de la Maraton. În Antichitate, bătălia începea, de obicei, prin atacul arcașilor și al cavaleriei. Însă Miltiades a renunțat la această tactică pentru a-i surprinde pe persani. Astfel, dis-de-dimineață, atenienii au atacat în viteză rândurile persane. Aceștia au fost luați prin surprindere și nu au avut timp să organizeze cum se cuvine linia de luptă. Prin urmare, atenienii au obținut o strălucită victorie. Pe seama acestei bătălii circulă legenda că Fidipide, un soldat atenian, ar fi alergat după luptă până la Atena pentru a duce vestea victoriei. Ajuns acolo, el a mai avut putere doar să strige „Am învins!”, după care a murit de epuizare. În onoarea sa, a fost introdusă proba de maraton la Jocurile Olimpice.

Fig. 1. Tumul conținând rămășițele pământești ale grecilor căzuți în Bătălia de la Maraton

Fig. 2. Scenă de luptă între un grec și un persan

Fig. 3. Sculptură reprezentând un soldat grec

Exersează

- Citește textul de mai jos și răspunde, pe caiet, la cerințe.

„Iar atenienii, începând înclăștarea cu perșii, se luptară într-un chip vrednic de amintire. Ei – cei dintâi dintre toți elenii despre care știm că s-au luptat vreodată cu perșii – i-au atacat pe vrăjmași alergând. Și, tot așa, cei dintâi au privit, fără să tremure, veșmântul mezilor. Într-adevăr, până atunci, numai rostirea numelui mezilor îi înspăimânta pe greci. [...] Numeroși atenieni vestiți și-au sfârșit aici zilele, în lupta de la Maraton, barbarii au pierdut vreo șase mii patru sute de oameni, pe câtă vreme dintre atenieni au căzut atunci o sută nouăzeci și doi.”

Herodot, *Istoriei* (Despre Bătălia de la Maraton)

1. Cum a început bătălia? Cum s-au comportat atenienii?
2. Câți soldați persani și-au pierdut viața în Bătălia de la Maraton? Dar atenieni?
3. Crezi că sunt reale cifrele oferite de Herodot, având în vedere diferența mare dintre acestea?

Lecția 5 Alexandru Macedon și sinteza elenistică

În sec. al IV-lea î.H., Macedonia reprezenta doar un mic regat situat în nordul Greciei, fără vreun rol însemnat pentru istoria grecilor. Acest lucru s-a schimbat odată cu urcarea pe tron a lui Filip al II-lea, în anul 356 î.H. Noul rege s-a dovedit un foarte bun administrator, care a creat o armată eficientă. El a pus la punct celebra **falanga macedoneană** (fig. 1), care avea să-i aducă atâtea victorii. În scurt timp, Macedonia a devenit puterea dominantă din Peninsula Balcanică. În anul 338 î.H., Filip i-a învins la Cheronea pe atenieni și tebani, eliminând orice opoziție grecească față de autoritatea sa. În acest punct, Filip al II-lea a început pregătirile pentru o expediție în Asia, împotriva Imperiului Persan, dar nu a mai ajuns să-și ducă planul la bun sfârșit fiindcă a fost asasinat în anul 336 î.H.

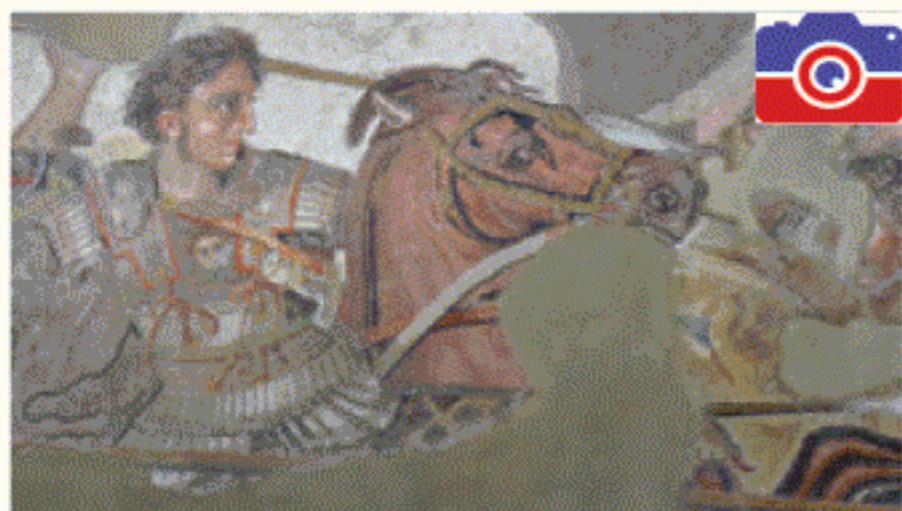

Fig. 2. Alexandru cel Mare, mozaic din orașul roman Pompei

Tronul i-a revenit lui Alexandru (fig. 2), fiul lui Filip al II-lea, cel care a dus la bun sfârșit planul tatălui său. Alexandru a plecat în Asia în anul 334 î.H. A obținut o primă victorie la Granicos, după care a urmat triumful de la Issos (333 î.H.). Apoi Alexandru a avansat până în Egipt (vezi harta de mai jos), unde a întemeiat orașul Alexandria, care mai există și astăzi. În 331 î.H., l-a învins din nou pe împăratul persan Darius al III-lea, la Gaugamela. Dar Alexandru nu s-a oprit și a continuat să lupte cu diverse popoare până a ajuns pe Valea Indusului, de unde s-a întors la insistențele armatei sale. În acest fel, el a creat ceea ce astăzi numim Imperiul Macedonean (fig. 3). Pentru realizările sale, Alexandru a fost supranumit cel Mare sau Macedon,

dar nu a apucat să se bucure prea mult de gloria sa fiindcă a murit în anul 323 î.H., la Babilon, din cauze rămase neclare. După moartea sa, imperiul s-a destrămat, pe fondul luptei generalilor macedoneni pentru putere.

Acțiunile lui Alexandru cel Mare au dus la apariția sintezei elenistice, un amestec între cultura greacă și cea orientală. Perioada elenistică a durat din anul 323 î.H. până în anul 30 î.H., când romanii au ocupat ultimul stat elenistic, Egiptul, condus pe atunci de regina Cleopatra. Regatul elenistic egiptean a fost creat de Ptolemeu, unul dintre generalii (diadohii) lui Alexandru Macedon.

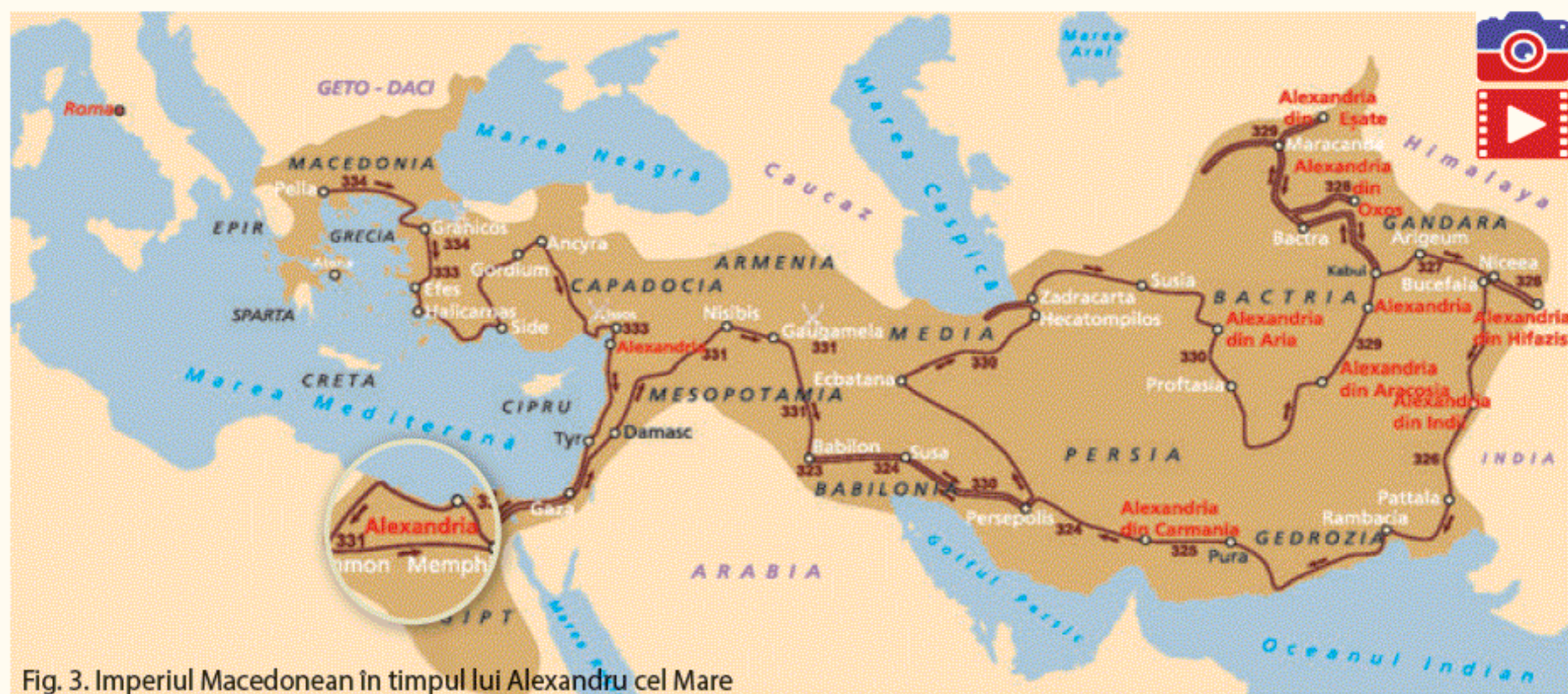

Fig. 3. Imperiul Macedonean în timpul lui Alexandru cel Mare

Dicționar

falanga macedoneană – dispunere a trupelor pe câmpul de luptă specifică macedonenilor

Reține

Regatul macedonean s-a dezvoltat sub conducerea lui Filip al II-lea, care a reușit să supună Grecia după Bătălia de la Cheroneea.

După moartea lui Filip al II-lea, conducerea statului a fost preluată de Alexandru cel Mare, fiul acestuia.

Alexandru cel Mare a creat Imperiul Macedonean prin cuceriri treptate, care însă nu s-a menținut și după moartea lui.

Fig. 4. Statuie care îl reprezintă pe Filip al II-lea, Skopje, Macedonia

Exersează

I. Citește textele de mai jos și răspunde, pe caiet, la cerințe.

A. „În seara acelei zile, 13 iunie 323 î.H., a survenit moartea. Așa spune raportul despre moartea și sfârșitul lui Alexandru, pe care cancelaria regală îl dădea în comunicări zilnice și pe care l-au folosit istoriografii de mai târziu ai lui Alexandru, așa încât ni s-a păstrat, chiar dacă în rezumat. [...] La întrebarea cui i-ar lăsa el imperiul, se zice că ar fi răspuns: celui mai puternic și ar fi adăugat, pare-se, că ar vedea cum la înmormântarea sa va izbucni o luptă înverșunată.”

Franz Hampl, *Alexandru cel Mare*

B. „[Augustus, primul împărat roman], a cerut să i se aducă din sanctuar sarcofagul cu resturile pământești ale lui Alexandru cel Mare. După ce l-a contemplat, și-a arătat aprecierea pentru el punând pe sarcofag o coroană de aur și presărând flori. Apoi a fost întrebat dacă vrea să vadă și mormintele Ptolemeilor, dar a răspuns: *Am vrut să văd un rege, nu cadavre.*”

Suetonius, *Istoria celor doisprezece Cezari*
(Despre mormântul lui Alexandru cel Mare)

Fig. 5. Arcul de Triumf, creația lui Alexandru cel Mare (Liban)

1. Când a murit Alexandru cel Mare, conform sursei A? De unde avem această informație?
2. Cui a vrut Alexandru să lase moștenire imperiul, potrivit aceleiași surse? A reușit?
3. Cum și-a arătat aprecierea față de Alexandru Augustus, împăratul romanilor?
4. Cum interpretezi citatul: „Am vrut să văd un rege, nu cadavre”?

II. Realizează un rebus folosind termenii din lista de mai jos, pentru ca, după rezolvare, să descoperi numele orașului creat de Alexandru cel Mare. Postează rebusul pe grupul clasei (Facebook, WhatsApp etc.) și cere-le colegilor să-l rezolve.

Lista de termeni: 1. *Alexandru*; 2. *Filip*; 3. *Cheroneea*; 4. *Xerxes*;
5. *Granicos*; 6. *falangă*; 7. *diadohi*; 8. *rege*; 9. *Issos*; 10. *Gaugamela*.

Lecția 6 Frumos și cunoaștere în lumea greacă

Cultura greacă a jucat un rol extrem de important în istoria Europei și a întregii lumi. Aceasta s-a dezvoltat treptat, cunoscând un avânt deosebit începând cu secolul al V-lea î.H., care a continuat și în perioada elenistică. Victoriile contra perșilor au deschis calea geniului grecesc, care ne-a lăsat o literatură deosebită, sculpturi magnifice și temple minunate. Știința a beneficiat din plin de descoperirile grecilor din Antichitate. Istoria, filosofia, logica, matematica, fizica sau astronomia sunt doar câteva dintre științele la a căror dezvoltare au contribuit și vechii greci.

Arhitectura este un domeniu în care grecii au excelat. Stilurile create de ei sunt folosite și astăzi, mai ales în cazul clădirilor publice, datorită frumuseții și simplității lor. Grecii sunt creatorii a trei stiluri arhitecturale: doric, ionic și corintic (fig. 1). Acestea se diferențiază prin forma capitelului, partea superioară a coloanei. Templele, în special, au fost ornamentate cu numeroase sculpturi (fig. 2), care reproduc extrem de bine frumusețea corpului, dar și sentimentele exprimate de chipul uman.

Literatura a fost reprezentată de poeți precum Sapho, Pindar sau Hesiod. Cel din urmă a cântat, în *Munci și zile*, viața țăranilor, cu greutățile și bucuriile acestora.

Istoria a devenit, datorită grecilor, o știință care prezenta trecutul așa cum a fost pe baza dovezilor oferite de sursele scrise și nescrise, verificate cu grijă. Herodot (fig. 3), autorul lucrării *Istorie*, este considerat „părintele istoriei”. În opera sa, el a relatat Războaiele Medice și istoria popoarelor care s-au confruntat în cadrul lor. Tucidide a descris Războiul Peloponezic, punând accent pe cauzele și efectele acestuia. Xenofon a continuat opera lui Tucidide, oferind informații importante despre istoria grecilor din perioada 411-362 î.H. în lucrarea *Hellenice*.

Filosofia (iubirea de înțelepciune) e tot o creație a grecilor care încercau să înțeleagă elemente importante din viața fiecărui om, precum zeii, libertatea, dreptatea, adevărul sau fericirea. Cei mai importanți filosofi au fost Socrate, Aristotel și Platon (fig. 4).

 Matematica și fizica s-au dezvoltat foarte mult în Grecia Antică. Thales din Milet, matematician și astronom, a prezis cu exactitate prima eclipsă de soare din anul 584 î.H. și a formulat celebra teoremă care îi poartă numele, cu ajutorul căreia a reușit să calculeze înălțimea piramidei lui Keops determinând momentul zilei în care umbra este egală cu înălțimea unui obiect. Pitagora din Samos a creat, spune legenda, tabla înmulțirii, dar și teorema care se studiază astăzi la orele de matematică. Arhimede, matematician și fizician, a descoperit legea care explică de ce corpurile plutesc pe apă (Legea lui Arhimede) și a explicat cum funcționează pârgھیile. Euclid ne-a lăsat cel mai cuprinzător manual de matematică, *Elementele*, care este folosit și astăzi.

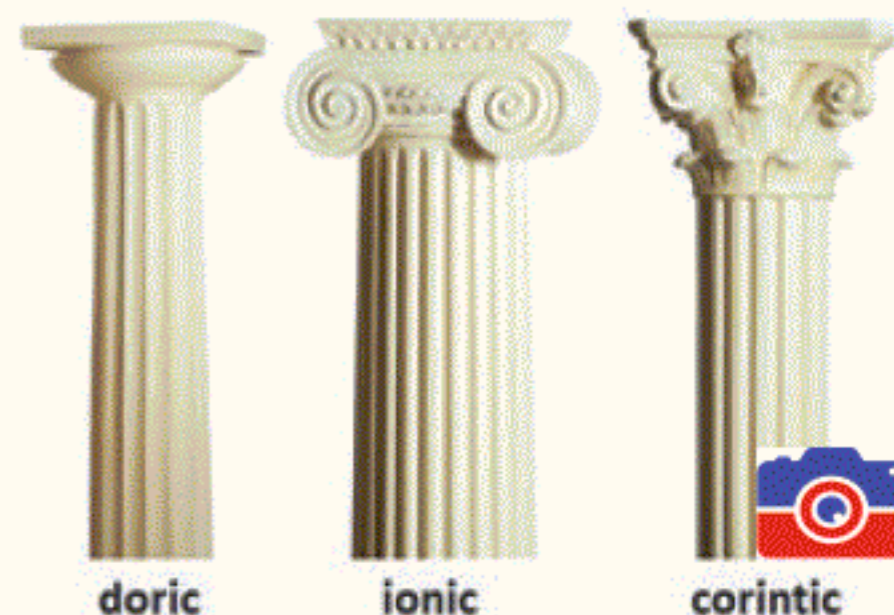

Fig. 1. Cele trei stiluri arhitectonice folosite de grecii din Antichitate

Fig. 2. Templul Erechtheion de pe Acropola din Atena

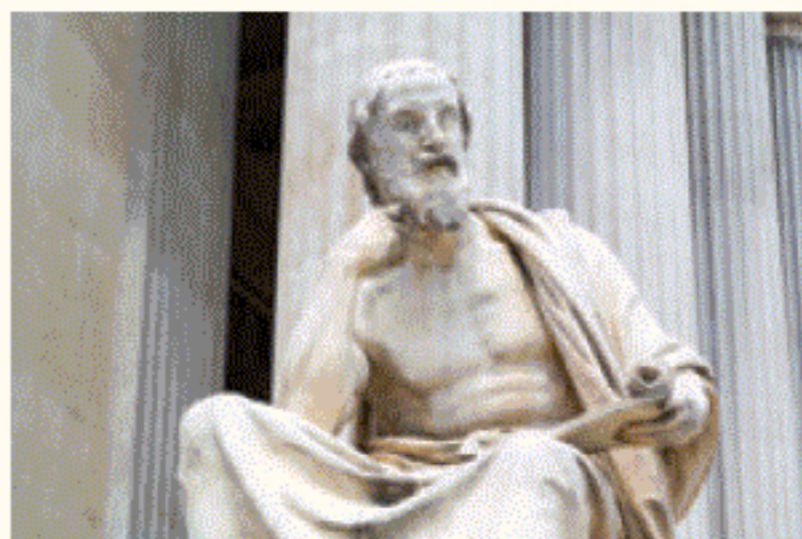

Fig. 3. Statuie reprezentându-l pe Herodot, Viena, Austria

Fig. 4. Platon (stânga) și Aristotel (dreapta), în Școala din Atena, frescă (sec. al XVI-lea)

Dicționar

teoremă – afirmație care este dovedită printr-o demonstrație

Reține

Grecii au contribuit foarte mult la dezvoltarea culturii și științei, afirmându-se în domenii artistice precum arhitectura și sculptura.

Teatrul reprezintă tot o creație a vechilor greci.

Herodot este supranumit „părintele istoriei”.

Grecii au avut matematicieni remarcabili, precum Thales din Milet, Pitagora din Samos, Arhimede sau Euclid.

Exersează

I. Citește textul de mai jos și răspunde, pe caiet, la cerințe.

• **Antikythera, computerul lumii antice!** În 1901, arheologii greci au descoperit rămășițele unui vas care s-a scufundat în apropierea insulei Antikythera, probabil în prima jumătate a secolului I î.H. Între obiectele recuperate de pe epava vasului s-a aflat și un mecanism ciudat din bronz (fig. 5). După studii îndelungate, istoricii au ajuns la concluzia că era un mecanism care calcula poziția stelelor, planetelor și a lunii și putea prezice eclipsele lunare sau solare. Aceste informații erau utile navigatorilor, ușurând orientarea acestora. Aparatul, un adevărat computer mecanic, se află expus la Muzeul Național de Arheologie din Atena, ca o mărturie a ingeniozității anticilor.

1. Unde și când a fost descoperit mecanismul la care face referire textul?
2. La ce cred istoricii că servea acesta?
3. Cine beneficia de informațiile mecanismului?
4. Unde se află expusă astăzi această descoperire?

Fig. 5. Mecanismul de la Antikythera

II. PORTOFOLIU

Împărțiți în grupe de patru-cinci elevi, alegeți unul dintre zeii din mitologia greacă prezentați în imaginea de mai jos (fig. 6) și realizați un referat despre acesta, respectând următoarele etape: 1. Alegeți liderul grupului. 2. Alegeți acei membri ai echipei care vor realiza munca de documentare. 3. Alegeți acei membri care vor scrie referatul. 4. Alegeți acei membri care vor prezenta referatul în fața clasei. Adăugați referatul la Portofoliu.

Fig. 6. Zei adorați de greci în Antichitate

Studiu de caz Acropola ateniană

Fig. 1. Templul Partenon

Fig. 2. Templul Erehteion

Fig. 3. Templul zeitelor Atena și Nike

Fig. 4. Teatrul lui Herodes Atticus, construit în secolul al II-lea d.H.

Fiecare polis grecesc avea o zonă sacră, acropola (orașul de sus – lb. greacă), situată pe cea mai înaltă zonă a cetății. Cea mai impresionantă acropolă a fost cea din Atena. În anul 480 î.H., armatele împăratului Xerxes au distrus monumentele de pe acropola ateniană. Prin urmare, după încheierea luptelor, Atena a inițiat ample lucrări de refacere și înfrumusețare a acesteia. Pericle, un important general atenian care a deținut funcția de strateg în perioada 443-429 î.H., a fost convins de cetățeni să finanțeze un proiect costisitor. Fondurile au venit în special din partea cetățitorilor care alcătuiau Liga de la Delos, și care plăteau tribut Atenei. Sarcina conducerii lucrărilor i-a fost încredințată lui Phidias. Însă acestea aveau să fie finalizate abia spre sfârșitul secolului al V-lea î.H.

Cele mai importante temple de pe acropola ateniană sunt: Partenonul (fig. 1), dedicat Atenei, zeița înțelepciunii; Erehteionul (fig. 2), închinat Atenei și lui Poseidon, zeul mărilor; și templul zeitelor Atena și Nike (fig. 3), zeița victoriei. Intrarea se făcea prin Propilee, o poartă monumentală. Pe acropolă se mai aflau Teatrul lui Dionysos și Pinacoteca, un loc în care erau expuse picturi și sculpturi, adică ceea ce astăzi am numi o galerie de artă. Acropola a suferit o degradare accentuată în Evul Mediu, iar primele lucrări de refacere au început în secolul al XIX-lea d.H. Astăzi, acropola ateniană este unul dintre cele mai importante **situri arheologice** și figurează pe lista monumentelor Patrimoniului UNESCO.

Dicționar

sit arheologic – teren pe care se găsesc vestigii arheologice din diferite epoci

Exersează

- Studiază cu atenție imaginile din lecție și, folosindu-te de indicațiile din fig. 1, din lecția anterioară, identifică stilul arhitectonic căruia îi aparțin: doric, ionic sau corintic.

Moștenirea lumii grecești

Studiu de caz

Sculptura a atins perfecțiunea în Grecia Antică prin munca unor sculptori renumiți, atunci ca și astăzi, precum: Phidias, Praxiteles, Myron etc. Phidias este cunoscut mai ales pentru două statui celebre, de mari dimensiuni, Atena Partenos și Zeus din Olympia. Ambele au fost confecționate din lemn, iar la exterior au fost căptușite cu plăci din aur (pentru veșminte) și plăci din fildeș (pentru părțile corpului). Myron a realizat lucrări care laudă calitățile atleților care participau la Jocurile Olimpice (Discobolul – aruncătorul discului) sau măreția zeilor. Praxiteles a dezvoltat arta reproducerii detaliilor corpului uman.

 Teatrul, care este foarte îndrăgit și astăzi, s-a dezvoltat în secolul al V-lea î.H. Acesta a evoluat din serbările religioase organizate în cinstea lui Dionysos, zeul vinului. Cei mai cunoscuți autori de piese de teatru au fost Eschil, Sofocle și Euripide, care au scris **tragedii**, și Aristofan, care a scris **comedii**. Eschil, de pildă, care a participat la Bătălia de la Salamina, ne-a lăsat piesa *Perșii* în care sunt povestite chiar întâmplările din timpul luptelor. Astfel, aceasta reprezintă, în același timp, o operă literară, dar și o sursă istorică.

Știința a fost o preocupare de căpătâi în Grecia Antică. Eratostene din Alexandria a demonstrat că Pământul este rotund și chiar a reușit să calculeze dimensiunile acestuia. Aristarh a înțeles că Pământul se învârt în jurul Soarelui (**Teoria heliocentrică**) și a aproximat distanța dintre cele două corpuri cerești. Aristotel a pus bazele unor științe precum geologia, biologia sau psihologia. Hipocrate, supranumit „părintele medicinei”, a încercat să înțeleagă cauzele bolilor pentru a oferi tratamente potrivite.

Dicționar

comedie – piesă de teatru care stârnește amuzamentul

teorie heliocentrică – idee dovedită științific conform căreia planetele, inclusiv Pământul, se învârt în jurul Soarelui

tragedie – piesă de teatru cu final nefericit

Exersează

- Folosind informațiile din lecție, identifică sculptorii care au creat operele evidențiate în imaginile de mai jos.

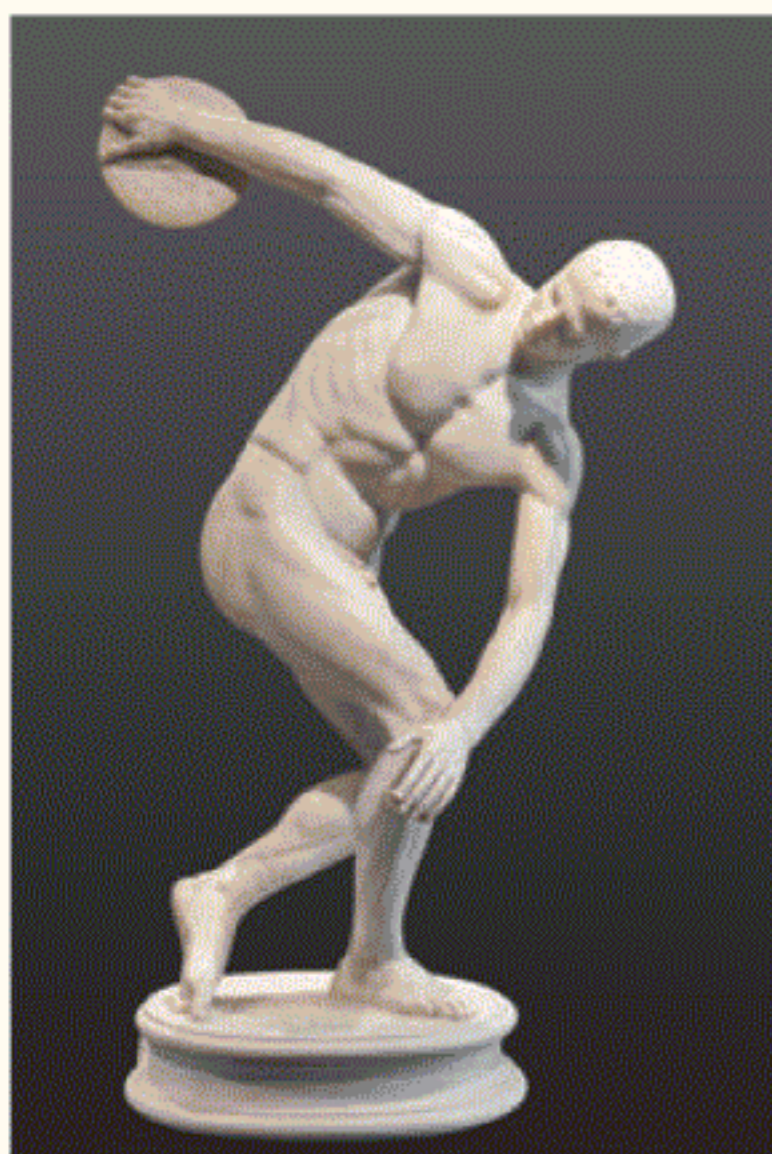

Fig. 1. Discobolul
(reproducere)

Fig. 2. Atena Partenos
(reconstituire)

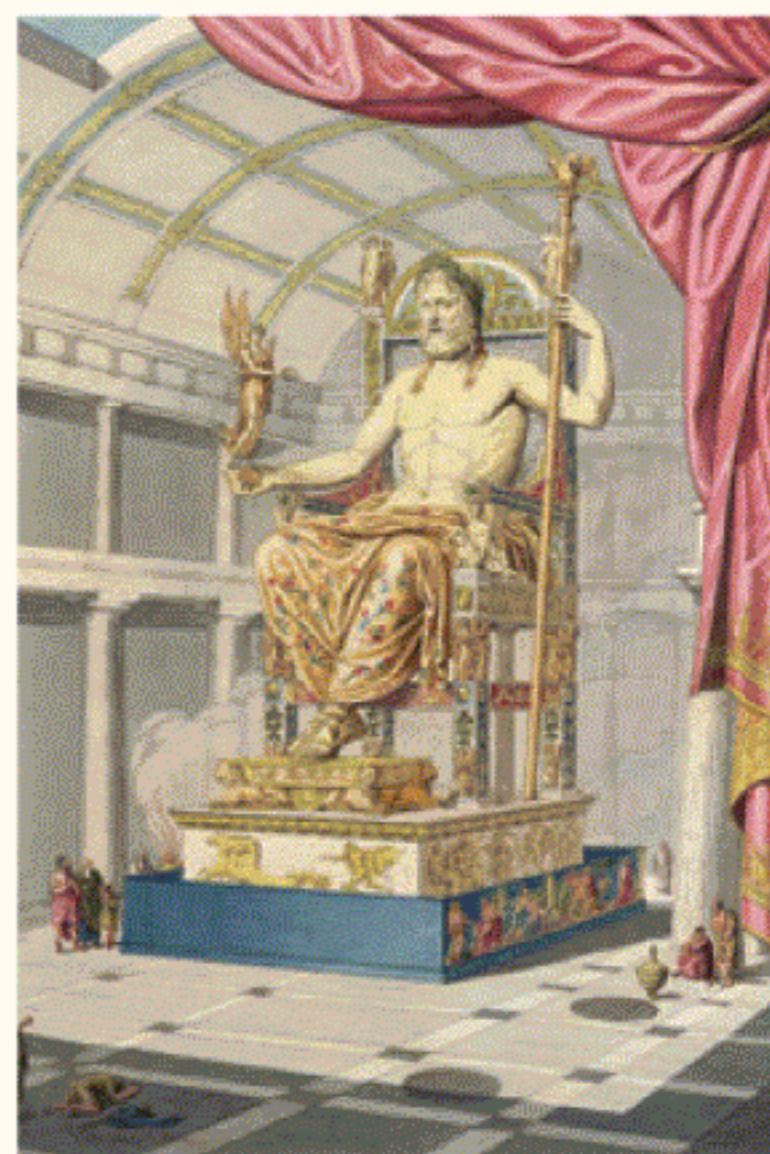

Fig. 3. Zeus din Olympia
(reconstituire)

Studiu de caz Jocurile Olimpice în Antichitate

Din ceea ce cunoaștem, în secolul al VIII-lea î.H., în diverse orașe din Grecia se desfășurau ceremonii religioase în cinstea zeităților. În cadrul acestora și-au făcut apariția și întrecerile sportive (jocurile). Cele mai cunoscute au fost cele organizate în Olympia (fig. 1), oraș din zona Peninsulei Peloponez, celebru, printre altele, pentru statuia lui Zeus realizată de sculptorul Phidias în secolul al V-lea î.H., considerată una dintre Cele șapte minuni ale lumii antice.

Tradiția spune că prima olimpiadă s-a desfășurat în anul 776 î.H. De altfel, grecii măsurau anii pornind de la primele Jocuri Olimpice. Acestea se organizau la fiecare patru ani, durau cinci zile și reuneau atleți din toate polisurile grecești. Pe durata desfășurării întrecerilor erau interzise războaiele. Probele constau în alergat, lupte, box, aruncarea greutăților, mânăuirea armelor, călărit, curse cu care etc. Câștigătorii primeau o cunună din ramuri de măslin și aprecierea tuturor. La final se întocmea o listă cu numele câștigătorilor. La sfârșitul secolului al IV-lea d.H., în contextul răspândirii creștinismului, Jocurile Olimpice au fost interzise de împăratul roman Teodosiu I cel Mare (379-395 d.H.) fiindcă erau asociate cu religiile politeiste.

La sfârșitul secolului al XIX-lea, baronul Pierre de Coubertin și Demetrios Vikelas au propus reluarea Jocurilor Olimpice. Astfel, prima ediție a avut loc în anul 1896, la Atena. Ca și în Antichitate, jocurile se desfășoară la fiecare patru ani, dar au apărut o serie de schimbări benefice (fig. 2). Pot participa și femeile, iar concurenții pot proveni din toate statele lumii. În plus, numărul probelor s-a diversificat constant.

Fig. 1. Ruinele sanctuarului din Olympia, Grecia

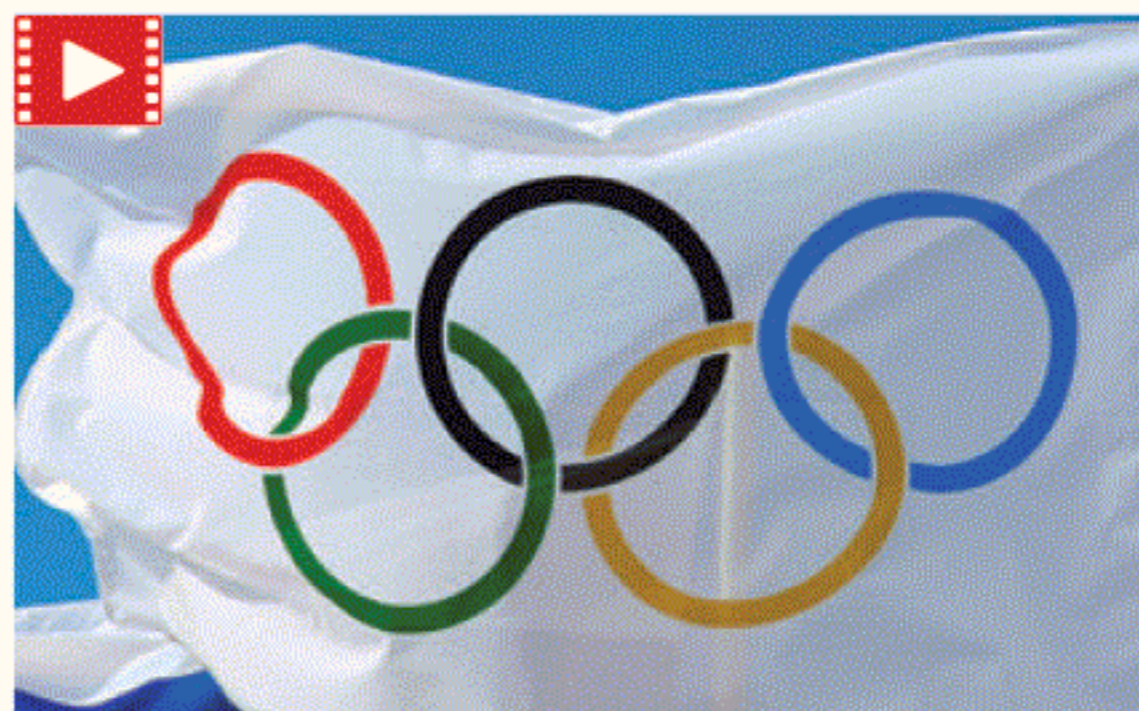

Fig. 2. Steagul Jocurilor Olimpice a fost creat de baronul Pierre de Coubertin. Cele cinci cercuri simbolizează continentele, iar culorile lor au legătură cu cele care se regăsesc pe toate steagurile lumii.

Exersează

- Citește textul de mai jos și răspunde, pe caiet, la cerințe.

„Participanții trebuiau să aibă sânge grecesc, pentru că la originea jocurilor stătea un ritual religios. Barbarii, cei care nu erau greci, nu se puteau închina în sanctuarul lui Zeus și nu puteau lua parte la jocuri. Mesagerii călătoreau până în cele mai îndepărtate locuri ale civilizației grecești pentru a-i invita pe greci să participe. Din Sicilia și Cyrene, din Siria și Egipt, din Macedonia și Asia, ei veneau în grupuri către Olympia și, în timpul desfășurării jocurilor, era o tradiție de onoare ca războaiele să înceteze între statele grecești.”

Peter A. Clayton, Martin J. Price, *Cele șapte minuni ale lumii antice*

1. Ce origine trebuiau să aibă participanții la Jocurile Olimpice?
2. Cine erau barbarii? Ce nu puteau face ei?
3. De unde veneau grecii care participau la jocuri?
4. Ce tradiție trebuia respectată?

I. CAUZĂ-EFECT! Găsește efectul pentru fiecare cauză.

CAUZĂ

- Vecinătatea mării
- Atena îi ajută pe răsculații din Asia Mică
- Moartea lui Alexandru Macedon
- Sparta se teme de puterea Atenei
- Persanii cuceresc Atena
- Expediția din Sicilia
- Moartea lui Filip al II-lea

EFACT

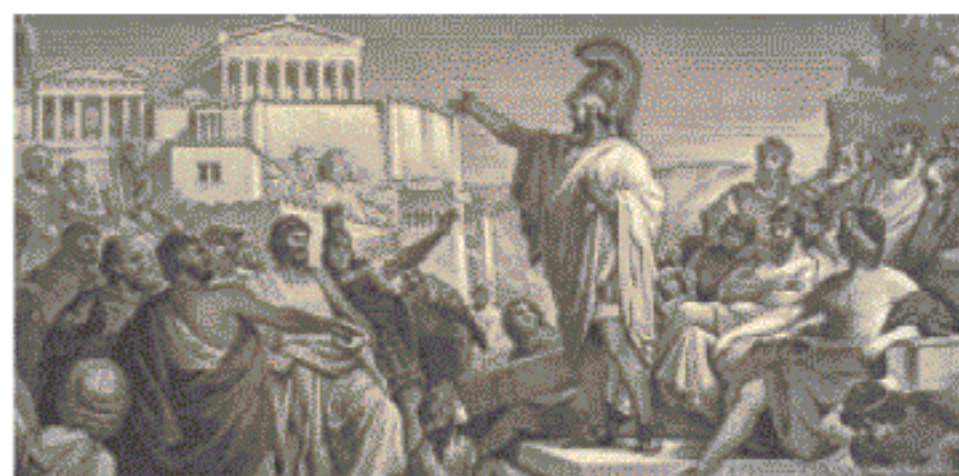
- Alexandru Macedon devine rege
- Atena suferă o grea înfrângere
- Acropola ateniană este distrusă
- Începe Războiul Peloponeziac
- Imperiul Macedonean se destramă
- Darius I urmărește răzbunarea
- Grecii devin buni marinari

II. Citește textul de mai jos și răspunde, pe caiet, la cerințe.

„Au votat lacedemonii [spartanii] ruperea păcii și războiul, nu fiindcă erau dâșii așa de încredințați de vorbele aliaților, ci fiindcă se temeau să nu ajungă prea puternici atenienii pe care îi vedeau deja stăpâni pe o mare parte din Elada.”

Tucidide, *Războiul Peloponeziac*

1. La ce război face referire sursa?
2. Cum au decis spartanii începerea războiului?
3. Identifică principala cauză a războiului.
4. Cine a câștigat războiul și cu ajutorul cărui imperiu?

Pericle ținând un discurs în fața atenienilor

III. ISTORIA ALTFEL! Dezleagă următoarele ghicitori, ca să îți amintești ce ai învățat în această unitate.

„Miltiade i-a convins,
Inamicul tre’ învins,
Soldații au alergat,
Pe persani i-au speriat.”

Bătălia de la Maraton

„Pe corăbii cocoțați,
Marinari și mulți soldați,
Temistocle i-a condus,
Și dușmanul jos s-a dus.”

Bătălia de la Salamina

„Se află-n Peloponez,
Are efort și doi regi,
Hopliți gata de război,
Ce devin pe loc eroi.”

Sparta

„A creat democrația,
Poporul este avuția,
Ce și-a dovedit vitejia,
Luptând cu Persia.”

Atena

„Demn de tatăl său Filip,
I-au crescut pe loc aripi,
Ce l-au dus în Asia,
Mărind Macedonia.”

Alexandru Macedon

„Are teatru, poezie,
Matematică și biologie,
Sculptori buni nenumărați,
Poftiți de-i admirați.”

Cultura greacă

IV. Pornind de la informațiile dobândite în această unitate, pe care le poți îmbogăți cu ajutorul internetului, completează tabelul de mai jos.

Filip al II-lea		Alexandru Macedon	
Calități	Defecte	Calități	Defecte

I. Alege varianta corectă de răspuns pentru a completa enunțurile.

- Olimp este un munte din:
  - Egipt.
  - Italia.
  - Grecia.
- Palatul din Cnossos se află în insula:
  - Corfu.
  - Creta.
  - Rodos.
- Numele civilizației miceniene vine de la cetatea:
  - Micene.
  - Megara.
  - Corint.
- Polisul grec era un:
  - regat.
  - imperiu.
  - oraș-stat.
- Povestea cetății Troia a fost relatată de către poetul:
  - Hesiod.
  - Homer.
  - Herodot.

Fig. 1. Amforă din lut descoperită la Cnossos

II. Completează enunțurile cu informația potrivită.

499 î.H., 490 î.H., greci, perși, Phidias, Pericle, Hellenice, Istorii, la fiecare 4 ani, la fiecare 5 ani

- Bătălia de la Maraton s-a desfășurat în anul ... .
- Bătălia de la Salamina a fost câștigată de ... .
- Reconstruirea acropolei ateniene a fost propusă de ... .
- Herodot a scris lucrarea ... .
- Jocurile Olimpice se desfășurau ... .

III. Stabilește valoarea de adevăr (Adevărat sau Fals) a enunțurilor de mai jos.

- Alexandru cel Mare a cucerit Imperiul Chinez.
- Sparta se află în Peninsula Peloponez.
- Atenienii au creat oligarhia.
- Într-o democrație, puterea aparține poporului.
- Pitagora a fost un important filosof grec.

Fig. 2. Atena, zeița înțelepciunii

Subiect	I	II	III
Punctaj maxim: 10 puncte	3 puncte (5 x 0,6 p.)	3 puncte (5 x 0,6 p.)	3 puncte (5 x 0,6 p.)
Se acordă un punct din oficiu.			

Verifică-ți cunoștințele!

Răspunsuri: I. 1. Grecia, 2. Creta, 3. Micene, 4. oraș-stat, 5. Homer; II. 1. 490 î.H., 2. greci, 3. Pericle, 4. Istorii, 5. la fiecare 4 ani; III. F, A, F, A, F.

UNITATEA V

LUMEA ROMANĂ

Lecția 1. Fondarea Romei: istorie și legendă

Lecția 2. Statul roman: războaie și expansiune teritorială

Lecția 3. Decăderea Imperiului Roman

Lecția 4. Viața cotidiană în lumea romană

Studiu de caz: Orașul și monumentele publice

Studiu de caz: Colosseum și gladiatorii

Studiu de caz: Pompei

Studiu de caz: Armata romană

Studiu de caz: Zeii romanilor. Templele

Studiu de caz: Creștinismul

Lecția 5. Romanizarea

Recapitulare

Autoevaluare

După parcurgerea acestei unități, vei reuși:

- să ordonezi și să localizezi în timp și spațiu evenimente și procese istorice;
- să relatezi un eveniment sau proces istoric pe baza unor surse istorice sau a unui plan de idei dat;
- să compari informații provenite din surse istorice diferite;
- să folosești în enunțuri simple sau texte termenii istorici învățați;
- să utilizezi diferite tehnici de învățare și resursele multimedia în scopul învățării.

Lecția 1 Fondarea Romei: istorie și legendă

Începuturile Romei, orașul care avea să creeze unul dintre cele mai importante imperii ale Antichității, sunt învăluite în mister. Nu avem suficiente izvoare istorice pentru a cunoaște în detaliu perioada de început a Romei. Romanii înșiși nu știau mai multe, astfel că au ales să pună întemeierea Romei pe seama unei legende. Conform acesteia, Roma, supranumită „Cetatea celor șapte coline”, a fost întemeiată pe malul râului Tibru, din Câmpia Latium, situată în centrul Peninsulei Italice, de doi frați gemeni, Romulus și Remus. Originile celor doi merg în trecut până la Troia, unde o parte din locuitorii regiunii, conduși de Eneas, au reușit să pună bazele unui nou oraș în Italia, Lavinium, iar mai târziu au creat Alba Longa. După câteva generații, orașul Alba Longa a ajuns sub conducerea lui Amulius. Acesta decide să-i ucidă pe Romulus și Remus, fiii **vestalei** Rhea Silvia, nepoata sa, al căror tată era chiar Marte, zeul războiului, fiindcă se temea că aceștia i-ar putea lua tronul. Cei doi copii, așezați într-un coș lăsat să plutească pe apa Tibrului, au fost găsiți și alăptați de o lupoaică (fig. 1) și, în cele din urmă, ajung în grija unui păstor. Ajunși la anii maturității, aceștia îl vor pedepsi pe unchiul lor, Amulius, după care vor pleca pentru a pune bazele unei noi cetăți.

Fig. 1. Lupoaica, alăptându-i pe Romulus și Remus, Muzeul Capitolin, Roma

Întemeierea cetății a dus la apariția unui conflict între cei doi frați, care nu se puneau de acord în privința celui care trebuia să conducă cetatea, precum și a locului pe care aceasta urma să fie întemeiată. Problema conducătorului a fost rezolvată printr-o întrecere. Cetatea urma să fie condusă de cel care vedea mai mulți vulturi pe cer. Romulus a câștigat, însă neînțelegerile au continuat și s-au încheiat cu uciderea lui Remus. După moartea fratelui său, Romulus a fondat Roma.

Trebuie să menționăm faptul că legenda abandonării unor copii pe o apă curgătoare nu este unică în Antichitate. De exemplu, Sargon I, întemeietorul cetății Akkad, a fost, de asemenea, abandonat de mama sa, o preoteasă, ca și mama gemenilor Romulus și Remus, într-un coșuleț. Mai mult, Moise, cel care i-a scos pe evrei din Egipt, a fost abandonat de mama sa naturală într-un coșuleț pe apele fluviului Nil.

În realitate, începuturile Romei nu au fost chiar atât de ilustre. Cetatea a fost o mică așezare a italicilor, populație influențată puternic de etrusci și greci. De la întemeiere, în anul 753 î.H. și până în anul 509 î.H., Roma a fost un regat. În această perioadă, la conducerea cetății s-au aflat șapte regi de origini diferite: latini, sabini și etrusci (fig. 2). Acest fapt ne face să credem că poporul roman a apărut prin amestecul celor trei populații. Descoperirile arheologice ne lasă să credem că abia din secolul al VI-lea î.H. putem vorbi de un oraș în adevăratul sens al cuvântului, iar meritul îi aparține regelui Servius Tullius. În timpul acestuia a fost construit în jurul orașului un zid de apărare din piatră (fig. 3) și au fost ridicate temple și alte clădiri publice. Orașul era condus de comiții (adunările poporului), dar și de un sfat al bătrânilor (Senat). În perioada regalității au apărut și primele instituții militare.

Regii Romei	Perioada de domnie
Romulus	753-716 î.H.
Numa Pompilius	715-674 î.H.
Tullus Hostilius	673-642 î.H.
Ancus Marcius	641-617 î.H.
Lucius Tarquinius Priscus	616-579 î.H.
Servius Tullius	578-535 î.H.
Lucius Tarquinius Superbus	534-509 î.H.

Fig. 2. Regii care au condus Roma (753-509 î.H.)

Fig. 3. Secțiune din zidul care înconjură Roma, ridicat în timpul regelui Servius Tullius

Perioada regală s-a încheiat violent prin alungarea ultimului rege, Tarquinius Superbus, pe fondul nemulțumirilor față de regimul lui **tiranic**. Nobilii orașului (patricienii), în frunte cu Lucius Brutus, l-au alungat pe rege și au desființat regalitatea, creând **republica** în fruntea căreia au fost plasați doi consuli, aleși de către comiții. Doar în Sparta mai exista un sistem de conducere în doi, dar asemănările dintre acest stat și Republica Romană se opresc aici. Istoricii romani din Antichitate afirmă că republica este cea care a dat libertate poporului roman.

Perioadă		Durată
Perioada regală		753-509 î.H.
Perioada republicană		509-27 î.H.
Perioada imperială	Principatul	27 î.H.-284 d.H.
	Dominatul	284-395 d.H.

Fig. 4. Periodizarea istoriei Romei Antice

Dicționar

republică – formă de guvernământ în care conducătorul este ales de popor

tiran – conducător al unui stat care abuzează de puterea sa

vestală – preteasă a zeiței Vesta (zeița căminului) în Roma Antică

Reține

Conform legendei, Roma a fost întemeiată de frații Romulus și Remus.

Supranumită „Cetatea celor șapte coline”, Roma a fost întemeiată în anul 753 î.H.

În perioada regală (753-509 î.H.), Roma a fost condusă de șapte regi.

Romanii l-au alungat pe ultimul rege și au pus bazele republicii.

Exersează

I. Citește textele de mai jos și răspunde, pe caiet, la cerințe.

A. „După ce Romulus a oficiat ceremoniile religioase potrivit rânduielilor, a adunat poporul și i-a dat îndrumări de conviețuire, pentru că o asemenea gloată nu putea să se contopească într-un popor decât numai prin legi. El a socotit că, în ochii unor oameni simpli, legile vor fi respectate ca pe ceva sfânt, dacă el însuși se va deosebi de ceilalți prin anumite semne ale puterii. De aceea, el li s-a înfățișat într-un chip impunător, atât prin veșmântul strălucitor, cât și prin garda sa de doisprezece lictori, care să-l însoțească pretutindeni.”

Titus Livius, *De la fondarea Romei*

B. „Lucius Tarquinius Superbus a domnit douăzeci și cinci de ani. Regalitatea a durat de la întemeierea Romei și până la eliberarea ei, vreme de două sute patruzeci și patru de ani. După regi, în comițiile centuriate ale poporului au fost aleși la cârma statului doi consuli și numiți în dregătorie de prefectul orașului, potrivit îndrumărilor date de Servius Tullius în legile sale. Primii consuli romani au fost Lucius Iunius Brutus și Lucius Tarquinius Collatinus.”

Titus Livius, *De la fondarea Romei*

1. Ce i-a oferit Romulus poporului, potrivit sursei A? De ce?
2. Cum credea Romulus că oamenii vor ajunge să respecte legile?
3. Cum li s-a înfățișat Romulus romanilor?
4. Cât a durat domnia lui Tarquinius Superbus? Dar perioada regală din istoria Romei?
5. Ce spune cea de-a doua sursă despre felul în care a fost condusă cetatea după regi?
6. Cum se numeau primii consuli care au condus Republica Romană?

II. Studiază harta de mai jos și răspunde, pe caiet, la cerințe.

1. Unde se află Roma?
2. Enumeră cele mai importante populații din Peninsula Italică.
3. Cine domina insulele Corsica și Sardinia?
4. Cine domina insula Sicilia?
5. Pe ce continent se afla Cartagina? Dar Roma?
6. Cine erau cartaginezii? Caută detalii online.

Fig. 5. Peninsula Italică în secolul al IV-lea î.H.

Statul roman: războaie și expansiune teritorială

Lecția 2

Republica Romană (509-27 î.H.). În anul 509 î.H., ultimul rege al Romei, Tarquinius Superbus, a fost alungat, iar Roma a devenit republică, la conducerea ei aflându-se **magistrați** aleși de către popor (fig. 1). Funcțiile nou create respectau, cu mici excepții, două reguli de bază: colegialitatea și mandatul limitat în timp. Așadar, orice funcție trebuia deținută de minimum două persoane, iar mandatul, cu excepția celor ale cenzorilor, nu putea depăși un an. Magistrații erau aleși de comiții (adunări ale poporului), care votau și legile propuse de aceștia. Senatul, alcătuit din foști magistrați, în special patricieni, continuă să joace un rol important în viața politică romană. Toate deciziile importante trebuie avizate de această instituție. Toate acestea ne permit să considerăm Roma o democrație care s-a perfecționat în timp.

Magistrați	Mandat	Atribuții
consuli, doi la număr	1 an	conduc armata și administrează statul
pretori	1 an	conduc provinciile, procesele sau propun legi
edili	1 an	administrează problemele curente ale Romei
cenzori, tot doi la număr	18 luni/aleși la 5 ani	realizează recensământul populației
tribunii plebei	1 an	apără plebea de abuzurile patricienilor/au drept de veto
dictator numit de către un consul, cu aprobarea Senatului	6 luni	conduce statul în situații excepționale

Fig. 1. Principalele magistraturi în Republica Romană

Legile celor XII table, redactate în anii 451-450 î.H., au reprezentat cele mai importante legi din istoria Republicii Romane. Ele au intrat în vigoare în anul 449 î.H. și au fost scrise pe 12 table din bronz, care au fost expuse în **forul** Romei pentru ca toată lumea să le cunoască. Tinerii aveau obligația de a le învăța pe de rost, fiindcă necunoașterea legii nu era o scuză pentru nerespectarea acesteia. Din păcate, nu ni s-au păstrat decât fragmente din ele care vorbesc despre familie, proprietate, delict, pedepse etc.

Cucerirea Peninsulei Italice s-a încheiat în anul 265 î.H. în ajunul declanșării Războaielor **punice**. Subordonarea Italiei a fost un proces de durată, care a necesitat timp și resurse. Romanii au obținut victorii importante, dar și înfrângeri severe. Cele mai grele lupte au fost purtate contra samniților. Pe de altă parte, romanii au trebuit să facă față și galilor, invadatori din nord care au reușit să cucerească Roma, în prima jumătate a secolului al IV-lea î.H. Ultimul episod de rezistență în fața romanilor l-a avut în prim-plan pe Pirus, regele Epirului.

Războaiele punice desfășurate în perioada 264-146 î.H. au transformat Roma în puterea dominantă a bazinului Mării Mediterane. În aceste războaie, Roma s-a confruntat cu Cartagina, colonie feniciană din Africa de Nord. Cele trei războaie (264-241 î.H., 218-201 î.H., 149-146 î.H.) s-au încheiat cu victoria romanilor. La finalul lor, Cartagina a fost cucerită și distrusă în întregime (fig. 2).

 Sfârșitul Republicii Romane. În secolul I î.H., Republica Romană a fost zguduită de mai multe războaie civile. Mai întâi, între anii 87-83 î.H. s-au confruntat Marius și Sulla. Cel din urmă a câștigat și s-a proclamat dictator al Romei în perioada 83-79 î.H. Apoi între anii 49-44 î.H. s-a purtat un al doilea război civil, câștigat de Caius Iulius Cezar. Asasinarea lui Cezar, în anul 44 î.H., a dus la declanșarea unui nou război civil. De această dată, în prim-plan s-au aflat Marcus Antonius, unul dintre generalii lui Cezar, și Octavian, fiul adoptiv al acestuia. Octavian a reușit să-l învingă pe Marcus Antonius, după care s-a aliat cu acesta împotriva asasinilor lui Cezar, Cassius și Brutus. În anul 42 î.H. s-a desfășurat Bătălia de la Filippi, în care Marcus Antonius și Octavian au ieșit victorioși.

Fig. 2. Ruinele cetății Cartagina

Drept urmare, provinciile imperiului au fost împărțite între cei doi, cărora li s-a adăugat Lepidus. Octavian a primit partea de vest a imperiului (provinciile europene), Marcus Antonius – estul, iar Lepidus provinciile africane. Lepidus – a fost înfrânt de Octavian, care a ajuns stăpânul întregii părți vestice a imperiului. În cele din urmă, neînțelegerile dintre cei doi conducători ai Imperiului Roman au fost cauza ultimului război civil din secolul I î.H. În anul 31 î.H., la Actium, Octavian a triumfat în fața lui Marcus Antonius și a Cleopatrei, regina Egiptului, devenind unicul conducător al imperiului.

Victorii	Înfrângeri
În bătălia de la Beneventum (275 î.H.) a fost înfrânt Pirus, regele Epirului.	În bătălia de la Heracleea (280 î.H.) a câștigat Pirus.
În bătălia din Insulele Aegates (241 î.H.) au fost înfrânți cartaginezii.	În bătălia de la Asculum (279 î.H.), romanii au fost învinși de Pirus.
În bătălia de la Zama (202 î.H.) a fost înfrânt Hannibal, conducătorul armatei cartagineze.	În bătălia de la Trebia (218 î.H.), Hannibal i-a învins pe romani.
În bătălia de la Kinoskephalai (197 î.H.) a fost învins regele Macedoniei, Filip al V-lea.	În bătălia de la Trasimene (217 î.H.), Hannibal a obținut o nouă victorie.
În bătălia de la Magnesia (190 î.H.) a fost învins Antioh al III-lea, regele Seleuciei.	În bătălia de la Cannae (216 î.H.), armatele romane au suferit o grea înfrângere în fața trupelor lui Hannibal.
În bătălia de la Pydna (160 î.H.) a fost învins regele Macedoniei, Perseu.	În bătălia de la Carrhae (53 î.H.), parții au zdrobit armata romană.

Fig. 3. Victorii și înfrângeri ale armatelor republicane

Principatul (27 î.H.-284 d.H.) a fost marea creație a lui Octavian, care a pus capăt Republicii Romane. Octavian (fig. 4) și-a luat numele de Imperator Cezar Augustus odată cu multe alte titluri, devenind, de fapt, primul împărat al Imperiului Roman (27 î.H.-14 d.H.). Astfel, Roma a redevenit o monarhie, cu toate că Octavian Augustus s-a străduit să lase impresia că republica exista în continuare. Numele acestei perioade provine de la unul dintre titlurile sale, *princeps senatus* (cel dintâi dintre senatori – lb. latină) – fig. 5.

Fig. 4. Octavian Augustus

Titluri	Semnificație
Princeps senatus	Cel dintâi dintre senatori
Pontifex maximus	Conducător al religiei romane
Imperator	Titlu cu care era salutat un general victorios de către trupele sale
Tribun al plebei	Conferea drept de veto
Pater Patriae	Părinte al patriei (lb. latină)

Fig. 5. Titluri purtate de Octavian Augustus

Imperiul Roman a cunoscut o lungă perioadă de stabilitate până în anul 235 d.H. În timpul împăratului Traian (98-117 d.H.), a cunoscut maxima sa întindere teritorială. Au existat și războaie civile (de exemplu, 68-69 d.H.; 193-197 d.H.), dar imperiul și-a păstrat puterea. Însă în perioada 235-284 d.H. a fost zguduit de o puternică criză internă, agravată de invaziile barbare. A fost un război civil aproape permanent, iar armatele romane au suferit multe și grele înfrângeri. În anul 251 d.H., împăratul Decius a murit pe câmpul de luptă într-o bătălie contra goților. În anul 260 d.H., împăratul Valerian a fost învins și capturat de către perși. Abia în anul 284 d.H., împăratul Dioclețian a pus capăt crizei, inaugurând un nou regim, **dominatul**.

Dicționar

for – centrul politic și economic al unui oraș roman

magistrat – persoană aleasă de către popor pentru a îndeplini o anumită funcție

plebei – locuitorii săraci ai Romei Antice

puni – denumire sub care erau cunoscuți cartaginezii

veto – „mă opun” (lb. latină), cuvânt folosit de tribunii plebei pentru a bloca o lege care-i defavoriza pe plebei

Reține

În anul 509 î.H., Roma a devenit republică, la conducerea ei aflându-se magistrați aleși de popor.

În secolul I î.H., instituțiile Republicii Romane trec printr-o criză accentuată de războaie civile.

Octavian instaurează în anul 27 î.H. Principatul și își ia titlul de Cezar Augustus.

După o perioadă de prosperitate și expansiune a statului roman, în secolul al III-lea d.H., pe fondul unei crize interne, s-a instituit dominatul.

Fig. 6. Armură purtată de soldații romani (reconstituire)

Exersează

I. Citește textele de mai jos și răspunde, pe caiet, la cerințe.

A. „Maharbal, comandantul cavaleriei, fu de părere să nu se mai zăbovească câtuși de puțin: *Nu, dimpotrivă, ca să-ți dai seama ce ai câștigat în bătălia de azi, trebuie să știi că peste cinci zile vei prânzi ca un adevărat învingător pe Capitoliu! Vino după mine! Eu voi pleca înainte cu cavaleria.* [...] Hannibal găsi această propunere a lui Maharbal prea frumoasă, dar, în același timp, și prea importantă și greu de realizat, pentru ca să se poată decide pe loc. [...] Atunci, Maharbal i-a spus: *Nu e de mirare că zeii n-au înzestrat pe om cu toate darurile! Hannibal, tu știi să învingi, dar nu știi să profiți de victorie!* Se crede că întârzierea lui Hannibal din acea zi a fost suficientă pentru ca Roma și puterea romanilor să fie salvate.”

Titus Livius, *De la fondarea Romei* (Despre bătălia de la Cannae)

B. „Hannibal a reușit să scape în toiul învâlmășelii cu un pumn de călăreți; el se refugie la Hadrumetum după ce, până să iasă din luptă, atât înainte de bătălie, cât și în timpul ei, încercase toate mijloacele posibile ale artei militare. [...] După ce s-a retras la Hadrumetum, Hannibal a fost chemat la Cartagina. Astfel, el s-a înapoiat acolo de unde plecase în urmă cu 36 de ani, pe când era încă un copil. Venind în fața Senatului cartaginez, el a declarat că a fost învins nu numai în bătălie, ci și în război, și că nu există o altă speranță de salvare decât obținerea păcii.”

Titus Livius, *De la fondarea Romei* (Despre bătălia de la Zama)

1. Ce l-a sfătuit Maharbal pe Hannibal după bătălia de la Cannae, potrivit sursei A?
2. A ascultat Hannibal de sfatul acestuia? De ce?
3. Ce replică i-a dat Maharbal? Care a fost urmarea deciziei lui Hannibal?
4. Ce a făcut Hannibal după ce a pierdut bătălia de la Zama, potrivit sursei B?
5. Ce a declarat Hannibal în fața Senatului cartaginez?
6. Care era ultima speranță a cartaginezilor, potrivit lui Hannibal?

II. Pornind de la următorul text, folosește un singur cuvânt pentru a o descrie pe Cleopatra (fig. 7), regina Egiptului.

„Sursele egiptene arată mai întâi că în Cleopatra avem cu adevărat un faraon feminin, deci nu soția unui faraon, căci ea apare singură ca faraon, cu toate titlurile și numele la feminin, ceea ce în traducere trebuie redat prin *faraoană*.”

Wolfgang Schuller, *Cleopatra – regină în trei culturi*

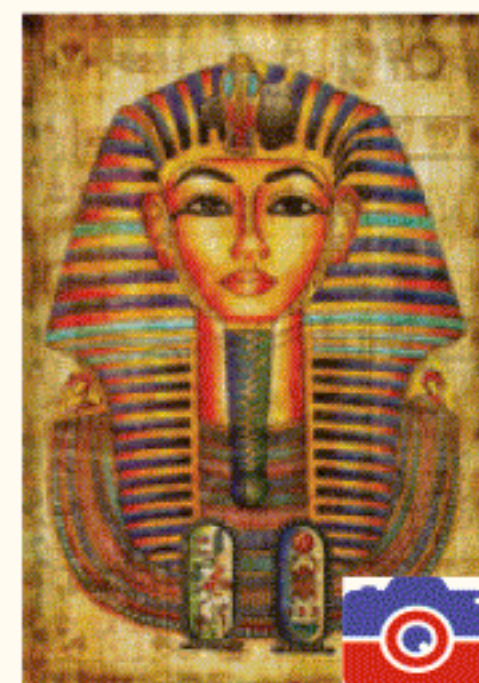

Fig. 7. Regina Cleopatra

III. Studiază harta de mai jos și răspunde, pe caiet, la cerințe.

1. Enumeră provinciile cucerite în Europa de împărații romani care i-au urmat lui Augustus.
2. Enumeră provinciile cucerite în Asia de împărații romani care i-au urmat lui Augustus.
3. Dă exemple de provincii cucerite în Africa de împărații romani care i-au urmat lui Augustus.
4. În ce an au cucerit romanii Dacia?

IV. CODUL LUI CEZAR. Citește textul de mai jos și descifrează mesajul secret.

Suetonius, un autor care a scris în secolul al II-lea d.H., ne-a transmis una dintre metodele folosite de Cezar pentru a comunica în secret. Volumul lui Suetonius, intitulat *Istoria celor doisprezece Cezari*, relatează viețile împăraților romani de la Cezar până la Nerva (96-98 d.H.). Acest istoric ne spune că Iulius Cezar înlocuia fiecare literă cu una aflată cu trei poziții mai la dreapta. Astfel, vom avea codul secret de mai jos dacă ne vom raporta la alfabetul latin clasic.

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z	A	B	C

Mesajul secret este: FHCDUDIRVWDVDVLQDW

Mesaj: Cezar a fost asasinat

Dominatul (284-395 d.H.) reprezintă o perioadă din istoria Imperiului Roman care a început odată cu urcarea pe tron a lui Dioclețian (284 d.H.). Numele perioadei a fost oferit de istoricii moderni care au constatat o diferență în ceea ce privește statutul împăratului care și-a adăugat și titlul de Dominus et Deus (stăpân și zeu – lb. latină). Astfel, **monarhia** romană semăna mai mult cu o monarhie orientală, ceea ce marca o îndepărtare de tradiția creată de Augustus.

Tetrarhia (conducerea celor patru – lb. greacă) a fost cea mai importantă reformă a lui Dioclețian. El a remarcat că imperiul nu poate fi administrat eficient doar de o singură persoană și de aceea a creat un sistem politic, tetrarhia (conducerea celor patru – lb. greacă), alcătuit din patru împărați, doi Auguști și doi Cezari (fig. 1). Mai întâi, în anul 286 d.H., Dioclețian și l-a asociat la tron pe Maximian. Apoi, în 293 d.H., ambii Auguști și-au asociat câte un Cezar. În 305 d.H., Dioclețian și Maximian au abdicat, iar Cezarii lor au devenit Auguști și și-au asociat alți doi Cezari. Însă sistemul lui Dioclețian, de conducere colegială, pe o perioadă limitată de timp, a eșuat. După abdicarea sa, imperiul a fost marcat de un nou război civil (306-324 d.H.).

 În 306 d.H., Constantin, fiul Cezarului Constanțiu, s-a proclamat împărat la moartea tatălui său. La fel a procedat, în 307 d.H., fiul lui Maximian, Maxențiu. Constantin a reușit să-l învingă pe acesta din urmă, în bătălia de la Podul Milvius (312 d.H.), și devină stăpânul părții de vest a imperiului, în timp ce Licinius conducea partea de est a acestuia. În 324 d.H., Constantin l-a învins și pe Licinius, reunificând imperiul. El a mutat capitala, în 330 d.H., într-un nou oraș ridicat de el, Constantinopol (orașul lui Constantin – lb. greacă). La moartea lui Constantin, în 337 d.H., la conducerea imperiului au ajuns cei trei fii ai săi: Constantin al II-lea, Constanțiu al II-lea și Constant. Ultimul membru al dinastiei constantiniene care a condus imperiul a fost Iulian Apostatul (361-363 d.H.). El a fost supranumit „Apostatul” deoarece a încercat să mențină cultele politeiste care se simțeau amenințate de răspândirea accelerată a creștinismului.

În secolul al IV-lea d.H., Imperiul Roman a cunoscut o oarecare stabilitate, dar instituțiile militare s-au degradat, iar amenințările externe au devenit tot mai mari. În 378 d.H., goții i-au înfrânt pe romani în bătălia de la Adrianopol, însuși împăratul Valens a murit în respectiva confruntare. Un nou împărat, Teodosiu I cel Mare (379-395 d.H.), a readus situația sub control. După moartea sa, imperiul a fost împărțit între fiii săi, Arcadiu și Honoriu. Arcadiu a primit partea de est sau Imperiul Roman de Răsărit, iar Honoriu, partea de vest sau Imperiul Roman de Apus (vezi harta de la pag. 75).

Imperiul Roman de Răsărit, pe care istoricii îl numesc Imperiul Bizantin, pentru perioada de după secolul al VII-lea d.H., avea să reziste până în anul 1453 d.H., când Constantinopolul a fost cucerit de turcii otomani conduși de Mahomed al II-lea. În schimb, Imperiul Roman de Apus a dispărut în anul 476 d.H., dată care pentru majoritatea istoricilor reprezintă sfârșitul Antichității și începutul Evului Mediu.

Fig. 1. Membrii tetrarhiei create de Dioclețian, Veneția, Italia

Fig. 2. Arcul de Triumf al lui Constantin cel Mare, Roma, Italia

Fig. 3. Genseric jefuind Roma (455 d.H.),
pictură de Karl Briullov

După 395 d.H., Imperiul Roman de Apus a cunoscut o perioadă foarte dificilă, numeroase populații barbare pătrunzând pe teritoriul lui în anul 406 d.H. În anul 410 d.H., goții conduși de Alaric au ocupat și jefuit Roma, ceea ce a fost un șoc teribil pentru toți romanii. Dar cea mai mare amenințare a fost reprezentată de hunii conduși de Attila (434-453 d.H), supranumit „Biciul lui Dumnezeu”. Romanii au scăpat de amenințarea hună la moartea acestuia, care a avut loc în anul 453 d.H., și a fost urmată de destrămarea imperiului hunilor. Cu toate acestea, situația Imperiului Roman de Apus nu s-a îmbunătățit. Roma a fost jefuită din nou, de vandalii conduși de Genseric, în anul 455 d.H. (fig. 3) În final, în anul 476 d.H., ultimul împărat roman, Romulus Augustulus, a fost detronat de Odoacru, comandantul unor mercenari germani. Data marca sfârșitul Imperiului Roman de Apus.

Regatul	Anul creării	Localizare	Fondator	Anul dispariției
Vizigot	418	Spania și sudul Franței	Teodoric I	711 – cucerit de arabi
Vandal	429	nordul Africii	Genseric	534 – cucerit de bizantini
Burgund	443	sud-estul Franței	Gundioc	563 – cucerit de franci
Franc	481	vestul și nordul Franței	Clovis	–
Ostrogot	493	Italia și vestul Peninsulei Balcanice	Teodoric	554 – cucerit de bizantini

Fig. 4. Regatele barbare create pe teritoriul Imperiul Roman de Apus în secolul al V-lea d.H.

Dicționar

monarhie – regim politic în care conducătorul moștenește și deține puterea pe viață

libert – sclav eliberat care a dobândit cetățenia romană

Reține

Venirea lui Dioclețian la conducerea Romei a marcat apariția dominatului, respectiv instituirea unui nou sistem politic, tetrarhia.

Tetrarhia era un sistem în care puterea era exercitată de patru persoane, sistem care însă a eșuat.

În secolul al IV-lea î.H., pe fondul atacurilor populațiilor barbare, Imperiul Roman era împărțit în două: Răsăritul (condus de Arcadiu) și Apusul (condus de Honoriu).

Exersează

I. Citește textele următoare și răspunde, pe caiet, la cerințe.

A. „Diocletianus, un dalmat, **libert** al senatorului Anullinus, se trăgea dintr-o mamă și o cetate cu același nume, Dioclea, după a căror denumire, până să ia puterea, a fost numit Diocles; de îndată ce a căpătat puterea asupra lumii romane, și-a schimbat numele grec după tradiția romană; a domnit 25 de ani. [...] Cât despre Diocletianus, abandonând din proprie inițiativă însemnele imperiale la Nicomedia, și-a petrecut bătrânețea pe pământurile sale. Când a fost rugat de Herculius și Galerius să reia puterea, refuzând-o ca pe o ciumă, le-a răspuns așa: *De-ați putea vedea legumele cultivate cu mâinile mele la Salona, cu siguranță n-ați mai socoti vreodată că trebuie să încercați asta!*”

Pseudo-Aurelius Victor, *Epitomă despre împărați*

B. „Din toate părțile se auzea zăngănit de arme și trompetele de război răsunau lugubru, Bellona [zeița războiului] fiind mai înfuriată decât de obicei împotriva romanilor. Luptele s-au întins ca flăcările îngrozind pe soldați, dintre care mulți erau străpunși de sulitele și săgețile cu traiectorie semicirculară. Liniile de luptă se ciocneau ca niște piepturi de corăbii, ca niște valuri care se lovesc unele de altele. [...] La venirea serii, împăratul a căzut rănit mortal de o săgeată, pe cât s-a putut presupune.”

Ammianus Marcellinus, *Istorie romană* (Despre bătălia de la Adrianopol, 378 d.H.)

Fig. 5. Monedă reprezentându-l pe împăratul Dioclețian

1. De unde provenea numele împăratului Dioclețian, potrivit sursei A?
2. Care erau originile sale? Câți ani a domnit el?
3. Cum a rămas fără putere? De ce a refuzat să preia din nou puterea?
4. Descrie bătălia de la Adrianopol, așa cum reiese din sursa B.
5. Ce s-a întâmplat cu împăratul Valens?
6. Ce popor i-a învins pe romani în această bătălie?

II. La urcarea pe tron a unui nou împărat, acestuia i se ura: „Să fii mai fericit decât Augustus și mai bun decât Traian”. Cum interpretezi această urare? Crezi că a fost Dioclețian mai fericit decât Augustus și mai bun decât Traian? Argumentează.

III. Studiază textul lecției și harta de mai jos și răspunde, pe caiet, la cerințe.

1. Cine erau Honorius și Arcadius?
2. Precizează ce regiuni i-au revenit lui Honorius.
3. Menționează regiunile care i-au revenit lui Arcadius.
4. Cum au numit istoricii cele două părți desprinse din Imperiul Roman?

Fig. 6. Împărțirea Imperiului Roman (395 d.H.)

Lecția 4 Viața cotidiană în lumea romană

Familia și virtuțile romane. Societatea romană oferea, în primele secole ale Republicii Romane, o mare importanță familiei și **virtuților** pe care aceasta le putea sădi în sufletele tinerelor generații. Tatăl avea o mare autoritate asupra soției și copiilor. El avea drept de viață și de moarte asupra membrilor familiei sale. În plus, putea să-și alunge soția fără să ofere vreun motiv și putea chiar s-o ucidă, dacă primea aprobarea unui tribunal. Însă aceste puteri nu erau folosite în mod curent, iar rolul lor era mai mult acela de-a menține ordinea socială și respectul tinerilor față de cei mai în vârstă.

După căsătorie, femeia trecea de sub autoritatea tatălui sub cea a soțului. Văduvele trebuiau să asculte de fiul mai mare sau, dacă nu aveau unul, de tată, frați etc. Ea se ocupa de treburile casnice, iar dacă provenea dintr-o familie patriciană, organiza munca servitorilor și veghea la educația copiilor. Spre sfârșitul Republicii, femeia a căpătat tot mai multe drepturi, ceea ce a scos-o, în mare măsură, din situația de a fi așa cum dorea soțul să fie. Astfel, divorțul putea fi cerut și de soție, iar aceasta păstra controlul asupra zestrei sale. Chiar și copiii au ajuns să aibă tot mai multe drepturi.

Augustus (27 î.H.-14 d.H.) s-a străduit să întărească legăturile familiale (fig. 1) și, prin urmare, virtuțile tradiționale romane. A încercat să diminueze numărul divorțurilor și să crească natalitatea oferind ajutoare de stat familiilor cu mulți copii. Chiar a pus și un impozit pe celibat, pentru a încuraja căsătoriile. De altfel, el a plasat în anul 27 î.H., în Curia, sala de ședințe a Senatului, un scut de aur pe care erau enumerate următoarele valori: Virtute – calitatea unui bărbat de a se comporta așa cum se cuvine; Îngăduință – blândețe față de supuși, de cei învinși sau, pur și simplu, față de ceilalți; Dreptate – respect față de lege și față de normele morale; Pietate – respect față de zei, cetate și față de cei mai în vârstă.

Educația avea două forme. Educația primită în cadrul familiei și educația primită la școală. Prima formă de educație era accesibilă tuturor cetățenilor romani. Însă a doua impunea ca familia să aibă o anumită avere, fiindcă doar cei înstăriți își puteau permite o educație școlară pentru copiii lor. La școală (fig. 2), elevii învățau să scrie și să citească, memorau pasaje din opere literare, deprindeau calcule matematice elementare și rețineau virtuțile romane. Seara, acasă, ei repetau cele învățate la școală cu un **pedagog**, care era fie sclav, fie angajat de familie, și de obicei grec. Astfel, copiii romanilor învățau încă de la vârste fragede două limbi, latina și greaca.

Fig. 1. Basorelief înfățișându-l pe Augustus alături de familie

Fig. 2. Profesor și elevi din Roma Antică (secolul al II-lea d.H.)

Următoarea etapă în educarea copiilor era școala de retorică. Altfel spus, cei înstăriți aveau grijă ca urmașii lor să fie în stare să-și expună ideile convingător. Tinerii romani trebuiau să se exprime frumos, pentru a fi ascultați de ceilalți concetățeni. În plus, ei trebuiau să cunoască legile romane. Cu toate că fetele nu primeau o educație timpurie diferită de cea a băieților, ele erau obligate de normele sociale stricte să aibă o altfel de viață. Acestea nu puteau vota, nu participau la adunările populare și nu puteau intra în politică pentru a obține funcții sau demnități importante. Totuși, statutul femeilor s-a modificat cu timpul. Puterea soțului a fost îngrădită de legi, iar femeia putea divorța cu ușurință și putea deveni independentă.

Fig. 3. Femei romane în costum de baie

Pe de altă parte, soțiile unor împărați nu de puține ori au avut o mare influență asupra politicii romane. De pildă, Livia Drusilla, soția lui Augustus, a fost un adevărat consilier pentru primul împărat roman. Ea avea aproape aceeași autoritate ca și împăratul. De altfel, acesteia i s-a dat titlul de Mater Patriae (mamă a patriei – lb. latină), titlu care a devenit comun pentru împărătesele romane. Un rol important în politica romană au avut și două dintre soțiile împăratului Claudiu (41-54 d.H.), Messalina și Agrippina, cea din urmă mama împăratului Nero (54-68 d.H.).

Un caz aparte, trebuie să spunem, a fost cel al Zenobiei, care a condus Imperiul de la Palmira o scurtă perioadă de timp. Acest stat s-a desprins din Imperiul Roman în anul 260 d.H., profitând de criza puternică în care se afla statul roman. Zenobia a devenit conducătoarea imperiului la moartea soțului ei, luându-și titlul de Augusta (împărăteasă). A fost învinsă de către împăratul Aurelian, care a refăcut unitatea Imperiului Roman, dar faptele sale nu au fost date uitării, fiindcă o femeie împărăteasă care să conducă după propria voință era ceva ieșit din comun pentru romani.

Jocurile reprezentau o parte importantă a vieții romanilor. În primul rând, de o mare popularitate se bucurau jocurile cu gladiatori, sclavi puși să lupte pe viață și pe moarte pentru distracția publicului. Acest fapt ne arată de câtă cruzime era capabilă societatea romană, care se putea bucura de suferințele altora. Romanii au fost foarte avansați în multe privințe, dar brutali și înapoiați în multe altele, așa cum ne arată jocurile cu gladiatori. Pe lângă acestea, existau întrecerile sportive care se desfășurau în circ, o arenă special creată pentru acestea. Cel mai mare circ din Roma a fost Circus Maximus (Marele Circ – lb. latină) – fig. 4. Acolo se organizau, în special, întreceri de care trase de cai, lupte greco-romane sau alte jocuri războinice. Spectatorii pariau pe posibilul câștigător sau jucau zaruri, foarte populare. O altă formă de petrecere a timpului liber era teatrul. Romanii apreciau teatrul pe care, la fel ca multe alte lucruri, l-au împrumutat de la greci. Foarte celebru a fost la Roma Teatrul lui Marcellus (fig. 5), unde se jucau piese grecești sau piese scrise de autori romani, precum Titus Maccius Plautus sau Publius Terentius Afer. Cei care voiau, pur și simplu, să se relaxeze frecventau termele, băi publice.

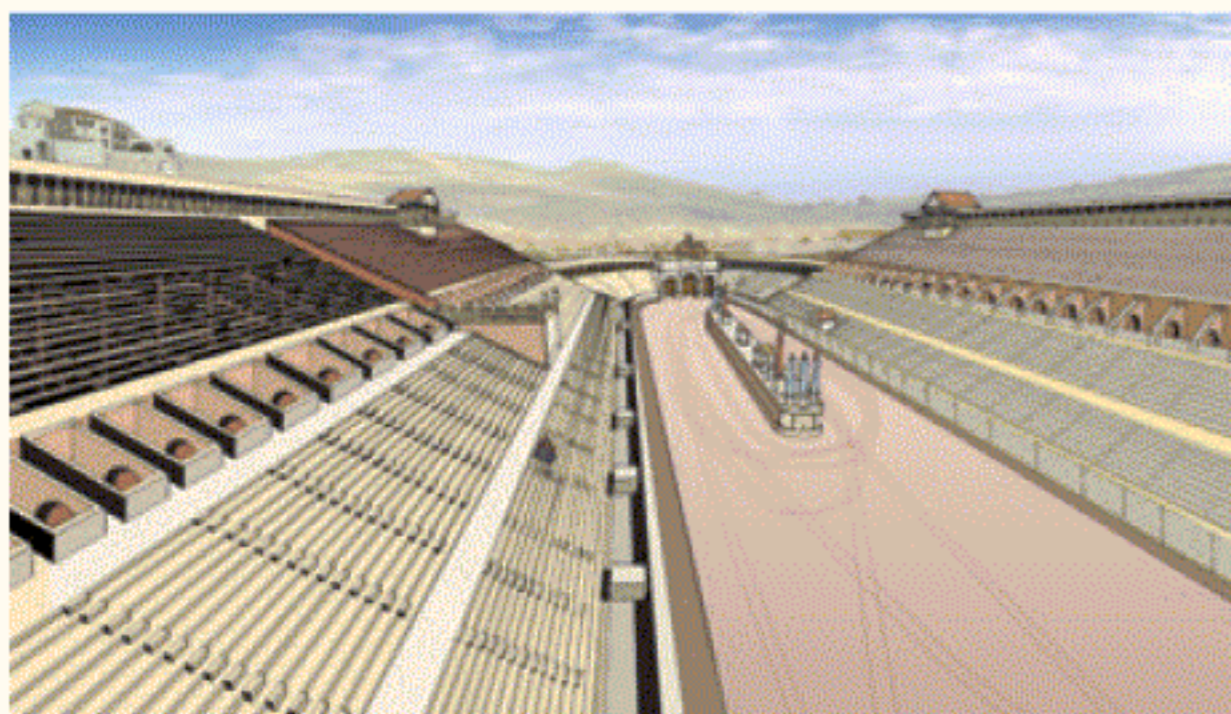

Fig. 4. Circus Maximus (reconstituire)

Fig. 5. Teatrul lui Marcellus, Roma, Italia

Dicționar

pedagog – persoană care se ocupă de educația copiilor

virtute – însușire morală care face ca o persoană să fie mai bună

Reține

În familia romană, bărbatul deținea rolul dominant, acesta având autoritate ridicată asupra soției și copiilor.

De educație beneficiau doar copiii celor înstăriți, care învățau să scrie și să citească operele literare, să facă diverse calcule și să memoreze virtuțile romane.

Romanii aveau forme diverse de petrecere a timpului liber: participau la întrecerile de gladiatori, apreciau teatrul sau se relaxau la terme.

Exersează

I. Citește textele de mai jos și răspunde, pe caiet, la cerințe.

A. „Atunci când aveau la dispoziție întreaga după-amiază, bineînțeles că se întârzia, se făcea baie în compania unor camarazi, se pălăvrăgea interminabil în *tepidarium* [bazin cu apă caldă] sau pe marginile bazinului. În zilele frumoase, se întindeau în *solarium* [terasă expusă soarelui] pentru a face plajă, sau se jucau cu mingea. Medicii considerau că baia nu era cu adevărat profitabilă decât dacă era precedată sau urmată de un antrenament fizic moderat.”

Pierre Grimal, *Viața în Roma Antică* (Despre timpul petrecut la terme)

B. „Carele trebuiau să înconjoare arena de șapte ori (8 kilometri în total), evitând marginile pe lângă care trebuiau să se întoarcă și unde se întâmplau adesea accidente sângeroase, prin sfărâmarea unui car peste care veneau toate celelalte. Cel care ajungea întâi la linia albă era proclamat învingător, i se dădea ramura de palmier și ieșea pe *porta triumphalis* [poarta învingătorilor – lb. latină].”

Teodor Iordănescu, *Viața privată în Imperiul Roman* (Despre întrecerile cu care din circ)

1. Ce făceau romanii la terme, dacă aveau toată după-amiaza liberă, conform sursei A?
2. Ce spune sursa A despre activitățile din zilele frumoase?
3. Ce recomandau medicii din Roma Antică, conform sursei A?
4. Câte tururi trebuiau să realizeze carele, conform sursei B?
5. Ce se întâmpla deseori în cadrul acestor curse?
6. Cum era onorat câștigătorul?

II. JOC DE ROL

Împărțiți în echipe de patru-cinci elevi, realizați și interpretați un scenariu intitulat „O zi din viața unei familii romane”. Documentați-vă folosind sursele online și atribuiți fiecărui membru al grupei câte un rol (tatăl, mama, copiii etc.). Interpretați în fața clasei rolurile care v-au revenit. Votați cea mai convingătoare interpretare.

III. Dramaturgul roman Publius Terentius Afer ne-a lăsat multe citate pline de înțeles printre care și următorul:

„Sunt om și nimic din ceea ce este omenesc nu-mi lipsește.”

1. Ce crezi că a vrut să spună? Argumentează-ți răspunsul!
2. Mai este acest citat de actualitate? Argumentează-ți răspunsul!

Orașul și monumentele publice

Studiu de caz

Forul reprezenta cel mai important punct al unui oraș roman. Toate forurile îl imitau pe cel din Roma (fig. 1), care a fost creat, probabil, în secolul al VII-lea î.H. Inițial, pe acest loc se afla o piață unde se vindeau și se cumpărau diverse produse, dar a devenit rapid un centru politic și religios. Tot ceea ce era important la Roma se întâmpla în for. Romanii au ridicat clădiri publice importante, precum Tabularium (arhiva actelor oficiale), Curia (sala de ședințe a Senatului), Rostra (scena de pe care se rosteau discursuri politice), Templul Vestei, Arcul de Triumf al lui Titus și cel al lui Septimius Severus etc. Un monument simbolic care se afla acolo era „Buricul orașului Roma”, centrul orașului, în funcție de care se măsurau toate distanțele din imperiu, de unde și expresia „toate drumurile duc la Roma”. Rolul acestuia a fost preluat de Miliarum Aureum (miliarul aurit), o bornă plasată de Augustus lângă Templul lui Saturn, care reprezenta kilometrul zero al drumurilor romane.

Apeductele au apărut din nevoia de a furniza apă curată orașelor. Toți locuitorii Romei, săraci sau bogați, aveau parte de apă pentru băut și alte activități casnice. Totodată, Roma avea și un sistem de canalizare bine pus la punct. Apeductele erau construcții înalte, din piatră sau cărămidă, prevăzute cu arce, care transportau apă spre orașe prin conducte din plumb sau teracotă. Apeductul oferea o pantă potrivită pentru ca apa să curgă. Cel mai vechi apeduct care deservea Roma a fost construit la sfârșitul secolului al IV-lea î.H. de către Appius Claudius Caecus, care a fost consul, cenzor, dar și dictator. Tot el a construit și primul drum important, via Appia, care lega Roma de Capua. Cu timpul, au fost construite și alte apeducte pe același principiu, pentru o populație în continuă creștere (cca un milion de locuitori în sec. I d.H.).

 Termele erau băi publice folosite de toate categoriile sociale. Romanii prețuiau curățenia și confortul, iar Roma, pe lângă băi publice, avea și toalete publice. Termele aveau bazine cu apă rece, caldă sau fierbinte, dar și săli de sport, numite palestra, unde romanii se mențineau în formă ridicând greutăți. Cele mai impresionante terme din Roma au fost construite de împărații Caracalla și Dioclețian.

Fig. 1. Forumul roman din Roma, Italia

Exersează

I. Enumeră elementele componente ale unui drum roman din orașul Pompei, așa cum sunt ele evidențiate în imaginea din fig. 2, și compară-le cu structura unui drum modern.

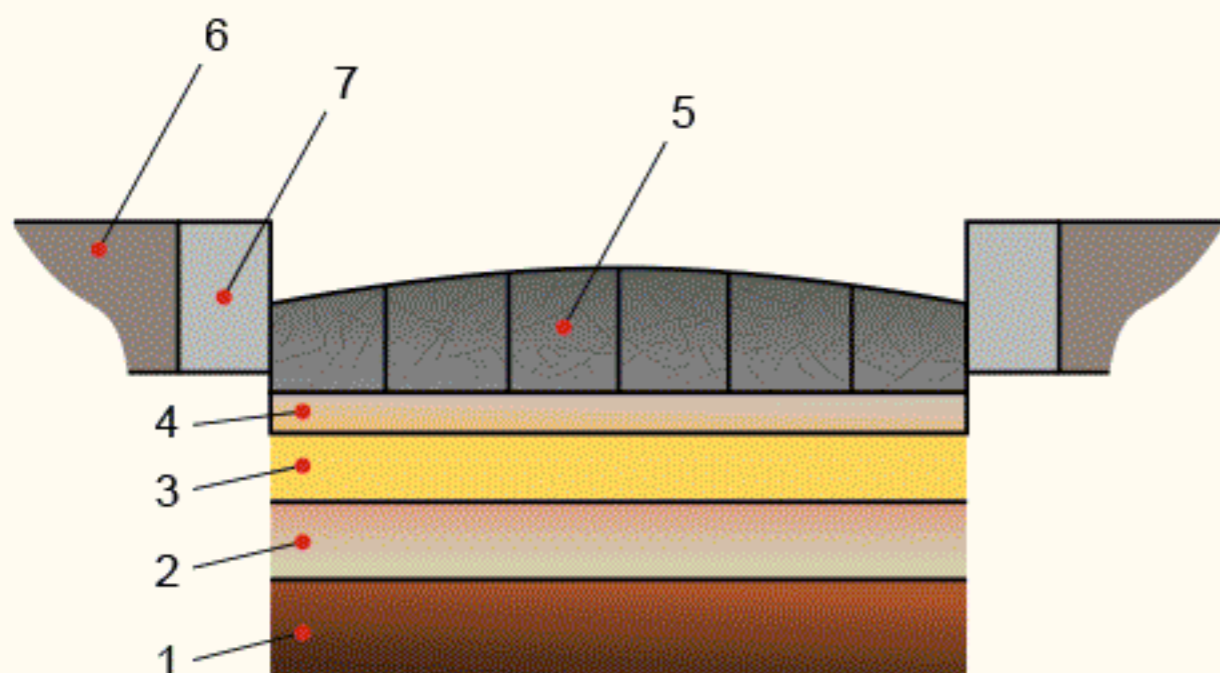

Fig. 2. Secțiune a unui drum roman din orașul Pompei: 1. Pământ; 2. Pietre de mici dimensiuni; 3. Moloz compus din piatră și var; 4. Placă de ciment (cioburi de ceramică pisate și var); 5. Partea superioară a drumului alcătuită din piatră; 6. Trotuar; 7. Borduri.

II. Citește textul și răspunde, pe caiet, la cerințe.

• „Capitoliul și teatrul lui Pompei le-am refăcut și pe unul, și pe celălalt cu mari cheltuieli, fără să pun vreo inscripție cu numele meu. Am reparat canalele apeductelor ruinate de vechime în mai multe locuri și am dublat debitul apeductului Marcia, abătând un izvor nou în canalul acestuia. [...] În al șaselea consulat, am restaurat, cu aprobarea Senatului, optzeci și două de temple, fără a omite niciunul care trebuia refăcut atunci.”

Faptele divinului Augustus

1. Ce a refăcut Augustus cu mari cheltuieli?
2. Ce a reparat Augustus? De ce?
3. Ce a restaurat Augustus? Cu aprobarea cui?

Studiu de caz Colosseum și gladiatorii

Istoricul roman Titus Livius afirmă că primele lupte între gladiatori (fig. 1) au avut loc în anul 264 î.H., la Roma, și au fost organizate de un patrician în cinstea tatălui său decedat. Atunci au luptat, pe viață și pe moarte, trei perechi de gladiatori, iar spectacolul a fost pe gustul publicului, care a adoptat noua modalitate de petrecere a timpului liber. Cu timpul, au fost construite arene speciale pentru aceste lupte (amfiteatre) și au fost create școli pentru pregătirea luptătorilor. În arenele amfiteatrelor și-au făcut apariția și animalele sălbatice (lei, tigri, hipopotami, elefanți, girafe etc.), care luptau între ele sau împotriva gladiatorilor. În cele din urmă, au apărut și gladiatori femei.

Termenul **gladiator** vine de la cuvântul *gladius* (sabie – lb. latină). Gladiatorii erau recrutați din rândul sclavilor, condamnaților la moarte, dar erau și persoane care se ofereau de bunăvoie să devină gladiatori, pentru faimă și bani. Însă majoritatea gladiatorilor erau sclavi capturați în timpul deselor războaie purtate de romani. Cel mai cunoscut gladiator a fost, fără îndoială, Spartacus, un trac care era captiv într-o școală din Capua. El a condus o răscoală a gladiatorilor între anii 73-71 î.H. Roma a depus mari eforturi pentru a învinge armata formată din gladiatori și alți sclavi care li s-au alăturat pentru a-și recăpăta libertatea.

Colosseum (fig. 2) a fost cel mai mare amfiteatru construit de romani. Tribunele amfiteatrului puteau găzdui peste 50 000 de spectatori, care erau apărați de arșiță și ploaie printr-un acoperiș din pânză retractabil. Sub arenă se aflau camere și galerii pentru animale și gladiatori. Introducerea în arenă a acestora se făcea printr-un sistem de lifturi. Lucrările au fost începute de către împăratul Vespasian, care a ajuns la tron în anul 69 d.H., după ce a câștigat războiul civil izbucnit în urma asasinării împăratului Nero (54-68 d.H.). Numele arenei vine de la faptul că în apropierea sa se afla o colosală statuie a lui Nero. Din păcate pentru el, Vespasian nu a ajuns să vadă amfiteatrul terminat, care a fost inaugurat în timpul urmașului său, împăratul Titus (79-81 d.H.), cu jocuri fastuoase ce au durat 100 de zile.

Fig. 1. Gladiatori, vila Nennig, Germania

Fig. 2. Colosseum, Roma, Italia

Exersează

- Citește textul de mai jos și răspunde, pe caiet, la cerințe.

„Cea mai gravă dintre crize a izbucnit în anul 73 î.H., când gladiatorul Spartacus, fost păstor trac și dezertor dintr-o armată auxiliară romană, a evadat împreună cu 73 de camarazi dintr-un ludus [școală de gladiatori] din Capua. Sprijinită de patricienii din Apenini, trupa s-a înarmat, a învins mai multe armate regulate, atingând un efectiv de 60 000 de oameni de diverse origini (greci, orientali, gali și germani). [...] Crassus l-a învins pe Spartacus până la urmă, nu fără greutate, în Apulia, unde va crucifica 6 000 de sclavi.”

Marcel Bordet, *Istoria Romei Antice*

1. În ce an a izbucnit cea mai mare revoltă a sclavilor?
2. Cine a fost Spartacus? Cum a început revolta condusă de el?
3. Ce spune sursa despre armata organizată de acesta? Ce a făcut ea?
4. Cine l-a învins pe Spartacus? Cum s-a purtat acesta cu prizonierii capturați?
5. Ce părere ai despre modul în care s-au purtat romanii cu sclavii?
6. Scrie cel puțin trei motive pentru care sclavia este inacceptabilă.

Pompei

Studiu de caz

Ruinele orașului Pompei (fig. 1) se află lângă golful Napoli, la câțiva kilometri de vulcanul Vezuviu. Inițial, orașul se afla pe malul mării, dar astăzi se găsește la câteva sute de metri de apele golfului, fapt cauzat de erupția violentă care a început la 24 august 79 d.H. în timpul domniei împăratului Titus (79-81 d.H.) și care a durat, probabil, două zile. În prima zi a avut o ploaie de cenușă și mici fragmente de rocă vulcanică. Acest fapt a indicat locuitorilor că urmează o erupție importantă, astfel încât cei mai mulți au reușit să se pună la adăpost. Cei rămași în urmă au fost surprinși de un val piroclastic compus din cenușă fierbinte, care s-a deplasat cu foarte mare viteză. Locuitorii rămași și întreg orașul au fost îngropați sub un strat de 4-6 m de cenușă și fragmente de rocă. Aceași soartă au avut-o și așezările Herculaneum și Stabiae, aflate aproape de Pompei. La Stabiae a murit naturalistul Pliniu cel Bătrân, care ne-a lăsat lucrarea *Istoria naturală*, o adevărată enciclopedie a cunoștințelor antice.

Erupția a reprezentat un cataclism (dezastru) natural care a produs pagube umane și materiale enorme, dar și imense suferințe celor care au pierdut membri ai familiei sau prieteni. Romanii au înțeles că este periculos să locuiești în apropierea unui „uriaș adormit” și nu au mai creat așezări atât de aproape de Vezuviu. Dar odată cu trecerea timpului, totul a fost dat uitării, iar oamenii au revenit pe acele meleaguri pentru a construi și a practica agricultura. Astfel, în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, orașele Pompei și Herculaneum au fost redescoperite și s-au făcut săpături arheologice care continuă și astăzi. După mai bine de două secole de la primele săpături arheologice, Pompei încă ne surprinde lăsându-ne să vedem detalii din viața cotidiană (fig. 2) a unui oraș obișnuit, de provincie, din timpul Principatului. Putem înțelege în acest fel confortul oferit de locuințe și de oraș, ocupațiile locuitorilor, stilul de viață al diverselor categorii sociale etc. Astăzi, Pompei constituie cea mai mare atracție turistică a Italiei, fiind vizitat de milioane de turiști din întreaga lume.

Fig. 1. Vedere panoramică a orașului antic Pompei

Fig. 2. Pictură de pe un zid al orașului

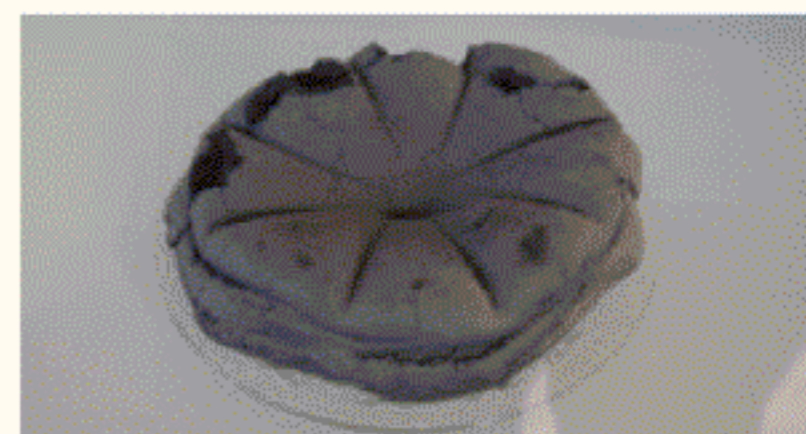

Fig. 3. Pâine descoperită în ruinele orașului Pompei

Exersează

I. Citește textul de mai jos și răspunde, pe caiet, la cerințe.

• „În timpul domniei sale s-au produs o serie de întâmplări oribile: o erupție a Muntelui Vezuviu, în Campania, și un incendiu la Roma care a durat trei zile și trei nopți; pe lângă toate acestea, s-a produs o epidemie de ciumă cum nu s-a mai văzut până atunci. În timpul acestor grele încercări, a arătat o preocupare demnă de un principe, dar și o afecțiune părintească pentru poporul său; a încercat să-i consoleze pe cei năpăstuiți prin proclamații și a încercat să-i ajute prin toate mijloacele pe care le-a avut la îndemână.”

Suetonius, *Viețile celor doisprezece Cezari* (Despre împăratul Titus)

1. Ce întâmplări oribile s-au produs în timpul domniei lui Titus?
2. Cum s-a comportat împăratul în timpul acestor neazuri?

II. VIZITĂ LA MUZEU

Orașul Pompei poate fi vizitat și virtual, prin accesarea adresei de internet <http://pompeisites.org/>. Vizitează acest sit arheologic alături de colegii de clasă și realizați o listă cu cinci descoperiri care v-au impresionat cel mai mult.

Studiu de caz Armata romană

Armata romană a fost, poate, cea mai importantă dintre instituțiile create de statul roman. Conform surselor antice, armata romană a fost creată chiar de către Romulus. Ea a devenit puternică prin reformele regelui Servius Tullius, în secolul al VI-lea î.H. În secolele care urmează, romanii au învățat multe de la adversari, precum etruscii, grecii, galii, samniții sau cartaginezii. Astfel, oștirea Romei a devenit forța care a făcut posibilă apariția Imperiului Roman, care a ajuns să se întindă pe trei continente (Europa, Africa și Asia). După mai multe experimente, romanii au împărțit trupele în mari unități numite **legiuni** (fig. 2). Acestea erau compuse din 10 cohorte și numărau, în funcție de perioada la care ne referim, între 4 000 și 6 000 de soldați. Fiecare cohortă era compusă din mai multe centurii, unități care cuprindeau 100 de oameni. Legiunea avea și unități de cavalerie. Astfel, fiecare legiune era, de fapt, o armată capabilă să lupte de una singură, în orice condiții.

Soldații Romei (fig. 1) au fost, până la reformele consulului Caius Marius (107 î.H.), cetățeni romani proprietari de pământ, posesori ai unui anumit venit. Însă războaiele au devenit aproape permanente, ceea ce a dus la creșterea nemulțumirilor cetățenilor care își neglijau familiile și proprietățile în numele patriei. Marius a schimbat totul. Orice cetățean roman se putea înrola în armată pentru o perioadă de 16 ani și primea soldă, hrană și echipament. Augustus a crescut serviciul militar la 20 de ani în legiuni și a creat cohorte auxiliare prin recrutarea provincialilor, locuitori ai imperiului care nu aveau cetățenie romană, dar o primeau la finalul celor 25 de ani

Fig. 2. Legionari romani (reconstituire)

pe care îi petreceau în slujba imperiului.

Pe lângă toate acestea, Augustus a constituit și garda pretoriană (cohortele pretoriene), care se afla la Roma, la dispoziția împăratului. În timpul domniei sale, Imperiul Roman avea 25 de legiuni și numeroase cohorte auxiliare.

Echipamentul unui soldat roman consta în platoșă, cască (fig. 3), scut, lance, sabie și pumnal. Antrenamentul era foarte dur, pentru ca oștenii să poată face față oboselii, foamei, frigului sau arșiței. O parte importantă a antrenamentului era dedicată deprinderii de a lupta în formație. Romanii aveau și arcași, mașini de luptă, dar și fortificații, caste (cetăți) și limesuri (ziduri de apărare la frontieră).

Fig. 1. Soldat roman echipat de luptă (reconstituire)

Exersează

- Citește textul de mai jos și răspunde, pe caiet, la cerințe.

„Dacă examinăm cu atenție întregul lor sistem de organizare a armatei, trebuie să recunoaștem că uriașul imperiu pe care l-au făurit nu este deloc un dar al Norocului, ci se datorează exclusiv virtuților proprii. [...] Exercițiile lor militare demonstrează o forță combativă care nu stă mai prejos de lupta adevărată și fiecare soldat se antrenează zilnic cu toată râvna, ca și cum ar fi la război. De aceea câștigă romanii bătăliile cu o uimitoare ușurință.”

Flavius Josephus, *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor*

1. Este imperiul romanilor un dar al Norocului? Argumentează.
2. Ce demonstrează exercițiile soldaților romani?
3. Cât de des se antrenau trupele Imperiului Roman?
4. Care este efectul acestor pregătiri?

Fig. 3. Cască unui ofițer roman (reconstituire)

Zei romanilor. Templele

Studiu de caz

Precum grecii sau etruscii, și romanii au avut o religie politeistă. Există un zeu suprem care conducea peste celelalte zeități, numit Jupiter (fig. 1). El era zeul cerului, de aceea era reprezentat cu fulgerul în mână, simbol al forței sale. El oferea ploi, căldură și lumină. Tot el pedepsea prin trăsnete sau inundații mulțimea necredincioșilor. El era pentru romani ceea ce Zeus era pentru greci. Numele său a fost folosit pentru a desemna a patra zi din săptămână (joi), dar și cea mai mare planetă din Sistemul Solar. Cel mai important templu din Roma a fost construit în cinstea sa pe colina Capitoliului. Construirea lui a fost începută în perioada Regalității, și finalizată în timpul Republicii. În incinta sa se păstrau copii ale tratatelor semnate cu diverse popoare și cele mai de seamă prăzi capturate în timpul războaielor.

Soția lui Jupiter era Juno. Ea era pentru acesta ceea ce era Hera pentru Zeus, o protectoare a căsătoriilor, a familiilor și a tradițiilor. Ca și Hera, era foarte geloasă, răzbunându-se pe toate femeile cu care Jupiter a înșelat-o. Numele ei a fost dat celei de-a șasea luni din calendar (iunie). Minerva era zeița înțelepciunii, ca Atena la greci. Jupiter, Juno, Minerva, erau cei mai importanți zei din religia romană. Aceștia li se adăugau o serie de zei, printre care: Diana (Artemis la greci) – zeița vânătorii; Marte (Ares la greci) – zeul războiului; Venus (Afrodita la greci) – zeița frumuseții; Neptun (Poseidon la greci) – zeul mărilor (fig. 2). Pe lângă zei, romanii aveau și zeități care personificau virtuțile poporului roman, de pildă: Fides (zeița încrederii), Victoria (zeița victoriei), Libertas (zeița libertății), Concordia (zeița înțelegerii) sau Janus (zeul începutului și sfârșitului), după care a fost numită luna ianuarie. Odată cu creșterea imperiului, zeii romanilor au fost concuși de zeii popoarelor cucerite. De pildă, din Orient au fost împrumutați zei și credințe. Este cazul lui Cibele, zeiței egiptene Isis, ori a zeului persan Mithra, al cărui cult a fost foarte popular printre romani în secolele III-IV d.H., ca și maniheismul, o religie creată de Mani, în Imperiul Persan (sec. al III-lea d.H.).

Religia juca un rol important și viețile romanilor, iar acest fapt este dovedit și de numărul mare de temple din Roma, care seamănau în multe privințe cu cele grecești (fig. 3). În forul Romei se aflau: Templul lui Saturn (zeul al belșugului, tatăl lui Jupiter), Templul lui Castor și Pollux sau Templul zeiței Vesta (zeița căminului și familiei).

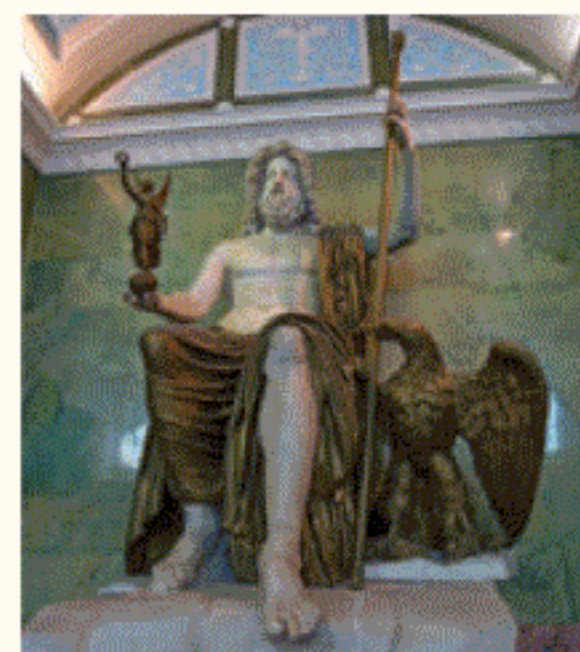

Fig. 1. Statuie reprezentându-l pe zeul Jupiter

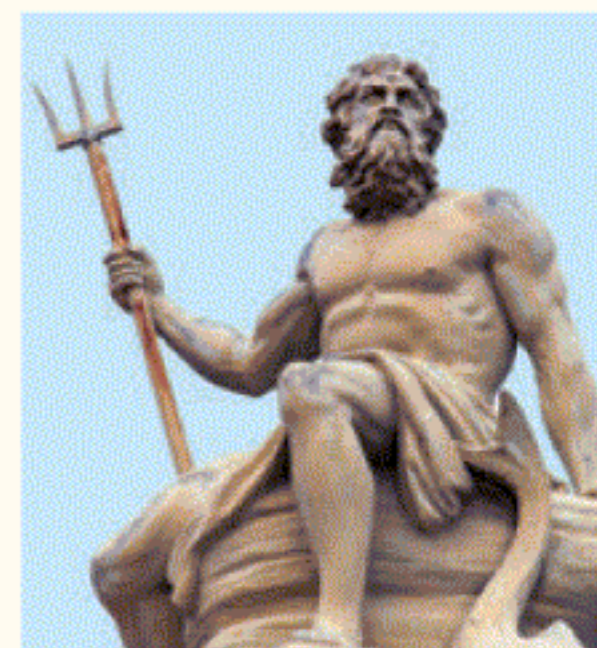

Fig. 2. Neptun, zeul mărilor

Exersează

PROIECT

Împărțiți în grupe de patru-cinci elevi, realizați o expoziție de machete care să reprezinte templele romane din imaginile de mai jos. Fiecare grupă va realiza o singură machetă și un singur plan după care va decurge proiectul. Expuneți machetele într-un colț al clasei și votați-o pe cea mai reușită.

Fig. 3. Templul lui Bacchus, zeul vinului, Baalbek, Liban

Fig. 4. Templul lui Hercule Victoriosul, Roma, Italia

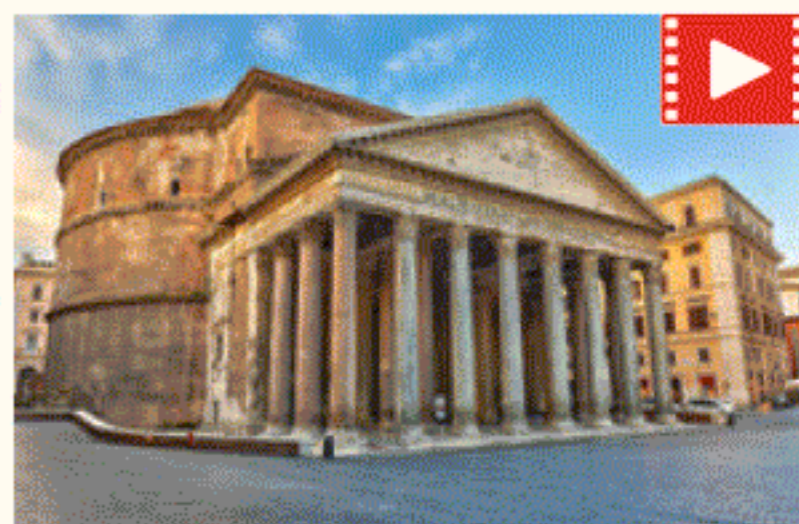

Fig. 5. Pantheonul, cel mai bine conservat templu roman, Roma, Italia

Studiu de caz Creștinismul

Creștinismul (fig. 1) a fost creat de către Isus Hristos, considerat de adepții acestei religii, fiul lui Dumnezeu. Conform relatărilor din Noul Testament, El a fost răstignit de către romani, dar a înviat după 3 zile, iar după alte 40 de zile s-a înălțat la cer. Apostolii săi au răspândit creștinismul pe tot cuprinsul Imperiului Roman. Unii împărați au fost deranjați de noua religie, cu toate că romanii au fost destul de toleranți în privința cultelor popoarelor pe care le-au cucerit. Însă creștinismul era un caz aparte, o religie monoteistă care respingea orice alt cult religios, ceea ce intra în contradicție cu convingerile politeiste ale societății romane. Pe deasupra, începând cu Augustus, împărații romani erau considerați zei, aveau temple, preoți și ritualuri. Evident, creștinii refuzau să accepte cultul imperial, aceasta fiind principala cauză care a dus la persecutarea lor de unii împărați romani.

 Perioadele de persecuție au fost sporadice până în timpul domniei lui Dioclețian. Printre împărații care i-au persecutat pe creștini s-au numărat: Nero, Domițian, Traian, Marcus Aurelius, Septimius Severus, Caracalla, Decius sau Valerian. Cea mai dură persecuție a fost declanșată de Dioclețian, în anii 303-304 d.H. și s-a soldat cu multe victime. De altfel, Dioclețian i-a persecutat și pe maniheiști, înaintea creștinilor. Dar situația creștinilor s-a îmbunătățit în foarte scurt timp. În anul 311 d.H., împăratul Galerius, care avea origini geto-dace, a emis Edictul de la Serdica (azi Sofia, în Bulgaria), prin care a stopat persecutarea creștinilor. Decizia lui a fost întărită prin Edictul de la Milano, dat de împărații Constantin și Licinius (313 d.H.). În perioada 311-392 d.H., creștinii au căpătat o influență tot mai mare în imperiu. Împăratul Teodosiu I a fost obligat de Ambrozie, episcopul de Milano, să declare creștinismul singura religie din Imperiul Roman. Împăratul a dat o serie de edicte începând cu anul 381 d.H., care, spre finalul domniei sale, au dus la interzicerea tuturor religiilor, cu excepția creștinismului.

Fig. 1. Biserica tuturor națiunilor din Ierusalim, lăcaș de cult creștin

Fig. 2. Peștele, considerat un simbol creștin, Mănăstirea Alahan, Turcia de astăzi

Exersează

- Citește textul de mai jos și răspunde, pe caiet, la cerințe.

„În vremea aceea a trăit Isus, un om înțelept, dacă poate fi numit aievea om. El a fost autorul unor uluitoare minuni și învățătorul oamenilor care erau bucuroși să afle adevărul. A tras de partea lui o mulțime de iudei, dar și o mulțime de păgâni. Acesta a fost Hristos. Chiar dacă Pilatus, datorită acuzațiilor aduse de fruntașii poporului nostru, l-a ținut pe cruce, n-au încetat să-l iubească cei care l-au îndrăgit de la început. Căci li s-a arătat a treia zi iarăși viu, așa cum au prezis profeții trimiși de Dumnezeu, înfăptuind o mie de alte miracole. De atunci și până azi dăinuie poporul creștinilor, care își trage numele de la dânsul.”

Flavius Josephus, *Antichități iudaice*

1. Cum îl descrie autorul pe Isus Hristos?
2. Ce fapte i se atribuie?
3. Cine și de ce l-a ținut pe Isus Hristos pe cruce?
4. Ce s-a întâmplat cu Isus după crucificare?
5. Ce spune autorul despre „poporul creștinilor”?

Fig. 1. Bust al împăratului Caracalla (211-217 d.H.)

Romanizarea reprezintă procesul prin care popoarele cucerite de romani au preluat limba și cultura acestora. Procesul s-a derulat în toate teritoriile pe care romanii le-au înglobat în imperiu. Romanizarea explică existența în Europa de astăzi a unor popoare romanice (neolatine): românii, italienii, francezii, spaniolii și portughezii. Fără romanizarea populațiilor antice cucerite nu am fi putut vorbi despre existența popoarelor romanice în Europa de astăzi. Desigur, romanizarea nu a avut același succes în toate colțurile imperiului. În partea de est a acestuia, latina a fost concursată de limba greacă. În plus, în Evul Mediu, romanicii din anumite regiuni au fost asimilați de populații sosite ulterior. De pildă, în Peninsula Balcanică, începând cu anul 602 d.H., s-au stabilit numeroși slavi care i-au asimilat pe romanicii de acolo, ștergându-le, în mare parte, caracterul romanic. Același proces s-a derulat și în Orientul Apropiat, nordul Africii sau în Britania. În cazul Britaniei, venirea anglilor și saxonilor, triburi germanice, după retragerea romanilor (409 d.H.), a marcat aceeași situație ca în Peninsula Balcanică după sosirea slavilor.

Descoperirile istorice ne permit să înțelegem faptul că romanizarea a fost o atitudine conștientă a autorităților romane, care au încurajat-o pentru a integra populațiile cucerite în imperiu. Romanii au înțeles că stabilitatea imperiului depinde în mare măsură de pacificarea celor cucerți, iar acest lucru nu se putea realiza dacă

aceștia erau tratați încontinuu ca simpli cucerți pe care romanii îi puteau exploata. Astfel, provincialii au primit acces la funcții civile și militare, au putut practica diverse activități economice și, treptat, au primit **cetățenia romană**. În acest fel se explică stabilitatea Imperiului Roman, care a adus laolaltă populații numeroase, aflate pe trei continente, având culturi și religii diferite. Cei care acceptau să fie romanizați aveau parte de toate avantajele spirituale și materiale oferite de imperiu. În anul 212 d.H., împăratul Caracalla (fig. 1) a emis *Constitutio Antoniniana*, un edict prin care era oferită cetățenia romană tuturor locuitorilor imperiului, cu excepția sclavilor. Edictul ne permite să înțelegem că la începutul secolului al III-lea d.H. romanizarea era un proces în plină desfășurare.

Procesul de romanizare s-a realizat printr-o serie de factori, precum urbanizarea, dezvoltarea drumurilor (fig. 2), armata romană, colonizarea provinciilor cucerite, economia, administrația, școala ori religia. Urbanizarea a făcut ca oameni de toate originile să se întâlnească în orașele create de romani pe tot cuprinsul imperiului. Construirea de către romani a unei vaste rețele de drumuri a ușurat accesul în toate colțurile imperiului, ceea ce a facilitat contactele economice și culturale și deplasarea populațiilor. Armata romană a participat activ la romanizarea celor cucerți prin înrolarea în unitățile auxiliare a numeroși provinciali. Aceștia erau nevoiți să învețe latina pentru că ordinele se dădeau în această limbă, iar după finalizarea serviciului militar primeau cetățenia romană. Chiar și cetățenii romani din legiuni, după terminarea serviciului militar, deveneau veterani, se căsătoreau și se stabileau în provincia în care au servit ca soldați. În provinciile nou cucerite, romanii au adus coloniști din întreg imperiul pentru a încuraja amestecul populațiilor. Activitățile economice erau accesibile tuturor, dar comunicarea între comercianți se făcea în limba latină. Administrația emitea acte doar în limba latină, iar contactele cu aceasta se făceau prin intermediul limbii latine. Orice persoană care avea nevoie de sprijin din partea autorităților trebuia să cunoască limba latină. Școala și religia completau această situație, contribuind la răspândirea culturii și limbii latine.

Fig. 2. Via Appia, celebru drum roman

Dicționar

cetățenia romană – legătură permanentă politică și juridică între o persoană și un anumit stat

Reține

Romanizarea a reprezentat procesul prin care populațiile cucerite au preluat limba și cultura romană. Autoritățile romane au încurajat romanizarea pentru a consolida imperiul. Acest proces a produs efecte în toate provinciile Imperiului Roman. Efectele romanizării nu au supraviețuit în toate provinciile imperiului. Romanizarea s-a realizat printr-o serie factori, precum urbanizarea, armata, educația etc.

Exersează

I. Citește textele de mai jos și răspunde, pe caiet, la cerințe.

A. „Iarna următoare a fost întrebuințată pentru hotărâri foarte bine cumpănite: căci pentru a obișnui cu desfătările păcii și tihnei oameni împrăștiați, neciopliți și de aceea înclinați către război, le dădea sfaturi în particular, îi ajuta pe căi publice să clădească temple, foruri, locuințe, laudând pe cei harnici, pedepsind pe cei lăsători. Astfel, întrecerea în dobândirea de către britani a cinstirii devenea o adevărată nevoie. [...] Chiar și îmbrăcămintea noastră se afla la loc de cinste și adesea se purta toga; puțin câte puțin, britanii s-au lăsat ispitiți de vicii, de porticuri și băi, de eleganța ospetelor. Nepricepuți, numeau civilizație ceea ce era o parte a subjugării lor.”

Publius Cornelius Tacitus, *Biografia lui Agricola*

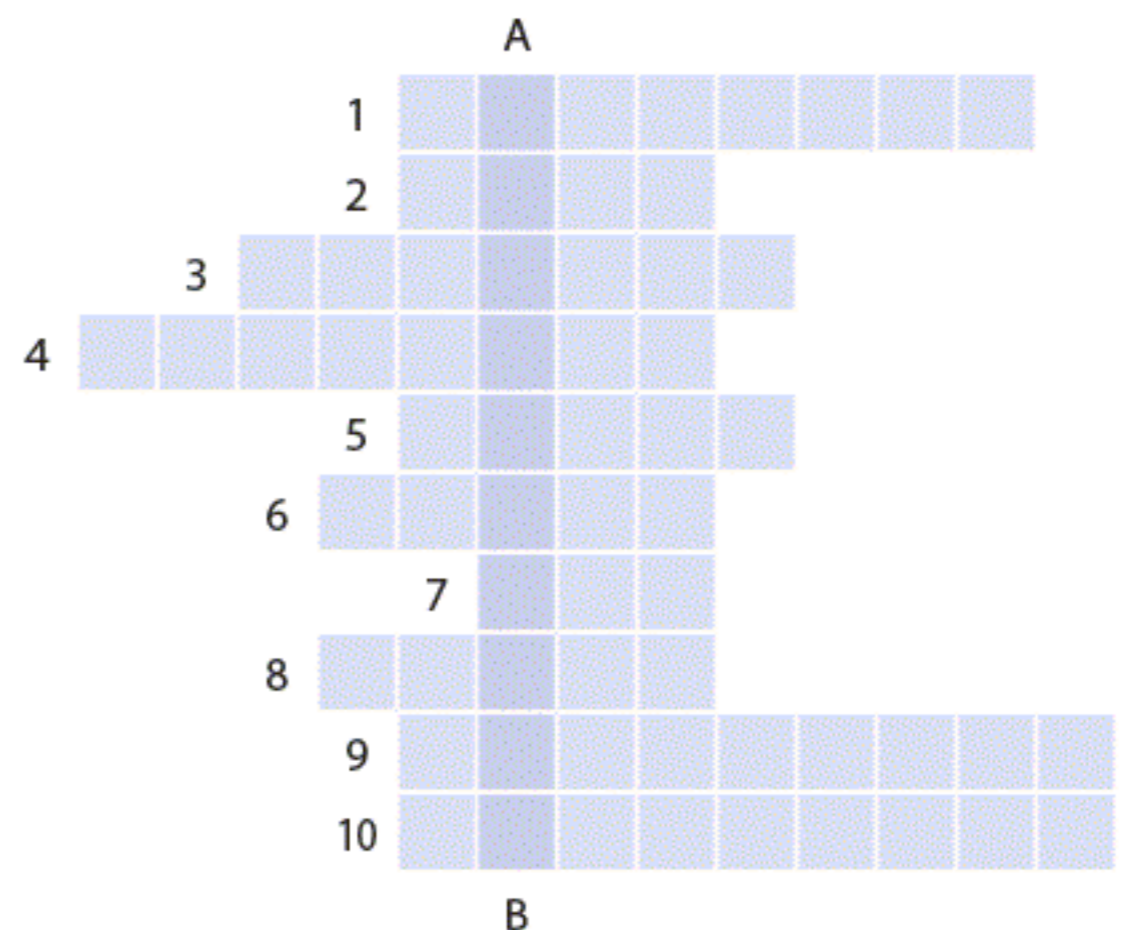
B. „Fenomenul romanizării are la bază, deopotrivă, factori umani (colonizarea noii provincii; staționarea unei importante armate romane – cu periodice lăsări la vatră de veterani: *honestia missio*), cât și materiali (constituirea rețelei de drumuri a provinciei; întemeierea de orașe cu toate implicațiile acestui proces; integrarea economică). Urmarea este impunerea limbii latine ca principal mijloc de comunicare.”

Constantin C. Petolescu, *Geneza poporului român*

1. Ce hotărâri bine cumpănite a luat Agricola, conform primei surse? Cu ce scop?
2. Ce comportament și-au însușit britanii ca urmare a acestor hotărâri?
3. Ce au preluat britanii din civilizația romană?
4. Care era scopul romanizării, conform autorului sursei A?
5. Ce fel de factori a implicat procesul de romanizare, conform sursei B?
6. Care a fost urmarea acestor factori?

II. Completează, pe caiet, rebusul alăturat urmând indicațiile și vei descoperi pe verticala A-B numele unui important proces istoric.

1. Insulă din nord-vestul Europei cucerită de romani
2. Capitala Imperiului Roman
3. Legau provinciile Imperiului Roman
4. Legionari lăsați la vatră
5. Invadatori germanici ai Britaniei
6. Act oficial emis de un împărat roman
7. Apăra cetățile de atacuri
8. Întemeiate de către romani în provinciile cucerite
9. Regiune a Imperiului Roman
10. Popoare de azi care vorbesc limbi romanice

I. CAUZĂ-EFECT! Găsește efectul pentru fiecare cauză.

CAUZĂ	EFACT
Alungarea lui Tarquinius Superbus	Încetează persecutarea creștinilor
Distrugerea Cartaginei	Roma domină bazinul Mediteranei
Augustus devine princeps senatus	Dispare Imperiul Roman de Apus
Dioclețian devine împărat	Imperiul este împărțit între Arcadiu și Honoriu
Moartea lui Teodosiu I cel Mare	Începe perioada Dominatului
Detronarea lui Romulus Augustulus	Este creată Republica Romană
Edictul de Toleranță de la Serdica	Începe perioada Principatului

II. Studiază textul de mai jos și răspunde, pe caiet, la cerințe.

„După întemeierea Romei, mulți autori au descris cei opt sute douăzeci de ani ai perioadei precedente, câtă vreme faptele poporului roman puteau fi amintite cu un talent pe măsura libertății de cuvânt existente la Roma; dar, după Bătălia de la Actium, când pentru restabilirea păcii a fost necesar ca întreaga putere să fie conferită unui singur om, au încetat să mai apară mari talente literare. [...] Dar scriitorii care se declară de bună-credință trebuie să relateze faptele fiecăruia fără părtinire și fără ură.”

Publius Cornelius Tacitus, *Istorii*

1. Ce spune autorul că exista înainte de Bătălia de la Actium? Cine a câștigat această bătălie?
2. Numește persoana căreia i s-a conferit toată puterea în urma acestei bătălii.
3. Ce epocă istorică a început prin acțiunile acestei persoane?
4. Ce s-a întâmplat după venirea la putere a persoanei invocate de Tacitus?
5. Cum trebuie scrisă istoria în viziunea istoricului? Crezi că are dreptate?
6. Numește împăratul în timpul căruia Imperiul Roman a cunoscut maxima întindere teritorială.

III. EXPLOZIA STELARĂ! Completează, pe caiet, schema de mai jos.

Parte dintr-o statuie de bronz reprezentându-l pe împăratul Constantin cel Mare

IV. Alcătuieste enunțuri corecte din punct de vedere istoric în care să folosești termenii din lista de mai jos.

dictator, veto, gladiator, persecuție, edict, amfiteatru.

I. Alege varianta corectă pentru a completa enunțurile.

- Conform legendelor, romanii erau urmașii:
  - Troiei.
  - Atenei.
  - Spartei.
- Roma a avut:
  - șase regi.
  - șapte regi.
  - opt regi.
- Republica Romană era condusă de:
  - un consul.
  - trei consuli.
  - doi consuli.
- Cartagina a fost distrusă în anul:
  - 149 î.H.
  - 147 î.H.
  - 146 î.H.
- Octavian și-a luat numele de:
  - Quirinus.
  - Romulus.
  - Augustus.

Fig. 1. Amfiteatrul din Capua unde se desfășurau luptele de gladiatori

II. Completează enunțurile de mai jos cu informația potrivită.

apă, grâu, Spartacus, Hannibal, Titus, Vespasian, Jupiter, Marte, Galerius, Licinius.

- Persecutarea creștinilor a fost oprită de împăratul ... .
- Zeul suprem în religia tradițională romană se numea ... .
- Orașul Pompei a fost distrus în timpul domniei împăratului ... .
- Cea mai mare răscoală a sclavilor a fost condusă de gladiatorul ... .
- Apeductele aveau rolul de a aproviziona orașele cu ... .

Fig. 2. Ruinele orașului Pompei cu vulcanul Vezuviu în plan secund

III. Stabilește valoarea de adevăr (Adevărat sau Fals) a enunțurilor de mai jos.

- Roma a fost întemeiată în nordul Africii.
- Imperiul Roman a fost distrus de către Alexandru cel Mare.
- Termele erau băi publice.
- Pantheonul este unul dintre templele construite la Roma.
- Legile celor XII table erau afișate în forul din Roma.

Fig. 3. Apeduct roman, Nîmes, Franța

Subiect	I	II	III
Punctaj maxim: 10 puncte	3 puncte (5 x 0,6 p.)	3 puncte (5 x 0,6 p.)	3 puncte (5 x 0,6 p.)
	Se acordă un punct din oficiu.		

Verifică-ți cunoștințele!

Răspunsuri: 1. Troiei, 2. șapte regi, 3. doi consuli, 4. 146 î.H., 5. Augustus; II. 1. Galerius, 2. Jupiter, 3. Titus, 4. Spartacus, 5. apă; III. F, F, A, A, A.

UNITATEA VI

GETO-DACII

Lecția 1. Geții și dacii. Rânduieii, obiceiuri, credințe

Lecția 2. Burebista și Decebal. Războaiele daco-romane

Recapitulare

Autoevaluare

După parcurgerea acestei unități, vei reuși:

- să ordonezi și să localizezi în timp și spațiu evenimente și procese istorice;
- să relatezi un eveniment sau proces istoric pe baza unor surse istorice sau a unui plan de idei dat;
- să compari informații provenite din surse istorice diferite;
- să folosești în enunțuri simple sau texte termenii istorici învățați;
- să utilizezi diferite tehnici de învățare și resursele multimedia în scopul învățării.

Lecția 1 Geții și dacii. Rânduieli, obiceiuri, credințe

În milenii III-II î.H., dinspre Asia au sosit triburile **indo-europene**, care s-au așezat și în sud-estul Europei, creând noi **familii de popoare**, printre care și tracii. Triburile tracice locuiau pe un teritoriu întins cuprins între Marea Egee (în sud) și Carpații Păduroși (în nord), separat de Dunăre în două mari părți. Astfel, în funcție de zona în care locuiau, tracii s-au împărțit în două categorii: tracii sud-dunăreni și tracii nord-dunăreni. Tracii de la nord de Dunăre sunt strămoșii noștri, **geto-dacii**. Ei erau numiți geți în izvoarele istorice grecești și daci în cele romane. Astăzi, noi îi numim geto-daci pentru a evidenția faptul că avem de-a face cu un singur popor pentru care există două denumiri.

Prima știre scrisă despre geto-daci o avem de la Herodot, care a descris campania împăratului persan Darius I contra sciților aflați la nord de Marea Neagră. În drumul lui spre aceștia, Darius I s-a luptat cu geții din Dobrogea, pe care i-a învins. Evenimentele s-au petrecut, cel mai probabil, în anul 513 î.H. Începând cu secolul al IV-lea î.H., știrile despre geto-daci s-au înmulțit. De pildă, în anul 339 î.H., sciții conduși de Ateas au invadat Dobrogea și au fost respinși de către geți. Însuși Alexandru cel Mare, înainte de a pleca la război împotriva Imperiului Persan, a întreprins o scurtă expediție contra geto-dacilor, în anul 335 î.H. Lisimah, unul dintre generalii acestuia, devenit rege al Traciei, s-a luptat în două rânduri (300 î.H. și 292 î.H.) cu Dromichetes, liderul unei uniuni tribale geto-dace. Geto-dacii au ieșit victorioși, oferind astfel exemple de vitejie și de cumpătare.

Fig. 1. Coiful dacic de la Coțofenești (detaliu)

Fig. 2. Cupa de la Poroina Mare

Fig. 3. Brățară geto-dacă din aur

Izvoarele istorice ne oferă tabloul lumii geto-dace, civilizație cu un caracter predominant rural. Principalele îndeletniciri ale geto-dacilor erau agricultura și păstoritul. Cu toate acestea, comerțul și meșteșugăritul nu le erau deloc străine. Arheologii au descoperit numeroase obiecte din fier sau aur (fig. 1) realizate de către meșterii geto-daci cu o măiestrie demnă de toată admirația (fig. 3). Geto-dacii au progresat din punct de vedere spiritual prin contactele cu lumea greacă. Acestea au fost înlesnite de prezența celor trei colonii grecești din Dobrogea. De la greci au preluat metode de prelucrare a ceramicii și fierului, moneda, dar și scrisul. Geto-dacii erau organizați în triburi, care adeseori se uneau pentru a crea uniuni tribale, cum este cazul celei conduse de Dromichetes. În fruntea unui trib se găsea un rege. Societatea geto-dacă era împărțită în clase sociale, nobilii (tarabostes) și oamenii de rând (comati). Religia juca un rol central în viețile geto-dacilor, fapt confirmat de multe surse antice. Religia geto-dacă era politeistă, iar zeul suprem se numea Zalmoxis. Conform lui Herodot, geto-dacii se credeau nemuritori și făceau chiar și sacrificii umane în locuri special amenajate (fig. 4).

Fig. 4. Sanctuarul rotund de la Sarmizegetusa Regia

Dicționar

familie de popoare – grup de popoare înrudite din punct de vedere lingvistic, religios etc.

indo-europeni – populații sosite din Asia la începutul Epocii bronzului, care au asimilat populațiile din Europa

Reține

Venirea triburilor indo-europene a dus la apariția familiei de popoare trace.

Popoarele trace se împart în două categorii: sud-dunărene și nord-dunărene.

Ramura nord-dunăreană a acestei familii este reprezentată de geto-daci.

Prima știre despre geto-daci o avem de la istoricul Herodot.

Geto-dacii au interacționat și cu alte popoare ale vremii, printre care perșii și sciții.

Fig. 5. Matrița de la Sarmizegetusa Regia

Exersează

I. Citește textele de mai jos și răspunde, pe caiet, la cerințe.

A. „Înainte de a sosi la Istru [Dunăre], primul popor pe care îl supuse Darius [împăratul perșilor] au fost geții, care cred că sunt nemuritori, căci tracii [...] se predaseră lui Darius fără luptă, iar geții, hotărându-se la o împotrivire îndărătnică, au fost supuși îndată, cu toate că sunt cei mai dreapți și mai viteji dintre tracii.”

Herodot, *Istorie*

B. „Există și o altă împărțire a țării, o împărțire mai veche; așa că unii se numesc daci, alții geți. Geții se numesc cei din Răsărit, care sunt la mare, iar numele de daci se dă populațiilor de la Apus, care locuiesc alături de germani și spre izvoarele Istrului. [...] Geții și dacii vorbesc aceeași limbă.”

Strabon, *Geografia*

1. Care a fost primul popor supus de Darius I în campania sa, potrivit primei surse?
2. Cum se considerau geții?
3. Ce părere are Herodot despre aceștia?
4. Conform sursei A, rezultă că geții și tracii erau două popoare diferite? Argumentează-ți răspunsul.
5. Numește teritoriul pe care locuiau geții, respectiv dacii, potrivit sursei B.
6. Ce spune Strabon despre limba geților și a dacilor?
7. La ce concluzie ne conduce informația despre limba geților și a dacilor?

II. Asociază, pe caiet, litera din dreptul fiecărei personalități cu o literă din dreptul evenimentului potrivit.

A. Dromichetes	a. Sciții invadează Dobrogea și sunt învinși de geți (339 î.H.)
B. Alexandru cel Mare	b. Prima știre scrisă despre geto-daci
C. Herodot	c. Expediția contra geto-dacilor (335 î.H.)
D. Ateas	d. Înfrângerea lui Lisimah (292 î.H.)

III. Herodot ne spune că Zalmoxis a fost sclavul matematicianului grec Pitagora, de la care a învățat foarte multe lucruri. Cât de adevărată crezi că este această informație? Poate fi o modalitate prin care istoricul evidențiază superioritatea culturală a grecilor? Argumentează-ți răspunsul.

Lecția 2 Burebista și Decebal. Războaiele daco-romane

În secolul I î.H., societatea geto-dacă s-a maturizat și a trecut la o nouă formă de organizare politică, regatul, sub conducerea lui Burebista (82-44 î.H.). Triburile geto-dace se confruntau cu două primejdii externe, **celții** și romanii. Singura modalitate prin care puteau să înfrunte aceste primejdii era unirea. Ajutat de marele preot Deceneu, Burebista a întemeiat un regat care se întindea de la Dunărea Mijlocie (vest) până la colonia greacă Olbia (est) și de la Carpații Păduroși (nord) până la Munții Balcani (sud), supunând chiar și coloniile grecești din Dobrogea și reușind să înlăture primejdia reprezentată de triburile celtice (boii și tauriscii).

În anii 49 și 48 î.H., în statul roman a avut loc războiul civil dintre Caesar și Pompei. Burebista a vrut să-l ajute pe cel din urmă, fiindcă spera că acesta va ieși învingător și-i va fi recunoscător pentru ajutorul acordat. Însă ajutorul făgăduit de Burebista nu a ajuns la timp pentru a lua parte la bătălie. Caesar a plănuțit o expediție de pedepsire a geto-dacilor, dar a eșuat în a-și duce planul la bun sfârșit, deoarece a fost asasinat, în anul 44 î.H. În același an, se pare, a murit și Burebista, în timpul unei răscoale.

După moartea regelui dac, regatul s-a destrămat în mai multe state. Însă cel mai important dintre acestea a rămas cel din interiorul arcului carpatic (din Transilvania), la conducerea căruia a ajuns Decebal (87-106 d.H.). Regatul cuprindea Transilvania, Banatul, Oltenia și, probabil, părți din Muntenia, Moldova și Crișana. Cu toate că era mai redus din punct de vedere teritorial, regatul lui Decebal era mult mai puternic din punct de vedere militar.

În anul 97 d.H., Marcus Ulpius Traianus, un excelent general roman, a fost adoptat de împăratul Nerva, care nu avea urmași, și asociat la tron. În anul următor, Traian a devenit împărat și a decis să cucerească Dacia pentru a înlătura o primejdie la adresa imperiului, dar și pentru a extinde frontierele statului roman și, mai ales, pentru a-și însuși comorile geto-dacilor.

Dacia a fost cucerită în urma a două războaie desfășurate între anii 101-102 d.H. și 105-106 d.H. În primul război, romanii au câștigat bătăliile de la Tapae și Adamclisi și au impus dacilor o pace grea, în anul 102 d.H. Pentru a-și duce armatele mai ușor în Dacia, Traian a ridicat în dreptul așezării Drobeta un pod din piatră peste Dunăre (fig. 2), cu ajutorul arhitectului sirian Apolodor din Damasc. În al doilea război daco-roman, a fost cucerită capitala Sarmizegetusa Regia, după un lung asediu.

În anul 106 d.H., Dacia cucerită a devenit provincie romană. Războaiele daco-romane au fost ilustrate, din porunca lui Traian, pe o columnă ridicată în forul din Roma (fig. 1). Istoricii consideră acest monument minunat „certificatul de naștere al poporului român”. Pe de altă parte, fabuloasele comori ale regelui geto-dac au fost găsite de către romani. Istoricul Dio Cassius ne spune că acestea au fost ascunse sub un râu a cărui albie a fost deviată pentru a se putea săpa o groapă acolo pe unde acesta curgea. În groapă au fost depuse cele mai de preț comori. La final, groapa a fost astupată, iar râul a fost lăsat să curgă în albia sa inițială.

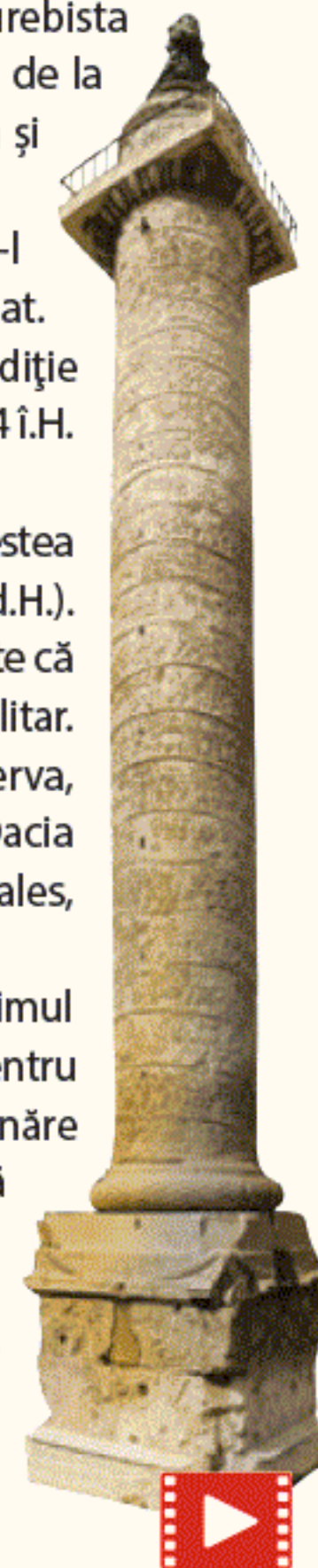

Fig. 1. Columna lui Traian, Roma, Italia

Fig. 2. Podul de piatră de la Drobeta (reconstituire)

Muncitorii care au efectuat aceste lucrări au fost uciși pentru a nu divulga inamicului taina. Doar Bicilis, în care Decebal avea mare încredere, știa secretul bogățiilor ascunse. Însă acesta a fost luat prizonier de romani și, pentru a scăpa cu viață, le-a spus unde pot găsi bogățiile ascunse ale lui Decebal. Istoricul roman de origine greacă nu ne spune și ce s-a întâmplat cu Bicilis, dar ne-a relatat faptul că romanii au capturat o pradă imensă pe care Traian a folosit-o, printre altele, pentru a oferi cetățenilor romani jocuri cu gladiatori timp de 123 de zile.

Fig. 3. Detaliu de pe Columna lui Traian

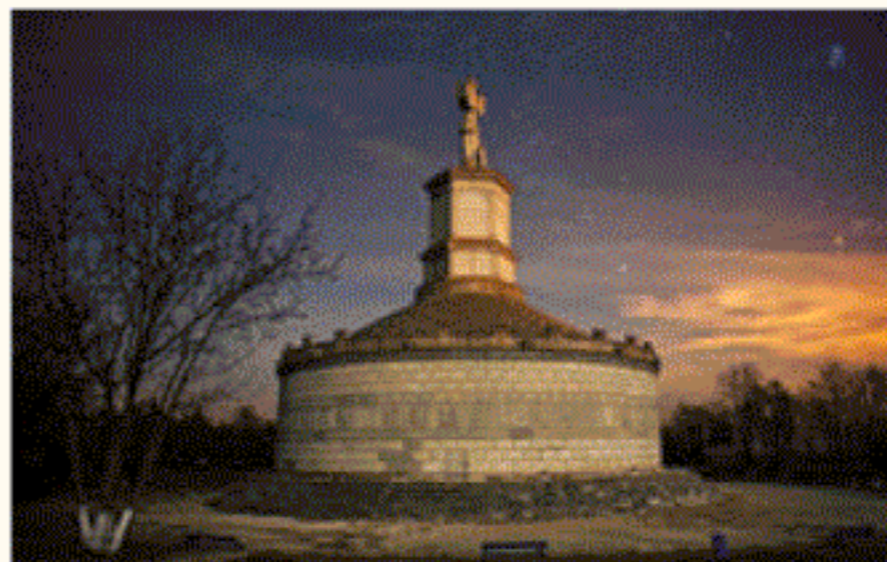

Fig. 4. Tropaeum Traiani, monument roman de la Adamclisi, județul Constanța

Fig. 5. Monedă din bronz care marchează finalizarea construcției Podului de la Drobeta

Dicționar

celți – popor de origine indo-europeană, răspândit, în Antichitate, din vestul și până în centrul Europei

Reține

Primul stat geto-dac a fost creat de către regele Burebista (82-44 î.H.).

Decebal, devenit rege al dacilor în anul 87 d.H., a reușit să refacă parțial statul din timpul lui Burebista, distrămat la moartea acestuia.

Împăratul roman Traian a cucerit Dacia în urma a două războaie grele, transformând-o în provincie romană.

Exersează

I. Citește textele de mai jos și răspunde, pe caiet, la cerințe.

A. „Ajunghând în fruntea neamului său, care era istovit de războaie dese, Burebista, bărbat get, l-a înălțat atât de mult prin exerciții, abținere de la vin și ascultare față de porunci, încât, în câțiva ani, a făurit un stat puternic și a supus geților cea mai mare parte din populațiile vecine. Ba încă a ajuns să fie temut și de romani.”

Strabon, *Geografia*

B. „Iar Decebal, văzând că reședința sa, că țara sa întreagă este în mâinile învingătorului și că el însuși este în primejdie de a fi prins, s-a sinucis și capul său a fost adus la Roma. Astfel, Dacia a fost prefăcută în provincie romană și Traian a colonizat în ea mai multe orașe. S-au găsit și comorile lui Decebal cu toate că fuseseră ascunse sub râul Sargetia [Strei], care uda reședința regală [Sarmizegetusa Regia].”

Cassius Dio, *Istoria romană*

1. Care era motivul slăbiciunii geto-dacilor, potrivit sursei A?
2. Cine a înălțat neamul geto-dacilor?
3. Ce a făurit Burebista?
4. Cine a ajuns să se teamă de geto-daci?
5. În ce situație se găsea Decebal și care a fost soluția aleasă de el, potrivit sursei B?
6. Ce s-a întâmplat cu Dacia după moartea lui Decebal?
7. Unde au fost descoperite comorile acestuia?

Exersează

II. Geto-dacii au ridicat, începând cu secolul I î.H., cetăți impresionante în zona Munților Orăștie, din jud. Hunedoara. Printre acestea se numărau și cele de la Sarmizegetusa Regia, Costești sau Blidaru (fig. 6). Zidurile acestor fortărețe au fost construite după un procedeu special numit de către arheologi *murus dacicus* (fig. 7), adică zidul dacic, în limba latină.

Privește imaginile de mai jos, documentează-te pe internet, apoi prezintă, pe caiet, elementele componente ale unui *murus dacicus*.

Fig. 6. Cetatea Blidaru

Fig. 7. Murus dacicus – Sarmizegetusa Regia

III. Privește harta de mai jos și răspunde, pe caiet, la cerințe.

1. Enumeră trei colonii grecești cucerite de dacii aflați sub conducerea lui Burebista.
2. Numește triburile celtice învinse de Burebista.
3. Menționează trei regiuni care aparțineau Imperiului Roman.

I. CAUZĂ-EFECT! Găsește efectul pentru fiecare cauză.

CAUZĂ	EFFECT
Celții și romanii îi amenință pe geto-daci	Descoperirea tezaurului lui Decebal
Geto-dacii amenință regatul macedonean	Romanii traversează Dunărea
Lisimah îi atacă pe geto-daci	Cezar dorește să se răzbune
Geții i se opun lui Darius I	Geții sunt învinși de Darius I
Burebista a vrut să-l ajute pe Pompei	Dromichetes iese învingător
A fost construit Podul de la Drobeta	Alexandru cel Mare obține victoria
Bicilis a fost capturat de romani	Unirea geto-dacilor sub Burebista

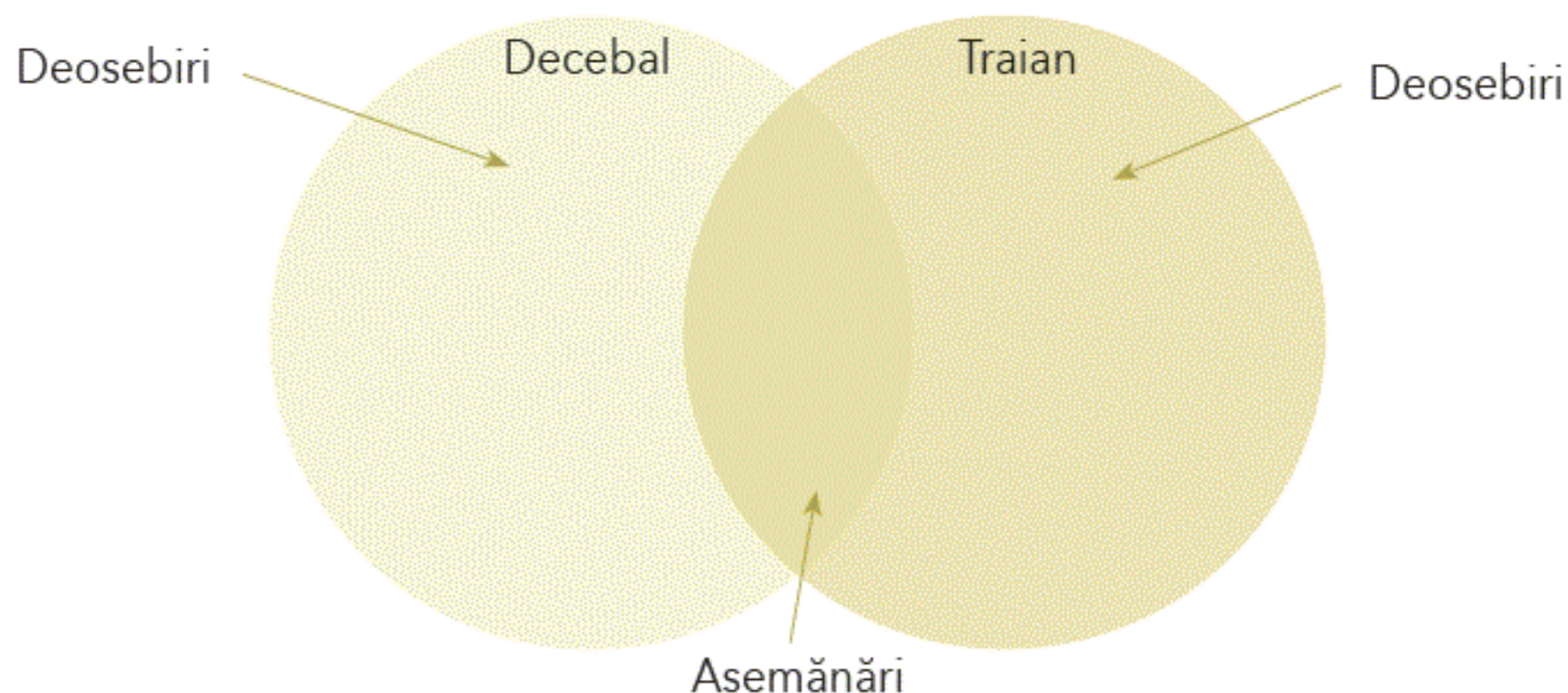
II. Citește textele de mai jos, amintește-ți ce ai învățat în această unitate, și, folosind diagrama Venn, realizează o comparație între regele Decebal și împăratul Traian.

A. „Decebal era foarte priceput la planurile de război și iscusit în înfăptuirea lor, știind să aleagă prilejul pentru a-l ataca pe dușman și a se retrage la timp. Dibaci în a întinde curse, era un bun luptător și se pricepea să folosească izbânda, dar și să iasă bine dintr-o înfrângere. Din această pricină, multă vreme a fost un dușman de temut pentru romani.”

Cassius Dio, *Istoria romană*

B. „Traian se distingea prin dreptate, prin vitejie și prin simplitatea moravurilor sale. El avea un corp robust (începuse a domni în al patruzeci și doilea an), încât putea suporta ca oricare altul oboseala; cu un suflet viguros, așa că nu avea nici îndrăzneala ușuratică a tinereții, nici moliciunea bătrâneții. Nu invidia și nici nu înjosea pe nimeni, ci, dimpotrivă, el cinstea pe toți cei buni și-i ridica la demnități; de aceea, nici nu se temea, nici nu ura pe vreunul dintre ei. Nu dădea crezământ bârfelilor și nu era pornit spre mânie.”

Cassius Dio, *Istoria romană*

III. Realizează enunțuri corecte din punct de vedere istoric folosind termenii din lista de mai jos.

indo-europeni, traci, geto-daci, tarabostes, comati, murus dacicus.

Draco, drapel de luptă geto-dac

I. Alege varianta corectă de răspuns pentru a completa enunțurile.

- Prima știre scrisă despre geto-daci ne-a fost transmisă de către:
  - Cassius Dio.
  - Herodot.
  - Tucidide.
- Expediția lui Darius contra sciților a avut loc în anul:
  - 517 î.H.
  - 513 î.H.
  - 512 î.H.
- Dromichetes a învins armatele regelui:
  - Alexandru cel Mare.
  - Lisimah.
  - Burebista.
- Geto-dacii de rând se numeau:
  - tarabostes.
  - comati.
  - pileati.
- Zeul suprem al geto-dacilor se numea:
  - Zalmoxis.
  - Jupiter.
  - Zeus.

Fig. 1. Discul solar din zona sacră a Sarmizegetusei Regia

II. Completează enunțurile de mai jos cu informația potrivită.

Burebista, Decebal, romani, celți, Pompei, Cezar, 85-103, 87-106, 101-102 și 105-106, 103-104 și 107-108.

- Regatul geto-dac a fost creat de regele ... .
- Burebista i-a învins pe ... .
- Ajutorul promis de Burebista nu a ajuns la ... .
- Decebal a domnit între anii ... .
- Traian a cucerit Dacia prin două războaie desfășurate în anii ... .

III. Stabilește valoarea de adevăr (Adevărat sau Fals) a enunțurilor de mai jos.

- Geto-dacii reprezentau ramura sud-dunăreană a familiei de popoare trace.
- Geto-dacii se credeau nemuritori.
- Frontiera estică a regatului lui Burebista se oprea la colonia greacă Tomis.
- Bicilis a dezvăluit romanilor unde și-a ascuns Decebal comorile.
- Columna lui Traian a fost ridicată la Constantinopol.

Fig. 2. Decebal, regele dacilor (87-106 d.H.)

Subiect	I	II	III
Punctaj maxim: 10 puncte	3 puncte (5 x 0,6 p.)	3 puncte (5 x 0,6 p.)	3 puncte (5 x 0,6 p.)
	Se acordă un punct din oficiu.		

Verifică-ți cunoștințele!

Răspunsuri: I. 1. Herodot, 2. 513 î.H., 3. Lisimah, 4. comati, 5. Zalmoxis; II. 1. Burebista, 2. celți, 3. Pompei, 4. 87-106, 5. 101-102 și 105-106; III. F, A, F, A, F.

UNITATEA VII

CIVILIZAȚIA ISLAMICĂ

Lecția 1. Apariția Islamului – credința musulmană.
Expansiunea militară și culturală a Islamului

Recapitulare
Autoevaluare

După parcurgerea acestei unități, vei reuși:

- să ordonezi și să localizezi în timp și spațiu evenimente și procese istorice;
- să relatezi un eveniment sau proces istoric pe baza unor surse istorice sau a unui plan de idei dat;
- să compari informații provenite din surse istorice diferite;
- să utilizezi diferite tehnici de învățare și resursele multimedia în scopul învățării.

Lecția 1

Apariția Islamului – credința musulmană.
Expansiunea militară și culturală a Islamului

Apariția Islamului. La începutul secolului al VII-lea d.H., Peninsula Arabică era locuită de triburi care se îndeletniceau cu activități precum păstoritul, meșteșugurile și comerțul. Deseori, aceste triburi se dușmăneau între ele. Clima aridă făcea ca diversele comunități să depindă de oaze, locuri cu apă și vegetație, unde se întemeiau așezări permanente. Cele mai importante au fost orașele Mecca și Yathrib, situate în vestul peninsulei în apropiere de Marea Roșie. La Mecca, oraș aparținând tribului Koreiși, se afla templul Kaaba (cubul – lb. arabă) (fig. 1), care conținea o piatră sacră, probabil un meteorit. Arabii aveau pe atunci o religie politeistă, dar situația s-a schimbat datorită lui Mahomed, un negustor din Mecca. Rămas orfan la o vârstă fragedă, Mahomed a fost crescut de un bunic.

În jurul anului 610 d.H., Mahomed a început să aibă **revelații**. Tradiția spune că îngerul Gabriel i-a apărut și i-a cerut să citească o carte. Cu toate că Mahomed nu știa să citească, a putut citi fără probleme printr-o minune divină. După această întâlnire, Mahomed a devenit profet, o persoană care răspândește mesajul divin. El a început să vorbească despre o nouă religie, pe care a numit-o islam, cuvânt care provine din termenul *aslama* (a se supune – lb. arabă). Religia propovăduită de profetul Mahomed era monoteistă, la fel ca iudaismul și creștinismul. Islamiștii erau datori să-l adore pe Allah, singurul Dumnezeu, conform lui Mahomed. Au urmat și alte revelații divine, care au dus la apariția Coranului, cartea sfântă a noii religii.

Fig. 2. Pagini din Coran

Treptat, la Mecca a apărut o opoziție puternică față de mesajul său religios, ceea ce l-a determinat pe Mahomed să se refugieze la Yathrib (16 iulie 622 d.H.), unde a fost primit cu brațele deschise. În acest context, Yathrib devine Medina (Orașul – lb. arabă), primul loc în care s-a impus islamul. Fuga profetului Mahomed de la Mecca la Yathrib este cunoscută ca **hegira** (emigrarea – lb. arabă) și reprezintă începutul erei islamice. Locuitorii Medinei au acceptat noua religie, și sub conducerea lui Mahomed au cucerit Mecca (630 d.H.). Profetul Mahomed a murit în anul 632 d.H. fără să fi rezolvat însă problema succesiunii.

Credința musulmană. Adepții religiei islamice aveau să se numească **musulmani**, cuvânt care provine din termenul *muslim* (a se supune – lb. arabă). Musulmanul își conduce viața pe baza regulilor fixate în Coran (a citi – lb. arabă), cartea sfântă alcătuită din 114 capitole numite sure, dispuse în funcție de lungimea lor. Conform Coranului (fig. 2), Dumnezeu (Allah) este unicul creator al Universului și doar lui trebuie să i se închine musulmanii. Moscheea este lăcașul de cult ridicat pentru cinstirea lui Allah. Credinciosul musulman trebuie să se închine de cinci ori pe zi, la moschee sau în afara acesteia, cu fața spre Mecca. Cel puțin o dată pe parcursul vieții sale, musulmanul trebuie să meargă în pelerinaj la Mecca. În a noua lună a calendarului religios islamic, care are doar 354 de zile, trebuie ținut postul Ramadanului. Pe lângă toate acestea, musulmanul trebuie să fie milostiv față de semenii săi. Toate aceste obligații constituie „cei cinci stâlpi ai islamului”.

Expansiunea militară și culturală a Islamului. Moartea lui Mahomed a făcut ca lumea islamică să fie condusă de un calif (urmaș al profetului – lb. arabă). Primul calif a fost Abu Bakr (632-634 d.H.), urmat de Omar (634-644 d.H.), în timpul căruia a început expansiunea militară a Islamului în afara Peninsulei Arabice. În scurt timp au fost cucerite Siria, Palestina și Mesopotamia. Aceștia li s-au adăugat Egiptul (642 d.H.) și Persia (650 d.H.). În 661 d.H., califul Ali a fost asasinat, iar la conducerea imperiului a ajuns Mu'awiya, creatorul dinastiei omeiazilor, care avea să se afle la conducere până în anul 750 d.H. Dinastia omeiadă a mutat capitala la Damasc și a extins imperiul, care a ajuns să se întindă de la Oceanul Atlantic (vest) până în India (est).

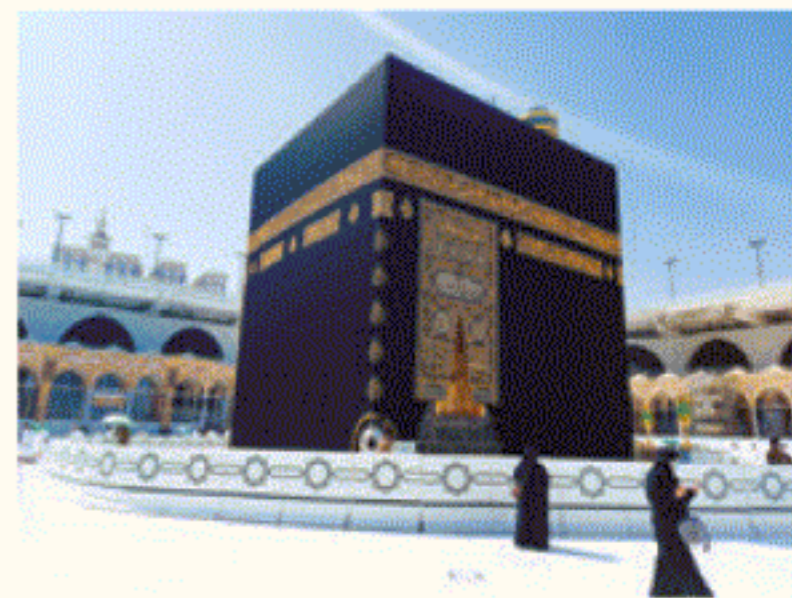

Fig. 1. Templul Kaaba din Mecca, loc sacru al religiei islamice

Fig. 3. Moscheea din Cordoba (interior)

Bizantinii au pierdut mai multe teritorii, iar Constantinopolul a fost asediat de două ori de arabi (673-677 d.H., 717-718 d.H.), dar a fost salvat de arma secretă a bizantinilor, **focul grecesc** (fig. 4). În 711 d.H., a fost cucerită Peninsula Iberică, după care arabii au pătruns în Regatul Franc. Înaintarea lor a fost oprită de Carol Martel prin victoria de la Poitiers (732 d.H.).

În 750 d.H., omeiazii au fost înlăturați de la conducerea imperiului de abbasizii din Bagdad. Astfel, marele imperiu s-a divizat în două părți: Califatul Cordobei, situat în vest, la conducerea căruia se aflau omeiazii, și Califatul Bagdadului, care stăpânea cea mai mare parte a imperiului, unde domneau abbasizii. La începutul secolului al X-lea d.H. avea să apară între acestea Califatul Fatimid, cu capitala la Cairo (vezi harta de la pag. 100).

Cultura islamică. Sub abbasizi, Islamul a cunoscut o dezvoltare culturală deosebită. Imensul imperiu creat de arabi a favorizat schimburile comerciale, dar și circulația ideilor și a tehnologiei. Prin intermediul arabilor, europenii au moștenit o serie de descoperiri științifice din Orient. De pildă, arabii au preluat cifrele de la 1 la 9 de la indieni, cărora le-au adăugat cifra 0, creată de ei. Europeanii au adoptat sistemul cifrelor arabe la începutul mileniului al II-lea. Matematicianul Al-Horezmi este considerat părintele algebrei datorită lucrării *Cartea adunării și scăderii după metodele indiene*. Tot arabii au perfecționat și au adus în Europa o serie de invenții chineze, precum hârtia, busola și ceasul cu apă. Pe lângă acestea, savanții arabi au inventat lentila, moara acționată de apă sau de vânt, au descoperit alcoolul și zahărul rafinat și, în plus, au pus în valoare marile opere ale Antichității greco-romane. Medicina a fost o preocupare de seamă a savanților arabi, care au făcut progrese semnificative creând spitale pentru tratarea selectivă a bolilor.

Fig. 4. Imagine dintr-un manuscris medieval înfățișând „focul grecesc”

Dicționar

foc grecesc – dispozitiv care arunca proiectile incendiare sau flăcări asupra corăbiilor inamice

revelație – dezvăluirea unui mare adevăr de către Dumnezeu

Reține

Religia islamică, creația profetului Mahomed, a apărut la începutul secolului al VII-lea d.H.

Fuga lui Mahomed la Yathrib, cunoscută drept hegira, a marcat începutul erei islamice.

După moartea lui Mahomed în anul 632 d.H., la conducerea statului s-au succedat mai multe dinastii.

Ulterior, imperiul s-a destrămat în trei califate cu capitalele la Cordoba, Cairo și Bagdad.

Exersează

I. Citește textele de mai jos și răspunde, pe caiet, la cerințe.

A. „1. Îl laudă pe Dumnezeu ceea ce este în ceruri și pe pământ și El este cel puternic, înțelept. 2. A Lui este stăpânirea cerurilor și a pământului; El învie și omoară și este peste toate puternic. 3. El este întâiul și cel de pe urmă, din afară și dinlăuntru, și El știe toate.”

Coran (sura 57, versetele 1-3)

B. „Ceilalți discipoli s-au strâns deoparte ca să aleagă un succesor sau un calif. Titlul acesta va ajunge să însemne mai apoi faptul că un calif unește în persoana sa două funcții, care la toți oamenii obișnuiți ar trebui să fie separate: funcția militară de comandant al credincioșilor și funcția religioasă de imam al musulmanilor. În zori, după lungi deliberări, adunarea a hotărât ca primul succesor al Profetului să fie Abu Bakr.”

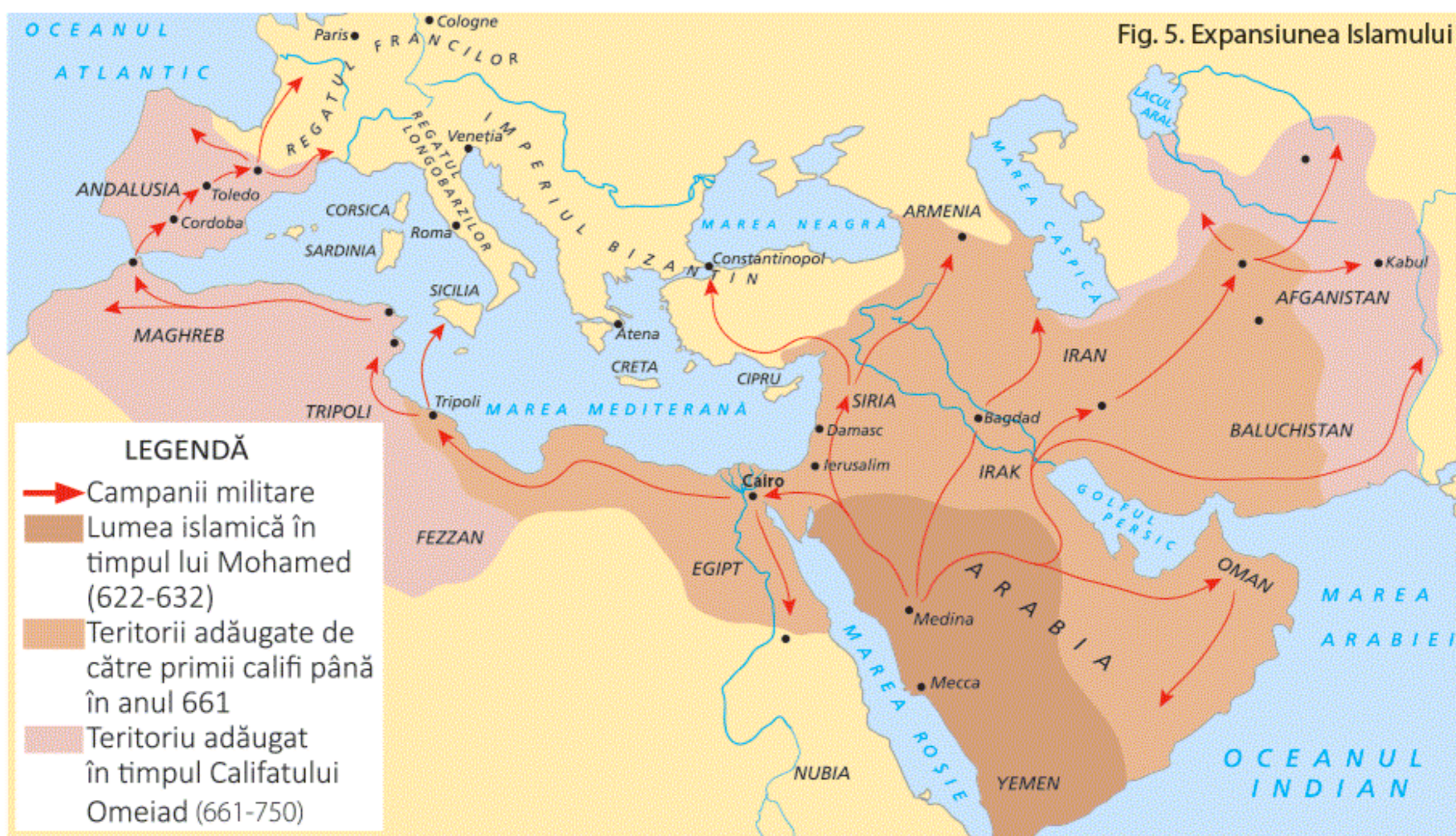
Mircea Eliade, Ioan Petru Culianu, *Dicționar al religiilor*

Exersează

1. Care sunt puterile lui Dumnezeu, conform primei surse?
2. Seamănă Dumnezeu, așa cum este prezentat în sursa A, cu Dumnezeu așa cum îl văd creștinii?
3. Ce semnifică titlul de calif, potrivit sursei B?
4. Cine a fost primul calif? Cum a obținut această funcție?
5. Caută pe internet sensul cuvântului *imam*.

II. Studiază harta de mai jos și răspunde la cerințe.

1. Identifică pe hartă orașele Mecca, Medina, Damasc, Bagdad și Cordoba.
2. Enumeră trei regiuni cucerite de arabi până în anul 661 d.H.
3. Scrie trei exemple de teritorii cucerite de Califatul Omeiad.

Fișa de observare sistematică a comportamentului elevilor la orele de istorie

Criteriile evaluate	Nivel scăzut	Nivel mediu	Nivel ridicat
1. Respectarea regulilor grupului			
2. Nivel de sociabilitate			
3. Emotivitatea și încrederea în sine			
4. Capacitatea de autoorganizare			
5. Atitudinea critică și implicarea în dezbaterile de la clasă			
6. Interesul față de disciplina istorie			

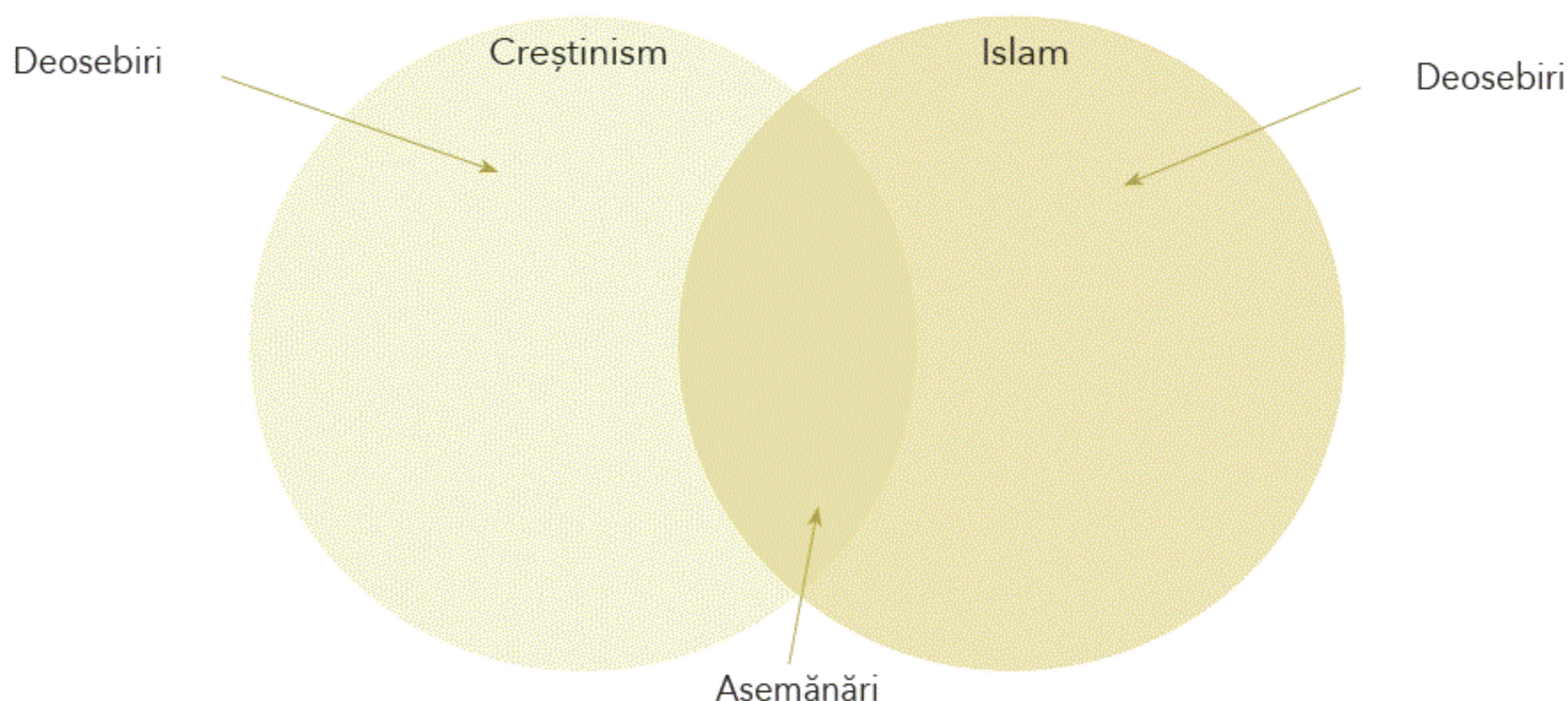
• Durata perioadei de evaluare este egală cu durata parcurgerii unității de învățare **Civilizația islamică**.

I. CAUZĂ-EFECT! Găsește efectul pentru fiecare cauză.

CAUZĂ	EFFECT
Mahomed are primele revelații	La conducerea imperiului ajung omeiazii
Mecca era un centru religios politeist	Monoteismul lui Mahomed este respins
Fuga lui Mahomed de la Mecca	Începutul erei islamice (hegira)
Moartea profetului Mahomed	Constantinopolul este salvat
Inventarea focului grecesc	Apariția religiei islamice
Victoria lui Carol Martel	Oprirea expansiunii arabilor în Europa
Asasinarea califului Ali	Alegerea lui Abu Bakr în funcția de calif

II. Folosind diagrama Venn, realizează o comparație între creștinism și islam.

III. Citește textul de mai jos și răspunde, pe caiet, la cerințe.

• „În câteva decenii, Islamul s-a extins de la Indus la Pirinei. Au fost cucerite și islamizate, pe rând, Egiptul, Libia și Maghrebul. În 711, o mică armată arabo-berberă trece Gibraltarul (Muntele lui Tarik). Stabiliți mai întâi în Andaluzia (al Andalus = Vandalicia, pământul vandalilor), arabii cuceresc curând întreaga Peninsulă Iberică, încercând chiar să-și continue expansiunea dincolo de Pirinei. Reușesc să ocupe câteva regiuni din sudul Franței, dar sunt înfrânți de Carol Martel la Poitiers (732).”

Vasile Cristian, *Istoria Asiei*

1. Care erau limitele Imperiului Arab, conform textului?
2. Caută online semnificația cuvântului *berber*.
3. Când și cum au ajuns arabii în Peninsula Iberică?
4. Unde s-au stabilit ei mai întâi?
5. Ce au încercat să facă dincolo de Pirinei? Au reușit?
6. Care este semnificația istorică a victoriei lui Carol Martel, în viziunea ta? Argumentează-ți răspunsul!

I. Alege varianta corectă pentru a completa enunțurile.

- La începutul secolului al VII-lea d.H., triburile arabe trăiau în:
  - Peninsula Italică.
  - Peninsula Iberică.
  - Peninsula Arabică.
- Religia islamică a fost creată de către:
  - Mahomed.
  - Isus.
  - Buddha.
- Islamul a fost creat la:
  - Medina.
  - Yathrib.
  - Mecca.
- Templul Kaaba se află la:
  - Damasc.
  - Mecca.
  - Cairo.
- Dinastia Omeiadă a ajuns la conducerea imperiului în anul:
  - 632 d.H.
  - 661 d.H.
  - 750 d.H.

Fig. 1. Moscheea Albastră, Istanbul, Turcia

II. Completează enunțurile de mai jos cu informația potrivită.

focul arab, focul grecesc, Carol cel Mare, Carol Martel, septembrie, Ramadan, patru ori pe zi, cinci ori pe zi, 1, 0.

- Constantinopolul a fost salvat de ... .
- Victoria de la Poitiers a fost obținută de către ... .
- Musulmanii țin post în luna a noua, numită ... .
- Credincioșii musulmani se închină de ... .
- Arabii au creat cifra ... .

III. Stabilește valoarea de adevăr (Adevărat sau Fals) a enunțurilor de mai jos.

- Cifrele de la 1 la 9 au fost inventate de indieni.
- Religia islamică este monoteistă.
- Cartea sfântă a islamului este Coranul.
- Musulmanii nu trebuie să meargă în pelerinaj la Mecca.
- Credincioșii musulmani se închină cu fața spre Ierusalim.

Fig. 2. Pompa de apă inventată de Al-Jazari

Subiect	I	II	III
Punctaj maxim: 10 puncte	3 puncte (5 x 0,6 p.)	3 puncte (5 x 0,6 p.)	3 puncte (5 x 0,6 p.)
Se acordă un punct din oficiu.			

Verifică-ți cunoștințele!

Răspunsuri: I. 1. Peninsula Arabică, 2. Mahomed, 3. Yathrib, 4. Mecca, 5. 661 d.H.; II. 1. focul grecesc, 2. Carol Martel, 3. Ramadan, 4. cinci ori pe zi, 5. 0; III. A, A, A, F, F.

UNITATEA VIII

EUROPA MEDIIEVALĂ

Lecția 1. Formarea popoarelor europene. Etnogeneza românească

Lecția 2. Europa creștină în mileniul I

Studiu de caz: Creștinarea francilor. Carol cel Mare

Studiu de caz: Imperiul Bizantin

Lecția 3. Viața cotidiană în Evul Mediu

Studiu de caz: Domeniul feudal

Studiu de caz: Orașul medieval – spațiu al libertății.

Orașele italiene și orașele germane

Studiu de caz: Cavalerism și onoare

Studiu de caz: Cruciadele

Studiu de caz: Catedrale și universități

Lecția 4. Statele medievale: Franța, Anglia, Imperiul Romano-German

Studiu de caz: Lumea românească și statele medievale în secolele XIV-XV.

Târgoviște, Suceava

Studiu de caz: Diversitate culturală în lumea românească: Brașov și Cluj

Recapitulare

Autoevaluare

După parcurgerea acestei unități, vei reuși:

- să ordonezi și să localizezi în timp și spațiu evenimente și procese istorice;
- să relatezi un eveniment sau proces istoric pe baza unor surse istorice sau a unui plan de idei dat;
- să compari informații provenite din surse istorice diferite;
- să folosești în enunțuri simple sau texte termenii istorici învățați;
- să utilizezi diferite tehnici de învățare și resursele multimedia în scopul învățării.

Lecția 1 Formarea popoarelor europene. Etnogeneza românească

În a doua jumătate a mileniului I d.H., în Europa s-a derulat un proces de formare a popoarelor care trăiesc și astăzi pe acest continent. În funcție de limba pe care o vorbesc, acestea se împart în mai multe categorii: popoare germanice, romanice, slave și popoare fino-ugrice.

Popoarele germanice sunt împărțite în două mari grupe, cea nordică și cea sudică. În grupa nordică ori scandinavă avem următoarele națiuni: islandezii, norvegienii, suedezii și danezii. În grupa sudică găsim englezii, olandezii, flamanzii și germanii. Triburile germanice au luat cu asalt teritoriul Imperiului Roman în secolele III-V d.H. Rând pe rând, suebii, vizigoții (fig. 1), ostrogoții, vandalii, francii și anglo-saxonii au jefuit și au cucerit zone aparținând acestuia.

Fig. 2. Drakkar, corabie specifică vikingilor (reconstituire)

Romanii au fost incapabili să-și apere imperiul, iar barbarii au profitat de acest fapt pentru a-și constitui o serie de regate. Vizigoții și francii au contribuit la formarea popoarelor spaniol și francez. Anglo-saxonii, în schimb, s-au așezat în Britania, unde au creat câteva regate de mici dimensiuni. Mai târziu, peste aceste formațiuni s-au suprapus vikingii (fig. 2), originari din Peninsula Scandinavă. Poporul englez a rezultat prin unirea populațiilor britone, anglo-saxone și vikinge.

Popoarele romanice sau neolatine sunt portughezii, spaniolii, francezii, italienii și românii. Primele patru sunt localizate în vestul și sud-vestul Europei, iar românii în estul Europei. Etnogeneza

acestor popoare a cunoscut aceleași etape. Populațiile locale au fost cucerite de către romani, supuse apoi procesului de romanizare, iar mai târziu peste acestea s-au așezat barbarii, germanicii în vest și slavii în est. Rolul cel mai important a revenit romanizării, proces prin care populațiile cucerite au preluat limba și cultura latină. În Europa Occidentală, limbile romanice au cunoscut o serie de dialecte, diferite de limba oficială vorbită.

Procesul de formare a popoarelor romanice s-a încheiat, se pare, în secolele VIII-IX. Jurământul de la Strasbourg, din anul 842, al regelui francilor Carol cel Pleșuv (fig. 3), a fost considerat primul document scris în limba franceză. Pornind de la acest fapt, putem considera că erau deja formate și celelalte popoare și limbi romanice.

Popoarele slave. Izvoarele istorice antice vorbesc despre triburile slave, care locuiau pe teritoriul cuprins între Marea Neagră și Marea Baltică. Treptat, acestea s-au deplasat spre vest și sud. În a doua jumătate a secolului al VI-lea, slavii au pătruns în spațiul carpato-danubiano-pontic, iar începând cu anul 602 și în Peninsula Balcanică.

Din punct de vedere geografic, popoarele slave se împart în trei categorii: slavii din est (rușii, bielorușii și ucrainenii); slavii din sud (bulgarii, sârbii, croații și slovenii); slavii de vest (cehii, slovaci și polonezii). Primul stat semnificativ creat de slavii din est a fost Rusia Kieveană. Acest stat a apărut în a doua jumătate a secolului al IX-lea și a fost distrus de Marea Invazie Mongolă (1240), care a afectat și Europa Centrală (1241-1242). Cea mai importantă perioadă din istoria Rusiei Kieveane o reprezintă domnia cneazului Vladimir I (cca 980-1015). Acesta s-a căsătorit cu o prințesă bizantină și a decis creștinarea poporului său în anul 988. În ceea ce-i privește pe slavii din sud, primul stat important a fost cel creat de bulgari, neam de origine turcică, stabilit în Peninsula Balcanică sub conducerea lui Asparuh (681 d.H.). Bulgarii au fost asimilații de slavii de acolo, dar au dat numele lor poporului astfel constituit. În vest, în schimb, cehii au creat statul lui Samo (secolul al VII-lea), slovaci au constituit Moravia Mare (secolul al IX-lea d.H.), iar primele **cnezate** poloneze au apărut în secolele IX-X. Regatul Poloniei a fost fondat cu adevărat de către Boleslaw I cel Viteaz (992-1025).

Fig. 1. Asedierea Romei de către vizigoți (410 d.H.)

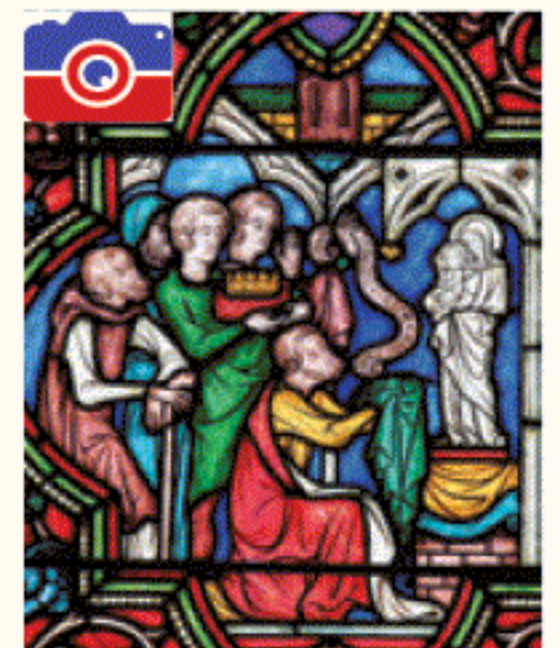

Fig. 3. Carol cel Pleșuv, îngenuncheat în fața Sfintei Fecioare

Popoarele fino-ugrice. Triburile fino-ugrice au apărut în nordul Europei, între Marea Baltică și Munții Ural. Astăzi, în Europa există patru popoare fino-ugrice: laponii, finlandezii, estonienii și maghiarii. Laponii locuiesc în Norvegia, Suedia, Finlanda, dar și în Rusia. Finlandezii au fost supuși de suedezi și au adoptat creștinismul pe această cale. Estonienii s-au așezat în estul Mării Baltice la începutul mileniului I, fiind și ei supuși de populațiile vecine.

Maghiarii s-au așezat în Câmpia Panoniei sub conducerea lui Arpad, în anul 896. Acești migratori s-au sedentarizat treptat și au **asimilat** populația romanică din zonă, care trăia alături de slavi. Astfel, s-a constituit poporul maghiar.

Etnogeneza românească. Poporul român, de origine romanică, s-a format în partea de sud-est a Europei. Procesul de formare s-a derulat pe parcursul mai multor secole. În anul 106 d.H., Dacia a devenit provincie romană, statut pe care l-a deținut până în anul 271 d.H., când împăratul Aurelian a decis s-o abandoneze, fiindcă apărarea sa era tot mai dificilă și costisitoare, iar atacurile barbare, tot mai dese.

În cei 165 de ani de stăpânire romană, dacii au fost romanizați. Ceea ce înseamnă că au preluat limba și cultura latină. Romanizarea s-a realizat prin intermediul mai multor factori, dar cel mai important este reprezentat de coloniștii aduși din întreg Imperiul Roman. Astfel, în anul 271 d.H. putem vorbi de o nouă populație, daco-romanii.

Din Dacia au fost retrase armata și administrația, iar daco-romanii au rămas pe loc, fapt demonstrat de numeroase izvoare istorice și descoperiri arheologice, printre care și **Donariul de la Biertan**.

În a doua jumătate a secolului al VI-lea, pe teritoriul fostei provincii romane Dacia s-au așezat triburile slave. În anul 602, majoritatea slavilor au trecut, la sud de Dunăre, în Imperiul Bizantin, iar cei rămași la nord de Dunăre au participat la **etnogeneza** românească, fiind asimilați în masa populației daco-romane. Istoricii consideră că etnogeneza românească s-a încheiat în secolele VIII-IX. Deja în secolul al IX-lea, în Transilvania, se găseau două **voievodate** româno-slave, conduse de Glad și Menumorut, și un ducat, condus de Gelu, după cum ne informează cronica maghiară *Gesta Hungarorum* (fig. 4).

Etnogeneza românească s-a derulat în paralel cu îmbrățișarea de către strămoșii noștri a religiei creștine. Deci putem spune că poporul român s-a născut creștin.

Românii vorbesc o limbă de origine latină fiindcă circa 65% din cuvintele care o compun sunt latine. Gramatica limbii române o copiază pe cea a limbii latine, iar fondul principal de cuvinte este în proporție de 80% de origine latină.

Fig. 4. Fragment din *Gesta Hungarorum*

Dicționar

asimilare – proces prin care o populație preia limba și cultura altei populații

cnezat – formă de organizare politică condusă de un cneaz, specifică slavilor și românilor din perioada medievală

donariu – obiect religios care exprimă o promisiune solemnă

etnogeneza – proces de formare a unui popor și a limbii sale

voievodat – formă de organizare politică medievală, specifică românilor, slavilor, dar și maghiarilor

Reține

În Europa s-au constituit, în mare, în a doua jumătate a mileniului I, patru mari grupuri de popoare: germanice, romanice, slave și fino-ugrice.

Românii aparțin grupului de popoare romanice (neolatine).

Poporul român este de origine latină, fapt dovedit, mai ales, de limba sa. La baza procesului de formare a poporului român se află romanizarea dacilor.

Asimilarea slavilor de către daco-romani a încheiat procesul de formare a poporului român. În secolele VIII-IX, poporul român era o realitate istorică.

Exersează

I. Citește textele de mai jos și răspunde, pe caiet, la cerințe.

A. „[Hadrian] a retras armatele din Asiria, Mesopotamia și Armenia și a decis ca Eufurul să fie frontiera [estică a] imperiului. Atunci când a decis să procedeze la fel și în cazul Daciei, prietenii l-au convins să se răzgândească, fiindcă mulți cetățeni romani ar fi fost lăsați în mâinile barbarilor, deoarece Traian, după ce a cucerit Dacia, a adus un mare număr de coloniști din întreaga lume romană, pentru a popula provincia.”

Eutropius, *Scurtă istorie a Imperiului Roman*

B. „Și, după ce a sosit, i-a vorbit multe domnului său despre bunătatea acelei țări [Transilvania]: că pământul acela este udat de cele mai bune râuri, că din nisipul lor se culege aur, că aurul din acea țară este cel mai bun aur, că de acolo se scoate sare și materii sărate și că locuitorii din acea țară sunt cei mai nevoiași oameni din toată lumea. Fiindcă sunt români și slavi care nu au alte arme decât arcuri și săgeți și ducele lor Gelu e puțin statornic și n-are ostași buni împrejurul său.”

Anonymus, *Gesta Hungarorum* (Faptele ungarilor)

1. Ce a făcut împăratul Hadrian cu provinciile cucerite în Asia de către Traian, conform sursei A?
2. De ce crezi că a decis ca fluviul Eufurat să fie frontiera estică a imperiului?
3. Care a fost argumentul prin care l-au convins prietenii să nu renunțe la provincia Dacia?
4. Ce importanță crezi că are pentru poporul român informația: „...a adus un mare număr de coloniști din întreaga lume romană...”?
5. Enumeră, pe caiet, bogățiile Transilvaniei, așa cum apar prezentate în sursa B.
6. Precizează, pe baza aceleiași surse, care erau locuitorii Transilvaniei.
7. Scrie, pe caiet, numele conducătorului românilor și slavilor din Transilvania.
8. Care erau armele locuitorilor Transilvaniei, potrivit sursei B?
9. Ce spune sursa B despre forța militară a statului condus de Gelu?

II. Studiază cu atenție textul și fig. 5 și răspunde la cerințe.

Donariul de la Biertan a fost descoperit în 1775 lângă localitatea Biertan (jud. Sibiu). Obiectul votiv a făcut parte din colecțiile baronului Samuel von Brukenthal, guvernatorul Transilvaniei în perioada 1777-1787. Donariul a fost pus în valoare abia după Al Doilea Război Mondial. Inscricția „Ego Zenovius votum posui” (*Eu, Zenovius, am pus acest dar*) dovedește faptul că daco-romanii au rămas la nordul Dunării după ce Dacia a încetat să mai fie provincie romană. Totodată, probează vechimea creștinismului pe plaiurile românești, fiindcă datează din secolul al IV-lea. Monograma înscrisă într-un cerc între patru raze este un cunoscut simbol creștin care face trimitere la Isus Hristos.

Fig. 5. Donariul de la Biertan

1. Unde a fost descoperit donariul și ce semnificație are?
2. Cine a fost baronul Samuel von Brukenthal?
3. Menționează care este importanța obiectului descoperit pentru istoria creștinismului românesc.
4. Ai întâlnit vreodată simbolul creștin prezent în acest donariu în picturile din biserici?

III. Identifică într-un atlas geografic, pe o hartă a Europei contemporane, popoarele germanice, romanice, slave și fino-ugrice numite în cadrul lecției. Care sunt originile popoarelor cu care se învecinează România?

Europa creștină în mileniul I **Lecția 2**

Începând cu secolul al IV-lea, treptat, lumea creștină a ajuns să fie divizată între două centre de putere: papa, cu reședința la Roma, și patriarhul, cu reședința la Constantinopol. Cel dintâi conducea Biserica Occidentală (Catholică), în timp ce patriarhul controla Biserica Răsăriteană (Ortodoxă). În același timp, popoarele Europei au îmbrățișat creștinismul. Este și cazul bulgarilor în anul 864, al rușilor în 988 și al ungarilor în anul 1000. Astfel, spre sfârșitul mileniului I putem vorbi cu adevărat despre Europa creștină.

 Biserica Catholică. Papa nu dorea să fie doar un lider spiritual, ci și unul politic. Papalitatea considera că Biserica, dar și conducătorii statelor trebuie să i se supună. Pretenția de întâietate asupra lumii creștine a dus la Marea Schismă, din 1054 (fig. 1), iar dorința de a ordona și suveranilor a provocat lungul conflict pentru **investirea** episcopilor, purtat împotriva Imperiului Romano-German. Acesta a apărut prin încoronarea lui Otto I (fig. 3), în 962, ca împărat. Noul imperiu cuprindea atât teritorii germane, cât și italiene.

Oponenți	Conducători	Fapte	Data	Cauze	Efect
Biserica Creștină din Răsărit	Patriarhul Mihail I Cerularie	Cei doi lideri se excomunică reciproc	1054	– supremația în lumea creștină	– apariția a două Biserici creștine distincte (Catholică și Ortodoxă)
Biserica Creștină din Apus	Papa Leon al IX-lea			– neînțelegeri teologice	

Fig. 1. Marea Schismă (1054)

Încă din secolul al VIII-lea, papa a ajuns să aibă o dublă poziție. Era, pe de-o parte, urmașul Sfântului Petru, iar pe de altă parte, șef de stat. Statul papal, creat cu ajutorul francilor, a existat până în 1870, când Roma a devenit capitala Italiei. Deci papa avea o libertate de mișcare care îi permitea să emită pretenții de supremație atât asupra Bisericii, cât și asupra împăratului. Cearta privind investirea episcopilor a izbucnit fiindcă papa considera că aceștia îi datorează doar lui ascultare, în timp ce împăratul credea că lui trebuie să i se supună fețele bisericești. În cele din urmă, s-a ajuns la un compromis, iar episcopii ascultau și de papă, și de împărat.

Biserica Ortodoxă. Patriarhul, în schimb, era subordonat împăratului de la Constantinopol. El era conducătorul Bisericii Creștine din Răsărit și nu avea aspirațiile papei. Nu avea puterea politică și spirituală pentru a emite pretenții de supremație. Se afla în dispută cu papa, pentru a conduce creștinătatea, dar, după avansul musulmanilor în lumea bizantină, poziția sa a devenit și mai șubredă. Astfel, lupta pentru supraviețuire a înlocuit lupta pentru întâietate în lumea creștină.

Fig. 2. Împăratul Constantin cel Mare (306-337 d.H.)

Fig. 3. Împăratul german Otto I (936-973)

Fig. 4. Bazilica Sfântul Petru din Roma, Italia

Dicționar

excomunicare – excluderea temporară sau definitivă dintr-o comunitate religioasă

investire – acțiune prin care i se oferă unei persoane o anumită autoritate

Reține

Biserica Creștină era condusă de papa de la Roma și de patriarhul de la Constantinopol.

Tot mai multe popoare europene s-au creștinat, dintre acestea îi amintim pe bulgari, ruși și unguri.

Din secolul al VIII-lea, papa a devenit și șef de stat.

Conflictul dintre papă și patriarh a dus la Marea Schismă, din anul 1054.

Exersează

I. Citește textele de mai jos și răspunde, pe caiet, la cerințe.

A. „Nu o dată, regatul ceresc profită de pe urma celui lumesc: când cei care se află în rândurile Bisericii se abat de la credință și disciplină, sunt sfărâmați prin asprimea principilor. Principii acestei lumi trebuie să știe că Dumnezeu le va cere socoteală în privința Bisericii, încredințată lor de Dumnezeu pentru a o proteja.”

Isidor din Sevilla, *Sententiae*

B. „Vladimir și-a adunat oamenii și pe mai-marii orașului [Kiev], și le-a grăit astfel: *Ascultați, bulgarii au venit cerându-mi să accept religia lor. Apoi au venit germanii preamărind credința lor; și după ei au venit evreii. În final au sosit și grecii, care au criticat toate celelalte credințe laudând-o pe a lor, și au vorbit pe larg spunând istoria întregii lumi de la începuturi. Au vorbit în mod iscusit și era o plăcere să-i ascuți. Ei au propovăduit existența unei alte lumi. Oricine va accepta religia lor, după ce va muri, va învia în Lumea de Apoi și va trăi pentru eternitate. Dar oricine va crede altceva va arde în flăcări veșnice, în cealaltă viață.*”

Cronica vremurilor trecute (Rusia Kieveană, secolul al XII-lea)

1. Numește cele două regate, amintite în sursa A.
2. Cine pedepsea greșelile slujitorilor Bisericii?
3. Cui îi dădeau socoteală „principii acestei lumi”? Care era rolul acestora?
4. Scrie, pe caiet, numele conducătorului Rusiei Kieveane, așa cum apare în sursa B.
5. Enumeră, pe caiet, popoarele care au încercat convertirea rușilor kieveeni.
6. Spre ce religie înclina Vladimir?
7. Cu ce argument au încercat grecii să-l convingă pe Vladimir?

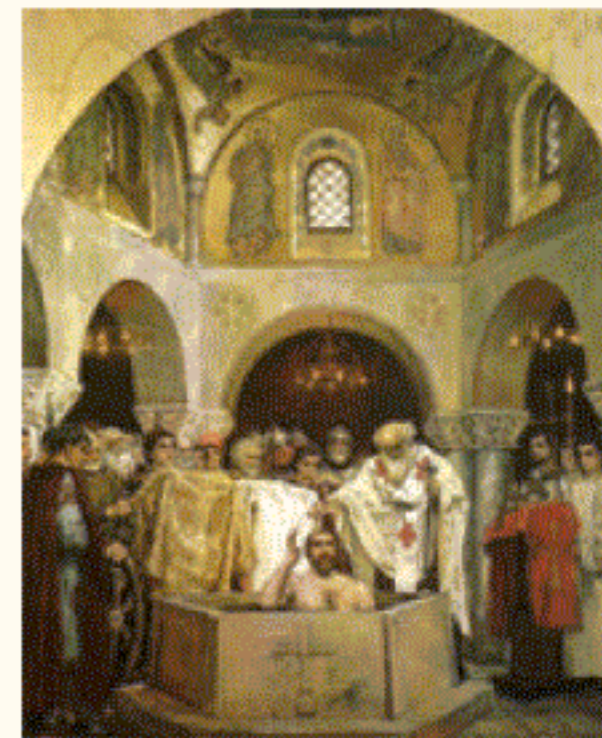

Fig. 5. Botezul cneazului Vladimir (988),
pictură contemporană

II. Studiază cu atenție textul și răspunde la cerințe.

În secolul al IX-lea a început să circule un document numit *Donația lui Constantin cel Mare*. Probabil, el a fost scris cu un secol mai înainte. Prin acest act, împăratul Constantin cel Mare oferea papei conducerea Romei și a părții vestice a Imperiului Roman. Cu ajutorul său, papii și-au susținut pretenția de a conduce religios și politic Europa de Vest.

În secolul al XV-lea, Lorenzo Valla, preot catolic, a dovedit fără putință de tăgadă că actul era un fals.

1. Când a apărut documentul și ce preciza el?
2. Cum s-au folosit conducătorii Bisericii Catolice de acesta?
3. Cine și când a dovedit că era vorba de un fals?

Creștinarea francilor. Carol cel Mare

Studiu de caz

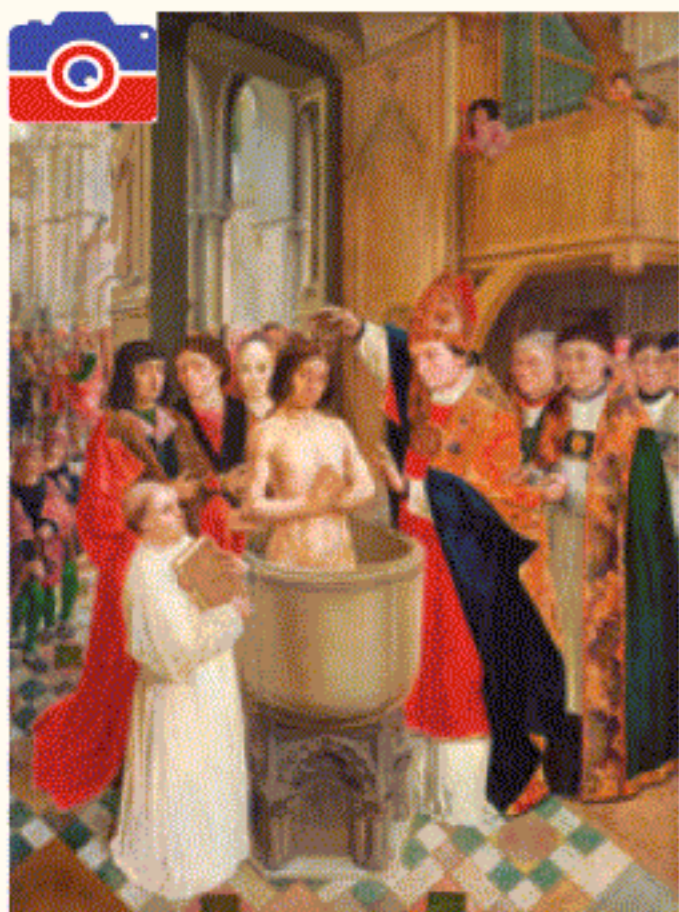

Fig. 1. Botezul regelui franc Clovis (481-511)

De la Constantin cel Mare la Theodosius I cel Mare, creștinismul a triumfat în cadrul Imperiului Roman, dar prăbușirea Imperiului Roman de Apus, în anul 476 d.H., părea să amenințe existența creștinismului occidental și chiar a creștinismului în Europa. Pentru a-și dovedi vitalitatea, creștinismul trebuia să-i atragă de partea sa pe barbarii care au împânzit vestul Europei cu o salbă de regate, care, cu excepția regatului franc, au avut o existență efemeră. Creștinarea lui Clovis (fig. 1), regele francilor, grație influenței soției sale Clotilda, a fost un fapt de o importanță deosebită pentru creștinătate.

Creștinarea lui Clovis i se datorează în mare măsură și lui Remi, episcop de Reims. Clovis a convocat primul conciliu franc la Orléans, în 511. La scurt timp după aceea a murit și a fost îngropat în Bazilica Sfinților Apostoli, construită din ordinul său. Mulți barbari acceptaseră arianismul, o variantă a creștinismului pe care papa o respingea, dar gestul lui Clovis a făcut ca vestul Europei să fie câștigat de către catolici. Biserica francilor avea un caracter etnic, național, fiind departe de caracterul universal al creștinismului timpuriu. Acest tip de apropiere față de creștinism a devenit tipic pentru popoarele Europei.

Dinastia Merovingiană creată de Clovis a întărit creștinismul, dar în secolul al VII-lea Biserica francă a cunoscut o criză serioasă. Dinastia creată de Carol Martel și Pepin cel Scurt, prin înlăturarea merovingienilor, a cunoscut apogeul în timpul lui Carol cel Mare (768-814), fiul celui din urmă. Această dinastie a revitalizat statul franc, cultura, dar și creștinismul. Prin dese războaie, Carol a extins imperiul și a răspândit creștinismul. Oriunde ajungeau armatele sale, ajungea și creștinismul. De aceea, domnia sa era esențială pentru Biserică. Carol a fost încoronat împărat în ziua de Crăciun a anului 800 de către papă (fig. 2). Din 476, în Europa Occidentală nu a mai existat un purtător al acestui titlu. Împăratul s-a înconjurat de învățați precum Alcuin sau Eginhard. În timpul domniei sale, Biserica era așezată pe reguli stricte și au fost înființate școli pe lângă episcopii.

Imperiul ridicat cu trudă de către Carol cel Mare avea însă să se destrame în timpul urmașilor săi, în anul 843, prin Tratatul de la Verdun.

Fig. 2. Încoronarea lui Carol cel Mare (800)

Exersează

- Citește cu atenție textul de mai jos și răspunde, pe caiet, la cerințe.

„Regina i-a cerut lui Remi, episcop de Reims, să discute cu Clovis în secret, pentru a-i face cunoscut regelui cuvântul Domnului. [...] Dar regele a zis: *Te ascult cu plăcere, preasfinte părinte, dar mai e o problemă: supușii mei nu se vor îndura să-și abandoneze zeii, dar voi merge să le vorbesc așa cum mi-ai vorbit tu. Apoi s-a întâlnit cu supușii săi și toți oamenii au strigat într-un glas: O, rege pios, respingem zeii muritori și suntem gata să-l urmăm pe nemuritorul Dumnezeu despre care propovăduiește Remi. Toate acestea au fost comunicate episcopului care a fost foarte încântat.*”

Grigore din Tours, *Istoria francilor*

1. De la cine a plecat ideea creștinării lui Clovis?
2. Numește persoana care l-a convertit pe regele francilor la creștinism.
3. Ce au respins francii, conform cronicarului Grigore din Tours?

Studiu de caz Imperiul Bizantin

Spre deosebire de Imperiul Roman de Apus, cel de Răsărit avea să supraviețuiască cu aproape un mileniu mai mult. Începând cu secolul al VII-lea, Imperiul Roman de Răsărit s-a grecizat într-o foarte mare măsură. Astfel, istoricii au numit acest stat Imperiul Bizantin, datorită caracterului predominant grecesc. Constantinopolul a fost construit pe teritoriul coloniei grecești Byzantion, de unde și numele de Bizanț. Însă locuitorii acestui stat l-au numit mereu Imperiul Roman, iar ei s-au denumit romani sau romei, iar patria lor Romania.

Perioada de maximă înflorire a Imperiului Bizantin a fost atinsă în timpul împăratului Iustinian (527-565) – fig. 1. Acesta a pus ordine în legislație, a apărat frontierele și a încercat să refacă unitatea Imperiului Roman. În timpul său, generalii Narses și Belizarie au recucerit nordul Africii, Italia și sudul Spaniei. Din ordinul său a fost construită Catedrala Sfânta Sofia din Constantinopol (fig. 3), o bijuterie a arhitecturii bizantine, azi moschee.

În secolele care au urmat, Imperiul Bizantin a luptat din răspuțeri pentru a supraviețui. A respins cu mari sacrificii atacurile perșilor, slavilor, avarilor, arabilor, varegilor și ale turcilor selgiucizi. În final, în anul 1204, Constantinopolul a căzut în mâinile cruciaților. A fost recucerit în 1261, pentru a fi luat în stăpânire în mod definitiv de sultanul otoman Mahomed al II-lea Cuceritorul (29 mai 1453).

Bizanțul a jucat un rol extraordinar de important în cadrul lumii creștine. Constantinopolul a devenit A Doua Romă și a fost, timp de mai multe secole, centrul creștinătății. În secolul al IX-lea, frații Chiril și Metodieu au contribuit decisiv la creștinarea slavilor. Ei au tradus Biblia în limba slavă și au creat un alfabet nou, folosit și astăzi în lumea slavă.

Relațiile cu Roma și papalitatea au fost, în general, tensionate. Aceste tensiuni au condus la Marea Schismă din anul 1054, care continuă să divizeze creștinătatea între catolici și ortodocși.

Constantinopolul a fost supus de-a lungul vremii mai multor asedii, cel din anul 1453 soldându-se cu cucerirea lui de către turci, fapt ce marca și dispariția Imperiului Bizantin.

Fig. 1. Împăratul Iustinian (527-565 d.H.)

Exersează

I. Studiază harta de mai jos și răspunde, pe caiet, la cerințe.

1. Enumeră trei centre urbane din Imperiul Roman de Răsărit.
2. Precizează numele a trei regiuni recucerite de Iustinian.
3. Numește trei orașe recucerite de armatele lui Iustinian.
4. Menționează două regiuni din vest care nu au fost recucerite.

II. PORTOFOLIU

Realizează fișa unui personaj (conducător politic, militar, om de cultură sau personalitate religioasă) care a fost important pentru istoria Imperiului Bizantin, specificând ce contribuții deosebite a avut pentru domeniul în care activa.

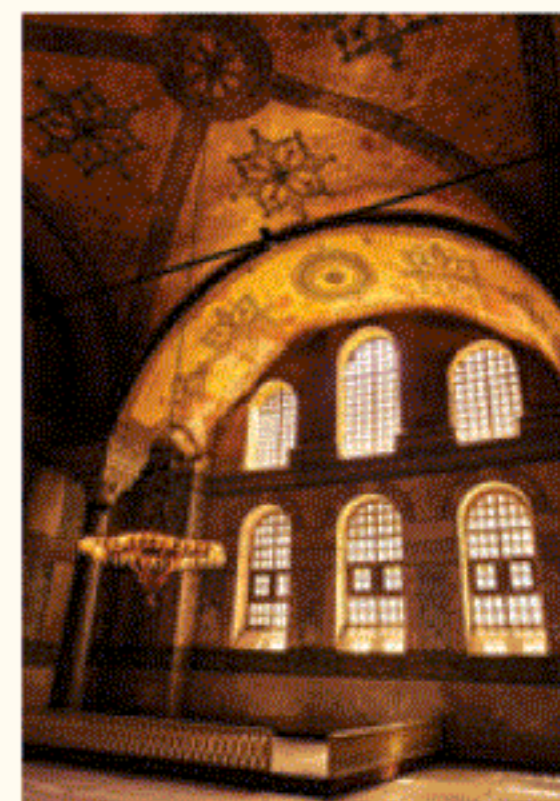

Fig. 3. Catedrala Sf. Sofia (interior)

Așezări. Societatea medievală avea un caracter rural. Majoritatea populației trăia în sate înconjurate de câmpuri agricole. Acestea se formau pe lângă castelele seniorilor sau pe lângă biserici. Biserica și seniorul erau cele două surse de autoritate în satul medieval. De cele mai multe ori, micile așezări rurale aparțineau unuia sau mai multor seniori. Populația era redusă, fapt pentru care nobilii nu renunțau ușor la forța de muncă. De cele mai multe ori, copiii țăranilor dependenți (șerbi) pășeau pe urmele părinților lor, lucrând pe domeniul nobilului, pe un pământ care nu le aparținea. Țăranii liberi erau puțini la număr. Însă unii dintre aceștia trăiau bine în comparație cu cei dependenți, aveau chiar și slujitori, precum și case ceva mai confortabile.

Fig. 1. Piață dintr-o așezare medievală (reconstituire)

Fig. 2. Dresarea șoimilor, îndeletnicire populară printre nobilii din Evul Mediu

Locuințe, vestimentație, credințe. Locuitorii satelor din Evul Mediu trăiau în case modeste, construite din lemn (fig. 1), piatră și pământ, acoperite cu paie. Deseori, aveau o singură cameră, în care își duceau existența două sau trei generații.

Nu rare erau cazurile în care animalele împărțeau casa cu proprietarii lor. Desigur, mobilierul, în cazul în care exista, era rudimentar. Îmbrăcămintea era sărăcăcioasă, fiind confecționată din piei și blănuri sau, în cel mai fericit caz, din pânză de in sau cânepă. Ritmul vieții în satul medieval era dictat de anotimpuri și de sărbători. Pe lângă acestea, mai erau sărbătoriți diverși sfinți locali. Aproape fiecare regiune era sub protecția unui sfânt.

Alimentația era compusă mai ales din cereale. Se consumau grâu, secară și ovăz din care se făceau tot felul de fierturi. Pâinea era o raritate în cazul șerbilor. Acestor cereale li se alăturau orezul, fasolea și mazărea. Mesele celor bogați erau alcătuite în special din carne, sosuri sau fructe coapte. Vinul era consumat în mod frecvent de nobili, în timp ce oamenii de rând beau cidru sau bere.

Tehnologia. Animalele și uneltele erau cele mai de preț bunuri ale unui țăran. Boli sau cai erau foarte importanți, deoarece cu ajutorul lor se lucra ogorul. Majoritatea țăranilor nu aveau vite și erau nevoiți să le închirieze. Plugul ușor, cu care se brăzda câmpul de două-trei ori, a fost înlocuit de plugul greu, care tăia câmpul o singură dată. Grapa, apărută după anul 1000, îngropa semințele semănate. Morile, puse în mișcare de apă sau de vânt, aparțineau stăpânilor domeniului sau țăranilor liberi.

Viața omului medieval a fost puternic influențată de diverse cataclisme. Războiului aproape permanent i s-au adăugat foametea și epidemiile. Recoltele slabe duceau la lungi perioade de foamete, precum Marea foamete (1315-1317). Ciurma, o boală contagioasă transmisă prin paraziți de la rozătoare la om, provoca cele mai multe epidemii. Este cazul Marii epidemii (fig. 3) din perioada 1348-1352 despre care istoricii spun că ar fi ucis o treime din populația Europei.

Fig. 3. Marea epidemie de ciumă, secolul al XIV-lea

Reține

Cea mai mare parte a populației din Evul Mediu locuia în mediul rural. Satele erau mici și depindeau în mod frecvent de unul sau mai mulți nobili. Casele oamenilor simpli erau sărăcăcioase, iar alimentația era compusă din cereale. Războaiele, foametea și epidemiile au făcut numeroase victime în Evul Mediu.

Exersează

I. Citește textele de mai jos și răspunde, pe caiet, la cerințe.

A. „Ah, oameni buni, lucrurile nu merg deloc bine în Anglia, și nici nu vor merge până când nu vom fi cu toții egali, până când nu vor mai exista țărani sau nobili, până când nu vom fi cu toții uniți și nimeni nu va fi mai presus de semenul său. Ce am făcut de merităm să fim ținuți în șerbie? Nu avem toți același tată și aceeași mamă, Adam și Eva? Prin urmare, pot ei pretinde că sunt stăpânii noștri, au ei dreptul să ne oblige să muncim în beneficiul lor? Ei sunt înveșmântați în catifea și blănuri, în timp ce noi suntem îmbrăcați în zdrențe. Ei au vinuri, mirodenii și pâine gustoasă, iar noi de-abia avem după ce bea apă. Ei huzuresc în case frumoase, iar noi avem parte de durere și muncă, de ploaie și vânt pe câmp. Grație muncii noastre, proprietățile lor înfloresc. Ne numesc robi și ne bat dacă nu suntem dornici să-i servim. Nu avem rege căruia să ne plângem, care să ne audă și care să ne facă dreptate.”

Cronica lui Jean Froissart, *Despre răscoala lui Wat Tyler* (secolul al XIV-lea)

B. „Spun, așadar, că se împliniseră 1348 de ani de la prea-rodnică întrupare a Fiului lui Dumnezeu, când în cinstita și măreața cetate a Florenței, mai mândră ca oricare alta dintre cetățile Italiei, s-a încuibat ciuma cea ucigătoare. [...] Împotriva ei se dovediră neputincioase și înțelepciunea, și prevederea omenească. [...] Dar fiindcă nici acestea toate, nici rugăciunile smerite, ce nu numai o dată, ci de nenumărate ori s-au înălțat la Domnul de către evlavioși, prin procesiuni, sau altfel, nu se arătară de folos, către începutul primăverii sus-amintitului văleat, boliștea prinse a-și vădi în chip cu totul uimitor și groaznic la vedere semnele ei cumplite.”

Giovanni Boccaccio, *Decameronul*

1. Care a fost cauza răscoalei, conform sursei A?
2. Cum trăiau nobilii? Dar țărani?
3. În ce an a izbucnit epidemia, potrivit sursei B?
4. Despre ce oraș vorbește Boccaccio?
5. Cum au încercat locuitorii să învingă boala?

II. Studiază cu atenție imaginile de mai jos și scrie, pe caiet, care erau activitățile țăranilor în Evul Mediu.

Studiu de caz Domeniul feudal

Nobilimea era împărțită în două categorii: seniori (suzerani) și vasali. Primii dețineau o mare suprafață de pământ, orașe sau poduri. Din veniturile lor erau în stare să întrețină o mică armată care să le apere avutul. Vasalii, în schimb, aveau mai puține proprietăți și nu-și puteau asigura protecția prin mijloace proprii. Ei aveau nevoie de ajutor și de aceea depuneau un jurământ (omagiu) vasalic față de un senior (fig. 1). Legăturile vasalice existau și între state, nu doar între nobili. Întrucât aceste legături se bazau pe feudă, a apărut termenul de societate feudală prin care era desemnată societatea medievală din Europa Occidentală.

Pământul stăpânit de un nobil alcătua ceea ce numim **domeniu feudal**. În centrul acestuia se găsea castelul nobilului. Biserica și casele țăranilor gravitau în jurul reședinței nobiliare, care era și loc de refugiu pentru întreaga populație a domeniului în cazul unui atac. Cea mai mare parte din terenul arabil constituia rezerva seniorului, iar restul era împărțit în loturi oferite țăranilor. Pădurile, pășunile și heleșteiele, precum și moara erau folosite în comun, dar cu respectarea supremației nobilului. Domeniul feudal (fig. 2), putem spune, era aproape ca un mic stat, fiindcă nici măcar trimișii regelui nu puteau intra pe un domeniu fără acordul seniorului. Pe de altă parte, impozitele datorate regelui de către țăranii erau strânse tot de nobil, care era și autoritatea juridică supremă de pe domeniu.

Cei mai mulți țăranii au fost transformați în șerbi. Ceea ce înseamnă că depindeau de nobili pentru a-și câștiga existența. În schimbul pământului primit de la aceștia, țăranii ofereau renta în bani, muncă sau produse. Munca se desfășura pe rezerva seniorului, iar produsele proveneau din recolta țăranilor. Șerbii trebuiau să dea a zecea sau a noua parte din recoltă. Cu timpul, nobilii au impus interdicția părăsirii domeniului nobiliar de către țăranii. Abuzurile nobililor au generat numeroase răscoale țăărănești de-a lungul Evului Mediu. Cele mai cunoscute dintre acestea au fost Jacqueria (Franța, 1358) și Răscoala condusă de Wat Tyler (Anglia, 1381). Firește, au existat și țăranii liberi, dar numărul lor a scăzut constant din cauza nobililor care îi transformau în șerbi.

Deoarece pământul era esențial pentru traiul omului medieval, moștenirea sa a fost strict reglementată. În cazul nobililor, doar primul născut de sex masculin moștenește averea familiei. Această regulă permitea unei familii nobiliare să-și păstreze statutul și puterea. Fărâmițarea domeniului între copii ar fi dus la decăderea familiei.

Fig. 1. Senior primind jurământul unui vasal, manuscris medieval

Fig. 2. Munci desfășurate pe domeniul feudal

Exersează

- Citește textul de mai jos și răspunde, pe caiet, la cerințe.

„Cel care jură credință stăpânului său trebuie să-și aducă întotdeauna aminte următoarele șapte cuvinte: sănătos și teafăr, cinstit, sigur, util, ușor și posibil. [...] Legea cere ca vasalul să se abțină de la a-i dăuna astfel stăpânului său. Dar asta nu-l face să-și merite feuda, căci nu este suficient să se abțină de la a face rău, ci trebuie să facă și bine. Se cuvine, așadar, ca, sub cele șase aspecte indicate, vasalul să ofere cu credință stăpânului său sfat și ajutor, dacă vrea să se facă demn de bunăvoința acordată și să respecte jurământul de credință pe care l-a făcut.”

Scrisoare a episcopului de Chartres către ducele Aquitaniei, (Despre relațiile vasalice, cca 1020)

1. Ce trebuie să aibă mereu în minte vasalul?
2. De la ce trebuie să se abțină vasalul? Este suficient ca să-și merite feuda?
3. Ce trebuie să ofere vasalul seniorului său? De ce?

Studiu de caz

Orașul medieval – spațiu al libertății.
Orașele italiene și orașele germane

Fig. 1. Târg din Evul Mediu

Dispariția Imperiului Roman de Apus a dus la decăderea vieții urbane pentru câteva secole, în vestul Europei. Începând cu secolul al X-lea se poate constata o revitalizare a orașelor pe fondul dezvoltării relațiilor economice.

Orașele medievale, denumite comune sau burguri, erau, ca și satele, dependente de un senior. Ele erau compuse din piața centrală (fig. 1), primărie, catedrală, ziduri de apărare și casele locuitorilor. Desele războaie au obligat orașele să se înconjoare de ziduri. Principalele ocupații ale orașenilor erau comerțul, meșteșugurile și agricultura. Pentru a-și proteja interesele, meșteșugarii înființau asociații numite bresle – de pildă, breasla fierarilor ori a țesătorilor. Doar membrii unei bresle puteau practica o anumită meserie.

Dezvoltarea orașelor a coincis cu eliberarea acestora prin răscumpărare sau luptă. Tot mai multe orașe au obținut așa-numita Chartă de privilegii din partea seniorilor, care le garanta autonomia. Încălcarea acesteia era ceva obișnuit, ceea ce i-a determinat pe orașeni să se

revolte împotriva stăpânilor și, de ce nu, să-și dobândească libertatea. După secolul al XI-lea, numeroase orașe italiene sau germane au devenit libere. Cruciadele au contribuit în mare măsură la eliberarea orașelor fiindcă seniorii aveau nevoie de bani pentru a lupta contra musulmanilor. Astfel, orașele prospere au reușit să-și răscumpere libertatea.

▶ Pentru a se apăra, orașele formau adevărate alianțe, cum a fost Liga Hanseatică, înființată în secolul al XIII-lea. Aceasta cuprindea multe dintre orașele germane de la Marea Nordului sau Marea Baltică, precum Lübeck, Hamburg sau Kiel. Unele orașe italiene, în schimb, au devenit adevărate forțe politice, economice și militare. Veneția, Genova sau Pisa au dominat cu flotele lor Marea Mediterană.

Veneția, de pildă, s-a aflat până în secolul al X-lea sub dominația bizantinilor. A reușit să se elibereze devenind unul dintre cele mai prospere orașe din Europa. Sursa bogăției venețienilor a fost comerțul cu Orientul. De acolo se aduceau prețioasele mirodenii (piper, scorțișoară, cuișoare etc.), care costau foarte mult în Europa. Comerțul a impus construirea unei flote impresionante, cucerirea unor teritorii, dar și ridicarea unor colonii, inclusiv în zona Mării Negre. Veneția a pus astfel bazele unui veritabil imperiu.

Exersează

- Citește textul de mai jos și răspunde, pe caiet, la cerințe.

„Față de așezarea rurală, care a rămas dominantă, ca formă de locuire, pe tot parcursul epocii de care ne ocupăm, orașul medieval se deosebea prin câteva trăsături esențiale. Din punct de vedere demografic, orașul a atras un număr mult mai mare de locuitori. Majoritatea centrelor urbane erau așezate în locuri favorabile schimbului, în preajma castelelor seniorale, la întretărirea drumurilor, în apropierea vadurilor de trecere a râurilor etc. De altfel, multe orașe din secolele X-XIV continuă așezări din Antichitatea romană. [...] Orașul s-a detașat de lumea rurală prin funcțiile sale. Principala funcție a rămas cea economică, în principal de centru de schimb, secundare fiind producția de mărfuri și ocupațiile agrare.”

Alexandru-Florin Platon, Laurențiu Rădvan, Bogdan-Petru Maleon, *O istorie a Europei de Apus în Evul Mediu*

1. Prin ce se deosebea orașul de sat?
2. Unde erau așezate orașele de obicei? De ce?
3. Ce erau multe dintre orașele Evului Mediu?
4. Care sunt funcțiile orașului?

Cavalerism și onoare

Studiu de caz

În a doua jumătate a mileniului I, anarhia era în multe părți ale Europei o realitate, iar oamenii au căutat modalități de a o depăși. Cea mai la îndemână a fost relația personală, iar relația dintre seniori și vasali era o legătură personală, care nu reprezenta o creație a statului, ci o consecință a lipsei unui stat puternic. De aceea, în Evul Mediu, oamenii au căutat căi de a-și asigura protecția. Relația senior-vasal era calea pe care au considerat-o cea mai potrivită.

Castelul. Totodată, seniorul dispunea de un castel pentru protecția sa și a oamenilor săi. Acesta era compus din ziduri de piatră și un turn central numit **donjon**. Multe castele aveau poduri mobile, care se puteau ridica în caz de primejdie, dar și șanțuri de apărare umplute cu apă. De obicei, castelul era ridicat într-o zonă înaltă, greu accesibilă inamicului. **Catapulta** a fost principala armă de atac a asediatorilor până în secolul al XIV-lea, când au apărut primele tunuri.

Fig. 2. **Armură** medievală

Cavalerii depindeau de nobili pentru echipament, dar și pentru hrană sau simbric. Începând cu secolul al XII-lea, doar fiii nobililor puteau deveni cavaleri. Din moment ce doar primul fiu moștenește titlul și averea familiei, ceilalți fii îmbrățișau meseria armelor.

Vânătoarea și turnirurile erau modalități prin care cavalerii se antrenau și își demonstau măiestria. Cavalerii victorioși primeau premii și se acopereau de glorie. Turnirul era o adevărată sărbătoare, care atrăgea deopotrivă oameni simpli, cavaleri, domnițe, dar și regi. Destul de des existau victime în rândul participanților la turniruri, deși lăncile nu aveau vârf ascuțit. Cavalerii se întreceau și, nu de puține ori, își găseau aleasa cu care se căsătoreau. Desigur, după ce primeau binecuvântarea seniorului.

Orice cavaler trebuia să respecte un cod al onoarei. Să-i apere pe cei slabi, să lupte contra răului, să fie drept, indiferent de consecințe, să obțină o victorie doar prin luptă dreaptă, să fie fidel până la moarte stăpânului său, să nu mintă niciodată și să respecte învățăturile creștine. Cu alte cuvinte, cavalerul trebuia să fie un soldat al lui Hristos. În mod evident, acest cod al onoarei era rar respectat, după cum ne indică izvoarele istorice medievale. El era mai mult un ideal decât o realitate.

Fig. 1. Castel medieval

Dicționar

donjon – turn aflat în centrul unui castel medieval, ultimul refugiu al apărătorilor, dar și un punct de observație

catapultă – armă medievală care arunca pietre de mari dimensiuni, cu ajutorul căreia se distrug zidurile castelelor

armură – îmbrăcăminte din metal folosită de cavalerii medievali pentru a se proteja de loviturile inamicului

Exersează

- Citește cu atenție următorul text și răspunde, pe caiet, la cerințe.

„Nu voi invada în niciun fel bisericile. Nu voi asalta pe cleric și pe călugărul care nu poartă armele acestor vremuri. [...] Nu voi lua niciun bou, nicio vacă, niciun porc. [...] Nu voi pune mâna nici pe țăran, nici pe țărancă, nici pe negustori; nu le voi lua banii, nu-i voi obliga să se răscumpere și nu-i voi biciui pentru a le lua proviziile. [...] Nu voi distruge și nici nu voi incendia casele. [...] Nu voi tăia, nu voi scoate din pământ, nici nu voi culege viile altuia sub pretext de război. [...] Nu voi ataca pe nobilele doamne, nici pe cei care le însoțesc.”

Jurământul de pace de la Beauvais

1. Ce prevede acest text referitor la clerici?
2. Cum se aprovizionau armatele medievale, potrivit textului?
3. De ce tratament aveau parte țărani, negustorii și doamnele din Evul Mediu?
4. Ce soartă aveau bunurile oamenilor simpli, în caz de război?

Studiu de caz Cruciadele

Fig. 1. Asediul Antiohiei, în timpul Primei cruciade (1096-1099)

cucerii Constantinopolului. Cruciații au creat Imperiul Latin de Răsărit, care avea să fie distrus de bizantini în 1261. În 1228, împăratul Frederic al II-lea a reușit să obțină Ierusalimul de la sarazini în urma unui tratat. Astfel, el a dovedit că există și alte soluții decât războiul. În 1244, Cetatea Sfântă a fost cucerită și devastată de sarazini. Epoca cruciadelor s-a încheiat în 1291, când musulmanii au luat în stăpânire orașul Accra, ultima posesiune cruciată din Țara Sfântă.

În total au fost opt cruciade. Însă deși vorbim despre războaie, care au produs distrugerii și suferințe, trebuie precizate și câteva aspecte pozitive ale cruciadelor: orezul, pepenele, caisul și lămâiul au fost aduse în Europa de către cruciați; arcul frânt a fost, de asemenea, inspirat de arhitectura orientală, iar moara de vânt a fost descoperită de europeni tot în Orient.

Papalitatea a încercat să-și reafirme poziția superioară în Occident, și nu numai, prin îndemnul papei Urban al II-lea (1088-1099) de a se organiza o cruciadă contra musulmanilor. Bizantinii au cerut ajutorul statelor creștine apusene, iar papa a văzut în asta ocazia perfectă pentru a-și întări autoritatea. În plus, el a cerut cavalerilor să elibereze Țara Sfântă (azi Israel). Prima cruciadă (1096-1099) a dus la cucerirea Ierusalimului și la crearea unor mici state latine în Orient. Regatul Ierusalimului era cel mai important dintre acestea. În 1187, cruciații au fost învinși în Bătălia de la Hattin de către musulmanii conduși de Saladin. După această victorie, Ierusalimul a fost cucerit de Saladin.

▶ Succesele lumii islamice au declanșat Cruciada a III-a (1189-1192), la care au luat parte împăratul german Frederic I, regele francez Filip al II-lea și regele Angliei, Richard I, supranumit Inimă de Leu. Această cruciadă a eșuat în recucerirea Ierusalimului. Cruciada a IV-a însă a sfârșit prin a

Fig. 2. Asediul Constantinopolului, Cruciada a IV-a (1204)

Exersează

- Citește cu atenție următorul text și răspunde, pe caiet, la cerințe.

„Ierusalimul este centrul Pământului; este cel mai roditor dintre toate, ca un alt paradis al plăcerilor. Pe acesta Mântuitorul omenirii l-a făcut faimos prin sosirea Sa, l-a înfrumusețat lecuindu-l, l-a consacrat prin suferința Sa, l-a salvat prin moarte și l-a sfințit prin îngropare. Acest oraș regal din centrul lumii este acum captiv dușmanilor săi, fiind supus celor care nu îl cunosc pe Dumnezeu, venerării păgâne. Cere deci să fie eliberat, și vă roagă neîncetat să-i veniți în ajutor. În special de la voi cere ajutor, pentru că, așa cum am mai zis, Dumnezeu v-a înzestrat între alte nații cu puterea de a mânui armele. Deci, faceți această călătorie pentru absolvirea păcatelor voastre, cu certitudinea gloriei nemuritoare a regatului ceresc.”

Din discursul papei Urban al II-lea în cadrul Conciliului de la Clermont (1095)

1. Ce era Ierusalimul, conform papei?
2. De ce era Ierusalimul un loc sfânt pentru creștini?
3. Cine stăpânea acest oraș?
4. Ce spune papa că trebuie să se facă?
5. Ce răsplată urmau să primească, după spusele papei, cruciații?

Catedrale și universități

Studiu de caz

Catedrale. Pe tot parcursul Evului Mediu, viața spirituală și culturală a fost dominată de Biserică. Cărturarii erau oameni ai Bisericii, formați în sânul acesteia. Rolul central jucat de Biserică în viața societății medievale reiese și din numărul mare de biserici și catedrale construite. La sfârșitul secolului al XI-lea, în Franța, a apărut o nouă modalitate de construire a lăcașurilor de cult, stilul gotic. I s-a spus stil gotic pentru că, inițial, oamenii l-au considerat un stil barbar, iar goții au fost o populație barbară. Catedralele gotice precum Notre-Dame din Paris (fig. 1), Westminster Abbey din Londra sau Domul din Köln (fig. 2) sunt impunătoare, bogate în sculpturi și coloane, iar ferestrele largi sunt prevăzute cu vitralii. Zidurile au stâlpi exteriori de susținere numiți **contraforți**. Deasupra intrării principale se află o fereastră circulară numită **rozetă**. Arcul frânt este cel mai cunoscut element al acestui stil arhitectonic.

Fig. 1. Catedrala Notre-Dame, Paris, Franța

Fig. 2. Domul din Köln, Germania

Stilul gotic și-a disputat întâietatea în Europa Occidentală cu stilul romanic. Acesta a fost inspirat de către arhitectura romană caracterizată prin existența clădirilor de înălțimi medii, cu ziduri masive, coloane groase și arcuri curbe. Ferestrele sunt de dimensiuni mici. Prin urmare, bisericile realizate în acest stil nu sunt foarte luminoase.

Universități. Treptat, orașele medievale dobândesc un important rol cultural prin dezvoltarea universităților, școli în care se oferă o educație superioară. Acestea iau avânt începând cu secolul al XI-lea. Cele mai vechi universități sunt cele din Bologna (1088, Peninsula Italică), Paris (1150, Franța), Oxford (1167, Anglia) – fig. 3, Salamanca (1218, Spania) ori Padova (1222, Peninsula Italică). În cadrul lor se studiau cele șapte arte liberale: gramatica, retorica, logica, aritmetica, astronomia, muzica și geometria. Acestea li s-a alăturat ulterior și teologia.

Educația medievală se baza pe studiul Bibliei și pe memorat. Autoritatea profesorului era de necontestat. Cu timpul au început să fie studiate operele autorilor antici: Platon, Aristotel, Euclid sau Vitruviu.

Pentru a împăca știința antică cu învățăturile religiei creștine, a apărut **scolastica**. Acest termen provine din cuvântul grecesc *scholē*, care înseamnă școală. Cel mai cunoscut susținător al metodei scolastice a fost Pierre Abelard (1079-1142), autorul celebrei lucrări *Etica*.

Fig. 3. Universitatea Oxford, Anglia

Exersează

I. Capodopere ale stilurilor gotic și romanic se găsesc și în România. Este vorba despre Biserica Neagră din Brașov (fig. 4) și Catedrala Sf. Mihail din Alba Iulia. Folosind informațiile din lecție, dar și altele din mediul online unde se află numeroase fotografii și descrieri ale celor două edificii, încearcă să identifici cărui stil arhitectonic aparțin acestea. Scrie pe caiet rezultatul cercetărilor tale.

II. Cum interpretezi motto-ul Universității din Oxford, *Dominus illuminatio mea* (*Domnul este lumina mea* – lb. latină.), având în vedere faptul că a fost creat în Evul Mediu și că este vorba despre o instituție de învățământ. Este educația o lumină?

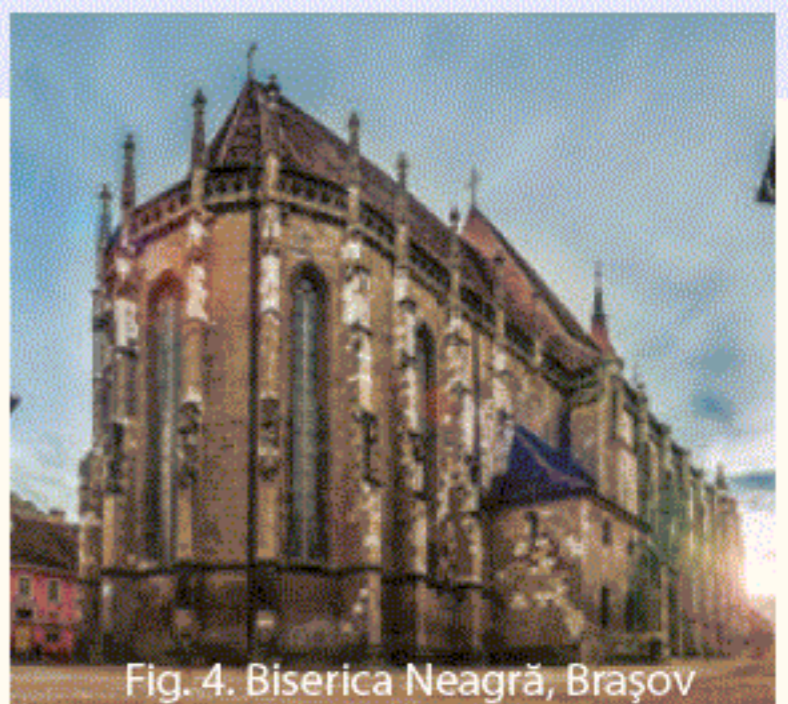

Fig. 4. Biserica Neagră, Brașov

Lecția 4 Statele medievale: Franța, Anglia, Imperiul Romano-German

Franța. În anul 843, imperiul lui Carol cel Mare s-a destrămat în trei state. Partea vestică a devenit, în timp, Regatul Franței. Până în anul 987, la tronul Franței s-au succedat, în general, regi din dinastia carolingiană.

Ludovic al V-lea (936-987) a murit fără a avea urmași la tron. Acest fapt a dus la alegerea unui succesor în persoana lui Hugo Capet, care a pus bazele unei noi dinastii, cea capetiană, aflată la conducerea Franței până în secolul al XIX-lea.

Până la ocuparea tronului de către Filip al II-lea August (1180-1223), Franța a cunoscut o perioadă de anarhie, când puterea regelui s-a redus treptat, iar cea a nobililor a crescut. Filip al II-lea a concentrat puterea din mâinile feudalilor în mâinile sale, proces numit centralizare. În fapt, el a mărit domeniul regal cu teritorii aparținând domeniilor nobililor. Astfel, regele a devenit cel mai important „nobil” al regatului. Procesul a continuat și în timpul succesorilor săi. Filip al IV-lea cel Frumos (1285-1314) a creat, în 1302, Adunarea Stărilor Generale, organism menit să-l ajute în luarea deciziilor foarte importante. Adunarea Stărilor era alcătuită din reprezentanți ai clerului, nobilimii și orașelor.

Fig. 2. Ioana d'Arc, la asediul Orléans-ului

Aceste progrese au fost stopate în timpul Războiului de 100 de Ani (1337-1453), conflict în care s-au înfruntat Anglia și Franța. Francezii au suferit trei grele înfrângeri, la Crécy (1346) – fig. 1, Poitiers (1356) și Azincourt (1415). În final, inspirați de Ioana d'Arc (fig. 2), francezii au obținut victoria asupra englezilor. Regele Carol al VII-lea (1422-1461) a refăcut puterea regală, ridicând Franța la rangul marilor state europene occidentale.

din urmă, au fost învinși. Înfrângerea a creat grave probleme interne care au dus la Războiul celor Două Roze (1455-1485), un război civil, în care s-au înfruntat Casa de Lancaster (având pe blazon un trandafir roșu) și Casa de York (având pe blazon un trandafir alb). În cele din urmă, războiul s-a încheiat cu fondarea dinastiei Tudor de către regele Henric al VII-lea (1485-1509), care a pus bazele statului centralizat englez.

Imperiul Romano-German. Partea estică a imperiului lui Carol cel Mare a devenit un regat german. Sub conducerea lui Otto I (936-973), acest stat s-a transformat în Sfântul Imperiu Roman. Otto I a fost încoronat împărat în anul 962 de către papă, dar imperiul său era german, iar pentru a nu fi confundat cu Imperiul Roman i se spunea Sfântul Imperiu Roman de Națiune Germană sau, pur și simplu, Imperiul Romano-German.

Fig. 1. Bătălia de la Crécy (1346)

Anglia. Micile regate engleze au fost unificate pe cale militară abia în secolul al X-lea. În anul 1016, Anglia este cucerită de către danezii conduși de regele Knut cel Mare. Englezii reușesc să se elibereze, dar în 1066 regele Harold al II-lea este învins de Wilhelm de Normandia în Bătălia de la Hastings (fig. 3). Cucerirea normandă a făcut ca regalitatea din Anglia să se consolideze. Treptat, războaiele civile au slăbit regatul englez. În 1215, regele Ioan Fără de Țară (1199-1216) a fost obligat de către nobili să semneze *Magna Charta Libertatum* (Marea cartă a libertăților), document care garanta drepturile acestora. În 1265, a fost creat Parlamentul, un organism similar cu Adunarea Stărilor Generale din Franța.

În Războiul de 100 de Ani purtat împotriva Franței, englezii au folosit tactici și arme noi (arcul lung sau artileria), ceea ce le-a adus un șir impresionant de victorii. Însă, în cele

Fig. 3. Scenă din Bătălia de la Hastings (1066), tapiseria de la Bayeux

Acest imperiu a avut fundații șubrede de la bun început. Nobilii aveau mai multă autoritate decât împăratul, care era nevoit să asculte de sfaturile acestora. Statul era extrem de fragmentat, fiindcă nobilii își creaseră mici regiuni autonome, în care se comportau precum suveranii. Procesul de centralizare nu exista în Imperiul Romano-German, dar nici în Italia, asupra căreia împărații germani încercau să-și impună autoritatea. În plus, diverse orașe care desfășurau un comerț înfloritor în zonele dintre Marea Nordului și Marea Baltică nu voiau să recunoască autoritatea imperială. Schimbările dinastice erau frecvente, ceea ce accentua instabilitatea.

Frederic al II-lea (1220-1250) a adus sub stăpânirea sa întreaga Italie și a încercat să se impună și în spațiul german, dar fără succes. După moartea sa, împărații romano-germani nu mai aveau decât o autoritate formală, iar din 1356 erau aleși de către șapte electori, conform Bulei de Aur. Din secolul al XIV-lea, Imperiul Romano-German încetează să mai joace un rol important în istoria Europei Occidentale.

Fig. 4. Sala tronului de la Aachen unde au fost încoronați Carol cel Mare și Otto I

Reține

Hugo Capet a creat dinastia capețiană, în 987.

Filip al II-lea August a concentrat puterea în mâinile regelui.

Franța a câștigat Războiul de 100 de Ani purtat contra Angliei (1337-1453).

Anglia a fost cucerită de către Wilhelm de Normandia, în 1066.

Ioan Fără de Țară a semnat *Magna Charta Libertatum* (1215).

Henric al VII-lea a câștigat Războiul celor Două Roze și a centralizat statul englez.

Imperiul Romano-German a fost creat de către Otto I, care a devenit împărat în anul 962 d.H.

Statul a rămas fărâmițat pe tot parcursul Evului Mediu, și mult după aceea.

Exersează

I. Citește cu atenție următoarele texte și răspunde, pe caiet, la cerințe.

A. „Întrucât Ludovic, de care ne aducem aminte cu evlavie, a plecat dintre noi fără să aibă urmași, a trebuit să alegem, după o matură chibzuință, pe cineva care să ocupe tronul, pentru ca statul să nu se scufunde ca o corabie fără pilot. [...] Alegeți-l, deci, pe ducele (Hugo Capet), pe care-l recomandă faptele sale, noblețea sa, dar și priceperea sa militară. Veți găsi în persoana sa un apărător al țării și al intereselor voastre. Vă va fi devotat ca un tată. Cine a apelat vreodată la el fără să fie ajutat? Care este acela care, smuls de lângă cei dragi, nu le-a fost înapoiat prin grija sa?”

Richer, *Istoria Franței* (Despre alegerea lui Hugo Capet ca rege al Franței, secolul al X-lea)

B. „Art. 39. Niciun om liber nu va fi reținut sau închis, deposedat de bunurile sale sau exilat, ori prejudiciat în orice fel, nici nu vom întreprinde nimic împotriva sa, cu excepția cazului în care se hotărăște altfel printr-o dreaptă judecată făcută de egalii săi sau de către legile țării.

Art. 40. Nu vom vinde, nu vom refuza și nu vom întârzia nimănui dreptatea și justiția. [...]

Art. 45. Vom numi judecători, conetabili, șerifi sau executori judecătorești numai persoane care cunosc legea și vor s-o apere.”

Magna Charta Libertatum, Document semnat la presiunile nobililor de către regele Angliei, Ioan Fără de Țară

1. Ce rege a murit fără să aibă urmași, potrivit sursei A?
2. Din ce motiv trebuia ales un alt rege?
3. Ce a stat la baza acestei decizii?

Exersează

4. Ce calități îl recomandau pe Hugo Capet pentru această funcție?
5. De ce drepturi se bucura un om liber, potrivit sursei B?
6. Cum se putea realiza închiderea sau reținerea unui om liber?
7. Ce anume nu se putea vinde, refuza sau întârzia?
8. Ce fel de judecători trebuia să numească regele?

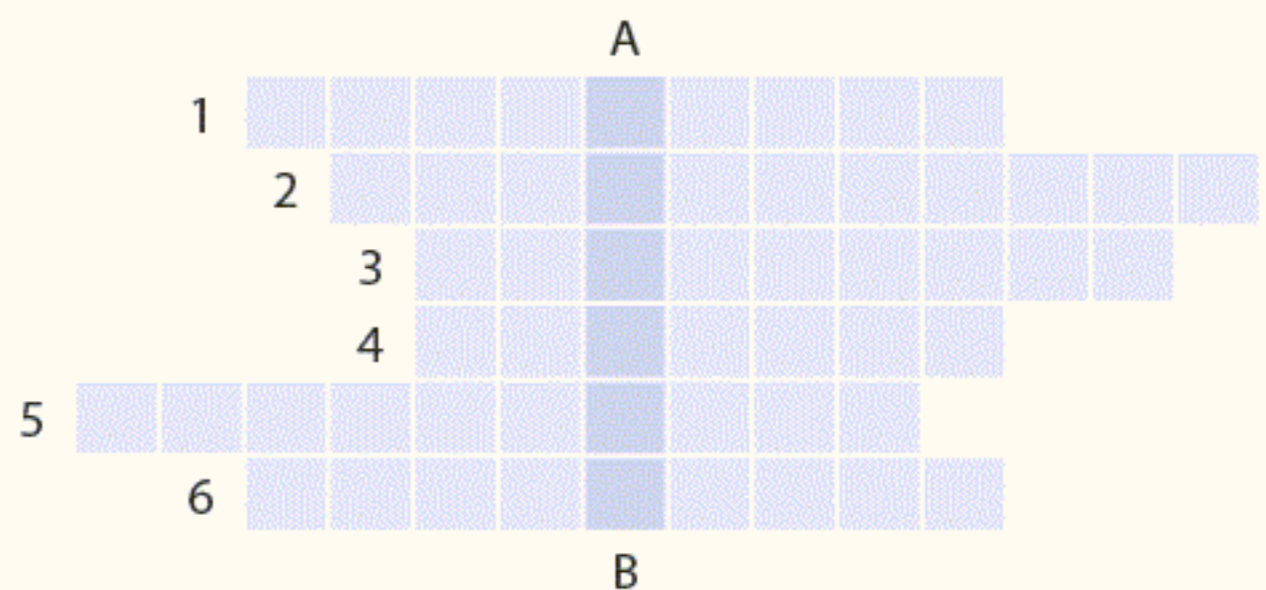
II. Studiază cu atenție harta de mai jos și scrie, pe caiet, principalele state europene din secolul al XI-lea.

Fig. 5. Harta Europei în secolul al XI-lea

III. Completează rebusul alăturat, conform indicațiilor, și vei descoperi numele unui important stat medieval din Europa.

1. Eroină franceză din timpul Războiului de 100 de Ani
2. Document semnat de regele Ioan Fără de Țară în anul 1215
3. Rege francez, creatorul dinastiei capetiene
4. Conducător al Normandiei și cuceritor al Angliei
5. Împărat german din secolul al XIII-lea
6. A fost creat în Anglia, în 1265

Lumea românească și statele medievale în secolele XIV-XV. Târgoviște, Suceava

Studiu de caz

Transilvania. Voievodatele românești din Transilvania au ajuns sub stăpânirea regatului ungar în secolele IX-XI. Astfel, Transilvania a devenit un voievodat în cadrul acestuia, care se bucura de o oarecare autonomie. Însă regii Ungariei doreau să ia în stăpânire toată lumea românească. Deci expansionismul maghiar s-a orientat și spre teritoriile situate la sud și est de munții Carpați.

Țara Românească. La sud, între Carpați și Dunăre, după cum ne informează *Diploma cavalerilor Ioaniți*, se aflau cinci formațiuni prestatale românești: voievodatele lui Litovoi și Seneslau, cnezatele lui Ioan și Farcaș și Banatul de Severin. Aceste formațiuni prestatale s-au unit, undeva între 1291 și 1324, alcătuind statul medieval Țara Românească. Întemeierea acestui stat s-a făcut și cu contribuția românilor transilvăneni, după cum ne informează tradiția istorică. Aceasta vorbește despre „descălecatul” lui Negru Vodă din Făgăraș, care a avut loc în 1291. Un document emis de regele Ungariei Carol Robert de Anjou vorbește, în anul 1324, despre „Basarab, voievodul nostru al Țării Românești”.

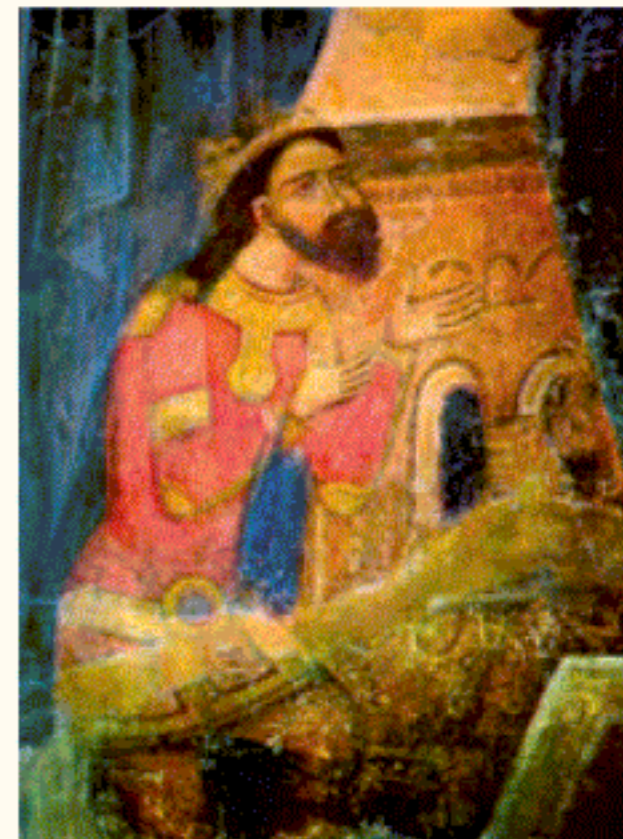

Fig. 1. Basarab I, frescă

Fig. 2. Petru I Mușat, pictură din secolul al XIX-lea

Basarab I (fig. 1) a obținut independența Țării Românești față de Ungaria în urma victoriei de la Posada (9-12 noiembrie 1330).

În 1359, domnitorul Nicolae Alexandru a creat Mitropolia Ortodoxă a Țării Românești, cu sediul la Curtea de Argeș. Prima capitală a țării a fost Câmpulung, iar ulterior Curtea de Argeș. Mircea cel Bătrân (1386-1418) a mutat capitala Țării Românești la Târgoviște, în 1396, pentru ca, în secolul al XVII-lea, Bucureștiul să preia statutul de capitală.

Moldova. Și la est de Carpați au existat formațiuni prestatale românești, însă avem mai puține știri despre acestea. În 1347, voievodul maramureșean Dragoș a „descălecat” la est de Carpați punând bazele, din ordinul regelui maghiar Ludovic I de Anjou, unei mărci de apărare contra tătarilor. În 1363, are loc „descălecatul” lui Bogdan, tot un voievod român din Maramureș. Acesta îi învinge pe urmașii lui Dragoș și întemeiază Țara Moldovei. Statul se întărește sub conducerea lui Petru I Mușat (1375-1391) – fig. 2, care a întemeiat, la Suceava, Mitropolia Ortodoxă a Moldovei (1386), recunoscută de Patriarhia de la Constantinopol, în 1401. Tot el a mutat și capitala țării de la Siret la Suceava, probabil, în 1388. Capitala Moldovei, până în 1565, Suceava, nu a fost niciodată capturată pe calea armelor.

Exersează

- Citește cu atenție textul și răspunde, pe caiet, la cerințe.

„Regele a ajuns pe o cale oarecare cu toată oastea sa, dar calea aceasta era cotită și închisă de amândouă părțile de râpe foarte înalte de jur împrejur, și pe unde această cale era mai largă, acolo românii în mai multe locuri o întăriseră împrejur cu prisăci. Iar regele și toți ai săi, negândindu-se în adevăr la așa ceva, mulțimea nenumărată a românilor sus pe râpe a alergat din toate părțile și a aruncat săgeți asupra oastei regelui care se găsea în fundul unei căi adânci. [...] Cădeau tineri și bătrâni, principii și nobili fără nicio deosebire. [...] Și a fost un cumplit dezastru, căci au căzut o mulțime de ostași.”

Cronica pictată de la Viena (Despre Bătălia de la Posada, 9-12 noiembrie 1330)

1. Unde au ajuns regele maghiar și oastea sa?
2. Cum era calea pe care mergeau? Ce au făcut românii?
3. Cum s-a desfășurat bătălia?
4. Cine a câștigat lupta?

Studiu de caz Diversitate culturală în lumea românească: Brașov și Cluj

Fig. 1. Biserica Neagră, Brașov

Având în vedere faptul că populația majoritară a Transilvaniei era de origine română, regalitatea maghiară a încurajat așezarea în această regiune și a altor populații. În acest fel, regiunea a devenit un spațiu multicultural.

Secuii, o populație de origine turcică, sosiți împreună cu maghiarii din Asia, au contribuit la cucerirea Transilvaniei, iar, în final, s-au stabilit în sud-estul voievodatului. Excelenți războinici, secuii au primit o largă autonomie din partea regilor Ungariei. De multe ori au participat la luptele purtate de domnii Moldovei și Țării Românești împotriva turcilor. De pildă, în 1475, la Bătălia de la Vaslui, în care Ștefan cel Mare a obținut o strălucită victorie contra turcilor, au participat circa 5 000 de secui, care l-au ajutat pe domnul Moldovei.

În secolele XII-XIII, regii Ungariei au chemat coloniști germani pentru a se așeza în Transilvania. Aceștia au poposit în special în regiunile în care astăzi se găsesc orașele Sibiu, Brașov și Bistrița. Acești coloniști germani sunt cunoscuți sub denumirea de sași. În 1224, acestora li se garantează autonomia pe baza unei diplome emise de regele Andrei al II-lea. Multe dintre orașele Transilvaniei au fost întemeiate de către sași. Orașele mai sus amintite sunt cele mai importante dintre acestea.

Brașovul, oraș întemeiat de coloniștii sași, a fost atestat documentar în anul 1234 sub numele Corona. În acest oraș trăiau laolaltă sași, unguri, secui și români. Brașovul s-a dezvoltat extrem de mult grație negustorilor săi, care au primit în repetate rânduri privilegiile comerciale din partea domnilor din Moldova și Țara Românească. De altfel, primul text în limba română, scris de Neacșu din Câmpulung, a fost adresat judeului Brașovului (1521). Acest fapt demonstrează strânsele legături dintre brașoveni și Țările Române.

Clujul, în schimb, a fost în timpul stăpânirii romane o așezare urbană denumită Napoca, care a ajuns la rangul de colonie. În secolul al XII-lea, era atestată documentar așezarea Castrum Clus, de unde provine, probabil, numele de Cluj. Orașul a avut mult de suferit de pe urma invaziei mongole din 1241 conduse de Batu-han. Prin urmare, repopularea orașului s-a făcut cu coloniști sași, în a doua jumătate a secolului al XIII-lea. Rangul de oraș, ca și carta de privilegii au fost obținute în timpul regelui Carol Robert de Anjou. În timpul Răscoalei de la Bobâlna (1437-1438), locuitorii Clujului s-au alăturat răsculaților. Acest fapt a dus la retragerea rangului și a privilegiilor, locuitorii săi fiind declarați țărani. Drepturile pierdute au fost recuperate mult mai târziu.

Fig. 2. Biserica medievală Sfântul Mihail, Cluj-Napoca

Exersează

- Citește cu atenție textul și răspunde, pe caiet, la cerințe.

„Însă voința noastră desăvârșită este de a nu face nimic rău împotriva voastră, ba chiar voim să nu ne despărțim niciodată de voi, după cum am spus și am jurat, voim să vă fim frate și prieten credincios. Pe de-o parte, este faptul că am oprit aici acel sol turc, până când vă vom da de știre, [pe de altă parte], trebuie să luați aminte că atunci când un om sau un domn este puternic și tare, poate face pace cum vrea; dar, când este fără putere, unul mai tare va veni asupra lui și va face cu el ce va voi.”

Fragment dintr-o scrisoare trimisă de Vlad Țepeș brașovenilor (1456)

1. Ce relații dorea să aibă Vlad Țepeș cu brașovenii?
2. Care era situația unui domn puternic? Dar a unui domn slab?
3. Cum sugerează textul că pot deveni puternici brașovenii și domnul Țării Românești?

I. CAUZĂ-EFECT! Găsește efectul pentru fiecare cauză.

CAUZĂ	EFACT
Iustinian ajunge împărat	În Europa au murit foarte mulți oameni
Creștinarea lui Clovis	Este întemeiată Moldova
Așezarea ungarilor în Panonia	Separarea catolicilor de ortodocși
Marea Schismă	Geto-dacii sunt romanizați
Bizantinii cer ajutorul cavalerilor occidentali	Se organizează prima cruciadă
Traian cucerește Dacia	Se încearcă refacerea Imperiului Roman
Victoria de la Posada	Basarab I obține independența Țării Românești
Descălecatul lui Bogdan	Creștinarea francilor
Marea epidemie de ciumă	Ungurii se sedentarizează
Creștinarea cneazului Vladimir	Creștinarea Rusiei Kievene

II. Studiază textul de mai jos, amintește-ți ce ai învățat și răspunde, pe caiet, la cerințe.

„Venind deci el la Roma pentru a restabili pacea foarte tulburată a Bisericii, și-a petrecut acolo toată iarna. Vreme în care a primit și titlul de împărat și august. Lucru căruia i-a fost, la început, atât de potrivit, încât spunea că n-ar fi intrat în biserică în acea zi, deși era zi de mare sărbătoare, dacă ar fi putut cunoaște dinainte intențiile pontifului [papei].”

Eginhard, *Viața lui Carol cel Mare*

1. De ce s-a dus Carol cel Mare la Roma? Cât a rămas acolo?
2. Ce titluri a primit acolo? Din partea cui?
3. E demnă de încredere afirmația autorului potrivit căreia regele francilor nu și-a dorit titlul de împărat?
4. Ce stat a creat Carol cel Mare? Care erau limitele geografice ale acestuia?
5. Ce rol a jucat Carol cel Mare în răspândirea creștinismului?

III. EXPLOZIA STELARĂ! Completează, pe caiet, schema de mai jos.

I. Alege varianta corectă pentru a completa enunțurile.

1. Poporul român are origini:
  - a. romanice.
  - b. germanice.
  - c. fino-ugrice.
2. Poporul danez are origini:
  - a. slave.
  - b. romanice.
  - c. germanice.
3. Poporul bulgar are origini:
  - a. fino-ugrice.
  - b. slave.
  - c. romanice.
4. Poporul maghiar are origini:
  - a. romanice.
  - b. germanice.
  - c. fino-ugrice.
5. Etnogeneza românească s-a încheiat în secolele:
  - a. V-VI.
  - b. VI-VII.
  - c. VIII-IX.

Fig. 1. Bătălia de la Posada, Cronica pictată de la Viena

II. Completează enunțurile de mai jos cu informația potrivită.

Ierusalimului, Constantinopolului, englezi, francezi, Suceava, Posada, nimic, sfat și ajutor, doar bani, bani și produse.

1. Prima cruciadă a dus la cucerirea ... .
2. Victoria de la Crecy a fost obținută de către ... .
3. Basarab I a fost victorios la ... .
4. Vasalul îi datora seniorului ... .
5. Renta era compusă din ... .

III. Stabilește valoarea de adevăr (Adevărat sau Fals) a enunțurilor de mai jos.

1. Clovis a refuzat să se creștineze.
2. Iustinian a condus Imperiul Roman de Apus.
3. Gelu a fost ducele românilor și slavilor din Transilvania.
4. Brașovul a fost întemeiat de coloniștii germani (sași).
5. În universitățile medievale se studia și teologia.

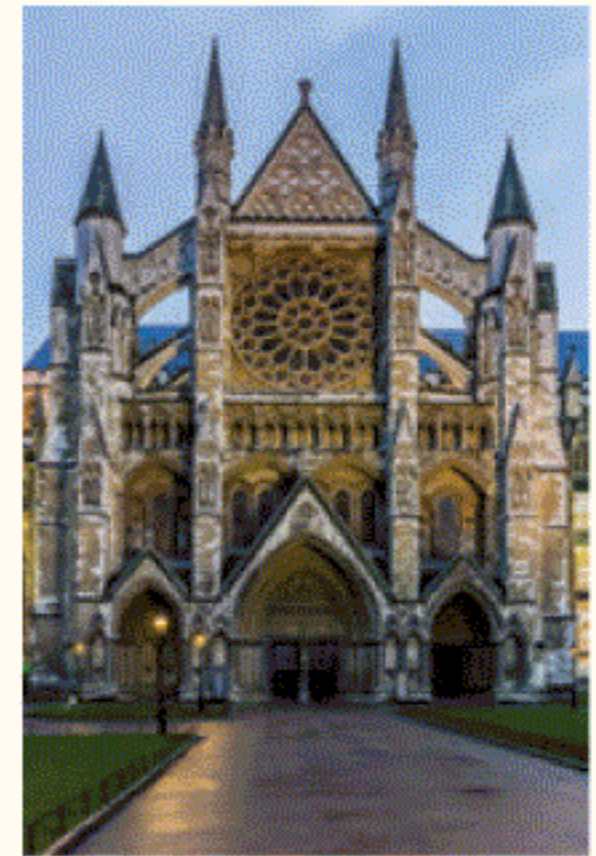

Fig. 2. Westminster Abbey, Londra, Anglia

Subiect	I	II	III
Punctaj maxim: 10 puncte	3 puncte (5 x 0,6 p.)	3 puncte (5 x 0,6 p.)	3 puncte (5 x 0,6 p.)
	Se acordă un punct din oficiu.		

Verifică-ți cunoștințele!

Răspunsuri: I. 1. romanice, 2. germanice, 3. slave, 4. fino-ugrice, 5. VIII-IX; II. 1. Ierusalimului, 2. englezi, 3. Posada, 4. sfat și ajutor, 5. bani și produse; III. F, F, F, A, A, A.

I. Realizează legătura între evenimentele din prima coloană și anii din cea de-a doua coloană.

Descoperirea scheletului Lucy	211 î.H.
Unificarea Chinei	1974 d.H.
Sfârșitul Războiului Peloponeziac	106 d.H.
Întemeierea Romei	313 d.H.
Edictul de la Milano	404 î.H.
Dacia devine provincie romană	753 î.H.
Hegira	1330 d.H.
Bătălia de la Posada	622 d.H.

II. Realizează corespondența între personalități și realizările lor.

Hammurabi	Olimpiadă
Keops	Acropolă
Alexandru Macedon	Piramidă
Pericle	Teatru
Marcellus	Alexandria
Traian	Cod de legi
Caracalla	Terme
Pierre de Coubertin	Columnă

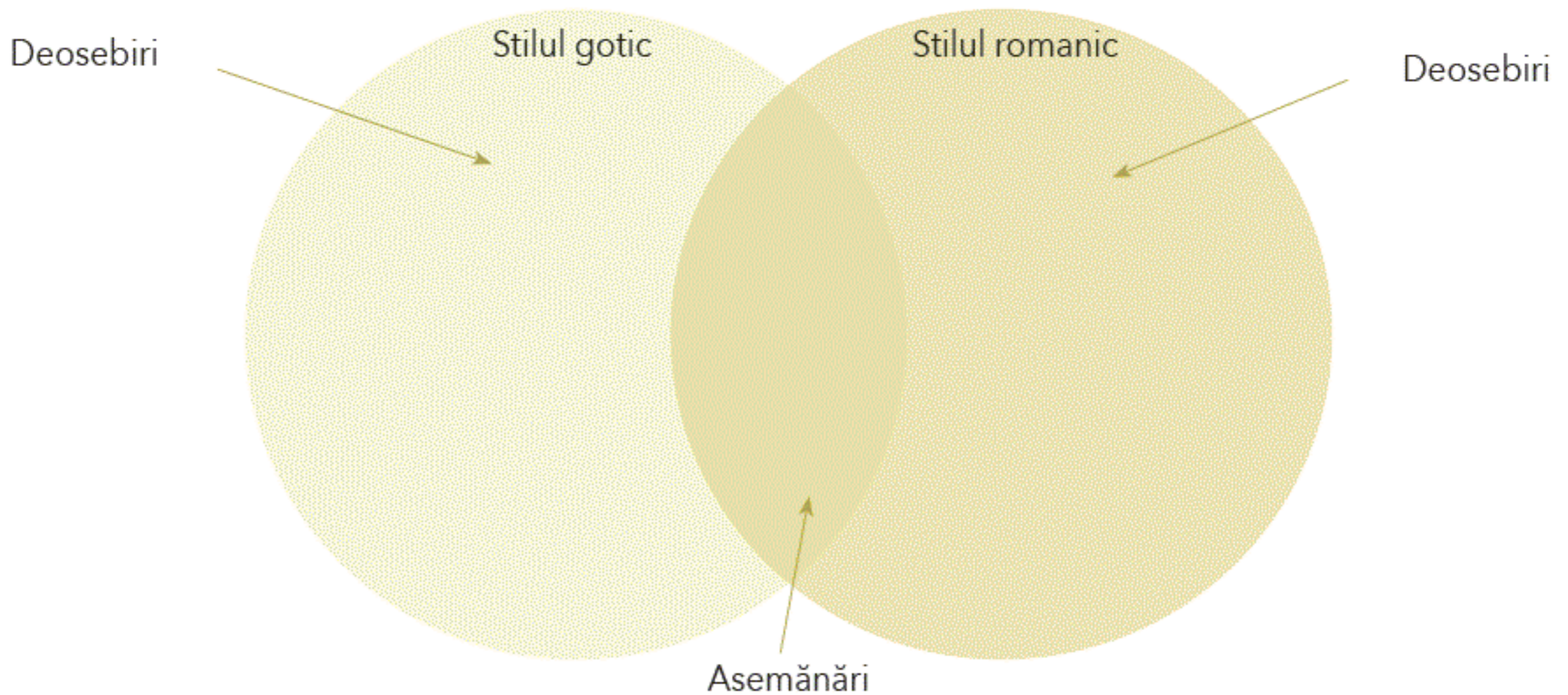

Fig. 1. Baronul Pierre de Coubertin

III. Selectează din norul de mai jos popoarele romanice (neolatine).

GERMANI	SPANIOLI	UNGURI	
FRANCEZI	ENGLEZI	RUȘI	
BULGARI	POLONEZI	ITALIENI	FINLANDEZI
SUEDEZI	ROMÂNI	SÂRBI	DANEZI
PORTUGHEZI	UCRAINENI	CEHI	NORVEGIENI

IV. Folosind diagrama Venn, realizează o comparație între stilul arhitectonic gotic și cel romanic.

V. EXPLOZIA STELARĂ! Completează, pe caiet, schema de mai jos.

VI. Rescrie, pe caiet, următoarele enunțuri false astfel încât să devină adevărate.

1. Charles Darwin este creatorul teoriei creaționiste.
2. Fierul a fost descoperit în neolitic.
3. Amfora este un vas de ceramică specific culturii chineze.
4. Persanii au ieșit învingători în Războaiele Medice.
5. Jocurile Olimpice au fost create de către romani.
6. Imperiul Roman de Apus a dispărut în anul 1453.
7. Iustinian a fost un împărat franc.
8. Magna Charta Libertatum a fost un document francez.

I. Alege varianta corectă de răspuns pentru a completa enunțurile.

1. Primul an al erei creștine este:
  - a. 1 î.H.
  - b. anul 0.
  - c. anul 1 d.H.
  - d. 100 d.H.
2. Oamenii aparțin speciei:
  - a. Australopitec.
  - b. Homo habilis.
  - c. Homo erectus.
  - d. Homo sapiens.
3. Dintre perioadele de mai jos, nu aparține Preistoriei:
  - a. neoliticul.
  - b. paleoliticul.
  - c. Antichitatea.
  - d. mezoliticul.
4. Mesopotamia este regiunea cuprinsă între fluviile:
  - a. Nil și Eufrat.
  - b. Tigru și Eufrat.
  - c. Tigru și Indus.
  - d. Nil și Indus.
5. Împăratul Qin Shi Huangdi a unificat:
  - a. Egiptul.
  - b. Mesopotamia.
  - c. India.
  - d. China.
6. Roma Antică a fost:
  - a. regat.
  - b. republică.
  - c. imperiu.
  - d. toate variantele anterioare.
7. Creștinismul a fost creat de către:
  - a. Buddha.
  - b. Confucius.
  - c. Mithra.
  - d. niciuna dintre variantele anterioare.
8. Ultimul rege al Daciei a fost:
  - a. Burebista.
  - b. Deceneu.
  - c. Bicilis.
  - d. Decebal.
9. Rusia Kieveană a fost creștinată în timpul cneazului:
  - a. Boris.
  - b. Boleslaw.
  - c. Vladimir.
  - d. Ivan.
10. Catedrala gotică Notre-Dame se află în orașul:
  - a. Paris.
  - b. Londra.
  - c. Roma.
  - d. Madrid.

II. Completează enunțurile de mai jos cu informația potrivită.

1. Evoluționismul este o teorie ... .
2. Oamenii care trăiesc în același loc se numesc ... .
3. ... este un aliaj din cupru și cositor.
4. Hammurabi a domnit în orașul ... .
5. Ghilgameș a fost regele cetății ... .
6. Epopeea *Iliada* este creația autorului ... .
7. ... este supranumit „părintele istoriei”.
8. Primul împărat roman a fost ... .
9. Regatul geto-dac a fost creat de către regele ... .
10. Constantinopolul a fost cucerit în anul 1453 de către ... .

Fig. 1. Sultanul Mahomed al II-lea, cuceritorul Constantinopolului

III. Stabilește valoarea de adevăr (Adevărat sau Fals) a enunțurilor de mai jos.

1. David a fost al doilea rege al evreilor.
2. Consulul Marius a creat falanga romană.
3. Primul cod de legi care ni s-a păstrat îi aparține lui Sargon I.
4. Prima formă de scriere a fost cea hieroglifică.
5. Civilizația miceniană s-a dezvoltat în insula Sicilia.
6. Hannibal a fost un general cartaginez.
7. Decebal s-a sinucis pentru a nu fi capturat de către romani.
8. Românii sunt un popor romanic (neolatin).
9. Wilhelm de Normandia a cucerit Anglia în anul 1066.
10. Țara Românească a fost întemeiată de către Basarab I.

Fig. 2. Hannibal, important general cartaginez

IV. Recunoaște personalitățile istorice din imaginile de mai jos. Scrie, pe caiet, numele acestora.

Subiect	I	II	III	IV
Punctaj maxim: 10 puncte	4 puncte (10 x 0,4 p.)	2 puncte (10 x 0,20 p.)	2 puncte (10 x 0,20 p.)	1 punct (4 x 0,25 p.)
Se acordă un punct din oficiu.				

Verifică-ți cunoștințele!

Răspunsuri: I. 1. 1 d.H., 2. Homo sapiens, 3. Antichitatea, 4. Tigru și Eufrat, 5. China, 6. toate variantele anterioare, 7. niciuna dintre variantele anterioare, 8. Decebal, 9. Vladimir, 10. Paris; II. 1. științifică, 2. sedentar, 3. bronzul, 4. Babilon, 5. Uruk, 6. Homer, 7. Herodot, 8. Augustus, 9. Burebista, 10. turcii otomani; III. A. F, F, F, A, A, A, A, A, IV. Charles Darwin, Qin Shi Huangdi, Basarab I, Decebal.